

ตัวละครอัปเดตักษณ์ในวรรณคดีไทย

โดย
นางสาวอภากร หนักไพล่

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตัวละครอุปถัมภ์ในวรรณคดีไทย

โดย
นางสาวอาภากร หนักไพล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THE UGLY CHARACTERS IN THAI LITERATURE

**By
Miss Apakorn Naklai**

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

Master of Arts Program in Thai

Department of Thai

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2016

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ ตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทย ” เสนอโดย นางสาวอาภากร หนักไพล่ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศนวงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

อาจารย์ ดร.ปัทมา ทิมประเสริฐกุล

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อุบล เทศทอง)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรางคณา ศรีกำเนิด)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ จูไรรัตน์ ลักษณะศิริ)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ปัทมา ทิมประเสริฐกุล)

55202213 : สาขาวิชาภาษาไทย

คำสำคัญ : ตัวละคร อปัลักษณ์ วรรณคดีไทย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : อ.
ดร.ปัทมา ทิฆมประเสริฐกุล. 194 หน้า.

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวละครอปัลักษณ์ในวรรณคดีไทย ในด้านรูปลักษณะนิสัยและพฤติกรรม กลวิธีการสร้าง และบทบาทของตัวละครอปัลักษณ์ในวรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตัวละครอปัลักษณ์มีจำนวน 18 ตัว ได้แก่ ชูชก พรานบุญ เจ้าเงาะ นางค่อมกัจฉี นางสามนักษา ขุนช้าง หมื่นหาญ จรกา ท้าวสันนุราช นางคันธมาลี นางผีเสื้อสมุทร ชีเปลือย นางวาตี เจ้าละมาน ย่องตอด นางแก้วหน้าม้า นางประเดะ และนางศรีสาหลง

ผลการศึกษาพบว่า ในด้านรูปลักษณะ ตัวละครอปัลักษณ์ปรากฏลักษณะทางกายภาพที่สะท้อนถึงความอปัลักษณ์ จำนวน 12 ลักษณะ ได้แก่ อวัยวะผิดรูป อวัยวะพิการ อวัยวะไม่สะอาด อวัยวะมีขนาดใหญ่ ร่างกายมีขนาดใหญ่ เส้นผมและขนไม่เป็นระเบียบ เส้นผมและขนยาวกว่าปกติ ผมน้อย ผิวค้ำค้ำ ผิวหนังไม่เกลี้ยงเกลา หน้าอกหย่อนยาน และเล็บงูด ในด้านนิสัยและพฤติกรรมพบ 2 ลักษณะ คือ นิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี ปรากฏ 14 ลักษณะ ได้แก่ หมกมุ่นกามตัณหา เจ้าเล่ห์เพทุบาย กล่าวเท็จ ขี้ขลาด ไม่มี ความเฉลียวฉลาด คือความสามารถในการรบ ไม่ชำนาญในการเกี่ยวพาราสิสตรี โลก กล่าวแสดงความรักต่อผู้ชายก่อน จี้หึง เจ้ามารยา ไม่ซื่อสัตย์กับสามี พฤติกรรมหยาบคาย และพฤติกรรมบ้าใบ้ และนิสัยและพฤติกรรมที่ดี ปรากฏ 6 ลักษณะ ได้แก่ มีวิชาความรู้ มีปัญญาและความเฉลียวฉลาด มีความกล้าหาญ มีความสามารถ มีความซื่อสัตย์ และมีอำนาจ

ด้านกลวิธีการสร้างตัวละครอปัลักษณ์ ด้วยกลวิธีการสร้างตัวละคร 2 ประการ ได้แก่ กลวิธีการเล่าเรื่อง และกลวิธีทางภาษาพบว่า ในด้านกลวิธีการเล่าเรื่องใช้กลวิธีการสร้างตัวละครอปัลักษณ์ 3 ลักษณะ ได้แก่ กลวิธีการสร้างจากการบรรยายของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ กลวิธีการสร้างจากการบรรยายตัวละครอื่นในเรื่อง และการสร้างจากถ้อยคำของตัวละครอปัลักษณ์ ส่วนด้านกลวิธีทางภาษามีการเลือกใช้คำที่แสดงความหมายในเชิงลบ และการใช้ภาพพจน์แบบอุปมาและอุปลักษณ์ในการเปรียบเทียบเพื่อนำเสนอภาพในเชิงลบของตัวละครอปัลักษณ์

ด้านบทบาทของตัวละครอปัลักษณ์ต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีไทยพบว่า ตัวละครอปัลักษณ์มีบทบาทสำคัญ 3 ลักษณะ ได้แก่ บทบาทที่มีต่อโครงเรื่อง บทบาทที่มีต่อตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง และบทบาทในการถ่ายทอดทัศนคติที่มีต่อความอปัลักษณ์

ภาควิชาภาษาไทย

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2559

55202213: MAJOR THAI

KEYWORD : CHARACTER / UGLY / THAI LITERATURE

APAKORN NAKLAI : THE UGLY CHARACTERS IN THAI LITERATURE. THESIS

ADVISOR : PATTAMA THEEKAPRASERTKUL, Ph.D. 194 pp.

This thesis aims to study the ugly characters in Thai literature considering the appearance and the characteristic and behavior of ugly characters, the creation of ugly characters, and the function of ugly character. 17 ugly characters in Thai literature since an Ayutthaya ear to an early Rattanakosin era are analyzed, namely, Chu Chok, Phran Bun, Chao Ngor, Nang Samma Nag Khar, Nang Kom Kudji, Khun Charng, Muen Harn, Chorrakar, Thaw Sannurat, Nang Khantha Mar Lee, Nang Phee Suea Samut, Chee Plueai, Nang Wa Lee, Chaw Lamarn, Yong Tord, Nang Kaew Nar Mar, Nang Pra Dae, and Nang Sri Sar Hong.

The result about appearance and the characteristic and behavior of the ugly characters are found that the ugly characters have 12 sorts of ugly appearance, namely, deformed organ, disabled organ, dirty organ, too big organ, big body, shaggy hair, too long hair, less mustache and less hair, dark skin, rough skin, flabby breast, and too short nail. As for the characteristic and behavior of ugly characters, there are 2 important sorts of characteristic and behavior. The bad characteristic and behavior consists of 14 sorts, namely, lascivious, tricky, lying, coward, foolish, incapable, bashful, greedy, seducer, jealous, deceitful, unfaithful, vulgar, and dumb. The good characteristic and behavior consists of 6 sorts, namely, cultivated, wise, brave, capable, honest, and powerful.

The creation of ugly character has 2 main strategies: narrative technique and language technique. It is found that the 3 narrative techniques are applied to create the ugly characters, namely, creating from omniscient narration, creating from other characters in the story, and creating from ugly characters. As for the language technique, the words which have negative meaning are used. The simile and the metaphor are also used to present the negative image of the ugly characters.

The function of ugly characters has the effect to the creation of Thai literature in 3 ways, namely, the function for plot, the function for other characters, and the function for conveying the attitude about ugliness.

Department of Thai

Graduate School, Silpakorn University

Student's signature

Academic 2016

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้อย่างราบรื่น เนื่องด้วยความกรุณาของอาจารย์ ดร. ปัทมา ทิมประเสริฐกุล อาจารย์ที่ปรึกษาที่ได้สละเวลาให้คำปรึกษาและแนะนำ ตั้งแต่การเลือกหัวข้อที่จะศึกษา ตลอดจนการวิเคราะห์เนื้อหาและการตรวจแก้วิทยานิพนธ์อย่างละเอียดด้วยความเอาใจใส่และความเมตตาต่อผู้ศึกษาตลอดมา ตลอดระยะเวลาจะมีอุปสรรคและความโง่เขลาบ้าง อาจารย์ก็ยังคงให้กำลังใจและ nud ผู้ศึกษาออกจากความโง่เขลามาโดยตลอด ผู้ศึกษาจึงขอขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูง

ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน อันได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อุบล เทศทอง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วราภรณ์ ศรีกำเนิด รองศาสตราจารย์ จุไรรัตน์ ลักษณ์ศิริ และอาจารย์ ดร. ปัทมา ทิมประเสริฐกุล ที่กรุณาตรวจแก้ไขและให้คำแนะนำ จนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ด้านภาษาและวรรณคดีไทยให้แก่ผู้ศึกษา

ขอขอบคุณเพื่อนนักศึกษาริษยาโท รหัส 55 และพี่ ๆ น้อง ๆ ปริษยาโทที่น่ารักทุกคนที่คอยให้คำปรึกษาในการทำงานวิชาการ และแบ่งปันความรู้ต่าง ๆ อีกทั้งยังช่วยเป็นกำลังใจที่ดี ทำให้ผู้ศึกษามีพลังใจในการต่อสู้ฝ่าฟันกับอุปสรรคต่าง ๆ จนสามารถจัดทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้สำเร็จ

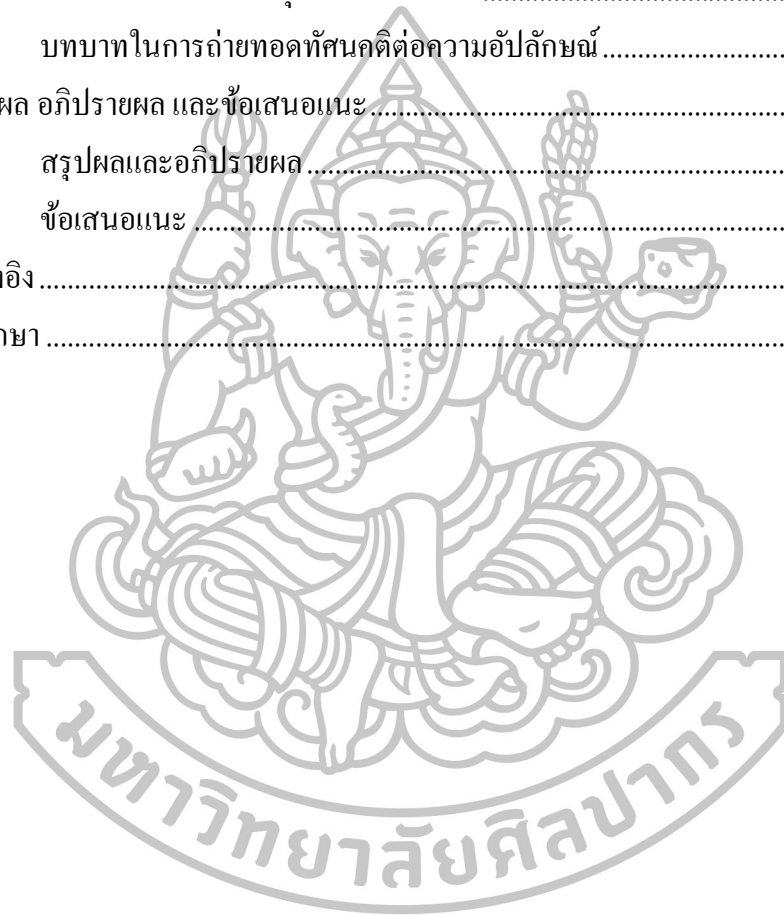
สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ ร.ต.ท. ประยูรศักดิ์ หนักไพล่ และคุณแม่ยุพิน แสงไข้ ตลอดจนทุกคนในครอบครัวที่คอยสนับสนุนและเป็นกำลังใจให้กับผู้ศึกษามาโดยตลอด

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นประโยชน์ต่อผู้ใดในอนาคต ผู้ศึกษาขอขอบคุณดีทั้งหลายนี้ให้กับทุกท่านที่ผู้วิจัยกล่าวถึงแล้วในข้างต้น แต่หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความบกพร่องใดเกิดขึ้น ผู้ศึกษาขออ้อมรับความผิดพลาดนั้นไว้แต่เพียงผู้เดียว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
สมมติฐานการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	11
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	12
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	13
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	13
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
2 ลักษณะของตัวละครอัปลัก্ষณ์ในวรรณคดีไทย.....	18
รูปลัก্ষณ์ของตัวละครอัปลัก্ষณ์.....	18
ลัก্ষณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครอัปลัก্ষณ์.....	40
3 กลวิธีการสร้างตัวละครอัปลัก্ষณ์ในวรรณคดีไทย.....	73
กลวิธีการเล่าเรื่อง.....	73
กลวิธีการสร้างจากการบรรยายของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้.....	75
กลวิธีการสร้างจากการบรรยายของตัวละครอื่น.....	83
กลวิธีการสร้างจากถ้อยคำของตัวละครอัปลัก্ষณ์.....	92
กลวิธีทางภาษา.....	101
การใช้คำ.....	101
การสรรคำ.....	101
การใช้คำเรียกตัวละครอัปลัก্ষณ์.....	106

	การใช้ภาพพจน์	133
4	บทบาทของตัวละครอุปถัมภ์ในวรรณคดีไทย	141
	บทบาทของตัวละครอุปถัมภ์ต่อโครงเรื่อง	141
	บทบาทของตัวละครอุปถัมภ์ต่อตัวละครอื่น	156
	บทบาทที่ให้โทษแก่ตัวละครอื่น	157
	บทบาทที่ให้คุณแก่ตัวละครอื่น	160
	บทบาทในการถ่ายทอดทัศนคติต่อความอุปถัมภ์	168
5	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	183
	สรุปผลและอภิปรายผล	183
	ข้อเสนอแนะ	188
	รายการอ้างอิง	189
	ประวัติผู้ศึกษา	194

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทย.....	9
2	การใช้คำเรียกที่แสดงถึงรูปลักษณ์.....	106
3	การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมในด้านลบ.....	112
4	การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมในด้านดี.....	124
5	การใช้คำเรียกที่แสดงถึงสถานภาพผู้นำและผู้ปกครอง.....	127
6	การใช้คำเรียกที่แสดงถึงชาติกำเนิดของตัวละครอัปลักษณ์.....	130

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตัวละคร (Character) เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการสร้างสรรค์วรรณคดี ตัวละครคือผู้รับบทบาทแสดงพฤติกรรมตามเหตุการณ์ในเรื่อง หรือผู้ที่ได้รับผลจากเหตุการณ์ในเรื่องที่เกิดขึ้นตามเหตุการณ์ในเรื่องที่กำหนดไว้ ตัวละครอาจจะเป็นคน สัตว์หรือสิ่งของก็ได้ (อุดม หนูทอง, 2523: 118)

วรรณคดีจะต้องอาศัยตัวละครในการดำเนินเรื่อง หากขาดตัวละครไป วรรณคดีอาจจะไม่สามารถดำเนินเรื่องไปได้ หรือหากดำเนินเรื่องได้ก็จะทำให้เนื้อหาของเรื่องนั้นขาดสีสันและความน่าสนใจได้เช่นกัน ดังคำกล่าวของม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2556: 28) ที่กล่าวถึงการสร้างตัวละครในวรรณคดีว่า “ลักษณะนิสัยของตัวละครเป็นเนื้อหาสำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง ถ้าเนื้อเรื่องดำเนินไปโดยไม่อาศัยลักษณะนิสัยของตัวละคร วรรณคดีก็อาจพ้นความสนใจไปได้โดยง่าย” ตัวละครจึงมีความสำคัญในการดำเนินเรื่องและทำให้เรื่องน่าสนใจ ทั้งนี้ตัวละครในวรรณคดีแต่ละตัวก็จะมีมีความสำคัญแตกต่างกันไป บางตัวมีความเป็นเอกเรียกว่าตัวละครเอกหรือตัวละครสำคัญ บางตัวมีความสำคัญน้อยกว่าลดหลั่นลงไปเรียกว่าตัวประกอบ ตัวละครสำคัญอาจมีมากกว่าหนึ่งได้ (วิภา กงกะนันท์, 2521: 59)

ในกระบวนการสร้างตัวละครในวรรณคดีพบว่า กวีมักสร้างให้ตัวละครมีลักษณะตามอุดมคติสากลหรือตามขนบทางวรรณกรรม (เครือวัลย์ ปัญญาณี, 2533: 8) กล่าวคือ กวีจะเลือกสร้างตัวละครให้มีรูปลักษณ์ทั้งดงามทั้งตัวละครเอกฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย มีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ดี เรียกว่า เป็นตัวละครทั้งดงามทั้งภายนอกและภายใน เช่น การสร้างตัวละครเอกฝ่ายชายในวรรณคดีจะมีรูปงาม เป็นคนดีมีคุณธรรม หรือมีลักษณะอื่นๆ เพื่อขบเน้นความเป็นตัวละครเอกฝ่ายชาย ไม่ว่าจะเป็นสถานภาพทางสังคมสูง การมีความรู้ ความสามารถชำนาญในการรบ ตัวอย่างเช่น

พระราม ในรามเกียรติ์ กวีสร้างให้พระรามซึ่งเป็นโอรสของท้าวทศรถให้เป็นผู้มีความ
สมบูรณ์ตามอุดมคติ ทั้งในด้านรูปร่างหน้าตาที่งดงาม บุคลิกภาพ และนิสัยใจคอ ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	นวลนางสีดามารศรี
ลดองค์ลงจากแท่นมณี	เทวีกรานกัมพัตตรา
ให้สะเทินเงินใจเป็นพັນนักร	เพียงจักสิ้นชีพสังขาร
แต่ขม้วยชายเนตรชำเลื่องมา	ดูพระจักราผู้ทรงฤทธิ์
งามพักตร์ตั้งดวงพระสุรียน	อันหมดเมฆมณฑลไม่ปกปิด
งามทรงยิ่งเทพนิรมิต	งามจริตสุรเสียงจับใจ
งามเนตรแหลมคมตั้งแสงสร	จะต่อเนตรภูธรก็ไม่ได้
บังคมก้มพักตร์อยู่แต่ไกล	อรโหมได้จำรรจาฯ

(รามเกียรติ์ เล่ม1, 2549: 347)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงรูปลักษณะอันงดงามของพระรามที่มีพระพักตร์
สดใสไม่หม่นหมอง รูปร่างงดงามดั่งเทพสร้าง น้ำเสียงไพเราะ และดวงตาคม จนนางสีดาได้แต่ก้ม
หน้าเพราะความเขินอาย

หรือดังตอนที่นางสามนักษาไปเที่ยวป่า และเห็นพระรามก็ตกตะลึงในรูปลักษณะที่
งดงามของพระรามดั่งเทพเทวาบนสวรรค์ ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	ฝ่ายนวลนางสามนักษา
แลไปเห็นพระจักรา	รูปทรงโสกาอำไพ
พิณพิศทั่วทั้งองค์	มีความพิศวงสงสัย
จะว่าพระอิศวรเรื่องชัย	ก็ไม่มีสังวาลนาคี
จะว่าพระนารายณ์ฤทธิรอน	ก็ไม่เห็นพระกรเป็นสี่
จะว่าท้าวชาติาธิบดี	เหตุใดไม่มีเป็นสี่พักตร์
แม้จะว่าท้าวหัตถ์นัยน์	ไยจึงไม่ทรงวิเชียรจักร
จะว่าพระสุริยาวารักษ์	ก็จักรอยู่ในเมฆมา
ครั้นจะว่าองค์พระจันทร์	ก็ผิดที่จะจรจากเวหา
ชะรอยจักรพรรดิภักษัตรา	สละสมบัตินมาเป็น โยคี
ยิ่งพิศยิ่งพิศวาสกคุ้ม	รศรักริ่งรุ่มดั่งเพลิงจี
อกใจไม่เป็นสมประดี	อสุรีคลังเคล็ด มิวินญาณ

(รามเกียรติ์ เล่ม1, 2549: 532)

นอกจากรูปลักษณะอันงดงามแล้ว พระรามยังมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ดีคือเป็นโอรสที่ดียอมออกเดินป่าเพื่อรักษาคำสั่งของพระบิดาที่กล่าวไว้ ดังเช่นในตอนที่ทำวทศรจะอภิเษกพระรามขึ้นครองราชย์ นางไภยเกษีก่กล่าวทวงคำขอจากทำวทศร และขอให้พระพรตโอรสของนางได้ขึ้นครองราชย์ พระรามไม่ได้โกรธเคืองการกระทำของนาง ไภยเกษี แต่กลับยินดีและยอมเดินป่าเพื่อรักษาคำสั่งของพระราชมิดา เมื่อพระลักษมณ์ทราบเรื่องก็เกิดโทสะและจะทำร้ายนางไภยเกษี แต่พระรามได้ห้ามไว้ หรือพฤติกรรมการเป็นผู้ปกครองที่ดี ปรีกษา และรับฟังคำแนะนำของข้าราชการบริหาร เช่น ตอนที่พระรามยกทัพไปถึงกรุงลงกา เหล่าทหารวานรทูลแนะนำให้พระรามยกทัพเข้าตีกรุงลงกา แต่สุครีพทูลแนะนำให้หาคนเจรจาก่อน พระรามก็ทรงเห็นด้วย แสดงให้เห็นว่าพระรามเป็นผู้นำที่ดีและรักความสงบมากกว่าต้องการทำศึกสงคราม แต่เมื่อต้องทำสงครามกับกรุงลงกาพระรามก็มีความสามารถในการรบอย่างมาก

ในการสร้างตัวละครเอกฝ่ายหญิงก็มีลักษณะคล้ายกันกับตัวละครเอกฝ่ายชายที่มักจะเน้นให้ตัวละครมีรูปลักษณะที่งดงาม และมีความประพฤติดีอยู่ในกรอบของความเป็นหญิง คือต้องมีกิริยามารยาทเรียบร้อย และมีความซื่อสัตย์ต่อสามี เช่น นางสีดา ในรามเกียรติ์ กวีสร้างให้นางมีรูปลักษณะที่งดงามกว่านางใด ๆ ในสวรรค์ ดังในตอนที่ทำวมาลีวราชว่าความและได้เรียกนางสีดามาถามความ เมื่อทำวมาลีวราชเห็นนางสีดาก็ชื่นชมในความงามของนาง ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	ทำวมาลีวราชรังสรรค์
เห็นนางสีดามีวาลย์	งามดั่งดวงจันทร์ไม่ราศี
มาตรแม้นถึงองค์พระอูมา	นางสุชาดาโฉมศรี
นางสุจิตราเทวี	สุนันทานรือรไท
ทั้งสุธรรมานงคราญ	จะเปรียบงามเยาวมาลย์ก็ไม่ได้
ทั่วสวรรค์ชั้นฟ้าสุราลัย	ไกลกันกับโฉมนางสีดา
.....
แต่กูผู้ทรงทศธรรม์	ยังหวาดหวั่นเคลิ้มไปด้วยสงสาร
หากมีอุเบกขาญาณ	จึงประหารเสียได้ไม่ไยดี

(รามเกียรติ์ เล่ม3, 2549: 241)

ในด้านลักษณะนิสัยกวีสร้างลักษณะนิสัยให้นางสีดาเป็นหญิงที่มีความรักและความซื่อสัตย์ต่อสามี ซึ่งเป็นลักษณะนิสัยประการสำคัญของตัวละครเอกฝ่ายหญิง จนได้รับการยกย่องว่าเป็นแบบอย่างของผู้หญิงที่มีความรักซื่อสัตย์ต่อสามี จึงกล่าวได้ว่า สีดาเป็นตัวละครแบบอุดมคติที่เป็นแบบ (type) ของความดีงาม ซึ่งเป็นแบบอย่างของตัวละครที่มีทั้งความดีและความงาม (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2534: 335)

นอกจากตัวละครที่มีลักษณะดีตามอุดมคติแล้ว ในวรรณคดีไทยยังปรากฏตัวละครที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับตัวละครอุดมคติคือ ตัวละครอัปลักษณ์ เช่น ชูชก ในมหาชาติคำหลวง เป็นตัวละครอัปลักษณ์เป็นผู้มีลักษณะของบุรุษไทย 18 ประการ ได้แก่ แข็งคด เล็บกูด คอพอก หน้ายาน ฝีปากบนยาวปิดริมฝีปากล่าง น้ำลายไหลออกเป็นยางยืด จมูกหัก ฟันงอกอย่างเขี้ยวหมู หลังค่อม ท้องป่องเป็นกระเปาะใหญ่ ตาเหล่ มีหนวดยาว ผมหาง มีขี้แมลงวัน ผิวหนังตกรกระ ดามีสีเหลืองเหมือนตาแมว แนวกระดูกสันหลังตั้งตั้งแต่ช่วงคอถึงเอวมีลักษณะคด ผิวหนังหยาบและลายเหมือนเสือป่า ดังเนื้อความว่า

บพิตร พรหมณ์นี้แข็งคดเล็บหย่น หน้าครึ่งที่ยนทุรลักษณ์ โสคใส่ โอ โอปุทธิปิณชิต
โก หนึ่งค่อเป็นอนนอกพอก เต้าแดง หนอกหน้าญาณ อิกโสค ทีโศคตโรฎ โส จปโต ปากบนปก
ต่ำ ลีนล้าลายไหลออกแล กพาโร ภคคณาตโก จรหมุกหักคดเคี้ยว ฟนงอกขี้ยวเสมอมหู
ทอกนัน กุมโกทโร ภคคปิฎจึ หลงงหัก เห็นโครงเปล้า มีท้องเท่าไหหมาม โสคแอ โอ วิสมจกุกโก
ตาขาวชีวิตเบื่องบน ตาซ้ายสถนตคต่ำแล โลหสุ หริตเกโส มีหนวดพวงทองงเคา ผมหางเทาเห็น
แล่นแล วลิบ ติลกาหโต ขี้แมลงวนนเหลือแล่ ทุกกระแบ่เนือบเห็นเปล้าเลยย ปิงคโต จ วินโต จ ตา
พรแวแวมวลอก เอวหลงคอกคคค่อ อิกโสค วิโกฎ จ พุทธา ขโร หนงงหยาบสุรสงยสับท คุถึกร
กรับกรกรบ โสค อชินานปี สนนทุโร หนงงลายหมายเสือป่า อายพริ้อล่าเลงไพร ทุกแห่งแล

(มหาชาติคำหลวง วรรณกรรมอยุธยา เล่ม1, 2529: 175)

ชูชกไม่ได้มีเพียงรูปลักษณ์ที่อัปลักษณ์เท่านั้น แต่ลักษณะนิสัย พฤติกรรม และจิตใจของชูชกก็หยาบด้วย เช่น ตอนที่ชูชกขอสองกุมารมาจากพระเวสสันดร แล้วไม่เห็นกุมารทั้งสองคนก็ว่ากล่าวพระเวสสันดร แสดงให้เห็นกิริยาอันหยาบคายของชูชก หรือตอนที่พราณเจตบุตรจะสังหารชูชกเพราะทราบเรื่องที่ชูชกจะไปขอสองกุมาร ชูชกก็ใช้เล่ห์เพทุบายลวงพราณเจตบุตรว่าตนเป็นทูตถือสารมาให้พระเวสสันดร เพื่อให้ตนพ้นจากการถูกสังหารและถามทางไปหาพระเวสสันดร แสดงให้เห็นถึงการเป็นคนมีเล่ห์ร้าย หรือตอนที่ท้าวสญชัยทรงขอได้สองกุมารคืนมาด้วยทรัพย์ ไพร่พลคน ม้า และวัวให้แก่ชูชก ซึ่งชูชกก็ยินดีที่จะแลกกุมารทั้งสองคนกับทรัพย์เหล่านั้น แสดงให้เห็นถึงความโลภของชูชก

หากพิจารณาการสร้างตัวละครในวรรณคดีไทยจะพบว่า กวีนิยมสร้างตัวละครอุดมคติที่เป็นแบบตัวละครเอกฝ่ายดีให้มีรูปลักษณ์งามและมีจิตใจ รวมทั้งพฤติกรรมดี และสร้างตัวละครฝ่ายร้ายให้มีความอัปลักษณ์ มีจิตใจ และพฤติกรรมไม่ดี ทั้งนี้เป็นไปตามลักษณะการสร้างตัวละครแบบคู่ตรงข้าม อย่างไรก็ตามจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่า วรรณคดีบางเรื่องสร้างตัวละครเอกให้แหวกจากขนบการสร้างตัวละครออกไป กล่าวคือ กวีสร้างตัวละครเอกของเรื่องให้มีรูปร่างหน้าตาที่อัปลักษณ์แต่มีลักษณะเด่นคือ สติปัญญาอันฉลาดหลักแหลม เช่น นางแก้วหน้าม้า ในบท

ละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า พระนิพนธ์ของกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ กวีได้สร้างให้ตัวละครนางแก้วมีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ มีหน้าเหมือนม้าแต่นางก็มีความฉลาด ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	นางกษัตริย์สรวลสันต์หรรษา
พิศดูรูปร่างอย่างकुลา	หน้าตาแหม่นเหมือนพาลี
นุ่งห่มบุกบุยกรวยกราย	รูปกายจ้ำม่ำคำมิดหมี
ผิดกับคนผู้ทั้งบุรี	แต่ท่วงทีฉลาดอาจอง

(แก้วหน้าม้า, 2544: 24)

นางแก้วหน้าม้าเฉลียวฉลาดและรู้เท่าทันผู้อื่น นางกล้าที่จะตอบโต้ และแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา เช่น เหตุการณ์ในตอนพระพิณทองสั่งให้พระพี่เลี้ยงมาทวงว่าวคืน นางแก้วหน้าม้ายื่นข้อเสนอให้พระพิณทองรับนางเข้าวังในฐานะชานา พระพี่เลี้ยงของพระพิณทองต่างเยาะหยันนางว่าไม่เจียมตัว นางแก้วหน้าม้าได้ตอบพระพี่เลี้ยงว่า ถ้ามีหน้าตาแบบพระพี่เลี้ยงนั้นนางก็ไม่ขอสมาคมเช่นกัน แสดงให้เห็นความกล้าหาญของนางแก้วหน้าม้าที่ลุกขึ้นมาปกป้องตัวเอง ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น	พระพี่เลี้ยงสรวลเสเฮลัน
จึงร้องตอบวาจามาพลัน	เอื้อมถึงดวงจันทร์ไม่เจียมใจ
ตัวนางเหมือนอย่างแผ่นดินดอน	จะเคียงพินอัมพรผิดวิสัย
แหม่นแต่เพียงโยธาข้าไท	เห็นจะได้ดั่งจิตเจตนาฯ
ฟังแล้ว	นางแก้วก่อนควักชักหน้า
ตอบไปด้วยใจโกรธา	เหวอย่ามาล้อ ไม่ขอฟัง
หน้าตาเช่นเจ้าเราไม่คบ	อย่าลบลู่ใช้ว่าเป็นน้ำหลัง
แหม่นมิรับเราเข้าในวัง	อย่ามานั่งจอนง้อไม่พอใจฯ

(แก้วหน้าม้า, 2544: 5-6)

หรือตอนที่นางแก้วหน้าม้าทราบข่าวว่าพระพิณทองเข้าเมืองยักษ์ก็กลัวว่า พระพิณทองจะโดนยักษ์ทำร้ายจึงคิดหาวิธีเข้าช่วยพระพิณทองด้วยการปลอมตัวเป็นมาณพ แสดงให้เห็นความกล้าหาญของนางแก้วหน้าม้าที่ช่วยเหลือผู้อื่น โดยไม่เกรงกลัวอันตรายใดๆ ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	นางแก้วออกสันขวัญหาย
กราบพลางทูลความตามอุบาย	ข้าคิดจะผันผายตามไป
พระองค์ได้ทรงพระเมตตา	เปลี่ยนแปลงกายอย่าซ้ำได้
กรุงยักษ์ศกคิลิทธิอยู่ที่ใด	จะลาไปตามองค์ทรงธรรม์

(แก้วหน้าม้า, 2544: 114)

จะเห็นได้ว่าการสร้างตัวละครในลักษณะดังกล่าวอาจเป็นการเพิ่มมุมมองในการสร้างตัวละครอปลักษณ์ กล่าวคือ จากที่มีการสร้างตัวละครอปลักษณ์ให้เป็นตัวละครคู่ตรงข้ามกับตัวละครเอกของเรื่อง ซึ่งมีรูปลักษณะ จิตใจและมีพฤติกรรมที่ไม่ดี มาเป็นตัวละครเอกที่มีรูปร่างอปลักษณ์ แต่มีจิตใจและพฤติกรรมที่ดี

นอกจากนี้จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นผู้ศึกษายังพบว่า ตัวละครอปลักษณ์มีผลต่อการดำเนินเรื่องด้วย เช่น เจ้าเงาะ ในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กวีสร้างรูปเงาะอันอปลักษณ์ขึ้นมาทำให้ตัวละครพระสังข์ได้อำพรางตัวตนจนได้พบคู่ครอง ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	พระสังข์บังคมก้มหน้า
ยืมพลางทางทูลพ่อตา	ตัวข้านี้ชื่อพระสังข์ทอง
เป็นโอรสท้าวศวมิล	แจ้งความตามต้นที่หมั้นหมอง
ซึ่งแปลงมาจะหาคู่ครอง	จงทราบฝ่าละอองบทมาลย์

(สังข์ทอง, 2545: 167)

การสร้างตัวละครเจ้าเงาะอันอปลักษณ์ให้กับพระสังข์สวามีได้เป็นการสร้างปมปัญหาให้กับเรื่อง เนื่องจากนางรจนาลือกเจ้าเงาะมาเป็นคู่ครองทำให้ท้าวสามนต์พระราชบิดาของนางรจนาน่าพอใจเป็นอย่างมาก เพราะทำให้พระองค์เกิดความอับอายจึงมีคำสั่งเนรเทศนางและเจ้าเงาะให้ไปอยู่ที่กระท่อมปลายนาห่างไกลจากเมือง ไม่มีความสะดวกสบาย ส่งผลให้นางรจนาและเจ้าเงาะต้องไปเผชิญกับความลำบาก อีกทั้งยังเป็นตัวสร้างความขัดแย้งระหว่างเจ้าเงาะกับท้าวสามนต์ด้วย กล่าวคือ ท้าวสามนต์เมื่อรู้สึกอับอายที่นางรจนาได้เจ้าเงาะมาเป็นคู่ครองก็พยายามใช้วิธีต่างๆ เพื่อกำจัดเจ้าเงาะ เช่น การแข่งขันหาปลา หาเนื้อที่เดิมพันด้วยการประหารชีวิตหากใครหาได้น้อย แต่เจ้าเงาะก็สามารถเอาชนะหกเขยและท้าวสามนต์ได้ทุกครั้งไป ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างท้าวสามนต์กับเจ้าเงาะได้คลี่คลายลงก็ต่อเมื่อพระสังข์ถอดรูปเจ้าเงาะออกและออกไปติดลิเพื่อรักษาบ้านเมือง

จากการศึกษาข้อมูลตัวละครอปลักษณ์ดังกล่าวพบว่า รูปลักษณะของตัวละครมีความสอดคล้องกันกับพฤติกรรมของตัวละคร กล่าวคือ ตัวละครที่มีรูปลักษณะงดงามจะมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมดี ส่วนตัวละครที่มีรูปลักษณะอปลักษณ์ก็จะมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดีหรือชั่วร้าย แม้กระทั่งตัวละครเอกฝ่ายดีก็มีลักษณะนิสัยและแสดงพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปเมื่ออยู่ภายใต้ความอปลักษณ์ เช่น เมื่อพระสังข์สวมรูปเงาะจะแสดงกิริยาบ่าไบ้ และทำตัวน่าขบขัน หรือนางแก้วที่เมื่อเป็นนางแก้วหน้าม้าจะแสดงกิริยาไม่เรียบร้อย กระโดดกระเดกไม่สมกับเป็นหญิง ดังนั้น

รูปลักษณะจึงเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของตัวละคร นอกจากนี้ผู้ศึกษายังเห็นว่าตัวละครอปลักษณ์มีบทบาทในเรื่องที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างน่าสนใจ กล่าวคือ ในวรรณคดีไทยส่วนใหญ่มักจะกำหนดบทบาทตัวละครที่มีความอปลักษณ์ให้เป็นตัวละครคู่ตรงข้ามกับตัวละครเอก ซึ่งรูปร่างอปลักษณ์จะไม่เกิดขึ้นกับตัวละครเอก แต่จะพบว่าในวรรณคดีบางเรื่องได้กำหนดตัวละครที่มีความอปลักษณ์ให้เป็นตัวละครเอกของเรื่อง เช่น นางแก้ว ตัวละครเอกในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า

ผู้ศึกษาเห็นว่าความอปลักษณ์ที่กวีได้นำเสนอผ่านตัวละครนั้นมีความน่าสนใจอย่างยิ่ง ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาตัวละครอปลักษณ์ในด้านรูปลักษณะ นิสัยและพฤติกรรม กลวิธีการสร้างและบทบาทของตัวละครอปลักษณ์ในวรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปลักษณะและพฤติกรรมของตัวละครอปลักษณ์ในวรรณคดีไทย
2. เพื่อศึกษากลวิธีการสร้างตัวละครอปลักษณ์ในวรรณคดีไทย
3. เพื่อศึกษาบทบาทตัวละครอปลักษณ์ในวรรณคดีไทย

สมมติฐานการวิจัย

ตัวละครอปลักษณ์ในวรรณคดีไทยเป็นตัวละครที่มีลักษณะทางกายภาพที่ไม่ดี ความอปลักษณ์มีอิทธิพลต่อการกำหนดนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครอปลักษณ์ให้มีลักษณะที่ไม่ดี รวมทั้งตัวละครอปลักษณ์ยังมีบทบาทสำคัญในเรื่อง ได้แก่ การให้คำแนะนำและให้โทษแก่ตัวละครอื่น ทำให้การดำเนินเรื่องน่าติดตาม และนำเสนอทัศนคติที่มีต่อความอปลักษณ์

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาตัวละครอปลักษณ์ในวรรณคดีร้อยกรองสมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือ ตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) เนื่องจากวรรณคดีในสมัยรัชกาลที่ 4 ยังคงมีรูปแบบและลักษณะงานใกล้เคียงกับวรรณคดีก่อนหน้า อีกทั้งยังไม่ได้รับอิทธิพลจากงานวรรณกรรมของตะวันตก ผู้ศึกษาจึงกำหนดขอบเขตการศึกษาวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นตั้งแต่รัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 4 ทั้งนี้ผู้ศึกษาจะไม่ศึกษาวรรณคดีแปล

2. ศึกษาตัวละครที่มีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ ทั้งตัวละครมนุษย์และตัวละครอมมนุษย์ โดยพิจารณาจากเนื้อความในตัวบทที่มีการอธิบายรูปลักษณ์ภายนอกของตัวละครที่มีลักษณะไม่งดงาม ไม่ดี และน่าเกลียด อีกทั้งรูปลักษณ์ดังกล่าวทำให้ตัวละครอื่นในเรื่องรู้สึกเกลียด กลัว รังเกียจ สมเพช และตลกขบขัน เช่น ตัวละครเจ้าเงาะ ในตัวบทได้อธิบายให้เห็นถึงความอัปลักษณ์ของเจ้าเงาะไว้ ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น	ฝูงสมนกันล้นน้อยใหญ่
แอบดูอยู่ที่บัญชี	แลไปเห็นเจ้าเงาะหัวเราะอึ้ง
บ้ำงว่าน่าซังเป็นหนักหนา	แลดูหูตาค้นทะลิ่ง
รูปร่างอัปรีขั้ทั้ง	เหมือนหนึ่งภูตผีที่กลางนา
ลางคนบ่นว่าถ้ำเช่นนี้	ฟ้าผีเกิดไม่นึกปรารถนา
น่ากลัวตัวดำเหมือนคลา	ต่างติงะป่าว่าวุ่นไป

(สังข์ทอง, 2545: 93)

จากตัวอย่างเนื้อความสามารถสะท้อนให้เห็นความอัปลักษณ์ของเจ้าเงาะได้ผ่านท่าทาง และคำพูดของชาวเมืองที่บ้ำงก็ต่างหัวเราะในรูปลักษณ์ บ้ำงก็ต่อว่ารูปลักษณ์ว่าน่าเกลียด บ้ำงว่าน่ากลัวราวกับผี

ตัวละครนางผีเสื้อสมุทร ดังเนื้อความว่า

สินสมุทรฟังเสียงสำเนียงเน	รู้ว่าแม่มั่นคงไม่สงสัย
รูปร่างอย่างเปรตสมเพชใจ	ช่างกระไรราศีไม่มีงาม
กระนี้หรือพระบิดาไม่น่าหนี	ทั้งท่วงที่ไม่สุภาพทำหยาบหยาม
จำจะบอกหลอกลวงหน่วงเนื้อความ	อย่าให้ตามเข้าไปชิดพระบิดา

(พระอภัยมณี เล่ม1, 2544: 116)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า ความคิดและน้ำเสียงของสินสมุทรที่สะท้อนความอัปลักษณ์ของนางผีเสื้อสมุทรออกมาว่าช่างน่าสมเพช ไม่มีราศี และไม่คู่ควรกับพระอภัยมณี

ตัวละครนางค่อมกุจี ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	พระรามสุริย์วงศ์รังสรรค์
เล่นอยู่ที่ห้องสนามจันทร์	ทรงธรรมก็ทอดพระเนตรไป
เห็นนางค่อมนุ่งผ้าดानी	ห่มสีทับทิมหงอนไก่อ
ลอยหน้าเท้าแขนยืมละไม	จึงตรัสไปแก่สามอนุชา

ที่จะยิงอีก่อมหลังกึ่ง	ให้โก่งนั้นคั่งไปข้างหน้า
น้องรักจงทอดทัศนา	ว่าแล้วก็ยิงทันที
ด้วยเดชานุภาพพระนารายณ์	ต้องแม่นเหมือนหมายไม่คลาดที
โก่งนั้นคั่งไปข้างหน้านาก็	พระจักรีก็ยิงเข้าไป

(รามเกียรติ์ เล่ม1, 2547: 277)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า พฤติกรรมของพระรามที่ตั้งใจจะยิงนางค่อมกัจจิ สามารถแสดงให้เห็นถึงความคิดของพระรามที่มองว่านางค่อมกัจจิเป็นตัวตก เพราะมีหลังค่อมซึ่งเป็นรูปลักษณะที่ผิดปกติ จึงแกล้งยิงนางค่อมกัจจิให้พระอนุชาทั้งสามพระองค์ดูเพื่อความสนุกสนาน

3. วรรณคดีที่นำมาศึกษามีจำนวน 13 เรื่อง พบตัวละครอภลักษณ์ทั้งหมด 18 ตัว ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตัวละครอภลักษณ์ในวรรณคดีไทย

ลำดับ	ชื่อตัวละคร	ชื่อวรรณคดี	แต่งในสมัย	ผู้แต่ง
1.	ชูชก	มหาชาติคำหลวง	อยุธยา	พระราชนิพนธ์ของ พระบาทสมเด็จพระ บรมไตรโลกนาถ
		มหาเวสสันดรชาดก	รัตนโกสินทร์ ตอนต้น	พระนิพนธ์ของ กรมพระ ปรมาธิบดีชิโนรส
2.	พรานบุญ	บทละครครั้งกรุงเก่า เรื่อง มโนห์รา	อยุธยา	ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง
3.	เจ้าเงาะ	บทละครเรื่อง สังข์ทอง ตอนพระสังข์ตีคลิ	อยุธยา	ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง
		บทละครนอก เรื่องสังข์ทอง	รัตนโกสินทร์ ตอนต้น	พระราชนิพนธ์ของ พระบาทสมเด็จพระ พุทธเลิศหล้านภาลัย

ตารางที่ 1 ตัวละครอภิปักษ์ในวรรณคดีไทย (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อตัวละคร	ชื่อวรรณคดี	แต่งในสมัย	ผู้แต่ง
4.	นางสำนึกษา	รามเกียรติ์	รัตนโกสินทร์ ตอนต้น	พระราชนิพนธ์ของ พระบาทสมเด็จพระ พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
5.	นางค่อมกุกจี			
6.	ขุนช้าง	ขุนช้าง ขุนแผน	รัตนโกสินทร์ ตอนต้น	พระราชนิพนธ์ของ พระบาทสมเด็จพระ พุทธเลิศหล้านภาลัย
7.	หมื่นหาญ			
8.	ท้าวสันนุราช	บทละครนอกเรื่อง กาวิ	รัตนโกสินทร์ ตอนต้น	พระราชนิพนธ์ของ พระบาทสมเด็จพระ พุทธเลิศหล้านภาลัย
9.	นางคันธมาลี			
10.	จรรกา	บทละครเรื่อง อิเหนา	รัตนโกสินทร์ ตอนต้น	พระราชนิพนธ์ของ พระบาทสมเด็จพระ พุทธเลิศหล้านภาลัย
11.	นางผีเสื้อสมุทร	พระอภัยมณี	รัตนโกสินทร์ ตอนต้น	สุนทรภู่
12.	ซีเปลือย			
13.	นางวาลี			
14.	เจ้าละมาน			
15.	ย่องตอด			
16.	นางแก้วหน้าม้า	บทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า	รัตนโกสินทร์ ตอนต้น	พระนิพนธ์ของ กรมหลวงภูวเนตร นรินทรฤทธิ
17.	นางประเดะ	บทละครเรื่อง ระเด่นลันได	รัตนโกสินทร์ ตอนต้น	พระมหามนตรี (ทรัพย์)
18.	นางศรีสาหง	อภัยนุราช	รัตนโกสินทร์ ตอนต้น	สุนทรภู่

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. อัปลักษณ์

พจนานุกรมบาลี สันสกฤต ไทย อังกฤษ (ม.ป.ป.: 1148) ให้ความหมายของคำว่า อัปลักษณ์ ไว้ว่า “อลกฺษณ (วิ = ศ. อลกฺษณ). หมายถึง ไม่มีลักษณะหรือเครื่องหมาย, ไม่มีอัตตลักษณะ, มีลักษณะที่ไม่ดี, มีลักษณะชั่ว, ไม่มีโชคลาภ.”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: 1379) ให้ความหมายของคำว่า “อัปลักษณ์, อัปลักษณ์ [อะปะ-, อัปปะ-] ว. ชั่ว (มักใช้แก่รูปร่าง หน้าตา), มีลักษณะถือว่าไม่เป็นมงคล, เช่น หน้าตาอัปลักษณ์, รูปร่างอัปลักษณ์. (ส.:ป. อปลักษณ)”

กาญจนา นาคสกุล (2552: 14) อธิบายความหมายของ อัปลักษณ์ ไว้ว่า

อัปลักษณ์ (อ่านว่า อัป-ปะ-ลัก) แปลว่า มีลักษณะไม่ดี ลักษณะชั่ว เช่น ชูชกมีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ คนที่อัปลักษณ์มีลักษณะอย่างไรบ้าง ไม่มีผู้ใดกล่าวไว้ แต่มีลักษณะของคนทีกล่าวว่าเป็นชั่วเช่นเดียวกัน เรียกว่า บุรุษโทษ ซึ่งอาจจะอนุโลมให้เป็นลักษณะของคนอัปลักษณ์ได้ บุรุษโทษมี 18 ประการ ได้แก่ ร่างกายคนค่อมทั้งที่คอ หลังและเอว หลังหักค่อม เนื้อตัวมีปุ่มปมไปด้วยเส้นเอ็น ท้องป่องเป็นกระเปาะใหญ่ ผิวตกระ มีขี้แมลงวันคั่งโรยงา ขนยาวและหยาบ ผมหเลียงและบาง ตาลูกและตองข้างไม่เท่ากัน ตาเหล่เหลืองและมีสีเหลืองเหมือนตาแมว ริมฝีปากบนยาวปิดริมฝีปากล่าง น้ำลายไหลออกเป็นยางยืด เขี้ยวออกออกมาฟันปาก หนวดเคราแดงและแข็งเหมือนลวด จมูกหักฟูบ เล็บกุด ปลิ้นองูและขานลงส่วนล่าง เท้าใหญ่และคด เท้าบิดออกจากกัน ไครมีลักษณะอย่างนี้ แม้เพียงอย่างเดียวก็น่าจะเรียกได้ว่า อัปลักษณ์

นววรรณ พันธุมธา (2544: 11) อธิบายถึงคำว่า อัปลักษณ์ ในหนังสือคลังคำ หมวด ก 7 ความงามและความไม่งามว่า “อัปลักษณ์ หมายถึง ไม่งาม และหมวด ก 25 ลักษณะหน้าว่า อัปลักษณ์ หมายถึง ไม่น่าดู”

ดังนั้น สำหรับงานวิจัยนี้ผู้ศึกษาจะให้ความหมายคำว่า “อัปลักษณ์” หมายถึง รูปลักษณ์ภายนอกที่มีลักษณะไม่ดี และลักษณะไม่งดงาม

2. ตัวละครอัปลักษณ์ หมายถึง ตัวละครที่มีรูปลักษณ์ภายนอกที่มีลักษณะไม่งดงาม น่าเกลียด และไม่ดี ซึ่งรูปลักษณ์ดังกล่าวนี้ทำให้ตัวละครอื่นในเรื่องรู้สึกเกลียดกลัว รังเกียจ สมเพช และตลกขบขันตัวละครอัปลักษณ์นี้

3. อมนุษย์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: 1375) ได้ให้ความหมายของคำว่า อมนุษย์ ไว้ว่า “อมนุษย์ [อะมะ-] น. ผู้ที่มีใช่มนุษย์ (หมายรวมทั้ง เทวดา พรหม สัตว์นรก เปรต อสุรกาย ภูตผีปิศาจ เป็นต้น) แต่โดยมากหมายถึง ภูตผีปิศาจ. (ส.: ป. อมนุษย์)”

ส.พลาชน้อย (2551: 1) ได้กล่าวถึงความหมายของอมนุษย์ไว้ว่า

อมนุษย์เป็นเพียงความหมายโดยสรุป แต่ถ้าต้องการจะรู้มากกว่านั้นหรือต้องการรายละเอียดให้มากขึ้นต้องค้นหาจากที่อื่น เช่น วรรณคดีสันสกฤตได้แบ่งพวกอมนุษย์ออกเป็น 10 พวกด้วยกันคือ วิทยาธร, อัปสร, ยักษ์, รากษส, คนธรรพ์, กิณนร, ปีศาจ, กุหยักษ์, สิทธ และภูต แต่ก็ยังไม่ยุติเท่านี้ ในหนังสือบาลีอภินันท์ปีศาจได้เพิ่มกุมภภัณฑ์เข้ามาอีกพวกหนึ่ง และในตำราบางเล่มก็ว่ามีนาค ครุฑ และ มโหรรค (งูใหญ่ชนิดหนึ่ง)

สมพร ร่วมสุข (2521: 8) ได้นิยามความหมายของอมนุษย์ไว้ว่า “สิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่คน ซึ่ง หมายถึง ผี เทวดา ยักษ์ รวมทั้งสัตว์ และพวกครึ่งคนครึ่งสัตว์ที่กวีสร้างขึ้นมาจากจินตนาการ”

4. **ตัวละครอมนุษย์** หมายถึง ตัวละครที่ไม่ใช่ตัวละครมนุษย์ ได้แก่ ผี ปีศาจ และยักษ์ ซึ่งผู้ศึกษาจะเก็บข้อมูลตัวละครอมนุษย์เหล่านี้ด้วยแต่ในเนื้อความต่างมีระบุแสดงให้เห็นรูปลักษณะที่อปลักษณ์อย่างชัดเจน เช่น นางผีเสื้อสมุทร ที่มีตัวพระบุไว้ว่า “รูปร่างอย่างเปรตสมเพชใจ ช่างกระไรราสีไม่มีงาม” (พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 116) แต่นางพันธุรัตนี้ในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ไม่มีเนื้อความระบุถึงรูปลักษณะที่ชัดเจน ระบุเพียงเป็นยักษ์เท่านั้น ผู้ศึกษาก็จะไม่นำมาศึกษาด้วย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เก็บข้อมูลตัวละครอปลักษณ์ในวรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4)
2. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับตัวละคร และกลวิธีการสร้างตัวละคร
3. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลตามจุดประสงค์ในการวิจัย
4. เรียบเรียงผลการศึกษาและนำเสนอเป็นบท
5. สรุปผลการวิจัย

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในงานวิจัยนี้จะใช้วิธีการอ้างอิงตัวบทที่ยกมาเป็นตัวอย่าง จะอ้างอิงดังนี้ (ชื่อวรรณคดี, ปีที่พิมพ์: เลขหน้า) ดังตัวอย่าง

จะกล่าวถึงสุริยเสีน้ำ	อยู่ห้องถ้ำวังวนชดสาย
ได้เป็นใหญ่ในพวกปีศาจพราย	สกนธกัยโตใหญ่เท่าไอยรา
ตะวันเย็นขึ้นมาเล่นทะเลกว้าง	เที่ยวอยู่กลางวารินกินมัจฉา
ฉวยฉลากลากไฟคักกุมภา	เป็นภักษานางมารสำราญใจ

(พระอภัยมณี เล่ม1, 2544: 11)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจลักษณะของตัวละครอภิปักษณ์ในวรรณคดีไทย
2. ทำให้เข้าใจกลวิธีการสร้างตัวละครอภิปักษณ์ในวรรณคดีไทย
3. ทำให้เข้าใจบทบาทตัวละครอภิปักษณ์ในวรรณคดีไทย
4. เป็นแนวทางในการศึกษาตัวละครประเภทอื่น ๆ ในวรรณคดีต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตัวละครเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในวรรณคดี จึงมีผู้สนใจนำมาศึกษาวิจัยเป็นจำนวนมากทั้งวิทยานิพนธ์ งานวิจัย และบทความ ทั้งนี้สามารถจัดแบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตัวละครในวรรณคดีได้ 2 กลุ่มดังนี้

1. การศึกษาตัวละครทั่วไปในวรรณคดี
2. การศึกษาตัวละครที่มีลักษณะพิเศษในวรรณคดี

1. การศึกษาตัวละครทั่วไปในวรรณคดี เป็นการศึกษาตัวละครประเภทตัวละครเอก ตัวละครชาย ตัวละครปรีกษ์ และตัวละครหญิงในวรรณคดี มีจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่

เครือวัลย์ ปัญญามี (2533) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ตัวละครเอกแหวกขนบในวรรณกรรมอีสาน: การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิจารณ์” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ตัวละครเอกแหวกขนบในวรรณกรรมอีสาน ได้แก่ หน้าผาก ไกลกะดั้น ท้าวกำกาดำ พญาคันคาก แก้วหน้าม้า ท้าวหอมสุ สุพรหมโมกษา กำพร้าจี่เฮื่อน พื้นท้าวเจ็ดไห กำพร้าฝีน้อย และพระกิดพระพาน โดยศึกษาในด้านชาติกำเนิด รูปสมบัติ พฤติกรรมและอุปนิสัย ผลการศึกษาพบว่า กวีนิยมสร้างให้

ตัวละครเอกแหวกขนบทั้งด้านชาติกำเนิดและด้านรูปสมบัติ ส่วนพฤติกรรมและอุปนิสัย ก็จะนิยมสร้างให้ตัวละครเอกมีลักษณะเป็นวีรบุรุษหรือคนในอุดมคติของสังคมที่เป็นคนดี ในการสร้างตัวละครก็จะนิยมสร้างแบบสมจริง แบบเหนือจริง และทั้ง 2 แบบประสมประสานกัน และในด้านแง่คิดทางสังคมได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวอีสานในเรื่องความเชื่อและศาสนา ธรรมเนียมประเพณีและค่านิยม ความสัมพันธ์ในครอบครัว และความสัมพันธ์ในสังคม ซึ่งก็ได้ถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ผ่านตัวละครเอกแหวกขนบทั้งสิ้น

วังนา พลหงส์ (2535) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์ตัวละครเชิงปฏิบัติในวรรณคดีทศชาติชาดก” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเกี่ยวกับบุคลิกภาพ บทบาท รวมทั้งลักษณะร่วมและลักษณะต่างของตัวละครเชิงปฏิบัติในทศชาติทั้ง 10 เรื่อง ได้แก่ เตมียชาดก มหาชนกชาดก สุวรรณสามชาดก เนมิราชชาดก มโหสถชาดก ภูริทัตชาดก จันทกุมารชาดก พระบารทชาดก วิศุรชาดก และมหาเวสสันดรชาดก ผลการศึกษาพบว่า ตัวละครเชิงปฏิบัติในทศชาติชาดกทั้ง 26 ตัวนั้นมีบุคลิกภาพแตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นทางด้านชาติกำเนิด เพศ วัย อุปนิสัยและพฤติกรรมตัวละคร ตัวละครเหล่านี้มีบุคลิกภาพทั้งสมจริงและเกินจริง คือบางตัวก็เป็นมนุษย์ธรรมดา บางตัวก็เป็นอมมนุษย์ธรรมดาโดยทั่วไป บทบาทของตัวละครเชิงปฏิบัติในทศชาติชาดกพบ 4 ประการ คือ บทบาทในการเสริมสร้างบารมีให้กับพระโพธิสัตว์ บทบาทในการให้คติสอนใจแก่ผู้อ่าน ให้มีความระมัดระวังในการใช้ชีวิต และเล็งเห็นจากการประกอบกรรมดี กรรมชั่ว บทบาทในการสะท้อนธาตุแท้ของมนุษย์ในสังคม และบทบาทในการดำเนินเรื่อง ช่วยทำให้เรื่องดำเนินไปด้วยความสนุกสนาน สำหรับลักษณะร่วมและลักษณะต่างของตัวละครปฏิบัติในทศชาติชาดกพบว่า ตัวละครเหล่านี้มีลักษณะที่แตกต่างกันทั้งทางด้านบุคลิกภาพและบทบาท ส่วนลักษณะร่วมพบว่าด้านบุคลิกภาพนั้นมักจะเป็นตัวละครที่เกิดในสกุลพราหมณ์ อยู่ในวัยกลางคนถึงวัยชราและเป็นเพศชาย มีอุปนิสัยและพฤติกรรมชั่วร้าย ด้านบทบาทที่มีลักษณะร่วมกันคือ เป็นผู้คอยขัดขวาง หน่วงเหนี่ยว ทำลายสมาธิในการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยให้พระโพธิสัตว์มีโอกาสแสดงพระบารมีออกมาอย่างเด่นชัดขึ้น

สิริวรรณ วงษ์ทัต (2535) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทบาทของตัวละครปรีชาในวรรณคดีไทย” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาตัวละครปรีชาในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้นจำนวน 20 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า ตัวละครปรีชาส่วนใหญ่เป็นตัวละครประกอบ ในด้านประเภทของตัวละครพบว่าตัวละครปรีชาจะปรากฏเป็นตัวละครประเภทยักษ์มากที่สุด และปรากฏลักษณะนิสัยเพียงด้านเดียว เป็นตัวละครที่มีบทบาททงที่คือเป็นตัวร้ายและแสดงความชั่วร้ายให้เห็นอย่างเด่นชัด ด้านความสำคัญของตัวละครปรีชาพบว่า เป็นตัวละครที่สร้างความ

ขัดแย้งซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่องที่ทำให้เรื่องน่าติดตาม อีกทั้งตัวละครปรีภักย์ยังเป็นสัญลักษณ์แทนนามธรรมด้านความชั่วอีกด้วย

น้ามนต์ อยู่อินทร์ (2545) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์ตัวละครเอกฝ่ายหญิงในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะ” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์ตัวละครเอกฝ่ายหญิงในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะ ทั้งในด้านลักษณะทั่วไปของวรรณกรรม แบบเรื่องและอนุภาคกลวิธีการสร้างและบทบาทของตัวละคร ผลการศึกษาพบว่า กลวิธีการสร้างตัวละคร ผู้แต่งนิยมนำให้ตัวละครหญิงมีความงดงามในด้านรูปโฉม แต่ก็ไม่ได้มีความงดงามเสมอไปเพราะจะมีตัวละครบางตัวหน้าตาอัปลักษณ์ และในตอนท้ายเรื่องตัวละครเหล่านี้จะมีหน้าตาที่สวยงาม ซึ่งตัวละครหญิงจะมีความสามารถเหมือนผู้ชาย ในด้านบทบาทตัวละครเอกหญิงจะมีบทบาทการเมื่องการทหารโดยเป็นผู้นำทัพ และบทบาทในสังคม อย่างบทบาทแม่ บทบาทภรรยา บทบาทลูกสะใภ้

สิริวรรณ วงษ์ทัต (2555) เขียนวิจัยเรื่อง “การศึกษาการสร้างตัวละครปรีภักย์ในวรรณคดีไทย” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษากลวิธีการสร้างตัวละครปรีภักย์ในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์จำนวน 28 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า กลวิธีการสร้างตัวละครปรีภักย์ในวรรณคดีไทย ผู้แต่งใช้กลวิธีสร้างบุคลิกของตัวละคร โดยการบรรยายพฤติกรรมของตัวละคร และการให้ตัวละครอื่นกล่าวถึงตัวละครตัวนั้นซึ่งแสดงถึงประวัติ สถานภาพ ลักษณะนิสัยของตัวละครปรีภักย์รวมทั้งสาเหตุของความขัดแย้งกับพระเอก และความสำคัญของตัวละครปรีภักย์ที่มีต่อเนื้อเรื่อง การศึกษาโลกทัศน์ของกวีในการสร้างตัวละครปรีภักย์สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมไทยสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น ความเชื่อและค่านิยมของสังคมไทยได้อย่างชัดเจน ด้านความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องกรรม ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ความฝัน ส่วนค่านิยม ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความกตัญญูกตเวที ความหยิ่งในศักดิ์ศรี ทั้งความเชื่อและค่านิยมชี้ให้เห็นว่า สภาพสังคมไทยสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นไปในลักษณะเดียวกันทั้งด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตของประชาชน

2. การศึกษาตัวละครที่มีลักษณะพิเศษในวรรณคดี เป็นการศึกษาตัวละครที่มีลักษณะพิเศษต่างๆ เช่น ตัวละครอมมนุษย์ และตัวละครที่มีกำเนิดผิดธรรมชาติ มีจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่

สมพร ร่วมสุข (2521) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์บทบาทตัวละครอมมนุษย์ในบทละครนอกและบทละครใน” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาที่มา ลักษณะ อุปนิสัย ประเภท บทบาท และคุณค่าของตัวละครอมมนุษย์ที่ปรากฏในเรื่องรามเกียรติ์ อิเหนา อุณรุท และบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ไกรทอง การเกิด ไชยเชษฐ ่มโนราห์ และสุวรรณหงส์ ผลการศึกษาพบว่า ตัวละครอมมนุษย์

ส่วนใหญ่มีที่มาจากศาสนาและความเชื่อในคติพราหมณ์และคติพุทธของอินเดีย แต่มีตัวละครบางประเภทที่ถ่ายทอดความคิดมาจากวรรณคดีของต่างชาติ นอกจากนี้ยังสร้างตัวละครมนุษย์โดยอาศัยความเชื่อดั้งเดิมของไทยเป็นหลักและเสริมจินตนาการเพื่อให้ตัวละครมีลักษณะพิเศษและพิสดารมากขึ้น ตัวละครมนุษย์มักมีรูปร่างหน้าตาแปลกประหลาด พิสดาร และมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ แต่ตัวละครเหล่านี้ก็มียารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และความต้องการหลายอย่าง เช่นเดียวกับมนุษย์ ในด้านประเภทและบทบาทตัวละครมนุษย์สามารถแบ่งได้ออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ ตัวละครมนุษย์ฝ่ายดีซึ่งเป็นตัวละครที่มีคุณธรรม และเป็นผู้ที่ให้ความช่วยเหลือตัวเองในการขจัดอุปสรรคและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่ตัวเองเผชิญอยู่ให้หมดไป และตัวละครฝ่ายร้ายซึ่งได้แก่ตัวละครที่ขาดคุณธรรมชอบสร้างปัญหาหรือก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นอยู่เสมอ

สุนิตตา กล่อมแสง (2548) เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาตัวละครที่มีกำเนิดผิดธรรมชาติในวรรณคดีไทย” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการกำเนิดที่ผิดธรรมชาติ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำเนิดของตัวละครที่ผิดธรรมชาติในวรรณคดีไทย ผลการศึกษาพบว่า ตัวละครที่มีกำเนิดผิดธรรมชาตินั้นมีลักษณะของการกำเนิดแตกต่างกันไปจากมนุษย์โดยทั่วไป ได้แก่ การกำเนิดที่มีลักษณะทางกายภาพผิดปกติ การมีสิ่งของร่วมกับการกำเนิด การกำเนิดโดยใช้เวทมนต์คาถา การกำเนิดในดอกไม้ การกำเนิดดังกล่าวมีทั้งตัวละครที่เป็นมนุษย์ อมนุษย์ และสัตว์เดรัจฉาน ตัวละครที่กำเนิดเป็นมนุษย์มักมีการกำเนิดในวงศ์ตระกูลและเป็นเทพหรือเทวดาบนสวรรค์มาก่อนซึ่งลงมาทำความดีหรือคุณประโยชน์ให้แก่โลกมนุษย์เป็นตัวละครฝ่ายธรรมะ ตัวละครที่มีกำเนิดเป็นอมนุษย์มักเป็นตัวละครกำเนิดเป็นยักษ์ โดยการถูกสาปเนื่องจากการทำชั่วไว้ในอดีตชาติเป็นตัวละครฝ่ายอธรรม ตัวละครที่มีกำเนิดเป็นเดรัจฉานที่กำเนิดเป็นลิง และราชสีห์ มีสาเหตุมาจากการกระทำไม่ดีไว้ในอดีตชาติ จึงส่งผลให้มีภพภูมิต่ำกว่ามนุษย์ ตัวละครที่มีกำเนิดเป็นสัตว์มักเป็นตัวละครฝ่ายดีช่วยมนุษย์ทำความดี การที่ผู้แต่งสร้างตัวละครให้มีกำเนิดผิดธรรมชาติก็เพื่อมุ่งสอนให้คนกระทำความดีเพื่อส่งผลให้มีชาติกำเนิดที่ดีในอนาคต โดยมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง และเพื่อเสริมสีสันให้เรื่องสนุกสนานและน่าสนใจ

จากการรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตัวละครในวรรณคดี จะเห็นว่ามีการศึกษาตัวละครที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นการศึกษาตัวละครทั่วไปทั้งตัวละครเอก ตัวละครชาย ตัวละครหญิง และการศึกษาตัวละครที่มีลักษณะพิเศษต่าง ๆ ทั้งตัวละครอมนุษย์ ตัวละครปรปักษ์ และตัวละครที่มีกำเนิดผิดธรรมชาติ ซึ่งสามารถนำไปเป็นแนวทางในการศึกษางานวิจัยครั้งนี้ได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่รวบรวมมาทั้งหมดนี้จะทำให้เห็นว่า มีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตัวละครไว้เป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่ปรากฏการศึกษาเกี่ยวกับตัวละคร
อปลักษณ์ในวรรณคดีไทย ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาตัวละครอปลักษณ์ในงานวิจัยนี้ทั้งด้าน
รูปลักษณ์ นิสัยและพฤติกรรม กลวิธีการสร้าง และบทบาทของตัวละครอปลักษณ์

บทที่ 2

ลักษณะของตัวละครอัปลัก্ষณ์ในวรรณคดีไทย

การสร้างตัวละครในวรรณคดีไทย ก็จะทำให้ความสำคัญในการกำหนดลักษณะต่าง ๆ ให้กับตัวละคร ทั้งในด้านรูปลักษณ์ ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม ตัวละครอัปลัก্ষณ์ก็เป็นตัวละครประเภทหนึ่งที่ควรมุ่งเน้นให้เห็นลักษณะภายนอกที่ไม่งาม ไม่ดี และไม่น่าดู และเปิดให้เห็นลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครอัปลัก্ষณ์ด้วย

ในการศึกษาลักษณะของตัวละครอัปลัก্ষณ์ในวรรณคดีไทย ผู้ศึกษาจะศึกษาเป็น 2 ประเด็นดังนี้

1. รูปลักษณ์ของตัวละครอัปลัก্ষณ์
2. ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครอัปลัก্ষณ์

1. รูปลักษณ์ของตัวละครอัปลัก্ষณ์

การกำหนดรูปลักษณ์ของตัวละครให้มีความอัปลัก্ষณ์เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ตัวละครมีความน่าสนใจมากขึ้น ซึ่งการกำหนดความอัปลัก্ষณ์ให้กับตัวละครพบว่ามีทั้งการกำหนดให้ตัวละครมีความอัปลัก্ষณ์มาตั้งแต่กำเนิด เช่น ขุนช้างที่มีหัวล้านมาแต่กำเนิด และนางแก้วที่มีใบหน้าเหมือนม้ามาแต่กำเนิด การกำหนดให้ตัวละครอัปลัก্ষณ์ด้วยการสวมใส่รูปเงาะที่อัปลัก্ষณ์ เช่น พระสังข์สวมรูปเงาะอำพรางตนให้เป็นคนอัปลัก্ষณ์ และการกำหนดให้ตัวละครมีความอัปลัก্ষณ์เพราะถูกลงโทษจากการประพฤติชั่ว เช่น นางสามนักขาถูกพระลักษมณ์ลงโทษตัดจมูก หู ปาก มือ และเท้า เพราะเข้าทำร้ายนางสีดา ดังนั้นตัวละครอัปลัก্ষณ์จึงมีทั้งที่อัปลัก্ষณ์ตั้งแต่กำเนิด และอัปลัก্ষณ์ในภายหลัง

อย่างไรก็ตามไม่ว่าตัวละครอัปลัก্ষณ์จะมีความอัปลัก্ষณ์ตั้งแต่กำเนิด หรืออัปลัก্ষณ์ในภายหลัง ผู้ศึกษาพบว่า ตัวละครอัปลัก্ষณ์มีรูปร่างที่อัปลัก্ষณ์ 12 ลักษณะ ดังนี้

1.1 อวัยวะผิดปกติ กล่าวคือ อวัยวะตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายมีลักษณะบิด เบี้ยว เอียง โกง งอ และคดไปจากลักษณะปกติ ได้แก่ ใบหน้าผิดปกติ ตาเหล่ จมูกคด หลังค่อม และ แขนงคด

1.1.1 ใบหน้าผิดปกติ คือ ลักษณะของใบหน้าที่ผิดไปจากปกติ ได้แก่ หน้ายาว หน้าหัก และใบหน้าเหมือนใบหน้าที่งอของม้า ดังนี้

1.1.1.1 หน้ายาวอาจเกิดจากความผิดปกติจากรูปร่างของ กระดูกขากรรไกร ความผิดปกติของขากรรไกรทำให้เกิดลักษณะคางเล็ก เรียกว่า คางหุบ และ ลักษณะคางยื่น ซึ่งทำให้ลักษณะของใบหน้าที่ยาวขึ้น (จอร์จวอง, ม.ป.ป.: 44) ตัวละครอปลักษณ์ที่มี ใบหน้ายาว ได้แก่ *พราณบุญ* ในบทละครครั้งกรุงเก่าเรื่อง มโนห์รา ดังเนื้อความว่า

โอรฆังคางยาวพันชาวดิ ... โคมยงเจ้าไม่มีจิตใจ ตัวลั่นร้าวร้าวกลัวบรรลัย อรไทเจ้า
ทรงโสกา

(มโนห์รา วรรณกรรมอยุธยา , 2529: 452)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า พราณบุญมีส่วนของโอรฆังคางทำ ให้คางยื่นออกมา ส่งผลให้พราณบุญมีใบหน้าที่ยาวกว่ารูปหน้าปกติ

1.1.1.2 หน้าหัก คือ หน้าที่มีสันจมูกคล้ายหักเข้าไป (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556: 1291) ตัวละครอปลักษณ์ที่มีใบหน้าที่หัก ได้แก่ *นางประเดะ* ในระเด่นลันไดดังเนื้อความว่า

หูกวางดวงพักตร์หักงอ ล้าคอโตตันสั้นกลม

(ระเด่นลันได, 2529:2)

1.1.1.3 ใบหน้าเหมือนใบหน้าที่งอของม้า คือ ใบหน้าของคน ปกติจะไม่ได้มีลักษณะที่เหมือนกับใบหน้าที่งอของสัตว์ แต่ใบหน้าที่งอของคนที่เหมือนใบหน้าที่งอของสัตว์ จึง ทำให้ใบหน้าที่ผิดปกติไปจากปกติของคน ตัวละครอปลักษณ์ที่มีใบหน้าที่เหมือนใบหน้าที่งอของม้า ได้แก่ *นางแก้วหน้าม้า* ในบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น	เฝ้าแก่โกลนจำทาสิ
ฟังนางหน้าม้าพาที	ต้องที่ธรรมนิยมบูรณมา
พิศดูหน้าตาเหมือนพาชี	แต่พาทีแหลมหลักหนักหนา
ท้าวนางต่างมีวาจา	ใช้พวกโกลนจำเข้าไป

(แก้วหน้าม้า, 2544: 22)

ใบหน้าของนางแก้วที่เหมือนม้าเป็นลักษณะที่มีมาแต่กำเนิด
ดังตอนนางมณีพูลความแก่ที่ว่ามงคลราช เนื้อความว่า

เมื่อนั้น
นางมณีพูลไปตั้งใจหมาย
รูปนี้เกิดสำหรับกาย
จึงมีความเสียดายเป็นพันไป

(แก้วหน้าม้า, 2544: 186)

ลักษณะใบหน้าของนางแก้วที่เหมือนใบหน้าของม้า เป็น
ลักษณะเฉพาะตัวที่มีความโดดเด่น ซึ่งจตุพร มีสกุล (อ้างถึงใน ชลดา เรื่องรักย์ลิขิต, 2548: 475-
476) สันนิษฐานถึงแหล่งที่มาของการสร้างใบหน้าของนางแก้วที่มีลักษณะเหมือนใบหน้าของม้าไว้
ว่า

การที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงภูวเนตรนรินทร์ฤทธิทรงสร้างตัวละครเอกฝ่าย
หญิงให้มีหน้าเป็นม้านั้นจะได้อิทธิพลจากรูปหล่อฤทัยคัตตนรูปหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระนั่ง
เกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ช่างหล่อขึ้น ในครั้งนั้นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงภูวเนตรนรินทร์ฤทธิ
ก็ได้รับเชิญให้ร่วมนิพนธ์โคลงดั่งกล่าวด้วยหลายบท ในจำนวนนี้มีโคลงบทหนึ่งที่กล่าวถึงฤทัย
พม่าที่มีชื่อว่าอัสวมนิ พระฤทัยดั่งกล่าวมีหน้าเป็นม้า

1.1.2 **ตาเหลือ** คือ ความผิดปกติของดวงตาทั้งสองข้างที่ไม่ได้มองไป
ด้วยกัน (ปานฉัตร ภักดิ์พันธุ์, 2557: 82) ตัวละครอุปลักษณ์ที่มีตาเหลือ ได้แก่ **ชุก** ในมหาชาติคำ
หลวง ดังเนื้อความว่า

อโถ วิสมจุกุโถ ตาขาวขวิดเบื้องบน ตาซ้ายสลดตกต่ำแล

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 175)

จากตัวอย่างเนื้อความ คำว่า ขวิด หมายถึง เหลือก (พจนานุกรมศัพท์
วรรณคดีไทย สมัยอยุธยา, 2549: 260) จะเห็นว่าลูกตาทั้ง 2 ข้างมีการเหลือกที่ไม่เท่ากัน คือ ลูกตา
ด้านขวาเหลือกขึ้นข้างบน และลูกตาด้านซ้ายเหลือกกลงด้านล่าง ลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นว่าดวงตา
ทั้งสองข้างไม่ได้มองไปในทิศทางเดียวกัน จึงเกิดเป็นลักษณะตาเหลือ

1.1.3 **จมูกกด** คือ ลักษณะของจมูกที่สั้นจมูกหักกด และเบียงเฉไป
ตัวละครอุปลักษณ์ที่มีจมูกกด ได้แก่ **ชุก** ในมหาชาติคำหลวง กวีกล่าวว่าชุกมีจมูกหักกดเคี้ยวตั้ง
เนื้อความว่า

กพาโร ภคณาสโก จรหมุกหักกดเคี้ยวพนนอกขี้วเสมอหมู

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 175)

1.1.4 หลังค่อม เกิดจากความผิดปกติของกระดูกสันหลัง คือ กระดูกสันหลังปกติเมื่อมองจากทางด้านหน้า แนวของกระดูกสันหลังจะต้องตรง ไม่มีการเบี่ยงเบนไปทางด้านข้างหรือคด (ต่อพงษ์ บุญมาประเสริฐ, 2550: 6) พบตัวละครอปลักษณ์ที่มีหลังค่อม จำนวน 3 ตัว ได้แก่ ชูชก นางค่อมกุจจี และย่องตอด ดังตัวอย่าง

ชูชก ในมหาชาติคำหลวง ดังเนื้อความว่า

กุมโกทโร ภคคปิฎุ จูหลงุหัก เห็นโครงเปล่า มีท้องเท่าไ้หมาม โสคแล

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 175)

จากตัวอย่างเนื้อความกล่าวว่ ชูชกมีหลังหักจนเห็นแนวกระดูกสันหลัง ซึ่งลักษณะดังกล่าวของชูชกทำให้เห็นว่าชูชกมีหลังค่อม โ้คงลงจนเห็นแนวกระดูกสันหลังอย่างชัดเจน

นางค่อมกุจจี ในรามเกียรติ์ ดังเนื้อความว่า

พี่จะยิงอ้อมหลังกุง

ให้โคงนั้นคั่งไปข้างหน้า

น้องรักจงทอดทัศนา

ว่าแล้วก็ยิงทันที

(รามเกียรติ์ เล่ม1, 2547: 277)

จากตัวอย่างเนื้อความคำที่พระรามใช้เรียกนางกุจจีว่า **อี่หลังกุง** เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงสันหลังของนางกุจจีที่มีลักษณะ โ้คงงอเหมือนกับลำตัวของกุง ทำให้เห็นว่านางกุจจีมีหลังค่อม

ย่องตอด ในพระอภัยมณี ดังตอนนางละเวงพิศดูรูปลักษณะของย่องตอด ดังเนื้อความว่า

ใบไม้่นุงรุงรังสันหลังโคง

ดังศีป่องปากเหม็นเช่นกุมภา

(พระอภัยมณี เล่ม1, 2544: 446)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่ามีการกล่าวถึงสันหลังของย่องตอดว่ามีลักษณะ โ้คง, ไม่ตรง สันเกตจากคำว่า **โคง** ที่ขยายความคำว่าสันหลัง ซึ่งในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: 157)ให้ความหมายว่า “โคง หมายถึง ว. โ้คง, ไม่ตรง เช่น หลังโคง.” ดังนั้นย่องตอดจึงมีหลังค่อม

1.1.5 แข็งคด เกิดจากความผิดปกติในการสร้างกระดูกของส่วนสร้างกระดูกของกระดูกหน้าแข้งปลายบนส่วนด้านใน ทำให้ช่วงต่อปลายกระดูกส่วนบนของหน้าแข้งโก่ง (ยงยุทธวัชรกุล, 2526: 20) ตัวละครอปลักษณ์ที่มีแข็งคด ได้แก่ ชูชก ในมหาชาติคำหลวง ดังเนื้อความว่า

บพิตร พรหมณ์นี้แข็งคดเลียบหยัน หน้าครึ่งที่ยืนทูลลักษณะ โสคได้

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 175)

1.2 อวัยวะพิการ คือ อวัยวะตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ได้แก่ ตา จมูก หู ปาก มือ และเท้าเกิดทุพพลภาพ หรือขาดหายไป ส่งผลให้มีลักษณะตาบอด จมูกแหว่ง หูแหว่งหรือขาดปากแหว่ง มือและเท้าคว้น

ตัวละครอปลักษณ์ที่มีตาบอด ได้แก่ ย่องตอด ในพระอภัยมณี ย่องตอดมีดวงตาซ้ายเพียงข้างเดียว เนื่องจากย่องตอดโดนภรรยาถีบเข้าที่ดวงตาข้างขวาจึงควักดวงตาออก ส่งผลให้ย่องตอดมีอวัยวะพิการ ดังเนื้อความว่า

ทั้งถีบถูถูกตาข้างขวาบอด

อ้ายย่องตอดเต็มโกรธกระโดดหนี

เสียดายนักควักออกมาว่าดา

เป็นของดีกว่าอื่นเอาคลื่นไว้

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 445)

ตัวละครอปลักษณ์ที่มีหูแหว่ง ได้แก่ นางประเดะ ในระเด่นลันได ดังคำที่ท้าวประคู้เรียกนางประเดะ เนื้อความว่า

ถ้าบอกจริงให้กูอีหูแหว่ง

จะงดไว้ไม่แทงอย่าแยงยุด

(ระเด่นลันได, 2529: 7)

ตัวละครอปลักษณ์ที่มีจมูกแหว่ง หูขาด ปากแหว่ง มือและเท้าคว้น ได้แก่ นางสามนักษา ในรามเกียรติ์ ดังเนื้อความว่า

มือคว้นตีนกุดปากแหว่ง

เป็นริ้วแรงทรลักษณ์บัดสี

หูขาดจมูกขาดไม่สมประดี

อสุรีแปลกองคักกลยา

(รามเกียรติ์ เล่ม 1, 2555: 547)

นางสามนักษาไม่ได้มีลักษณะอปลักษณ์มาตั้งแต่กำเนิด แต่มีการลงโทษเนื่องจากการประพฤติชั่วของตัวละคร จึงส่งผลให้ตัวละครมีอวัยวะพิการจึงกลายเป็นความอปลักษณ์

1.3 อวัยวะมีขนาดใหญ่เกินขนาดปกติคือ ดวงตา จมูก คอ และท้องมีขนาดใหญ่ ดังนี้

1.3.1 ดวงตามีขนาดใหญ่ คือ ลักษณะของดวงตาที่โต และเบิกกว้าง ได้แก่ ดวงตาพองโต และตากลอกโพลง

1.3.1.1 ดวงตาพองโต คือ ลักษณะของดวงตาที่มีลักษณะโป่งขึ้น หรือนูนออกมาจากเบ้าตา พบตัวละครอุปโลกน์ที่มีดวงตาพองโต จำนวน 4 ตัว ได้แก่ ชูชก เจ้าเงาะ นางผีเสื้อสมุทร และนางศรีสาหง ดังตัวอย่าง

ชูชกในมหาชาติคำหลวง ดังเนื้อความว่า

ดูกรสงฆ์เถ้าตาตุงพุงพวง ก้มเอาบ่วงบัดคยว โสคแล ฯ

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 183)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่ามีการกล่าวถึงลักษณะของชูชกที่มีดวงตาตุง ซึ่งคำว่า ตุง หมายถึง ลักษณะที่มีบางสิ่งบางอย่างคั้นให้นูนโป่งออกมาก (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556: 506) แสดงให้เห็นว่าชูชกมีดวงตาโปน

เจ้าเงาะ ในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ดังเนื้อความว่า

ข้ากลักรูปเงาะป่าตาพอง

จะให้น้องนั่งใกล้จันใจจริง

(สังข์ทอง, 2545: 103)

จากตัวอย่างเนื้อความเป็นตอนนางรจนาสันทนากับเจ้าเงาะ นางรจนากล่าวว่านางกลักรูปเงาะป่า เพราะมีดวงตาพองโตซึ่งคำกล่าวของนางรจนาสานสามารถแสดงให้เห็นว่าเจ้าเงาะมีดวงตาพองโต

นางผีเสื้อสมุทร ในพระอภัยมณี เช่น คำที่พระฤๅษีดำหนินางผีเสื้อสมุทร สามารถแสดงให้เห็นว่านางผีเสื้อสมุทรมีดวงตาโต ดังเนื้อความว่า

อียักษตาโตโมโหมาก

รูปก็กากปากก็เปราะจะไม่เหมาะสม

(พระอภัยมณี เล่ม1, 2544: 122)

นางศรีสาห ในอภัยนุราช ตอนนางทิพมาลีแอบดูนางศรีสา
ห นางทิพมาลีก็เห็นดวงตาของนางศรีสาหที่มีลักษณะพองโตตั้งเนื้อความว่า

ตาพองสองพมมขนาน

ยังโปรคปรานประหลาดหาวดิญญาณ์

(อภัยนุราช, 2528: 15)

1.3.1.2 ตากลอกโพลง คือ ลักษณะของดวงตาที่เบิกจนกว้าง
และกลอกไปมา ตัวละครอุปลักษณ์ที่มีดวงตากลอกโพลง ได้แก่ หมื่นหาญ ในเสภาเรื่องขุนช้าง
ขุนแผน ได้อธิบายให้เห็นถึงดวงตาของหมื่นหาญที่มีลักษณะกลอกโพลง ดังเนื้อความว่า

สูงเกือบสี่ศอกตากลอกโพลง

หนวดโง้งอนปลายทั้งซ้ายขวา

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 258)

ดวงตาที่มีขนาดใหญ่เป็นลักษณะทางกายภาพที่ไม่ดีแล้วยัง
สามารถสะท้อนให้เห็นถึงจิตใจภายในได้ ดังที่ตำราพรหมชาติ (2533: 584) กล่าวถึงลักษณะของผู้ที่
มีดวงตาขนาดใหญ่ไว้ว่า “ผู้ใดมีดวงตาโต ผู้นั้นมักใจร้าย ใจชั่วแล”

1.3.2 จมูกใหญ่ ตัวละครอุปลักษณ์ที่มีจมูกใหญ่ ได้แก่ จรกา ใน
อิเหนา ดังเนื้อความว่า

จมูกใหญ่ไม่สง่าราศี

จะพาที่แห้งเห็บเสบเสียง

(อิเหนา, 2557: 231)

1.3.3 คอใหญ่ ตัวละครอุปลักษณ์ที่มีคอใหญ่ ได้แก่ นางประเดะ ใน
ระเด่นลันได ดังเนื้อความว่า

หูกดวงดวงพัศตร์หักงอ

ลำคอโตตันสั้นกลม

(ระเด่นลันได, 2529:2)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่านางประเดะว่ามีลำคอที่ใหญ่ ตัน และ
สั้น ซึ่งแตกต่างไปจากลักษณะคอของตัวละครเอกฝ่ายหญิงในวรรณคดีไทยที่มักมีลักษณะเหมือน
ลำคอราชหงส์สวรรค์ (ชลดา เรื่องรักย์ลิจิต, 2540: 9) คือมีช่วงลำคอที่ขาวดูสง่างามเหมือนกับลำคอ
ของหงส์ ทั้งนี้ลักษณะคอใหญ่ยังถือเป็นลักษณะที่ไม่ดีตามหลักนรลักษณ์ด้วย ดังที่ตำราพรหมชาติ
(2533: 598) ได้กล่าวถึงลักษณะของคอที่ไม่ดีว่า “คอเหมือนขี้เเรียน อันทรงไว้ซึ่งเครื่องแห่งเรื่อน
คือ สิริษะ ถ้ำคอโตนัก คอสั้น ไม่สมตัว มีดีแล”

1.3.4 ท้องใหญ่ คือ ลักษณะของส่วนท้องที่ยื่นออกมาเป็นกระเปาะใหญ่ ทั้งนี้ไม่ได้เกิดจากรูปร่างอ้วนเพียงแต่มีท้องยื่นออกมา ตัวละครอับลักษณ์ที่มีท้องใหญ่ พบจำนวน 2 ตัว ได้แก่ ชูชก และเจ้าเงาะ ดังตัวอย่าง

ชูชก ในมหาชาติคำหลวง ดังเนื้อความว่า

ทอกลั่นนุกุม โภทโร ภคปิฎุจิลงงัก เห็น โครงเปล่า มีท้องเท่าไ้หาม โสดแล

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 175)

จากตัวอย่างเนื้อความมีการกล่าวถึงท้องของชูชกว่าใหญ่เท่าไ้หาม ซึ่งในพจนานุกรมภาษาไทยเปรียบเทียบ (2525: 304) มีการเปรียบเทียบคำภาษาไทยกรุงเทพฯกับคำภาษาไทยคำว่า “คำว่า โอง ^๑๐:๗ ในภาษาไทยกรุงเทพฯ ตรงกับคำว่า ไ้หาม ham^๑nam^๖ ในภาษาไทยคำ” ดังนั้นชูชกจึงมีท้องเป็นกระเปาะใหญ่เท่ากับโอง

เจ้าเงาะ ในบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง ดังเนื้อความว่า

ถึงตาพองท้องพลูยพิพลู

อย่าคู่มิ้นกินจุมมิใช่ชั่ว

จงปราณีเงาะป่าเถิดอย่ากลัว

จะแต่งตัวให้งามตามใจน้อง

(สังข์ทอง, 2545: 103)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นคำว่า **ท้องพลูย** ซึ่งคำว่า **พลูย** หมายถึง ว. ยู่ย, ยื่นออกมาอย่างท้องคนอ้วน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 821) เมื่อขยายความคำว่า **ท้อง** จึงทำให้เห็นว่าเจ้าเงาะมีท้องยื่นออกมา

1.4 อวัยวะไม่สะอาด คือ ปากมีกลิ่นเหม็น ฟันไม่สะอาด และเล็บเน่า ซึ่งอวัยวะที่ไม่สะอาด เป็นส่วนหนึ่งของความอับลักษณ์ เนื่องจากเป็นลักษณะทางกายภาพที่มีผลทำให้ผู้พบเห็นเกิดความรู้สึกรังเกียจ และขยะแขยงได้

1.4.1 ปากมีกลิ่นเหม็น ตัวละครอับลักษณ์ที่ปากมีกลิ่นเหม็น พบจำนวน 2 ตัว ได้แก่ ชูชก และย่องตอด ดังตัวอย่าง

ชูชก ในมหาเวสสันดรชาดก ดังเนื้อความว่า

ถ้าอแต่จะฮ้าปากออกพูดนี้มันเหม็นฟุ้งทั้งฟันฟางก็ห่างหักเห็นเวทนา

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513:139)

จากตัวอย่างเนื้อความเป็นตอนที่เหล่าพราหมณ์ตำหนิให้นางอมิตตา เห็นโทษของการมีสามีชรา โดยกล่าวถึงลักษณะที่ไม่ดีของชุก คือ การมีกลิ่นปากเหม็น เพื่อให้ นางอมิตตาเห็นความน่ารังเกียจของชุก

ย่อจด ในพระอภัยมณี ในตอนที่นางละเวงพิศดูรูปลักษณะภายนอก ของย่อจดก็พบว่าปากของย่อจดมีกลิ่นปากเหม็นเหมือนกับกลิ่นปากของจระเข้ เพราะย่อ จอดกินสัตว์ที่ยังมีชีวิตเป็นอาหาร ดังเนื้อความว่า

ใบไม้ชุ่มรุ่งรังสันหลัง โกง

ดังสีโป่งปากเหม็นเช่นกุ่มภา

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 446)

1.4.2 ฟันไม่สะอาด คือ ฟันมีจีฟัน ตัวละครอัครลักษณะที่มีฟันไม่ สะอาด ได้แก่ ชีเปลือย ในพระอภัยมณี ตอนสุดสาครไปตามพระอภัยมณี เมื่อสุดสาครพบชีเปลือย สุดสาครเห็นภายในช่องปากของชีเปลือยที่เต็มไปด้วยจีฟันก็รู้สึกอยากอาเจียน ดังเนื้อความว่า

น่าเหียนรากลปากมีแต่จีฟัน

กรนสนั่นนอนร้ายเหมือนปายป็น

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 301)

1.4.3 เล็บเนา ตัวละครอัครลักษณะที่มีเล็บเนา ได้แก่ ชุกในมหาชาติคำ หลวง ดังเนื้อความว่า

เถ่าดำเลวสอเวแปล่า เล็บเนาเนื้อหนังหยาบ โลกสวาทพญาจะมีสุขแต่ใดเลย ดั่งงนี้

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 116)

จากตัวอย่างเนื้อความเป็นตอนที่เหล่าพราหมณ์ตำหนิให้นางอมิตตา และ ได้กล่าวถึงความสกปรกของชุกว่า ชุกมีเล็บเนา เพื่อโน้มน้าวใจให้ นางอมิตตาเห็นว่าชุกมี ลักษณะที่ไม่ดีและไม่คู่ควรกับนางอมิตตา

1.5 ร่างกายมีขนาดใหญ่ คือ ลักษณะของรูปร่างที่มีขนาดสูง รูปร่างใหญ่ และ รูปร่างอ้วน

1.5.1 รูปร่างสูง ตัวละครอัครลักษณะที่มีรูปร่างสูง พบจำนวน 2 ตัว ได้แก่ หมื่นหาญ และเจ้าละมาน ดังตัวอย่าง

หมื่นหาญ ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน เช่น เนื้อความที่กวีอธิบายถึง รูปลักษณ์ของหมื่นหาญว่ามีความสูงเกือบ 4 ศอก ดังเนื้อความว่า

สูงเกือบสี่ศอกตากลอกโพลง

หมวดโง้งอนปลายทั้งซ้ายขวา

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 258)

เจ้าละมานในพระอภัยมณี มีความสูงถึง 6 ศอก ดังเนื้อความว่า

ทั้งนายไพร่กายสูงถึงหกศอก

หนังสือบอกมาว่ายักษ์มีกษัตริย์

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 350)

จากตัวอย่างเนื้อความทั้ง 2 ข้างต้นจะเห็นว่า หมั้นหาญสูงเกือบ 4 ศอก ซึ่ง 1 ศอก เท่ากับ 50 เซนติเมตร หมั้นหาญมีส่วนสูงเกือบ 200 เซนติเมตร และเจ้าละมานสูง 6 ศอก เจ้าละมานจึงมีความสูงถึง 300 เซนติเมตร ซึ่งเป็นส่วนสูงเกินปกติ ดังที่วรัชย์ วิริยารมณ (2527) ได้สำรวจโครงกระดูกจากแหล่งโบราณคดีบ้านนาดีพบว่า

“จากศึกษาลักษณะของกระดูกโครงสร้างร่างกายส่วนแขนขา จำนวน 6 ส่วน คือ กระดูกต้นแขน กระดูกปลายแขนด้านนอก กระดูกปลายแขนด้านใน กระดูกต้นขา กระดูกหน้าแข้ง และกระดูกน่องเพื่อคำนวณความสูงของประชากรตามค่าสมการอเมริกันผิวขาว และสมการมองโกลอยด์ ใช้ตัวอย่างที่สามารถวัดและศึกษาได้รวมทั้งสิ้น 26 โครง แบ่งเป็นชาย 15 โครงและหญิง 11 โครง โดยตามค่าสมการมองโกลอยด์พบว่า เพศชายมีความสูงเฉลี่ย 172.2 เซนติเมตร และ 173.7 เซนติเมตรตามค่าสมการอเมริกันผิวขาว”

โครงการสำรวจขนาดของ SizeThailand ได้สำรวจรูปร่างของคนไทย ในปี 2550-2551 จากกลุ่มตัวอย่างทั้งชายและหญิงทั่วประเทศ จำนวน 13,442 คน ช่วงอายุกล่าวคือ 16-25 ปี, 26-35 ปี, 36-45 ปี, 46-59 ปี และ 60 ปีขึ้นไป พบว่า ชายไทยอายุ 16-60 ปี มีส่วนสูง 165 - 171 เซนติเมตร คิดค่าเฉลี่ยส่วนสูงได้ 169.46 เซนติเมตร

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่า ส่วนสูงของเพศชายทั้งในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และในยุคปัจจุบัน (พ.ศ.2550-2551) มีค่าความสูงใกล้เคียงกัน ดังนั้นเมื่อในวรรณคดีมีการกำหนดรูปร่างของตัวละครอปลักษณ์ให้สูงถึง 200-300 เซนติเมตร จึงถือว่าเป็นส่วนสูงที่เกินมาตรฐานของคนปกติ

1.5.2 รูปร่างใหญ่ พบตัวละครอปลักษณ์ที่มีรูปร่างใหญ่ จำนวน 2 ตัว ได้แก่ นางผีเสื้อสมุทร และเจ้าละมาน ดังตัวอย่าง

นางผีเสื้อสมุทร ในพระอภัยมณี ดั่งเนื้อความว่า

จะกล่าวถึงอสุรีผีเสื้อน้ำ อยู่ห้องถ้ำวังวนชลสาย
ได้เป็นใหญ่ในพวกปีศาจพราย สกนธ์กายใหญ่โตเท่าไอยรา

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 11)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า รูปร่างของนางผีเสื้อสมุทรมีขนาดใหญ่เท่ากับขนาดตัวของช้าง ซึ่งรูปร่างขนาดใหญ่ของนางผีเสื้อสมุทร เนื่องจากนางมีชาติกำเนิดเป็นยักษ์ ดังที่ ส.พลายน้อย (2555: 27) ได้อธิบายถึงยักษ์ไว้ว่า “ยักษ์ หมายถึง อมนุษย์พวกหนึ่งที่มีร่างกายใหญ่โต หน้าตาคร่ำ มีเขี้ยวาวโง้ง กินสัตว์และคนเป็นอาหาร”

เจ้าละมาน ในพระอภัยมณี ดั่งเนื้อความว่า

เห็นองค์ท้าวเจ้าละมานเหมือนมารร้าย ทั้งรูปกายใหญ่หลวงคู้พวงพี

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 345)

จากตัวอย่างเนื้อความสังเกตคำว่า *ใหญ่* หมายถึง ว. โต (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1358) และคำว่า *หลวง* หมายถึง ว. ใหญ่ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1311) เป็นการขยายความให้เห็นรูปร่างของเจ้าละมานว่ามีรูปร่างขนาดใหญ่โตมาก

1.5.3 รูปร่างอ้วน เป็นลักษณะหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความอัปลักษณ์ ดังที่ไปรยา ชลากาญจน์ (2548: 5) กล่าวถึงความอ้วนว่า “ความอ้วนเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ เนื้อไขมันกลายเป็นส่วนเกินที่น่าขัง คนที่มีรูปร่างอ้วนมักถูกเปรียบให้เป็นตัวตลก” พบตัวละครอัปลักษณ์ที่มีรูปร่างอ้วน จำนวน 5 ตัว ได้แก่ ขุนช้าง จรกา ท้าวสันนุราช นางแก้วหน้าม้า และนางวาลี

ขุนช้าง ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ตอนพระไวยไปรับขุนช้างเข้ามาในวัง มีการเปรียบเทียบรูปร่างของขุนช้างว่าอ้วนเหมือนตุ๊กตากวางตุ้ง ดั่งเนื้อความว่า

เหมือนตุ๊กตากวางตุ้งคู้พวงพลู หัวทวยผมเล็กเป็นถ่องาม

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 650)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่า มีการเปรียบเทียบรูปร่างของขุนช้างว่าอ้วนเหมือนตุ๊กตากวางตุ้ง ซึ่งผู้ศึกษาสันนิษฐานว่า ตุ๊กตากวางตุ้ง อาจหมายถึง ตุ๊กตาเสลี่ยงที่มีการนำเข้ามาตั้งแต่สมัยอยุธยา และนำเข้ามามากในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ซึ่ง

ตุ๊กตาจีนที่นิยมนำเข้ามามักจะเป็นรูปคน เทวดาหรือเซียน (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2549: 175-183) ตุ๊กตา
ศิลาจีนมักจะปั้นให้มีลำตัวอวบและใหญ่

จรกา ในอิเหนา ตอนเหล่าชะแม่ผู้เฝ้าประตูเมื่อเห็นจรกาก็ต่างตำหนิ
รูปลักษณะจรกาแสดงให้เห็นว่าจรกามีรูปร่างอ้วน ดังเนื้อความว่า

ไม่มีทรวดทรงองค์เฮอร์อ้วน

พิศไหนดล่าวอันอัปลักษณ์

(อิเหนา, 2557: 352)

จากเนื้อความเป็นตอนที่จรกาเข้าเมืองดาหา เมื่อเหล่าชะแม่ผู้เฝ้า
ประตูเห็นจรกาก็ต่างตำหนิรูปลักษณะจรกาโดยมีการกล่าวว่ จรกามีเฮอร์อ้วนหรือรูปร่างอ้วนนั่นเอง

ท้าวสันนุราช ในบทละครนอกเรื่อง กาวิ ดังเนื้อความว่า

เกสาพิงจะประปราย

รูปกายชายพิงจะมีเนื้อ

(กาวิ, 2545: 397)

จากเนื้อความข้างต้นอธิบายถึงรูปร่างของท้าวสันนุราชว่า *รูปกายชาย
พิงจะมีเนื้อ* คำว่า พิ หมายถึง ว. อ้วน, มักใช้เข้าคู่กับคำว่าอ้วนเป็นอ้วนพิ. น.มัน. (พจนานุกรมฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556: 839)

นางแก้วหน้าม้า ในบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า เช่น ตอนนางแก้ว
หน้าม้าเข้าวัง เมื่อนางกำนัลเห็นนางแก้วก็ต่างกล่าวถึงรูปลักษณะของนางแก้ว โดยมีการกล่าวถึง
รูปร่างของนางแก้วว่ามี *รูปกายจ้ำมำ*ดังเนื้อความว่า

นุ่งห่มปุยกุศกราย

รูปกายจ้ำมำคำมิดหมี

(แก้วหน้าม้า, 2544: 24)

นางวาลี ในพระอภัยมณี มีรูปร่างอ้วน เช่น ตอนนางวาลีถวายตัวแก่
พระอภัยมณี เมื่อพระอภัยมณีพบนางวาลีก็เห็นว่า นางวาลีมีเนื้อหนังจ้ำมำดังเนื้อความว่า

พระขี้มปลางทางคู่รับสั่ง

เห็นเนื้อหนังจ้ำมำคำมิดหมี

(พระอภัยมณี เล่ม1, 2544: 282)

จากตัวอย่างเนื้อความทั้ง 2 ข้างต้นจะเห็นว่า มีการกล่าวถึงรูปร่างของ
นางแก้ว และนางวาลีว่ามีลักษณะจ้ำมำ คือ ลักษณะอ้วน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.
2554, 2556: 321)

1.6 **ผิวหน้าไม่เกลี้ยงเกลา** คือ ผิวหน้า และผิวหน้าตามลำตัวมีรูขุมขนหรือรอยแผลเป็น จากฝี รอยข่วน และสิว ผิวหน้าตกรกระและมีซีแมลงวันมาก

1.6.1 **ผิวหน้าไม่เกลี้ยงเกลา** คือ ผิวหน้าที่มีรอยฝี รอยแผล และสิ่ว พบตัวละครอปลักษณ์ที่มีผิวหน้าไม่เกลี้ยงเกลา จำนวน 5 ตัว ได้แก่ จรกา นางประเดะ นางวาลี ย่องตอด และนางคันธมาลี ดังตัวอย่าง

จรกา ในอิเหนา มีผิวหน้าขรุขระเพราะออกฝี ดังเนื้อความตอนจรกา เข้าเมืองดาหา เนื้อความว่า

บ้างดำหน้าหน้าเพรียง คู่คำดั่งเหนียงน่าขงนัก

(อิเหนา, 2557: 532)

จากตัวอย่างกล่าวว่า จรกา มีลักษณะหน้าเพรียง ซึ่งคำว่า “เพรียง” ใช้ เรียกผิวหน้าที่ขรุขระอย่างหน้าออกฝีว่า มีลักษณะเป็นเพรียง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556: 846)

นางประเดะ ในระเด่นลันได ดังในบทชมโฉมนางประเดะ เนื้อความว่า

พิศแต่หัวตลอดเท้าขาวแต่ตา ทั้งสองแก้มคล้ายดังลูกขยอ

(ระเด่นลันได, 2529: 2)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า กวีมีการเปรียบเทียบผิวหน้าของนางประเดะ ว่าเหมือนผิวของลูกขยอที่มีลักษณะขรุขระ ไม่เรียบเนียน อีกทั้งยังเป็นจุดดำบนผิวด้วย

นางวาลี ในพระอภัยมณี ดังเนื้อความว่า

ทั้งกายหางามไม่พบเห็น หน้านั้นเป็นรอยฝีมีแต่แผล

(พระอภัยมณี เล่ม1, 2544: 271)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า ผิวหน้าของนางวาลีไม่เกลี้ยงเกลา เพราะมีรอยแผลเป็นที่เกิดจากการออกฝี

ย่องตอด ในพระอภัยมณี ดังเนื้อความว่า

ทั้งหน้าลายรายเรียรอยเมียว่วน ผมแต่ล้วนผีผูกจุมูกโค้ง

(พระอภัยมณี เล่ม1, 2544: 446)

จากตัวอย่างเนื้อความเป็นตอนที่นางละเวงพิศดูรูปลักษณ์ของช่อง
ตอคก็พบว่า ช่องตอคมีผิวหนังที่ไม่เกลี้ยงเกลา เพราะมีรอยแผลเป็นที่เกิดจากการถูกรรยาช่วนไว้
ตั้งแต่เมื่อครั้งที่ช่องตอคเข้าข่มขืนภรรยาตนเอง

นางคันธมาลี ในบทละครนอกเรื่อง คาวี ดังเนื้อความว่า

หวิกระจายลายเส้นขนเม่นสอย ผัดหน้านั่งตะบอยบีบลิ

(คาวี, 2545: 444)

จากตัวอย่างเนื้อความเป็นตอนที่นางคันธมาลีกำลังแต่งองค์ให้งดงาม
ขึ้นฝ้าพระคาวีที่ปลอมเป็นท้าวสันนุราชที่ซบตัวใหม่ ซึ่งมีการกล่าวถึงพฤติกรรมของนางคันธมาลี
ที่กำลังบีบลิ้วสามารถแสดงให้เห็นว่านางคันธมาลีมีผิวหนังที่ไม่เกลี้ยงเกลา เพราะมีลิ้ว

1.6.2 ผิวตามลำตัวไม่เกลี้ยงเกลา คือ ผิวหนังตามลำตัวมีรอยแผล ตก
กระและมีขี้แมลงวันมาก พบตัวละครอุปถัมภ์ที่มีผิวตามลำตัวไม่เกลี้ยงเกลา จำนวน 2 ตัว ได้แก่
ชูชก และเจ้าเงาะดังตัวอย่าง

เจ้าเงาะ ในบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น

ท้าวสามนต์เห็นเงาะจึงนำหน้า

เนื้อตัวเป็นลายคล้ายเสื่อปลา

ไม่กลัวใครใจกล้าคู่ค้น

(สังข์ทอง, 2545: 93)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า เจ้าเงาะมีผิวหนังตามลำตัวลาย
เหมือนกับเสื่อปลา ซึ่งผิวหนังของเสื่อปลาจะมีพื้นลำตัวสีเทาหรือสีน้ำตาลอมเขียว และมีลายสีดำ
เป็นจุดกระจายอยู่ทั่วตัว (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556: 1267)

ชูชก ในมหาชาติคำหลวง ดังเนื้อความว่า

วลีนํ คิลกาหโต ขี้แมลงวันนเหลือแล้ว ทุกกระแบ่เนียบเห็นเปล่าเลย ... หนงงลาย

หมายเสื่อปลา อายพร้อยล่าเงไพร ทุกแห่งแล

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 175)

จากตัวอย่างเนื้อความมีการกล่าวถึงลักษณะของชูชกว่า ผิวหนังตก
กระและมีขี้แมลงวันมาก ทำให้ผิวหนังลายเหมือนเสื่อปลา

1.7 ผิวดำคล้ำ ในยุคสมัยก่อนจะมีการกำหนดมาตรฐานความงามไว้ว่า ผู้ที่มีความงดงามต้องมีผิวเหลืองดั่งทองคำ และหากมองในมิติชนชั้นคนที่มีผิวดำคือพวกไพร่ที่ใช้แรงงานทำงานกลางแจ้งจนผิวดำคล้ำ (กชกรณี เสรีฉันทฤกษ์, 2551: 24-28) ตัวละครอุปนิสัยที่มีผิวดำคล้ำ พบจำนวน 7 ตัว ได้แก่ เจ้าเงาะ ขุนช้าง จรกา นางแก้ว นางประแตะ นางผีเสื้อสมุทร และนางวาฬี ดังตัวอย่าง

เจ้าเงาะ ในเรื่องสังข์ทองตอนพระสังข์ตีกลี วรรณคดีสมัยอยุธยากล่าวถึงรูปลักษณะของเจ้าเงาะว่ามีผิวดำคล้ำ สังเกตได้จากคำที่เจ้าเงาะทูลนางมณฑา ดังนี้เพื่อความว่า

เงาะชั่วตัวอัปรีชพระมารดา รูปชั่วตัวดำอยู่รุ่งรัง พระบิดาจะฆ่าปอง

(สังข์ทอง วรรณกรรมสมัยอยุธยา, 2529: 468)

ในบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง เช่น ตอนเจ้าเงาะเข้าเมืองสามนต์ ดังนี้เพื่อความว่า

นางคนบ่นว่าถ้าเช่นนี้ พี่ผีเกิด ไม่นึกปรารถนา

นำกล้วตัวดำเหมือนคูลา ต่างติงเงาะป่าว่าวุ่นไป

(สังข์ทอง, 2545: 93)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า เมื่อเหล่านางสนมกำนัลเห็นเจ้าเงาะก็ต่างกล่าวถึงรูปลักษณะของเจ้าเงาะโดยเปรียบเทียบสีผิวของเจ้าเงาะว่ามีผิวดำคล้ำเหมือนชาวคูลา ซึ่งชาวคูลา คือ แขกอินเดียที่มีผิวดำ (พจนานุกรมภาษาล้านนา, 2514: 103)

นางแก้วหน้าม้า ในบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า เช่น บทสนทนาของนางแก้วที่กล่าวกับพระพิณทองว่า ตนเองเป็นคนที่มีรูปชั่วและมีผิวดำคล้ำ ดังนี้เพื่อความว่า

เห็นน้องรูปชั่วตัวดำ ช่างทำอะไรไม่ไว้หน้า

ใครลบหลู่ดูถูกพระยา อนิจจาพาโลโพลุม

(แก้วหน้าม้า, 2544: 28)

นางประแตะ ในระเด่นลันได ดังนี้ความในบทชมโฉม เนื้อความว่า

พิศแต่หัวตลอดเท้าขาวแต่ตา ทั้งสองแก้มกัลยาดังลูกขอ

(ระเด่นลันได, 2529: 2)

จากตัวอย่างเนื้อความกล่าวถึง ผิวกายของนางประเดะว่า พิศแต่หัวตลอดเท้า ขาวแต่ตาทำให้เห็นว่า นางประเดะส่วนของร่างกายที่มีความขาว คือ ดวงตา ดังนั้นในส่วนอื่น ๆ ของร่างกายอาจจะมีสีดำคล้ำ ซึ่งแสดงให้เห็นว่านางประเดะมีผิวดำคล้ำได้

ขุนช้างในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ตอนขุนช้างแต่งตัวไปพึ่งเทศน์มหาชาติ ดังเนื้อความว่า

ผิวหนังยังเขียวเหมือนผักตบ นี้จวนจบมหาพนแล้วสิหัวว่า

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 45)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า มีการเปรียบเทียบสีผิวของขุนช้างว่ามีสีเขียวคล้ำเหมือนสีของผักตบ

จรกา ในอิเหนา ดังเนื้อความว่า

ทั้งรูปชั่วตัวดำดำพงศ์พันธุ จะเรียงเคียงกันนำอาชนัก

(อิเหนา, 2557: 486)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า คำกล่าวของประเศหรันท์กล่าวกับนางบุษบา ทำให้เห็นว่า จรกาว่ามีผิวดำคล้ำ

นางผีเสื้อสมุทรในพระอภัยมณี ดังเนื้อความว่า

ถึงรูปชั่วตัวดำแต่หน้าใจ จะหาไหนได้เหมือนเจ้าเขาวมาลย์

(พระอภัยมณี เล่ม1, 2544: 161)

จากตัวอย่างเนื้อความเป็นตอนที่พระอภัยมณีกล่าวกับศพของนางผีเสื้อสมุทร มีการกล่าวถึงนางผีเสื้อสมุทรว่าตัวดำ แสดงให้เห็นว่า นางผีเสื้อสมุทรมีผิวดำคล้ำ

นางวาลีในพระอภัยมณี ดังเนื้อความว่า

ถึงรูปชั่วตัวดำดังน้ำรัก แต่รู้หลักคำสุรางค์นางสนม

(พระอภัยมณี เล่ม1, 2544: 282)

จากตัวอย่างจะเห็นว่ามีการกล่าวถึงสีผิวของนางวาลีว่ามีผิวดำคล้ำเหมือนน้ำรัก ซึ่งน้ำรัก คือยาที่ได้จากไม้ต้นในสกุล Gluta และ ไม้พุ่มในสกุล Rhus วงศ์ Anacardiaceae ทำให้มีสีดำแล้วใช้ทาลงพื้นให้เหนียวเพื่อปิดทอง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556: 630)

1.8 เส้นผม และขนไม่เป็นระเบียบ คือ เส้นผมไม่เป็นทรง และไม่สามารถจัดทรงได้ ได้แก่ ผมหยิก ผมหยักศก และผมผีผูก อีกทั้งขนรุงรังไม่เป็นระเบียบ ได้แก่ หนวดเคราบนใบหน้ารุงรัง

1.8.1 ผมหยิก คือ ลักษณะของเส้นผมที่งอ เป็นขดกรรุงรัง หรือมีลักษณะผมหยิกน้อย ๆ ตัวละครอัปลักษณะที่มีผมหยิก พบจำนวน 3 ตัว ได้แก่ เจ้าเงาะ จรกา และหมื่นหาญ ดังตัวอย่าง

เจ้าเงาะ ในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ดังเนื้อความว่า

ผมหยิกยุ่งเหยิงเหมือนเชิงฝึก หน้าตาตะขกั้มักกะตัน

(สังข์ทอง, 2545: 91)

จากตัวอย่างเนื้อความเป็นตอนที่ท้าวสามนต์เห็นรูปลักษณะภายนอกของเจ้าเงาะก็เห็นว่าเจ้าเงาะมีผมหยิกเหมือนกับลักษณะเชิงฝึก ซึ่ง เชิง คือ ที่รกเป็นสุมทุมพุ่มไม้หรือมีไม้เถาปกคลุมอยู่ข้างบน เช่น เชิงฝึก (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556: 406) ดังนั้นการเปรียบเทียบผมของเจ้าเงาะว่าหยิกเหมือนเชิงฝึก ทำให้เห็นว่า เจ้าเงาะมีผมหยิกกรรุงรัง

หมื่นหาญ ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน มีการกล่าวว่าหมื่นหาญมีผมหยิกหยักศกดังเนื้อความว่า

ผมหยิกหยักศกออกเป็นขน ทรหอคคทนมมิใช่ชั่ว

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 258)

จรกาในอิเหนา ดังเนื้อความว่า

ดูไหนมิได้งามทั้งกายา ลักษณะผมหยักพัคตร์เพรียง

(อิเหนา, 2557: 240)

จากตัวอย่างเนื้อความเป็นตอนที่จรการ่าพึงถึงตนเองว่ามีรูปลักษณะที่ไม่งดงาม เนื่องจากมีผมหยัก ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: 1307) ให้ความหมายของคำว่า หยัก ไว้ว่า “หยัก หมายถึง ว. คด ๆ งอ ๆ” เมื่อขยายคำว่า ผม ก็ทำให้เห็นว่าผมของจรกามีลักษณะคดงอ คือเป็นผมหยิก หรืออาจเป็นผมหยักศกที่มีลักษณะหยิกน้อย ๆ

1.8.2 ผมผีผูก คือ ลักษณะของผมที่จับตัวกันเป็นก้อนหรือข่อไม่สามารถหิวหรือตัดออกได้ ตัวละครอุปลักษณ์ที่มีผมผีผูก ได้แก่ *ย่องตอด* ในพระอภัยมณี ดังเนื้อความว่า

ทั้งหน้าลายรายเรียรอยเมียว่วน

ผมแต่ล้วนผีผูกจุกโคง

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 446)

จากตัวอย่างเนื้อความเป็นตอนนางละเวงพิศดูรูปลักษณะของย่องตอดก็เห็นว่าย่องตอดมีผมผีผูก

1.8.3 หนดคราบบนใบหน้า รุ่งพบตัวละครอุปลักษณ์ที่มีหนดครารุ่ง จำนวน 3 ตัว ได้แก่ *พรานบุญ* *ขุนช้าง* และ *หมื่นหาญ* ดังตัวอย่าง

พรานบุญ ในบทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องมโนห์รา ดังเนื้อความว่า

แลเห็นพรานบุญทุกสา รูปร่างกายฤว่าดี หน้าตาหัวกรกเป็นชน

(มโนห์รา วรรณกรรมอยุธยา, 2529: 452)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่ามีการกล่าวถึงหน้าตาของพรานบุญว่ามีชนรก แสดงให้เห็นว่าในส่วนใบหน้าของพรานบุญจะมีชนหรือหนดคราที่กรุ่ง

ขุนช้าง ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ดังเนื้อความที่กวีกล่าวถึงรูปลักษณะของขุนช้างตอนใดเป็นหนุ่มว่า

คราดางขนอกรกกาย

หน้าตาดังสิงค่างที่กลางไพร

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 39)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า ขุนช้างมีหนดคราจำนวนมาก จนหน้าตาเหมือนกับสิงค่างและค่างที่อาศัยอยู่ในป่า

หมื่นหาญ ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ดังเนื้อความว่า

สูงเกือบสี่ศอกตากลอกโพลง

หนดโง้งจนปลายทั้งซ้ายขวา

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 258)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่าหมื่นหาญมีหนด โกง้งจนเข้าหากันทั้งซ้ายและขวา

1.8.5 ถ้าตัวมีขนรุงรัง ตัวละครอัปลักษณ์ที่ถ้าตัวมีขนรุงรัง พบจำนวน 3 ตัว ได้แก่ พรานบุญ ขุนช้าง และหมื่นหาญ ดังตัวอย่าง

พรานบุญ ในบทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องมโนห์รา นอกจากจะมีหมวดคราบน้ำหน้ำมาก ในส่วนของหน้าอกก็มีขนรุงรัง ดังเนื้อความว่า

แลเห็นพรานบุญทฤสา รูปร่างกายฤว่าผี หน้าตาหัวกรกเป็นขน

(มโนห์รา วรรณกรรมอยุธยา , 2529: 452)

ขุนช้าง ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ตอนที่ขุนช้างจะไปดูนางพิมพิลาไลยอาบน้ำ ดังเนื้อความว่า

ขนกรกเต็มตลอดพุง

มุ้งค่วนเดินลงจากเรือน

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 83)

จากตัวอย่างเนื้อความแสดงให้เห็นว่า บริเวณลำตัวของขุนช้างมีขนขึ้นเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่อกจนถึงท้อง

หมื่นหาญ ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน แสดงให้เห็นว่า หมื่นหาญมีขนบริเวณหน้าอกเป็นจำนวนมากจนรุงรัง ดังเนื้อความว่า

ผมหยิกหยักศกอกเป็นขน

ทรหดอดทนมิใช่ชั่ว

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 258)

1.9 เส้นผม และขนยาวกว่าปกติ คือ เส้นผม หมวด และครายาวกว่าปกติ หรือเกินกว่าที่ควรเป็น พบตัวละครอัปลักษณ์ที่มีเส้นผม และขนยาวกว่าปกติจำนวน 2 ตัว ได้แก่ เจ้าเงาะ และซีเป็ลื้อย ดังตัวอย่าง

เจ้าเงาะ ในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ดังเนื้อความว่า

หมวดคราครุ่มคร่ามงามครัน

หน้าตาตลบั่นขันสุดใจ

(สังข์ทอง, 2545: 103)

จากตัวอย่างเนื้อความเป็นคำกล่าวของนางธนาที่กล่าวว่าเจ้าเงาะมีหมวดคราครุ่มคร่าม ผู้ศึกษาสันนิษฐานว่าคำว่า *ครุ่มคร่าม* ในที่นี้อาจจะมีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า *รุ่มร่าม* ซึ่งในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556: 1008) ให้ความหมายของ

คำว่า *รุ่มร่าม* ใ้ว่า “รุ่มร่าม หมายถึง ก. เกินพอดี, เกินที่ควร เช่น หนดครารุ่มร่าม” ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นถึงลักษณะของเจ้าเงาะที่มีหนดครายาวเกินพอดี และเกินกว่าปกติ

ชีเปลือย ในพระอภัยมณี ดั่งเนื้อความว่า

หนดถึงเข้าคราถึงนมผมาถึงตีน ฝรั่งจันแจกโทก็ไ้ที

(พระอภัยมณี เล่ม1, 2544: 301)

ชีเปลือยมีผมขาวถึงปลายเท้า หนดขาวถึงเข้า และครายาวถึงหน้าอก เพื่อปกปิดร่างกายแทนการนุ่งผ้า ซึ่งเป็นลักษณะที่ให้ความรู้สึกประหลาดใจเมื่อพบเห็น ดังที่กวีกล่าววว่า *ไม่นุ่งผ้าคากรองครองหนังสือ ประหลาดเหลือ โลงค์ ไ้้ง โมง โคงขัน* (พระอภัยมณี เล่ม1, 2544: 301)

1.10 เส้นขนและผมน้อย คือ หนดบาง ผมบาง และหัวล้าน ดังนี้

1.10.1 หนดบาง ตัวละครอ์ปลักษณ์ที่มีหนดบาง มีจำนวน 1 ตัว ได้แก่ *ชูชก* ในมหานาคาคำหลวง ดั่งเนื้อความว่า

โลหสุสุ หริตเกโสมีหนดพวงหลงเคา

(มหานาคาคำหลวง, 2529: 175)

จากตัวอย่างเนื้อความข้างต้นมีการเปรียบเทียบลักษณะหนดของชูชกกับลักษณะหลังของโค สันเกตจากคำว่า *พวง* หมายถึง เพียง รวากับ ประหนึ่ง ดูจดัง (พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา, 2549: 472) และคำว่า *หลงเคา* หมายถึง หลังโค ซึ่งมีขนบาง (พจนานุกรมศัพท์ทางวรรณคดีสมัยอยุธยา, 2549: 664) จะเห็นว่า เนื่องจาก ชูชกมีหนดบาง ๆ เหมือนกับขนบนหลังโค

1.10.2 ผมบาง ตัวละครอ์ปลักษณ์ที่มีผมบาง มีจำนวน 1 ตัว ได้แก่ *ชูชก* ในมหานาคาคำหลวง ดั่งเนื้อความว่า

โลหสุสุ หริตเกโส มีหนดพวงหลงเคา ผมบางเทาเห็นแล่นแล

(มหานาคาคำหลวง, 2529: 175)

จากตัวอย่างเนื้อความจะกล่าวถึงผมของชูชกที่เห็นเป็นแนวเส้นบาง ๆ ซึ่งคำว่า *แล่น* หมายถึง แนวเส้นบาง ๆ (พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา, 2549: 587) เมื่อนำมาขยายความคำว่าผมบางก็ยิ่งเป็นการย้ำให้เห็นว่า ชูชกมีผมบางมาก

1.10.3 หัวล้าน ตัวละครอุปลักษณ์ที่มีหัวล้าน มีจำนวน 1 ตัว ได้แก่ **ขุนช้าง** ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน กวีกำหนดให้หัวล้านเป็นลักษณะเฉพาะของขุนช้างที่มีมาแต่กำเนิด ดังเนื้อความว่า

แม่ฝันว่านกดะกรมคายช้าง บินมาแต่ทางพนาสมข์
พาไปให้ถึงเรือนคน หัวล้านออกขนแต่เกิดมา

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 5)

จากข้างต้นจะเห็นว่า ขุนช้างมีลักษณะหัวล้านแบบราชคฤงครา ดังที่ ล้อม เพ็งแก้ว (อ้างถึงใน พิพิธภัณฑน์หุ่่นจี่ฝั้งไทย, 2537: 5) ได้อธิบายลักษณะหัวล้านประเภทราชคฤงคราไว้ในคำรับหัวล้านว่า “ล้านนี้คงจะหมายถึงล้านแบบต่าง ๆ เพียงแต่เพิ่มว่ามีหวด และ เกราคกเกินธรรมดา คนหัวล้านชนิดนี้จะมีขนออกอีกด้วย”

1.11 หน้าอกหย่อนยาน กล่าวคือ ลักษณะหน้าอกของตัวละครหญิงในวรรณคดีมักจะมีลักษณะเหมือนกรรพุม คือมีลักษณะเหมือนกับมือที่ประนม ดังที่ชลดา เรื่องรักย์ลิขิต (2540: 9) อธิบายบทชมถันนางว่า *คิดนมกรรพุมนึ่งรรัตนเรียมผอง* ซึ่งถือว่าเป็นหน้าอกที่งดงาม ดังนั้นหากมีหน้าอกหย่อนยานจึงเป็นหน้าอกที่ไม่งดงาม ตัวละครอุปลักษณ์ที่มีหน้าอกยานมีจำนวน 4 ตัว ได้แก่ นางสาวนั้กขา นางผีเสื้อสมุทร นางประเดะ และนางศรีสาหง ดังตัวอย่าง

นางสาวนั้กขา ในรามเกียรติ์ ดังเนื้อความว่า

สยายผมนมมยจนถึงชายพก ต่างตระหนกตกใจทั่วหน้า

(รามเกียรติ์ เล่ม 1, 2555: 547)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า นางสาวนั้กขามีหน้าอกหย่อนยานไปถึงชายพก ซึ่งชายพก คือ ริมฝีปากที่ดึงรวบมาไว้ด้วยกัน เหน็บไว้ที่บริเวณสะดือ แล้วดึงชายข้างใดข้างหนึ่งให้ยาวกว่า มีลักษณะคล้ายถุงเล็ก ๆ เหน็บไว้ที่เอว (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556: 377) ทำให้เห็นว่านางสาวนั้กขามีหน้าอกหย่อนยานไปถึงเอว

นางผีเสื้อสมุทร ในพระอภัยมณี ดังเนื้อความว่า

นมสองข้างอย่างกระโปรงดูโคงเตง ผัวของเอ็งเขาระอาไม่น่าชม

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 122)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า นางผีเสื้อสมุทรมีหน้าอกที่ดูโตงเตง ซึ่งคำว่า โตงเตง หมายถึง อาการแห่งสิ่งของที่ห้อยยาว แล้วแกว่งไปมาได้ สามารถแสดงให้เห็นว่านางผีเสื้อสมุทรมีหน้าอกหย่อนยาน

นางประแคะ ในระเด่นลันได ดังเนื้อความว่า

สองเต้าห้อยตุงดังตุงตะเคียว

โคนเหี่ยวแห้งรวบเหมือนบวมต้ม

(ระเด่นลันได, 2529: 2)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าหน้าอกของนางประแคะมีลักษณะห้อยตุงเหมือนกับตุงตะเคียว อีกทั้งยังมีลักษณะเหี่ยวเหมือนบวมต้ม ซึ่งการเปรียบเทียบลักษณะหน้าอกของนางประแคะกับตุงตะเคียวและบวมต้ม ทำให้เห็นว่านางประแคะมีหน้าอกที่หย่อนยานมาก

นางศรีสาหัง ในอภัยนุราช เนื้อความว่า

นัยย์ดาพองสองพมมมคล้อย

ทำชคช้อยลอยเลิศเจดฉาย

(อภัยนุราช, 2528: 5)

จากตัวอย่างเนื้อความนางศรีสาหังมีนมคล้อย ซึ่งคำว่า คล้อย หมายถึง ก. หย่อนลง, ลดต่ำ, เรียกนมที่หย่อนลงเล็กน้อย ว่า นมคล้อย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556: 237) แสดงให้เห็นว่านางศรีสาหังมีหน้าอกที่หย่อนยาน

1.12 เล็บกูด ตัวละครอปลักษณ์ที่มีเล็บสั้น ได้แก่ ชูชก ในมหาชาติคำหลวง ดังเนื้อความว่า

บพิตร พรหมณ์นี้แข่งคดเล็บหียน หน้าครั่งขันทุรลักษณ์ โสดใส

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 175)

จากข้างต้นสังเกตคำว่า หียน ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556: 1352) ให้ความหมายของ หียน ไว้ว่า ก.กร่อนไปเกือบหมดหรือหมด, ตัดหมด แสดงให้เห็นว่าชูชกมีลักษณะของเล็บที่กร่อนไปจนเกือบไม่มีเนื้อเล็บ จึงมีลักษณะเล็บกูด

จากการศึกษารูปลักษณ์ของตัวละครอปลักษณ์ในวรรณคดีไทยพบว่า ในวรรณคดีไทย จะกำหนดรูปลักษณ์ของตัวละครอปลักษณ์ส่วนใหญ่ให้รูปร่างมีขนาดใหญ่ รองลงมา คือ อวัยวะมีขนาดใหญ่ เส้นผมและขนไม่เป็นระเบียบ ผิวหนังไม่เกลี้ยงเกลา ผิวดำคล้ำ อวัยวะผิดรูป หน้าอกหย่อนยาน อวัยวะพิการ เส้นขนและผมน้อย เส้นผมและขนยาวกว่าปกติและเล็บกูด ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่ารูปร่างที่มีขนาดใหญ่เป็นลักษณะส่วนใหญ่ที่กำหนดให้กับตัวละครอปลักษณ์ใน

วรรณคดีไทย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปร่างเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายทั้งหมดที่สามารถสังเกตได้ง่ายและชัดเจน ดังนั้นเมื่อรูปร่างมีขนาดใหญ่ย่อมทำให้เกิดความแตกต่างจากบุคคลทั่วไปจนกลายเป็นลักษณะที่อุปถัมภ์ได้ นอกจากนี้ก็จะเห็นว่าลักษณะอวัยวะของตัวละครอุปถัมภ์ที่มีขนาดใหญ่ หนาดยาว หนาดสั้น มีจำนวนน้อย และจำนวนมากเกินกว่าภาวะปกติ อีกทั้งอวัยวะที่ขาดหายไปทำให้เกิดเป็นความอุปถัมภ์ได้

2. ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครอุปถัมภ์

ในการศึกษาลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครอุปถัมภ์พบว่า ตัวละครอุปถัมภ์มีลักษณะนิสัย และพฤติกรรมเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี และลักษณะนิสัยและคุณสมบัติที่ดี มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี คือ ตัวละครอุปถัมภ์มักจะถูกกำหนดให้มีนิสัย และพฤติกรรมที่ไม่ดี อีกทั้งยังมีคุณสมบัติที่ด้อยกว่าตัวละครเอกที่มีความงดงาม พบว่านิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดีของตัวละครอุปถัมภ์ปรากฏ 14 ลักษณะ ได้แก่ หมกมุ่น กามตัณหา กล่าวเท็จ เจ้าเล่ห์เพทุบาย ขี้ขลาด ไม่เฉลียวฉลาด ด้อยความสามารถในการรบ ไม่ชำนาญในการเกี่ยวพาราสิสตรี โลก กล่าวแสดงความรักต่อผู้ชายก่อน ขี้หึง เจ้ามารยาไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี พฤติกรรมหยาบคาย และพฤติกรรมบ้าไปดังนี้

2.1.1 หมกมุ่นกามตัณหา คือการแสดงออกที่มุ่งความสนใจและฝักใฝ่ในกามตัณหาอยู่เสมอ ตัวละครอุปถัมภ์จะแสดงออกถึงความหลงใหลในรูปลักษณ์งดงามของเพศตรงข้ามหรือกลิ่นหอมของเพศตรงข้าม อีกทั้งยังมีความปรารถนาที่จะได้เพศตรงข้ามมาเป็นคู่ครองของตนอยู่เสมอ พบตัวละครอุปถัมภ์ที่หมกมุ่นในกามตัณหา จำนวน 6 ตัว ได้แก่ ชูชก นางตำหนักขา ขุนช้าง ท้าวสนนุราช นางคันธมาลี และเจ้าละมาน ดังตัวอย่าง

ชูชก ในมหาเวสสันดรชาดก มีการกล่าวถึงชูชกว่าเป็นผู้ที่มีความแก่ชรา แต่ยังคงมีความหลงใหลในความงามของเพศตรงข้าม ดังเนื้อความว่า

โตชูชโก วันนั้นชูชกเฝ้าชราตทิสวา เมื่อเห็นรูปเจ้าอมิตตดาญพเยาว์เรอรุ่นสุนทร
เด็กตรุณี หน้าอ่อนแ่งนวลวิวรรณเพริศพริ้งพราย ชะชวยเมิดฉายโคมฉายา ตั้งว่าพุดมิโลกเา
เฝ้าชราจรครันและว่าเห็นเหยื่อหญ้าอ่อนนอกโอชโอบธู้อ้า ละลนละลานแลบเลียชีวหาหูหาง
ระเหิดหัน เฝ้าก็มีจิตเกษมสันต์โสมนัสยวนยั้ง

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 130)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่าเมื่อชุกเห็นนางอมิตตาคีตะสิ่งในความงดงามของนางอมิตตาคีตะจึงแสดงกิริยาที่ไม่เหมาะสม เช่นการแลบลิ้นเลียปาก เพราะดีใจที่จะได้นางมาเป็นคู่ครอง แสดงให้เห็นว่าชุกยังคงมีความสนใจในกามตัณหา

ขุนช้าง ในสภาพเรื่องขุนช้าง ขุนแผนจะกำหนดให้ขุนช้างเป็นผู้ที่มีความลุ่มหลงในตัวของนางวันทอง (นางพิมพิลาไลย) ดังเนื้อความว่า

จะกล่าวถึงเจ้าจอมหม่อมขุนช้าง	ความสมัครรักใคร่นางให้ปั้นปูน
แต่เวียนคิดถึงพินิจนวลจันทร์	ตั้งแต่วันพึ่งเทศน์ไม่บรรเทา
เข้าเย็นเป็นทุกข์ทุกเวลา	ไม่เห็นหน้าพินน้อยก็สร้อยเศร้า
นอนหลับกลับเพื่อละเมอมา	จนล่วงเข้าปลายเดือนไม่เคลื่อนคลา
ให้รุ่มร้อนนอนหงไม่มีความสุข	หลับแล้วร้อลุกขึ้นมีดหน้า
กอดหมอนนอนซมไม่ลืมตา	ข้าวปลาไม่กินอยากจะกิน
อดเปรี้ยวหวานไม่พานได้	อกใจตึกตึกนึกถวิล
ใครพูดจาวาไรไม่ได้ยิน	มัวถวิลถึงพินพิลาไลย
.....
เห็นแต่นางพินพิลาไลย	อยู่เรือนใหญ่บ้านท่าพี่เลี้ยงนั้น
นางเป็นลูกชายศรีประจัน	รักกันกับข้ามาช้านาน
รบให้ไปขอเป็นหอห้อง	ครั้งมีท้องก็จะอายุแก่เพื่อนบ้าน
เร่งเจ้าเข้าคำครุกราช	แสนสงสารสุดที่จะทำวน
จงปรานีกับลูกช้าง	ไปขอนางเป็นที่คู่สักหน
ถ้าหม่อมแม่ของหล่อนไม่ผ่อนปรน	ลูกจะพาพินคืนมาจากเรือน

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 81)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่าเมื่อขุนช้างพบนางวันทอง (นางพินพิลาไลย) ตั้งแต่ในงานเทศน์มหาชาติ ขุนช้างก็เกิดความหลงใหลในรูปลักษณ์อันงดงามของนางวันทอง จนปรารถนาที่จะได้นางวันทองมาเป็นภรรยาของตน จึงอ่อนวอนให้นางเทพทองผู้เป็นแม่ไปขอนางวันทองให้กับตน แสดงให้เห็นถึงความหมกมุ่นในกามตัณหา

นางสามนักรา ในรามเกียรติ์ เมื่อชีวหาผู้เป็นภัสดาของนางสามนักราเสียชีวิตลง นางสามนักราก็เกิดความใคร่อยากมีคู่ครองใหม่ นางทูลลาทศกัณฐ์ไปเที่ยวป่า เพื่อหาคู่ครอง ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	ฝ่ายนวนนางสามนักรา
ตั้งแต่เป็นมายภัสดา	กัลยารัญจนป่วนใจ

จะใคร่หาผู้คุ้ม
สรรสร้างทรงเครื่องอำไพ

มาภิรมย์ชมขีดพิสมัย
ขึ้นไปฝ้าองค์สุรี

(รามเกียรติ์ เล่ม 1, 2555: 519)

นางสามนักษาเที่ยวป่าจนพบพระราม นางเกิดหลงใหลในรูปลักษณ์
อันงดงามของพระราม ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น
แลไปเห็นพระจักรา

ฝ่ายนวนางสามนักษา
รูปทรงโสภาอำไพ

.....
ยิ่งพิศยิ่งพิศวาสกลุ่ม
อกใจไม่เป็นสมประดี

.....
รสรักรังรุ่มดังเพลิงจี้
อสุรีคลังเคลิมวิญญูณ์

(รามเกียรติ์ เล่ม 1, 2555: 521)

ในตอนนางสามนักษาเข้าทำร้ายนางสีดา พระลักษมณ์ได้ยินเสียงก็เข้า
มาช่วยจับนางสามนักษา แต่เมื่อนางสามนักษาพบพระลักษมณ์ก็เกิดความหลงใหลในรูปลักษณ์อัน
งดงามของพระลักษมณ์จนถึงลืมพระราม ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น
เหลือบไปเห็นองค์พระจักรี
นวลละอองดังทองนพมาศ
วงยงหลงแลตะลึงไป

นางสามนักษายักยี้
มีโฉมเลิศลักษณ์อำไพ
เสียวสวาทพูนเพิ่มพิสมัย
อรไทลีมองค้พระราม

(รามเกียรติ์ เล่ม 1, 2555: 526)

จากเหตุการณ์ในข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นางสามนักษาเป็นผู้หญิงที่มีความ
ความหมกมุ่นในกามตัณหา เนื่องจากมีความปรารถนาที่จะหาคู่ครองอยู่เสมอ อีกทั้งยังมีความ
หลงใหลในรูปลักษณ์อันงดงามของเพศตรงข้ามด้วย

ท้าวสันนุราช ในบทละครนอกเรื่อง คาวิ กวีมีการอธิบายถึงนิสัยของ
ท้าวสันนุราชว่าเป็นผู้ที่มีความหมกมุ่นในกามตัณหาอย่างชัดเจน ดังเนื้อความว่า

พระเสวยมือละขามสามเวลา
พอใจก็ยั่วผู้หญิงยิ่งเรือ
ราวกับหนุ่มคลุ้มคลั่งนั้งบ่น
รำพึงคะนึ่งคิดเป็นนิจไป

ทรงกำลังวังชาประหลาดเหลือ
ผูกพันพันเผื่อไม่เบื่อใจ
จะหางามเล่นสักคนหนึ่งให้ได้
มิได้ว่างเว้นสักเวลา

(คาวิ, 2545: 397)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่าท้าวสันนุราชมีอายุมากแต่ยังคงมีความหมกมุ่นในกามตัณหา โดยปรารถนาที่จะหาคู่ครองอยู่เสมอ

นอกจากนี้ท้าวสันนุราชยังแสดงออกถึงความหลงใหลในกลิ่นผมที่มีความหอมของนางจันท์สุดา เช่น ตอนท้าวสันนุราชไปพำนักที่ตำหนักแพ ซึ่งเมื่อท้าวสันนุราชพบกับผอบใส่เส้นผมที่มีกลิ่นหอมก็เกิดความหลงใหลในกลิ่นหอมนั้นจึงโยหยาเจ้าของเส้นผมดังกล่าว

โอ้อ่านวลน้องเจ้าของผม	ถ้าได้ชมจะถนอมเป็นจอมขวัญ
เกศาหอมฟุ้งดังปรุจันท์	จะทรงโฉมโฉมพรรณฉันใด
ทรวดทรงสูงต่ำด้าขาว	ชั้นษาแก่สาวลักคราวใด
แม้รู้ว่าอยู่บุรีใด	พี่จะไปติดตามเจ้าทรมชม
ถึงจะเป็นกระไรก็ไม่ว่า	แต่ให้ได้เห็นหน้าเจ้าของผม
คิดละห้อยละหทัยเสียวารมณ์	ร้องไห้ร้องไห้ไม่สมประดี

(คำวิ, 2545: 398)

ท้าวสันนุราชหลงใหลเส้นผมที่มีกลิ่นหอมมากจนประกาศตามหาเจ้าของเส้นผมซึ่งพฤติกรรมของท้าวสันนุราชดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าท้าวสันนุราชมีความหมกมุ่นในกามตัณหา

นางคันธมาลีในบทละครนอกเรื่องคำวิ นางคันธมาลีจัดเป็นผู้ที่มีความหมกมุ่นในกามตัณหา เนื่องจากนางคันธมาลีแสดงออกว่ามีความหลงใหลในรูปลักษณะของท้าวสันนุราชที่มีความงดงาม (พระคำวิปลอมเป็นท้าวสันนุราช) ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	นางคันธมาลีหลงใหล
สาละวนแลดูภูวไฉย	รักใคร่รูปโฉมโฉมพรรณ

(คำวิ, 2545: 437)

ความหลงใหลในรูปลักษณะอันงดงามของพระคำวิทำให้นางคันธมาลีแสดงความหึงหวง เนื่องจากนางคันธมาลีคิดว่าพระคำวิเป็นท้าวสันนุราชที่ซุบตัวให้เป็นหนุ่ม

เจ้าละมาน ในพระอภัยมณีตอนเจ้าละมานเห็นรูปนางละเวงวันพาก็เกิดความหลงใหลในรูปลักษณะอันงดงาม จนไม่สามารถเก็บอาการได้ ดังเนื้อความว่า

ประหลาดจริงนึ่งหึงมิไม่อ้อมแอ้ม	เดี๋ยวนี้แก้มแดงดอกจะบอกให้
พระกอดรูปจูบช้ำนั้นรำไป	ใครใช้ให้ไม่พูดจะสูดแรง

ครั้นรู้สึกนึกขี้แล้วคลั่งอีก เฝ้าชักฉีกชายเสื้อเหลือแสดง
แล้วเคลิ้มเห็นเป็นหยิกทำพลิกเพลง พระองค์แดงคิ่งหนึ่งตำลึงอม

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 343)

เมื่อเจ้าละมาน ได้พบนางละเวงวันพา ความหลงไหลในรูปลักษณ์อันงดงามของนางละเวงวันพาก็ยิ่งมีมากขึ้นจนนำไปฝัน อีกทั้งยังเข้าลวนลามเหล่านางที่นั่งพั่ววิ ดังเนื้อความว่า

ฝ่ายองค์ท้าวเจ้าละมานชาญฉลาด เมื่อไสยาสน์อยู่หลับปลาที่อาศัย
เสนาหาอวรณ์ร้อนฤทัย ฝันว่าได้เซยชิดพระชิตา
จนพินกายคลายเมายังเคล้าหมอน หมายว่านอนแนบชิดกนิษฐา
ถนอมอุ้มจุมพิตพิศพิพะงา พระลี้มตาตกใจกระไรเลย
แลเขม้นเห็นหมอนยิ่งก่อนแล่น มาทำแทนเทียมนางขว้างเขนย
ยิ่งลี้มองค้หลงแลชะเง้อเจย นี้ทราชมเขมแม่ไปแฝงเสียดแห่งใด
พอเห็นเหล่าขานางที่นั่งพั่ววิ จิตประหวัดว่าองค์ด้วยหลงไหล
จงจากเตียงเคียงประโลมโฉมวิสัย ใครใช้ให้ศรีสวัสดิ์มาพั่ววิ
วางเสียดเข้าเข้าไปนอนเสียดก่อนเกิด งามประเสริฐสาวน้อยอย่าถอยหนี
พลางจุมพิตชิดชวนเข้ายวนยี่ ตาขาวที่ลูกทะเลลี้เสียงตึงตัง
พระฉายจุดหยุดหัตถ์ถ้กระหวัดกอด เสียดฟอดฟอดเข้าแต่จูบแล้วลูบหลัง
จะขัดขวางอย่างไรก็ไม่ฟัง มั่นร้องดั่งดินอึ้งคะนึ่งไป

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 347-348)

เจ้าละมานมีความหลงไหลในรูปลักษณ์อันงดงามของนางละเวงวันพามาก ซึ่งก่อนเสียดชีวิตก็ยังคงมีจิตใจที่ผูกพันอยู่กับนางละเวงวันพา ดังเนื้อความว่า

เมื่อดับจิตคิดราฟิ่งถึงผู้หญิง เป็นผีสิงรูปกระดาชที่วาดเขียน
เปรียบเหมือนเงาเข้านั่งระวังเวียน ให้พิศเพี้ยนผีทับเข้าจับดา

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 355)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า ความหลงไหลในรูปลักษณ์อันงดงามที่เจ้าละมานมีต่อนางละเวงวันพาไม่เคยลดน้อยลง แม้ว่าตนเองจะเสียดชีวิตลงก็ยังเข้าลึงรูปนางละเวงวันพา เพราะด้วยจิตใจที่มีความผูกพันในรูปลักษณ์อันงดงามของนาง แสดงให้เห็นว่าเจ้าละมานเป็นผู้ที่หมกมุ่นอยู่ในกามตัณหา

2.1.2 กล่าวเท็จ คือ พฤติกรรมที่ตัวละครอุปลักษณ์แสดงออกเพื่อหลอกลวง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนต้องการ หรือเพื่อเอาตัวรอด พบตัวละคร

อัปลักษณ์ที่มีพฤติกรรมกล่าวเท็จ จำนวน 4 ตัว ได้แก่ ชูชก นางสามนักรขา ขุนช้าง ซี่เปลือย ดังตัวอย่าง

ชูชกในมหาชาติคำหลวง ชูชกได้ยื่นว่าพรานเจตบุตรจะฆ่าตนก็กลัว จึงกล่าวเท็จพรานเจตบุตรว่า เป็นทูตถือสารมาแจ้งเรื่องพระราชชนนีทรงพระประศวรให้กับพระเวสสันดรทราบ ดังนี้ข้อความว่า

อันว่าพราหมณ ครั้นได้ยื่นคำเจตบุตร ลุทธอันกล่าวกล้าว่าจะฆ่าชีวิตตนเสีย ... พราหมณก็กล่าวมฤชาวาทพรางพรอกออกอันสวดคาถาคินว่าแก่เจตบุตรนายพราน ดังนี้อวช โธพราหมโธ ทูโต เจตบุตรสุโธหิ เม ฯ เจตบุตร คูกรเจตบุตร นายพราน พราหมโธ ทูโต อันว่าพรานหารจารย์ผู้เป็นสารพิชัย... ถัดจึงพระราชบิดา ก็ปรารณาเห็นพระบาทใส่ มาตา จ ทูพพลาตสุส อันว่าพระราชชนนีพระพล ด้วยทุกขานลอันมากแลอจิวา จกขุณี ซิยเรเนตรยุคล ก็พิการ เพื่อท้าวปรานทรงกนนแสง เตสาห์ปหิโค ทูโต อันว่ากูนี้เป็นบาแดงแตรงใช้ สารส่งมาทูลข่าวแล

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 122-123)

ในมหาเวสสันดรชาดก เมื่อชูชกได้ยื่นว่าพรานเจตบุตรจะฆ่าตนเอง เพราะจะมาขอกุมารทั้งสองจากพระเวสสันดร ชูชกก็กล่าวเท็จแก่พรานเจตบุตรเพื่อเอาตัวรอด ดังนี้ข้อความว่า

เด่าจึงเอนเอียงเอาอกเข้าแอบอิงกับกึ่งไม้ให้ล้นค เอแต่มือออกป้องปิดโบทไม้เท้ากู จะปดอายนี้แต่สักคราวเอาตัวรอดแต่สักครั้ง

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 171)

ชูชกกล่าวเท็จพรานเจตบุตรว่า ตนเป็นทูตถือสารของพระเจ้าสญชัย และกำลังเดินทางเพื่อนำสาร ไปทูลพระเวสสันดรให้กลับไปครองเมือง ดังนี้ข้อความว่า

นี่แนนายเจตบุตรเอ๋ยฟังเราว่า เราผู้ถือราชสารตราตรงมาถึงนี้ หมายถึงไปให้กระทั่งถึง พระตำหนักไพร ถึงว่าทางจะไกลเท่าไกลก็ไม่วิต จะไปให้สำเร็จราชกิจการรับสั่ง

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 173)

จากตัวอย่างข้อความข้างต้นจะเห็นการกระทำของชูชก แสดงให้เห็นว่าชูชกมีนิสัยและพฤติกรรมกล่าวเท็จ เพื่อหลอกลวงให้ผู้อื่นหลงเชื่อว่าตนไม่ได้มีเจตนาขอกุมารทั้งสองจากพระเวสสันดร

นางสามนักรขา ในรามเกียรติ์นางสามนักรขากล่าวเท็จเพื่อปกปิดการกระทำที่ไม่ดีของตนเอง หลังจากนางสามนักรขาโดนตัดแขน ขา จมูก ปาก และหูแล้วก็หนีเข้าเมือง

โรมคัล และทูลความเท็จกับพญาขรว่าโคนพระรามและพระลักษมณ์ถวนลาม เมื่อนางขจัดขึ้น พระรามและพระลักษมณ์จึงรุมทำร้ายตน ดังเนื้อความว่า

พบสองมนุษย์เป็นชีไพร	กับนางหนึ่งอยู่ในพนาศรี
เห็นว่าตัวข้าเป็นสตรี	สองชีเดินตามติดตาม
ลัพยอกหยอกเย้าลามลวน	ทำสนิทชิดชวนเสนาหา
ข้าไม่จงจิตเจตนา	โกรธาทำโทษโบายรัน

(รามเกียรติ์ เล่ม1, 2555: 528)

พญาขรไม่รู้ว่านางสำมนักขาทูลความเท็จ จึงจัดทัพเพื่อทำศึกกับ พระรามและพระลักษมณ์ ทัพของพญาขรแพ้และส่งผลให้พญาขรถึงแก่ความตาย ส่วนพญาทูษณ์ เมื่อทราบว่าพระเชษฐาสืบพระชนม์ก็ โกรธจึงจัดทัพเพื่อทำศึกกับพระรามและพระลักษมณ์ แต่ไม่ อาจสู้ได้ พญาทูษณ์จึงถึงแก่ความตาย และฝ่ายตรีเศียรเมื่อทราบว่าพญาทูษณ์สืบพระชนม์ก็จัดทัพ เพื่อทำศึกกับพระรามและพระลักษมณ์ แต่ในที่สุดตรีเศียรก็ถึงแก่ความตายเช่นกัน นางสำมนักขาจึง กลับเข้ากรุงลงกา และเข้าเฝ้าทศกัณฐ์ เพื่อทูลความที่ตัวเองโคนทำร้าย ดังเนื้อความว่า

พบพระรามพระลักษมณ์นางสีดา	บวชอยู่โคตทาวรี
ตัวข้าอุ้มองค์นางเทวี	จะพาหนีมาถวายนาย
พระลักษมณ์ตามทันที่กลางทาง	ชิงนางสีดาไว้ได้
ทำโทษข้าปี่มจะบรรลัย	ตั้งไร้สุริยวงศ์พงศ์พันธุ์
ตัวน้องจึง ไปแจ้งความ	สามพระเชษฐารังสรรค์
โกรธาขกพลไปโรมรัน	มนุษย์นั้นกลับผลาญมรณา
ขอเชิญพระองค์ไปชิงชัย	ฆ่าให้สิ้นชีพสังขาร์
แล้วจงพางค์นางสีดา	มาไว้เป็นศรีเมืองมาร

(รามเกียรติ์ เล่ม1, 2555: 550)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่านางสำมนักขาทูลความแก่ทศกัณฐ์ว่า เห็นนางสีดามีรูปลักษณะทั้งงดงามจึงลักพานางสีดามาถวายนาย แต่พระลักษมณ์ตามทัน จึงทำ โทษนางด้วยการตัดแขน ขา ปาก จมูก และหูซึ่งความที่นางสำมนักขาทูลเป็นความเท็จ เพราะความ จริง คือ นางสำมนักขามีความหลงใหลในรูปลักษณะอันงดงามของพระรามและพระลักษมณ์ เมื่อ เห็นว่านางสีดาพำนักอยู่กับพระรามและพระลักษมณ์ก็เกิดความอิจฉาจึงเข้าทำร้ายนางสีดา แสดงให้ ว่านางสำมนักขามีนิสัยและพฤติกรรมกล่าวเท็จ

ขุนช้างในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ขุนช้างมีความปรารถนาที่จะได้นางวันทอง (นางพิมพิลาไลย) มาเป็นคู่ครองมากจึงกล่าวเท็จนางเทพทอง เพื่อให้นางเทพทองยอมไปขอนางวันทองให้มาเป็นคู่ครองของตน ดังนี้ข้อความว่า

สงสารเจ้าพิมพิลาไลย	ได้สัญญาว่าไว้เป็นถั่วถั่ว
ถูกรับคำมเหมือนพาทิ	ว่าในสามราตรีจะแต่งไป
นางพิมว่าถ้าลูกไม่ไปขอ	จะผูกคอตายหาเสียอยู่ไม่
ลูกรักได้ว่าถั่วบรลลย	อย่าสงสัยว่าลูกจะเป็นคน

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 82)

จากตัวอย่างเนื้อความ ขุนช้างกล่าวกับนางเทพทองว่า ถั่วถั่วไม่ให้ผู้ใหญ่ฝ่ายตนไปขู่นางวันทอง นางก็จะผูกคอตาย แม้ว่าขุนช้างจะกล่าวเท็จอย่างไรนางเทพทองก็ไม่เชื่อ ขุนช้างจึงวานยายสาวยกขยกลอยให้เป็นแม่สื่อขอนางวันทอง ขุนช้างก็ยังคงใช้การกล่าวเท็จว่า พลายแก้วตายในทัพ และอ้างคำทำนายว่านางวันทองมาเป็นผู้ดูแลทรัพย์สินของตน เพื่อ โน้มน้าวให้ยายกลอยกับยายสาวยหลงเชื่อและยอมไปขู่นางวันทอง ดังนี้ข้อความว่า

ขุนช้างว่าวอนให้อ่อนจิต	เงินทองไม่คิดจะเสียให้
จงปราณีตัวข้าพาทันไป	ขอวันทองให้ข้าลัททิต
ออกแก้วผู้มันนั้นไปทัพ	แตกยับลาวทางเสียเป็นตี
ใครจะรอดมาได้ก็ไม่มี	บัดนี้นางพิมพิลาไลย
แม่พลัดชื่อว่าเจ้าวันทอง	หมอมทายว่าจะครอบครองทรัพย์สินได้
จะช่วยเอ็นดูข้าพาทันไป	ขอวันทองให้ข้าหน้อยราย

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 233)

ชีเปลือยในพระอภัยมณี ตอนสุดสาครมาถึงเกาะชีเปลือย สุดสาครจำชีเปลือยได้จึงไต่ถามความเป็นอยู่ของชีเปลือย คำตอบของชีเปลือยแสดงให้เห็นว่าชีเปลือยมีนิสัยกล่าวเท็จ ดังนี้ข้อความว่า

อ้ายชีเปลือยลุกขึ้นนั่งได้ฟังถาม	ก็เล่าความพูดมากถลากลไกล
กล่าวมุสาเพื่อพาลตามแต่ใจ	นั่งพิไรอวดรู้ทางคุณแล
อันตัวข้านี้หรือคืออรหันต์	ไม่หวงกันก่งคอบพูดต่อแหล
อันทรัพย์สินสิ่งไรไม่ขอแล	ทั้งผ้าแพรสิ่งไรไม่ต้องการ
ถือสัน โดษหวังโปรดคนทั้งหลาย	ให้สบายผาสุกสนุกสนาน
คนตกแต่งร่างกายแม้วายปราณ	ก็สาธารณ์เนาจมถมสุธา

(พระอภัยมณี เล่ม 4, 2544: 261)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ชิเปลือยตอบสุคตสาครว่า ตนเองเป็นอรหันต์ ห่างไกลจากกิเลส และไม่ต้องการทรมานใด ๆ และพำนักอยู่ที่เกาะชิเปลือยเพื่อเป็นที่พึ่งให้กับคนทั่วไป ซึ่งสุคตสาครรู้ว่าชิเปลือยกล่าวเท็จ จึงเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตเพื่อเปิดเผยความจริง

2.1.3 เจ้าเล่ห์เพทุบาย คือ พฤติกรรมที่แสดงความเจ้าเล่ห์และมักจะวางแผนเพื่อมุ่งร้ายและสร้างปัญหาให้กับตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง ตัวละครอุปถัมภ์ที่มีความเจ้าเล่ห์เพทุบาย พบจำนวน 4 ตัว ได้แก่ ชูชก นางค่อมกุกจิ ขุนช้าง และชิเปลือย ดังตัวอย่าง

ชูชก ในมหาชาติคำหลวงและในมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 8 กุมารบรรพ ชูชกวางแผนเพื่อเข้าไปขอกุมารทั้งสอง ดังนี้เนื้อความในมหาชาติคำหลวงว่า

ในกาลบัดนี้อันว่าเจ้ามัทรี ก็จะมีลาแม่แต่ป่าแล มาตุคาม หินาม ทานสุสอนทรายกโรโหติ คงจริง ซื่อคั้นว่าหญิงทั้งหลาย ย่อมกทำเป็นอันทราย แก่ทานทายกไล่เสวตสุสา อรณคตกาเลในกาลพฤษนี้เข้า ครั้นเจ้ามัทรีดาบคนนี้นักพรต จากพระดาบศไปป้านั้นอสุสมปทคนดูว่า อันว่า กุกิจจะไต่เต้าเข้าไปสู่ ถึงที่อุ้อาสมรนั้นนเวศสนนตรี อุปสงกมิตวา ครั้นกุกิจเข้าไปใกล้พระราชฤษีอันมี ใจตยาคนั้นนทารถ ขยจิตวา กุกิจขอพระราชเกามารทงสององค์ แต่ทำวธผู้จงจำเรอณธรรม ทุกเมื่อนั้น ดาย อนาคตย เอวโนเมื่อเจ้ามัทรี ไปมิมมาสู่อาสมรบทนั้นน เคคเหตวา ปกุกมิสุสามิติ กุกิจจะเอาสองกุมารกุมารี ไปโดยดีด้วยควนแล

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 157)

ในมหาเวสสันดรชาดกตอนเดียวกัน ดังนี้เนื้อความว่า

เวลาปานจะนี้น้ำที่จะมีลุดั่งประจู่ที่ตุนี่เจตน์จง ด้วยสมเด็จพระอนงค์นางนาฏ มัทรี พระนางจรลึกลับจากที่แสวงหาผลาผล เสด็จจรบริษัณเข้ามายังอาสมร สถานอนึ่งก็เป็นคำโบราณท่าน ย่อมว่า ว่าช้า ๆ จะได้พริ้วสองเล่มงาม ควน ได้ด้วยสามผลามักพลิกแพลง มาตุคาม ธรรมดาว่า สตรีนี้เป็นเกาะแก่งกิดกระแสนกุศล มีมัจฉริยะมีตมนคือตัวมาร ยามเมื่อสามิจะทำทานมักทำลาย ด้วยแยกคายคอยค้อนคองเข้าทักท้วงให้ทอดทิ้งเสียศรัทธาผล มาตรแม่นและว่าอาตมะจะรุกกรัน โลกเข้าไปขอ ซึ่งพระปิยนุตรน้อยหน่อผู้แนบออก ที่ไหนพระนางเธอจะยอมซึ่งพระปิ่นบุตรทานบารมี นำที่จะเสียทั้งสองทาง ฝ่ายพระองค์ผู้ทรงสร้างก็เสียศรัทธาผล ฝ่ายเราผู้แสนจนก็จะปราศจากลาภคว้าน้ำเหลวอยู่ดังเด เสว เอ ต่อรุ่งพฤษนี้เกิดลินะ คอยให้พระนางเธอหลีกละพระเจ้าลูกทั้งคู่เข้าสู่คองยังแต่องค์สมเด็จพระชินวงศ์บรรพ อุปสงกมิตวา อาตมะจึงจะลีลาตลอดเกาะเข้าไปสู่เฉพาะพระ เที่ยุพักตร์ จะทูลขอพระยอดศรีปิโยรส ได้แล้วก็จะบทรมุ่งไปหาเมีย

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 216-217)

จากตัวอย่างเนื้อความทั้ง 2 ข้างต้น กล่าวถึงชูชกวางแผนจะเข้าไปขอกุมารทั้งสองกับพระเวสสันดรในวันรุ่งขึ้น เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเหมาะสมที่จะเข้าทูลขอกุมาร

ทั้งสองจากพระเวสสันดร หากไปในเวลาปัจจุบันพระนางมัทรีจะกลับมายังอาศรม และอาจขัดขวางการขอกุมารทั้งสองได้ และตนจะไม่ได้กุมารทั้งสองไปเป็นทาส

นางค่อมกุกจี ในรามเกียรติ์ นางค่อมกุกจีมีความแค้นฝังใจกับพระรามตั้งแต่พระรามยังเด็ก เนื่องจากพระรามแกล้งยิงนางค่อมกุกจีต่อหน้าพระลักษมณ์ พระพรต และพระสัตรุด และเมื่อนางค่อมกุกจีทราบว่าท้าวทศรถจะให้พระรามขึ้นครองราชย์ นางจึงเข้าเฝ้านางไภยเกษิ และทูลความ โน้มน้าวใจให้นางไภยเกษิทวงสัตย์สัตญาณจากท้าวทศรถ เพื่อให้พระพรตขึ้นครองราชย์แทนพระราม ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น	ฝ่ายกุกจีก่อมทาสี
แต่ต้องกระสุนพระบุตร	มีความแค้นแค้นอยู่เป็นนิจ
.....
มีความพยายามทฆาตหมาย	ในองค์พระนารายณ์เรื่องศรี
จะแก้แค้นแทนโทษให้ถึงที่	คิดแล้วกุกจีกก็เข้าไป
.....
บัดนั้น	นางค่อมผู้เป็นทาสี
ยิ้มแล้วก็ตอบว่าที่	ว่าไยจะนี้นะนางคราญ
ครั้งปทุทันทนตกุมภกันท์	เบียดเบียนเทวัญทุกสถาน
ลี้มไปแล้วหรือเยวมาลย์	เมื่อพระองค์รอนราญอสุรา
ข้านี้แจ้งว่าพระแม่เจ้า	เอากรสอดแทนเพลาธิดา
กวนไฉนได้ให้สัตยา	นิงเสียดจะว่าต่อเมื่อไร
อันพระพรตทรงจักรพรรดิ	ควรจะขอสมบัตินั้นยกให้
ความสัตย์สัตญาณซึ่งว่าไว้	ข้าเห็นก็ได้ทวงที่

(รามเกียรติ์ เล่ม 1, 2557: 378-379)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า นางกุกจีวางแผนให้นางไภยเกษิตูลความกับท้าวทศรถเพื่อแก้แค้นพระรามที่เคยแกล้งตน พฤติกรรมของนางค่อมกุกจีสามารถแสดงให้เห็นว่า นางค่อมกุกจีมีความเจ้าเล่ห์เพทุบาย

ขุนช้าง ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ตอนขุนช้างทราบว่าขุนแผน (พลายแก้ว) ต้องไปทำศึก ขุนช้างวางแผนโดยการออกอุบายใช้หม้อใส่กระดูกผีมาลวงนางศรีประจัน และนางวันทองว่าพลายแก้วตายในสนามรบเพื่อให้นางวันทองและนางศรีประจันเชื่อว่าขุนแผนตายนางวันทองจะได้ยอมมาเป็นภรรยาของตน ดังเนื้อความว่า

ครานั้นจึงโถมเจ้าขุนช้าง	ทำครวญครางอุ้อ้แล้วยื่นหน้า
น้ำตากระเด็นเป็นเม็ดเซ็ดน้ำตา	เอาหม้อกระดุกมาตั้งลงไว้
นี่คือกระดุกออพลายแก้ว	ลาวแทงเสียบแล้วเขาเอามาให้
.....
อ้ายมากฝากหม้อกระดุกมา	ว่าแล้วทำหน้าที่เป็นทุกข์คล้าย

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 180)

นางวันทองไม่หลงเชื่ออุบายของขุนช้าง ขุนช้างจึงวางแผนออกอุบายให้เรือเรือนหอของขุนแผนออกและตนจะสร้างเรือนหอขนาดใหญ่ไว้ โดยนางศรีประจันเป็นผู้ช่วย ลวงนางวันทองให้หลงเชื่ออุบายนี้ ตั้งเนื้อความว่า

ลูกมาหาเรือคุณแม่เจ้า	จะขอเรือหอเก่าของพลายแก้ว
เอาไปถวายวัดเสียบยังแล้ว	จะได้แผ้วถางก้างพื้นแผ่นดิน
.....
ว่าแล้วยายศรีประจัน	ลูกมาหาลูกปล้นพาลางปราศรัย
ประโลมปลอบวันทองให้ต้องใจ	จะมีให้รู้กลมารยา

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 197)

นางวันทองก็หลงเชื่ออุบายเรือดอนเรือนหอ ส่งผลให้ขุนช้างได้นำ วันทองมาเป็นภรรยาตามความต้องการ

ชีเปลือย ในพระอภัยมณี ตอนชีเปลือยหลอกผลัดกษัตริย์ศครตกแหวก ล่าวคือชีเปลือยรู้ว่าศครตกมีวิชาและมีม้ามังกรเป็นของวิเศษ ก็คิดอุบายเพื่อหวังชิงไม้เท้าและม้ามังกร โดยหลอกถามวิชาความรู้ของศครตก ศครตกไม่รู้เท่าทันว่าเป็นกลอุบายของชีเปลือย จึงตอบด้วยความซื่อว่า

แต่แก้กรดบนี้ยังมีรู้	จะขออยู่ศึกษาวิชาขลัง
เหมือนลูกเต้าเจ้าประคุณการุณัง	จงช่วยสั่งสอนให้ได้เคลคลา

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 302)

เมื่อชีเปลือยรู้ว่าศครตกยังไม่มีวิชาแก้กรดก็ออกอุบายเพื่อชิงไม้เท้าและม้ามังกร โดยตนจะเป็นผู้สอนวิชาแก้กรดให้แก่ศครตกต้องไปเรียนบนภูเขา และเมื่อสบโอกาสชีเปลือยก็ผลัดศครตกแหวก ตั้งเนื้อความว่า

ส่วนผู้เต้าเจ้าอุบายกระต่ายแก่	รู้กระแสนมมาดปรารธนา
แม้หลงได้ไม้เท้าที่ถือมา	จะชิงม้ามังกรได้อย่างใจจง

จำจะหลอกบอกบนกันบนเขา	ให้เรียนเล่าเสียเชิงละเลิงหลง
ถึงตัวดีมีครูจะอยู่คง	ผลักมันลงในแหวกก็เหลวไป
.....
ถึงปากปล่องช่องแหวนเป็นเปลวโปร่ง	ตลอดโล่งลึกล้ำเหลือกำหนด
บอกให้นั่งตั้งประนมพรหมพรด	วางไม้เท้าดาวบสัไว้ริมกาย
เห็นได้ทีชีเมียงเข้าเคียงข้าง	กระซิบพลางผลักตกหัวทักทาย
กระทบหินสั่นแรงพลิวเพลงกาย	ทรวงทลายสั้มซบสลับไป

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 302-303)

ในที่สุดชีเปลือยก็สามารถชิงไม้เท้าและม้ามังกรจากสุดสาครได้สำเร็จ เพราะความเจ้าเล่ห์เพทุบายของชีเปลือย

2.1.4 ขี้ขลาด คือ พฤติกรรมของตัวละครที่แสดงถึงความกลัวอันตราย และกลัวความตาย พบตัวละครอภิลักษณ์ที่มีนิสัยขี้ขลาดจำนวน 3 ตัว ได้แก่ หมื่นหาญ นางคันธมาลี และชีเปลือย ดังตัวอย่าง

หมื่นหาญ ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน หมื่นหาญรบกับขุนแผน และรู้ว่าตนสู้ขุนแผนไม่ได้ ก็ขอร้องให้ขุนแผนไว้ชีวิตตน ดังเนื้อความว่า

หมื่นหาญเสือกคืบสิ้นกำลัง	เอานหลังไหล่ถลอกจนกลอกหัว
ให้ครั้นคร้ามความตายเสียตายตัว	ร้องว่ากลัวแล้วพ่อขอชีวิต

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 276)

นางคันธมาลี ในบทละครนอกเรื่อง คำวิ ก่ลาวคือ นางคันธมาลียอมชูปตัวตามความต้องการของพระคำวิ แต่การชูปตัวไม่เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากนางกลัวความตาย แสดงให้เห็นความขี้ขลาดของนางคันธมาลี ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	นางคันธมาลีเสียวไส้
หยุดยืนลูบอกตกใจ	นำกลัวกระไรกระหน้
เพลิงแรงน้อยหรือพระฤาษี	อยู่นี้ยังร้อนเป็นนักรหนา
เข้านั่งใกล้ไหนจะรอดชีวา	นางบิดพลิวนี้วหน้าระอาใจ

(คำวิ, 2545: 464)

ชีเปลือย ในพระอภัยมณี ตอนสุดสาครถึงเกาะชีเปลือย ดังเนื้อความว่า

อ้ายชีเปลือยนึกจิ้นได้ตกใจวับ	ราวกับดับชีวังถึงสังหรณ์
จับเอามือถูกศิษย์คิดจะจร	หนีชอกซอนไปให้พ้นแต่จณใจ

ด้วยเห็นม้ตัวนี้มันดีสุด
ทำไอออนอ่อนงอนง้อของอภัย

จะหนีรุกไปจริงวิ่งไม่ไหว
แต่อกใจสั้นรัวกลัวจะตาย

(พระอภัยมณี เล่ม 4, 2544: 261)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่าซีเปลือยรู้ว่าคนที่ไต่ถามคือ สูดสาคร ซีเปลือยก็จำเหตุการณ์ในอดีตได้จึงเกิดความกลัวว่าสูดสาครจะเข้ามาทำร้าย ซีเปลือยจึงหาทางเอาตัวรอดด้วยการหนี แต่รู้ว่าหนีไม่พ้นซีเปลือยจึงอ้อนวอนสูดสาครให้อภัยตน แสดงให้เห็นว่าซีเปลือยเป็นคนจิตใจดีไม่กล้าต่อสู้และเผชิญหน้ากับความจริง

2.1.5 ด้อยความสามารถในการรบ คือ การแสดงออกของตัวละคร อับลักษณ์ที่ความสามารถในการรบและมีฝีมือในการต่อสู้ แต่ไม่สามารถเอาชนะตัวละครเอกในเรื่องได้อีกทั้งยังไม่ได้แสดงความสามารถในการรบออกมา ตัวละครอับลักษณ์ที่ด้อยความสามารถ พบจำนวน 4 ตัว ได้แก่ จรกา ขุนช้าง หมื่นนาย และย่องตอด ดังตัวอย่าง

จรกา ในอิเหนา ตอนเมืองดาหาทำศึกกระหมังกุหนิง ท้าวดาหารับสั่งให้เสนาบดีไปบอกข่าวศึกแก่สามพระนครและจรกา แต่เมื่อจรกานำทัพมาถึงเมืองดาหาเพื่อร่วมรบ การทำศึกสำเร็จก่อนที่จรกาจะจัดทัพมา ดังเนื้อความว่า

ครั้นรู้ข่าวว่าท้าวกระหมังกุหนิง	ยกมาขังชิงตุนาหงัน
ก็เกณฑ์กองทัพลับปล้น	รีบมาลิบห้าวันถึงพารา
พระเชษฐาตามมาภายหลัง	เข้าสั่งเสนาให้คอยท่า
อันพวกไพร่ที่ยกมา	ม้วยชีวาแล้วฤาพระภูมิ
เมื่อนั้น	องค์ศรีปัดทราเรื่องศรี
จึงตรัสบอกจรกาธิบดี	อันไพร่ฟอลูกนั้นม้วยมิด
ยังแต่ระตุผู้น้อง	ทั้งสองไม่รอต่อติด
ขอออกแก้ไเหนาเรื่องฤทธิ	ปัจจามิตรเลิกทัพกลับไป

(อิเหนา, 2557: 352)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่าหลังจากที่จรกาทราบข่าวจากเมืองดาหาที่รีบจัดทัพมาเพื่อร่วมรบ แต่จรกาไม่ได้ร่วมทำศึก เนื่องจากการทำศึกสำเร็จก่อนที่จรกาจะจัดทัพมา การทำศึกสำเร็จและได้ชัยชนะเพราะความเก่งกาจของอิเหนา จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้จรกาไม่ได้แสดงความสามารถในการรบออกมา ทำให้เห็นว่าจรกาเป็นคนไร้ความสามารถในการรบ

ขุนช้าง ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผนเช่น เหตุการณ์ตอนขุนแผนลักนางวันทองไปจากขุนช้าง เมื่อขุนช้างเห็นว่านางวันทองหายไป จึงจัดทัพไปรบกับขุนแผนเพื่อชิงนางวันทองกลับคืนมา ขุนช้างกับขุนแผนจึงได้รับกัน ดังเนื้อความว่า

.....	ขุนแผนจับม้ามาหน้าขุนช้าง
ทวาดด้วยพระเวทวิเศษมนตรี	ผู้คนตื่นวิ่งทิ้งปืนผาง
คาบถือหูลุดมือตะลึงวาง	ขุนช้างแข็งง่าตั้งท่าทวน
.....
ขุนช้างร้องว่าอย่าลดละ	ถอยห่างกระดอออกยืนไกล
ขุนแผนครั้นเห็นพวกละว้า	เคลื่อนกลุ่มกันมาเป็นหมู่ใหญ่
จึงเรียกหุ่่นพลันทันใด	ให้ไล่พลขุนช้างกลางที่รบ
ละว้าตายกำยมอญลงนอนซบ	บ้างตลบลูกแทงเข้าแย่งรับ
แทงหุ่่นหุ่่นหุ่่นไม่ยักเข้า	หุ่่นกลับพันเอาดังคาดจับ
พวกขุนช้างแตกพ่ายกระจายยับ	ขุนช้างกลับช้างชี้หนีออกมา

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 324)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า ขุนช้าง ไม่แสดงความสามารถในการรบออกมาได้แต่ยืนดูกำลังพลของตนต่อสู้กับกำลังพลของฝ่ายขุนแผน และเมื่อเห็นว่าฝ่ายของตนไม่สามารถสู้ได้ก็จับช้างหนีออกมา ส่งผลให้ขุนช้างพ่ายแพ้ต่อขุนแผน ซึ่งพฤติกรรมของขุนช้างแสดงให้เห็นว่า ขุนช้าง ไร้ความสามารถในการรบ

หมื่นหาญ ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผนถึงแม้ว่าหมื่นหาญมีฝีมือด้านการต่อสู้มาก แต่มีฝีมือด้านการต่อสู้ด้อยกว่าขุนแผน ดังเนื้อความว่า

ภูถ้ำคนเรื่องฤทธิ์ประสิทธิ์เจียว	จะเปรียบเสียวซึกมันหาถึงไม่
จะขึ้นอยู่ดูหน้ามันทำอะไร	อ้ายบ่าวไพร่ที่ยังมีจะตรีชา

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 277)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า หมื่นหาญกล่าวว่าตนเป็นคนที่มีความเก่งกาจ แต่ก็ไม่สามารถเอาชนะขุนแผนได้ เพราะตนเองมีความเก่งกาจไม่เท่าขุนแผน

ย่องตอด ในพระอภัยมณี ย่องตอดเป็นผู้ที่มีวิชาล่องหนหายตัว และอยู่ยงคงกระพัน แต่ย่องตอดยังขาดฝีมือและความสามารถในการรบ จึงทำให้ย่องตอดพ่ายแพ้ต่อสินสมุทรได้ เช่น ตอนย่องตอดสะกดทัพจับสินสมุทร ดังเนื้อความว่า

สินสมุทรสุดโกรธพิโรธร้อง	เข่าบย่องตอดตีไม่หนีหาย
แกว่งพระขรรค์ฟันฟาดปราดประกาย	มันไม่ตายแต่ว่าล้มลงชมชาน
ครั้นรุมจับกลับรบไม่หลบหลีก	กระซากลึกแขนขาโยธาหาญ
สิงโตเห็นแผ่นโผนโจนทะยาน	ช่วยทหาร โสภกัณฑ์ทั้งพิดี
อ้ายย่องตอดตลอดโลดกระโดดหลบ	เขารุมรบแรงน้อยต้องถอยหนี
ทหารห้อมล้อมรุกเข้าคลุกคลี	มาถึงที่หน้าเขาเจ้าประจัญ

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 472-473)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า ย่องตอดเข้าจับสินสมุทร แต่ด้วยความสามารถที่เก่งกล้าของสินสมุทรทำให้ย่องตอดต้องหลบหนี เพราะไม่สามารถสู้กับสินสมุทรได้ แสดงให้เห็นว่าย่องตอดไร้ความสามารถในการรบ

2.1.6 ไม่เฉลียวฉลาด คือ การแสดงออกถึงการไม่ใช้ปัญญาและความรู้ในการพิจารณาเหตุการณ์ และแสดงออกถึงความไม่รู้เท่าทันกลอุบายต่าง ๆ พบตัวละครอัปลักษณ์ที่ไม่มีความเฉลียวฉลาด จำนวน 2 ตัว ได้แก่ ท้าวสันนุราช และจรกา ดังตัวอย่าง

ท้าวสันนุราช ในบทละครนอกเรื่อง คาวี เป็นตัวละครที่ขาดความเฉลียวฉลาดเนื่องจากมีวามเผลอในความดีตนอยากได้นางจันท์สุดามาครอบครอง จนขาดการพิจารณาว่าการทำเสน่ห์ และการชุบตัว ไร้ความน่าเชื่อถือ และสามารถนำพาอันตรายมาสู่ตนเองได้ เช่นตอนที่ท้าวสันนุราชชุบตัว ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	พระฤๅษีเสแต่ร้างแกลึ่งว่า
.....
เราจะชุบรูปนี้ด้วยเวทมนต์	ให้เป็นคนน่ารักหนักหนา
ทำจงผินหลังนั่งหลับตา	อย่าผันแปรแลมาข้างนี้
ว่าพลางทางทำเลห์กล	ปากบ่นบริกรรมทำอุอิ
แล้วผลักรูปปั้นนั้นทันที	ตกกลางอค์ศิละลายไป
จึงเอาพระคาวีออกจากยาม	จะให้เห็นสมความว่าชุบได้
นั่งแทนรูปปั้นไว้ทันใด	สะกิดให้พระยาเสื่อมตาดู
เมื่อนั้น	ท้าวสันนุราชเขม่นอยู่เป็นครู่
หมายว่ารูปปั้นไม่ทันรู้	พิศดูงามประกอบชอบอารมณ์
จึงผินมาว่ากับพระมุนี	แต่อย่างนี้ก็งามเสียมิถม
จึงโปรดช่วยชุบซ้ำด้วยอาคม	ให้โสภาน่าชมเหมือนรูปนี้

เมื่อนั้น	พระคาบสเห็นท้าวเธอเชื่อถือ
แกล้งหีบเอาพัดปิดกระพ้อ	ให้เพลิงฮือสมหวังคังใจ
แล้วเดินเวียนวนบ่นบริกรรม	จิมจิมพิมพำเข้ามาใกล้
ได้ทีพลักท้าวเจ้ากรุงไกร	คะมำม้วนลงไปในอัครี

(คาวี, 2545: 434-435)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ท้าวสันนุราชหลงเชื่อคำพูดของพระหลวิชัยที่ปลอมตัวเป็นฤาษีโดยขาดการพิจารณาถึงความน่าเชื่อถือ และผลที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง จนในที่สุด การไม่ใช้ปัญญาพิจารณาให้รอบคอบก็ส่งผลให้ท้าวสันนุราชถึงแก่ความตาย

จรรกา ในอิเหนา เช่น ตอนอิเหนาปลอมเป็นจรรกาไปลักนางบุษบา มาไว้ในถ้ำ ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	สองระดูไฉยลินสงสัย
แม่นพระลักกัลยามาไว้	ที่ไหนจะทรงโศกา
.....
อันองค์เชษฐากับข้านี้	เดิมทีก็คิดสงสัย
ต่อมาพบองค์พระทรงชัย	ก็สิ้นแห่งแคลงในพระภูมิ

(อิเหนา, 2557: 504)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า จรรกาไม่รู้ว่าการลักพาตัวนางบุษบาเป็นแผนการของอิเหนา เมื่อจรรกาพบกับอิเหนาจึงเล่าเรื่องราวที่นางบุษบาโดนลักพาตัวไป อิเหนาแสดงท่าทางว่าไม่รู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จรรกาก็หลงเชื่อ เพราะไม่รู้เท่าทันกลอุบายของอิเหนา แสดงให้เห็นว่าจรรกาขาดความเฉลียวฉลาด

2.1.7 ไม่ชำนาญในการเกี่ยวพาราสิสตรี้ คือ การแสดงออกถึงความเงินอาย หรือการไม่มีชั้นเชิงในการเกี่ยวพาราสิสตรี้ ในวรรณคดีไทยมักจะสร้างตัวละครชายให้มีลักษณะของผู้ที่เป็นนักรัก คือ เจ้าเสน่ห์ เจ้าชู้ และมีชั้นเชิงในการเกี่ยวพาราสิสตรี้ (ศศิรัฐมี ลินธุวณิก, 2559: 142) ดังนั้นการไม่ชำนาญในการเกี่ยวพาราสิสตรี้จึงจัดเป็นนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี พบตัวละครอุปลักษณะที่ไม่ชำนาญในการเกี่ยวพาราสิสตรี้ จำนวน 1 ตัว ได้แก่ *ย่องตอด* ในพระอภัยมณี ดังเนื้อความว่า

จะกลับกล่าวชาวบ้านด่านสิงหล	มันเป็นคนจ้อยผู้ชายเขลา
ชื่อย่องตอดคอยดเบอะชมเชอะเซา	แต่เป็นเหล่าลูกเศรษฐีมีเงินตรา

ครั้นพ่อแม่ขอเมียมาให้	มันก็ไม่เคียงคู่เข้าสู่หา
ยามกลางวันนั้นจะชมภิรมยา	ก็อายหน้านางผู้หญิงจริงจริงเจียว
กลางคืนนั้นมันว่ามีดีไม่เห็นหน	เป็นจำจนอัดอั้นกระสันเสียว
แต่กลิ้งกลับสับสนอยู่คนเดียว	วันหนึ่งเฉียวฉุนขึ้นจะขึ้นเมีย
ไม่เล่าโลมโจมทับจับสกัด	เสียดัดจะเอาผ้าพันตาเสียว
จนหายใจไม่พอเข้าคลองเคลียว	อินางเมียมันตะกายเอาหลายที

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 445)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่ามีกรกล่าวว่าย่องตอคเป็นผู้ชายที่
จื่อาย อีกทั้งการกระทำของย่องตอคเป็นเสมือนการชื่นใจภรรยาให้ร่วมรักกับตน เนื่องจากย่องตอค
ไม่รู้จักวิธีการเล่าโลมให้ภรรยามีความสุขก่อนร่วมรัก จึงทำให้ภรรยาเกิดความตกใจจึงทำร้ายย่อง
ตอค ซึ่งการกระทำของย่องตอคแสดงให้เห็นว่าย่องตอคไม่ชำนาญในการเกี่ยวพาราสิสตรี

2.1.8 โลก คือ การแสดงถึงความไม่รู้จักพอ และอยากได้อ่างไม่มีที่
สิ้นสุด ตัวละครอุปลักษณ์ที่มีความ โลก ได้แก่ ชูชก ในมหาชาติคำหลวง มีการกล่าวถึงนิสัยและ
พฤติกรรมของชูชกว่าเป็นคนโลกไว้อย่างชัดเจน ดังเนื้อความว่า

อทาทานทำวให้เป็นทาน แก่ชูชกาจารย์ใจโลกนั้นน

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 122-171)

ในมหาเวสสันดรชาดก กำหนดให้ชูชกหาเลี้ยงชีพด้วยการขอทาน
เมื่อขอทานได้มากแต่ไม่รู้จักพอก็ยังตระเวนขอทานเรื่อยไป ดังเนื้อความว่า

ในเมื่อพราหมณ์พรหมวงศ์วิญญูเวท ผู้เป็นยาจกทลิตเชษฐชาติเชื่อนิคาทกพราหมณ์
แต่ก็เที่ยวพยายามภิกขาขอ เข้าที่ไหนก็ได้ ได้เท่าใดก็ไม่พอนผ่นที่ว่าจะกลับ จิรายนุเต ไป ๆ ก็
จนลี้ลับล่วงดำเนินเกิน ยิ่งเที่ยวมันก็ยังได้ ยิ่งไปมันก็ยังเพลินเกินกำหนดนานแล้วไม่กลับมา

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 127)

จากตัวอย่างพฤติกรรมดังกล่าวของชูชกทำให้เห็นว่า ชูชกเป็นผู้ที่
ต้องการแสวงหาทรัพย์อยู่เสมอ และเมื่อได้ทรัพย์มากก็ยังไม่พอ จึงยังคงแสวงหาทรัพย์อยู่
ตลอดเวลา แสดงให้เห็นว่าชูชกเป็นคนโลกไม่รู้จักพอ

นอกจากนี้ในมหาชาติคำหลวง ตอนท้าวสญชัยทรงขอไถ่กุมารทั้ง
สองคืนมาด้วยการแลกกับทรัพย์ ไพร์พลคน ม้า และวัว ชูชกก็ยินดีที่จะแลกกุมารทั้งสองกับทรัพย์
เหล่านั้น เพราะเห็นว่าเป็นทรัพย์สินจำนวนมาก ดังเนื้อความว่า

แล้วทำวธก็ประสาทปราสาทเจ็ดชั้นน ขาดแก่พราหมณ์นั้นน อิก โสค พุราหุณสส ปรีวา
โร มหา อโหสิพราหมณ์ก็มี วววม้าค่าคน อ่าพลด้วยสิ่งสินพิลพั้ง เล้าก็มั่งมีเป็นดีมากแล ฯ
โสรนปฎิสามตวา อันว่าเล้าชี้ไร้ได้เปรบบงงเหตุล้าดับ นับเงินทองของแก้ว คแคลื้ออยู่หนักหนา ที่
จะเอาไปฝากอมิตดาเมียมมน โสคแล ฯ

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 223)

ความโลภเป็นสาเหตุที่ทำให้ชูชกถึงแก่ความตาย ดังเนื้อความใน
มหาชาติคำหลวงว่า

ส่วนชูชกาจารย์เหอมอาหารอนนนานา เอากรอยาแวนมาก เล้าก็องอนาก ตากตาคตน
นอน อยู่แล ชีราเปตุอสุโกน โด กาลมกาสิ เหตุว่าอาหาร ย่อมของหวาน อันชयर ก็มายคดบยพ
อุทรให้ทล ก็องที่กรวนกรววย รทครทาย เล้าก็ตายวยชีวิตแล

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 241)

ในมหาเวสสันดรชาดกตอนเดียวกัน ดังเนื้อความว่า

ส่วนว่าแต่ทลิตทกชูชกพฒณาจารย์ บริโลกโภชการะยาหารเหลือขนาด เตโชธาตมิ
อาจจะผลาญเผา เฒ่าก็ถึงแก่แลกรียา

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 350)

จากตัวอย่างเนื้อความทั้ง 2 จะเห็นว่า ชูชกกินอาหารที่พระเจ้าศตยชัย
ประทานมาให้มากเกินไป ด้วยความโลภที่ได้กินอาหารดี ๆ ร่างกายจึงไม่สามารถย่อยอาหารได้ ทำ
ให้ชูชกถึงแก่ความตาย

จากตัวอย่างจะเห็นว่า เมื่อชูชกได้ในสิ่งที่ตนต้องการแล้วก็ยังมีความ
ต้องการเพิ่มขึ้นอีกเรื่อย ๆ แม้กระทั่งทรัพย์สิน หรือการกินอาหารดี ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะความโลภที่มี
มาก ซึ่งความโลภนั้นส่งผลให้ชูชกเสียชีวิตลง

2.1.9 กล้าแสดงความรักต่อผู้ชายก่อน คือ การแสดงออกถึงความ
ปรารถนา และแสดงออกถึงความรักที่ตนมีต่อผู้ชายก่อนที่ผู้ชายจะยอมรับผู้หญิงนั้นมาเป็นภรรยา
ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่ต่างไปจากค่านิยมของผู้หญิงไทยที่ดี ที่ต้องรักษานวลสงวนตัว
สงวนท่าที และเก็บอาการไม่แสดงออกว่าปรารถนาในตัวผู้ชาย ดังที่สุนทรภู่ (อ้างถึงใน วิทยาลัย
นครปฐม, 2533: 4) ได้กล่าวไว้ในสุภาษิตสอนหญิงเกี่ยวกับปฏิบัติตัวของสตรีไว้ว่า

อันที่จริงชายกับหญิงย่อมหมายรัก	ย่อมประจักษ์อยู่ในทางที่สร้างสม
แม้จักรักรักไว้ในอารมณ์	อย่ารักชมนอกหน้าเป็นราศี

ตัวละครอุปถัมภ์ฝ่ายหญิงกลับกล้าแสดงความรักต่อผู้ชายก่อน พบ
ตัวละครอุปถัมภ์ที่กล้าแสดงความรักต่อผู้ชายก่อนจำนวน 4 ตัว ได้แก่ นางสาวนันทา นางแก้ว
หน้าม้า นางผีเสื้อสมุทร และนางวาที ดังตัวอย่าง

นางสาวนันทา ในรามเกียรติ์ นางสาวนันทามีความหลงใหลใน
รูปลักษณ์อันงดงามของพระราม นางจึงแปลงกายเป็นหญิงสาวมีรูปร่างหน้าตางดงาม และเข้าไป
ถวายตัวกับพระราม ดังเนื้อความว่า

บุญนำพามาพบพระทรงฤทธิ์ สมคิดข้าบาททศรี
จะขออยู่ปรนนิบัติในภักดิ์ ไปกว่าชีวิตจะวายปราณ

(รามเกียรติ์ เล่ม 1, 2555: 519)

จากตัวอย่างเนื้อความแสดงให้เห็นว่า นางสาวนันทากล้าที่จะแสดง
ความปรารถนาของตนที่ต้องการจะถวายตัวเพื่อรับใช้พระราม ทำให้เห็นว่านางสาวนันทากล้า
แสดงความรักของตนต่อผู้ชายก่อน

นางแก้วหน้าม้า ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า นางแก้วหน้าม้า
เป็นผู้หญิงที่มีความกล้าในการเอ่ยปากขอผู้ชายมาเป็นสามีก่อนอีกทั้งยังกล้าแสดงความรักอย่าง
เปิดเผย เช่น ตอนพระพิณทองตามขอรว่าจากนางแก้วหน้าม้า ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น	นางแก้วยิ้มแฉ่งแจ่มศรี
นั่งนึกตรึกใครในคดี	ครั้งนี้ลาภสิ้นพันประมาณ
จะเอาพระโสมตรูเป็นคู่ครอง	ร่วมห้องภิรมย์สมสมาน
คิดพลางทางตอบพจมาน	ทรัพย์สินศฤงคารไม่ชอบใจ
มั่นยอมเป็นภัสตราสามี	ว่าของพระพิณปีจะคืนให้
สิ่งอื่นหมิ่นแสนทั้งแดนไตร	ข้าไม่ชอบใจอย่าเจรจา

(แก้วหน้าม้า, 2544: 5)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า นางแก้วต้องการให้พระพิณทองรับ
ตนไว้เป็นมเหสี เพื่อเป็นรางวัลตอบแทนที่ตนสามารถเก็บขอรว่าของพระพิณทองได้

นอกจากนี้เมื่อนางแก้วอยู่กับพระพิณทองเพียงสองคนก็เข้าหาพระ
พิณทอง แสดงให้เห็นว่านางแก้วไม่ละอายที่จะแสดงความรักต่อผู้ชายก่อน ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น	นางแก้วสัปดนคนขยัน
แฝงอยู่คูองค์พระทรงธรรม์	เห็นเสด็จจรจรตเข้ามา

วังวางทางตรงเข้ากอดรัด
พ่อเจ้าประคุณของเมียอา

โลมจูบจูบหัตถ์ชายขวา
พระมิ่งสาหมะระรินชื่นใจ

(แก้วหน้าม้า, 2544: 34)

นางผีเสื้อสมุทร ในพระอภัยมณี ตอนนางผีเสื้อลักพระอภัยมณี ดัง
เนื้อความว่า

อินางยักษ์ฟังสะอื้นค่อยชื่นจิต สำคัญคิดแหวว่าพระปราศรัย
เข้าอิงแอบแนบองค์พระทรงชัย เห็นเธอไม่ผินผันจันจรจา
คิดว่าหลับกลับปลุกขึ้นโลมจูบ ประจงจูบปรางซ้ายแล้วย้ายขวา
ค่อยยกหัตถ์ภูวนาลพาตอรา ในกามบ้านปวนให้ยวนยี่
เห็นทรงศักดิ์พิลลิกพิลลิกทำหยิกเย้า มาลูบคลำทำขาเขาแล้วเบือนหนี
จะกอดไว้ไม่วางเหมือนอย่างนี้ แค้นหนักหนาฟ้าที่เถือคือตั้ง

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 13)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า นางผีเสื้อสมุทรพยายามเล้าโลมพระอภัยมณี
เพื่อให้ได้มาเป็นภัสดา จนพระอภัยมณีหมดหนทางที่จะปกป้องนางผีเสื้อสมุทรได้ จึงจำยอมสังวาส
กับนางผีเสื้อสมุทร พฤติกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านางผีเสื้อกล้าแสดงความรักต่อผู้ชายก่อน

นางวาลีในพระอภัยมณี นางวาลีกกล้าที่จะเข้าหาและแสดงความ
ปรารถนาที่จะยอมเป็นภรรยา ก่อน เช่น ตอนนางวาลีทราบเรื่องเมืองผลึก ดังเนื้อความว่า

พอรู้ข่าวเจ้าเมืองผลึกใหม่ พระอภัยพูนสวัสดิ์รัศมี
งามประโลมโคมเจดิลลิตโลกีย์ นางวาลีลุ่มหลงปลงฤทัย
ครั้นรู้ว่าหาทหารชำนานูศึก ก็สมนึกยินดีจะมีไไหน
อันสงครามความรู้เราเรียนไว้ จะเข้าไปเป็นห้ามพระทรมชย

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 272)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า เมื่อนางวาลีทราบว่าเป็นเมืองผลึกมี
กษัตริย์องค์ใหม่ คือ พระอภัยมณี ผู้มีรูปร่างหน้าตางดงามนางก็หลงใหลจึงอาสาไปเป็นนางสนม
ของพระอภัยมณีเพื่อช่วยพระอภัยมณีทำสงคราม ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านางวาลีกกล้า
แสดงความรักต่อผู้ชายก่อน

2.1.10 ขี้หึง คือ พฤติกรรมหวงแหนในทางผู้สาว พบตัวละคร
อปลักษณ์ที่มีนิสัยขี้หึง ได้แก่ นางคันธมาลี ในบทละครนอกเรื่อง คาวิ ตอนนางคันธมาลีขึ้นเฝ้า ดัง
เนื้อความว่า

เมื่อนั้น	นางคันธมาลีเห็น
รู้ว่าจันท์สุดานารี	ยินดีด้วยพระองค์ทรงฤทธิ์
นางให้แค้นซัดกลัดกลุ้ม	เหมือนบ้าคลั่งคลุ้มเคลิ้มจิต
นั่งนิ่งหน้าบึ้งรำพึงคิด	อีเจ้ากรรมมันจะปิดประตูคำ
หมายได้ด้วยกำลังยงสาว	เห็นที่ท้าวเธอจะรักหนักหนา
ตัวถูกเป็นโสดโพรดปรานมา	คงจะคิดเมตตาปรานี
จำจะขึ้นไปเฝ้าฟังกู	จะเป็นอย่างไรให้รู้ที่
เมียน้อยเมียมหลวงเห็นท้วงที่	ข้างไหนจะดีกว่ากัน

(คาวี, 2545: 444)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า นางคันธมาลีแสดงความไม่พอใจและหึงหวงนางจันท์สุดา เมื่อรู้ว่าท้าวสันนุราชที่ซบตัวจนกลายเป็นหนูม (พระคาวี) พึงพอใจตัวนางจันท์สุดามาก นางคันธมาลีจึงขึ้นเฝ้าท้าวสันนุราชเพื่อขัดขวางไม่ให้ท้าวสันนุราชรักนางจันท์สุดา แสดงให้เห็นว่านางคันธมาลีหึง

2.1.11 เจ้ามารยา คือ การแสดงพฤติกรรมแสแสสร้างเพื่อเป็นอุบายลวงให้ลุ่มหลง ตัวละครอภิปรัชญาที่เจ้ามารยา ได้แก่ นางศรีสาหง ในอภินุราช นางศรีสาหงใช้มารยาเพื่อลวงให้ท้าวอภัยนุราชเกิดความลุ่มหลง เช่น ตอนที่ราชครูทูลทัดทานว่านางศรีสาหงเป็นผีเข้ามาสิงร่างผู้หญิง นางก็ใช้มารยาแสสร้างทำเป็นร้องไห้ เพื่อให้ท้าวอภัยนุราชเชื่อว่าตนถูกราชครูใส่ร้าย เพราะความริษยา ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น	นางศรีสาหงคนทรงผี
พึงหม่อว่าพาโลโสถิ	มือตือกร่ำพายน้ตา
สะอื้นอ่อนวอนองค์ทรงฤทธิ์	พวกข้าเฝ้าเขาคิดริษยา
แม่นไปอยู่บุรีชีวา	เห็นว่าไม่ข้ามถึงสามวัน
ข้าพระจะลาอยู่ป่าเขา	ตามพระเป็นเจ้าสาปสรว
เชิญพระเสด็จเข้าเขตคัน	รำพันพุดจาโศกพลง

(อภินุราช, 2528: 8-9)

เมื่อท้าวอภัยนุราชที่มีจิตลุ่มหลงนางศรีสาหง เมื่อเห็นนางแสสร้างทำมารยาไม่รู้ว่า เป็นอุบายก็หลงเชื่อ และรับสั่งให้เพชรฆาตนำราชครูไปประหาร

นอกจากนี้ตอนนางศรีสาหงได้เข้าไปอยู่ในวัง นางใช้มารยาลวงท้าวอภัยนุราชว่า ตนกลัวนางทิพมาลีจะเข้าทำร้ายร่างกายตนอีกจึงจะขอกลับไปอยู่ป่า ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น	นางศรีสาหเห็นหลงไหล
แสร้งจะอ่อนนวยพระภูวไณย	ขอลาไปสู่ป่าพนวัน
อยู่ในวังตั้งไฟใกล้ฝอย	จะตบต้อยตีต่ำให้อาสัญ
เขาเขม่นเข่นเขี้ยวเคี้ยวฟัน	ชู้ยลันนั้นแม่พระแลดู

(อภัยนุราช, 2528: 20)

ท้าวอภัยนุราชหลงเชื่อจึงต่อว่านางทิพมาลี เมื่อนางทิพมาลีเห็นว่า พระสวามีเข้าข้างนางศรีสาหก็ทำร้ายนางศรีสาห จนนางตาบอดทั้งสองข้าง ดังเนื้อความว่า

เหลือกลัว	นางจิกหัวตบตีหน้าทีนั้ง
อีผีสิงยั้งร้องก้องดัง	ตาทั้งสองบอดทรมทอตกาย

(อภัยนุราช, 2528: 20)

นางศรีสาหเห็นท้าวอภัยนุราชลุ่มหลงและเข้าข้างตนเองก็ใช้มารยา ลวงให้ท้าวอภัยนุราชรับสั่งให้ควักดวงตานางทิพมาลี ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น	นางศรีสาหเห็นหลงไหล
ทำมารยาว่ากล่าวกับท้าวไท	เพื่อนที่ไกรลาสมาเมื่อราตรี
เขาบอกว่าถ้าพระองค์จงรัก	ให้ควักเนตรพระมเหสี
เอามาใส่ในตาของข้านี้	จะเห็นดีเหมือนดังแต่หลังมา

(อภัยนุราช, 2528: 22)

ท้าวอภัยนุราชหลงเชื่อและรับสั่งให้กรมวังควักดวงตาของนางทิพ มาลี ส่งผลให้นางทิพมาลีตาบอด ฝ่ายนางศรีสาหก็ใช้มนต์เสกดวงตาของตนให้กลับมามองเห็นได้ ตามปกติ

2.1.12 **ไม่เชื่อสัจย์ต่อสามี** คือ การแสดงออกถึงความสนใจและปรารถนาที่จะได้ชายอื่นมาเป็นสามี ทั้งที่ตนเองมีสามีอยู่พฤติกรรมดังกล่าวจัดเป็นลักษณะของ ผู้หญิงที่ไม่ดี ดังที่สุนทรภู่ (อ้างถึงใน เอกรัตน อุดมพร, 2548: 142) กล่าวในสุภายิตสอนหญิงไว้ว่า

เป็นสตรีมิใช่ชายเสียตายศักดิ์	จะปลูกรักเรรวนหาควรไม่
อันความดีมีอยู่จู้จี้	อย่าพอใจรักชั่วให้มัวมอม

ตัวละครอภลักษณ์ที่ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี ได้แก่ นางประเดะ ในระเด่น
 ลันไค นางประเดะมีท้าวประดู่เป็นสามี แต่กลับมีใจให้ระเด่นลันไค ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	นางประเดะตานีศรีใส
สดับเสียงขอพอรุทัย	ให้วับวับใจผูกพัน
ยิ่งคิดพิศวงพระทรงศักดิ์	ลืมรักท้าวประดู่ผู้ผัวขวัญ
ทำไฉนจะได้พระทรงธรรม	มาเคียงพัศตร์สักวันด้วยรักแรง

(ระเด่นลันไค, 2529: 3)

จากตัวอย่างเนื้อความ แสดงให้เห็นว่า นางประเดะไม่ซื่อสัตย์ต่อท้าว
 ประดู่ผู้เป็นสามี

2.1.13 พฤติกรรมหยาบคาย คือ การแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนให้
 เห็นถึงความไม่สุภาพ และไม่เกรงใจ ตัวละครอภลักษณ์ที่แสดงพฤติกรรมหยาบคาย ได้แก่ ชูชก
 ในมหาชาติคำหลวง ตอนชูชกพบพระชาลิครั่งแรกก็รู้ว่าเป็น โอรสของพระเวสสันดร จึงข่มขู่
 เพื่อให้พระชาลิกลัว ดังเนื้อความว่า

ส่วนชูชกาจารย์ก็เลงกลาญสเลือก เหลือกตามยงยงคล ยลราชกุมาร โสดแล
 เวสสนทรสุสप्तโต ชาลิกุมารโ นามภวิสสดี นึกในใจดังนี้ โอะอนี้ชรอย ลูกญาติชื่อชาลินีมีขยาเลย
 อาทิโต ปฎายพรสวจนกเถสุสามีดี มากูจากล่าวคูกคาม คำรามแต่หัวปี จงชวลีนีกัลลวูโสเดเทอญ

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 161)

ในมหาเวสสันดรชาดก ตอนชูชกไปขอสองกุมารจากพระเวสสันดร
 ดังเนื้อความว่า

อันว่าแต่าชราทิชาชาติ เมื่อได้รับพระราชทานสองกุมารได้แล้ว เน่าใจแกล้วก็จูด
 กระชากสองกุมารมา เอกโตพนุธิตวา ผูกพันพระพี่น้องสองกระสันเข้าให้มั่นกับมือ ปลายเชือกข้าง
 หนึ่งนั้นถือตามตีต้อนสองบังอรมาต่อหน้าสมเด็จพระบิดาไม่ปราณี

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 246)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า เมื่อชูชกได้รับพระราชทานกุมารทั้ง
 สอง ชูชกก็จูดกระชากและตีกุมารทั้งต่อหน้าพระเวสสันดร โดยไม่เกรงพระทัยพระเวสสันดร แสดง
 ให้เห็นว่าชูชกมีพฤติกรรมอันหยาบคาย

2.1.14 พฤติกรรมบ้าใบ้ คือ การแสดงพฤติกรรมเหมือนคนไม่รู้จักความ
 อึกทั้งยังไม่พูดจากับใครและใช้เพียงท่าทางในการสื่อสารเท่านั้น ตัวละครที่มีพฤติกรรมบ้าใบ้
 ได้แก่ เจ้าเงาะ ปรากฏชัดเจนในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง กล่าวคือ เจ้าเงาะจะแสดงพฤติกรรมบ้า

ไปต่อหน้าตัวละครอื่น ๆ เช่น ท้าวสามนต์ นางมณฑา เหล่าพี่สาวและเขยทั้งหลายคน เหล่าเสนา นางสนมกำนัล และชาวเมือง ตัวอย่าง ตอนนางมณฑาไปขอร้องให้เจ้าเงาะช่วยติดลิเพื่อรักษาบ้านเมือง ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น
น้อยหรือต้อยคำรำไพไร

นางมณฑาชมเปาะเงาะพูดได้
สำคัญว่าบ้ำไบไม่รู้เลย

(สังข์ทอง, 2545: 159)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า นางมณฑารู้สึกแปลกใจที่เจ้าเงาะพูดได้ เพราะนางมณฑาเข้าใจว่าเจ้าเงาะเป็นบ้ำไบ พูดไม่ได้ และไม่รู้ความ

เจ้าเงาะจะไม่แสดงกิริยาบ้ำไบเมื่ออยู่กับนางรจนาเพียงสองคน เช่น ตอนนางรจนาและเจ้าเงาะ โคนจับไล่ไปอยู่กระท่อมปลายนา ดังเนื้อความว่า

เมื่อกลางวันนั้นทำเป็นบ้ำไบ
ฉลาดเฉลียวเจียวจริงเจ้าเงาะ

เดี๋ยวนี้เอออะไรพูดออกเพราะ
กลับมาเยาะเย้ยหยันขันจริง

(สังข์ทอง, 2545: 102)

จากตัวอย่างคำพูดของนางรจนาที่พูดคุยกับเจ้าเงาะในกระท่อม แสดงให้เห็นว่า เจ้าเงาะพูดได้ แต่เมื่ออยู่กับคนอื่นเจ้าเงาะไม่พูดได้แต่แสดงท่าทางซื่อบอกให้ไปกระท่อม

การแสดงพฤติกรรมบ้ำไบของเจ้าเงาะจะแสดง 2 ลักษณะ คือ การแสดงท่าทางเหมือนคนไม่รู้ความ และการใช้ท่าทางแทนคำพูดในการสื่อสาร

2.1.14.1 แสดงท่าทางเหมือนคนไม่รู้ความ เช่น ตอนเจ้าเงาะและนางรจนาไปอยู่กระท่อมปลายนา ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น
เข้าไปในห้องมิตันนาน
แกล้งหีบกระโถนมาโยนเล่น
แลเขม้นเห็นหวดก้นกลวง

เจ้าเงาะปรีดีเปรมเกษมสถานต์
เที๋ยวคูของประทานตั้งปวง
ทำเป็นเหมือนการรับลูกช่วง
เอามาจ้วงตักน้ำทำจะกิน

(สังข์ทอง, 2545: 100)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่าเจ้าเงาะนำของที่ได้รับมาโยนเล่นอย่างสนุกสนาน ทั้งหีบกระโถนมาโยนเล่น และใช้หวดซึ่งเป็นภาชนะนั่งข้าวเหนียวก้นกลวงไปตักน้ำ แสดงให้เห็นว่าเจ้าเงาะแสดงท่าทางเหมือนคนไม่รู้ความ

ตอนนางมณฑาไปขอร้องให้เจ้าเงาะอาสาตีคฤหาเพื่อรักษาบ้านเมือง นางมณฑาขอร้องให้เจ้าเงาะไปช่วยตีคฤหา แต่เจ้าเงาะกลับแสดงท่าทางไม่สนใจ ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	เจ้าเงาะฟังเมียเสียไม่ได้
สงสารรจนายาใจ	ร้องไห้วอนว่าน่าเอ็นดู
แต่คิดแค้นเมียชกกับพ่อตา	จะทรมานเสียก่อนให้อ่อนหู
ถ้าแม่นไม่มองน้องต่อกู	จะทำเชิงเฉยอยู่ให้ช้านาน
แล้วผินผันหันหลังให้เมียชก	หยิบกระบายมาตั้งนั่งสถาน
กระดิกเท้าที่ทำเป็นล้าราญ	ใครว่าชานอย่างไรไม่นำพา

(สังข์ทอง, 2545: 100)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่าเจ้าเงาะทราบว่ามีเมืองสามนต์เกิดเหตุการณ์ตีคฤหาเพื่อชิงบ้านเมือง และสงสารนางรจนายา แต่ด้วยความแค้นที่มีต่อท้าวสามนต์และนางมณฑา เจ้าเงาะจึงทำท่าทางเหมือนคนไม่รู้ความ และไม่สนใจคำขอร้องของนางรจนายาแสดงให้เห็นว่าเจ้าเงาะแสดงท่าทางเหมือนคนไม่รู้ความ

2.1.14.2 การใช้ภาษาท่าทางแทนคำพูด เช่น ตอนนางรจนายาและเจ้าเงาะถูกเนรเทศออกจากวังให้ไปอยู่กระท่อม เจ้าเงาะขึ้นเรือเชิญชวนให้นางรจนายาไปที่กระท่อมด้วยกัน ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	รจนายาทนหมั่นใหม่
เห็นเจ้าเงาะพยักหน้าเป็นนัย	ซึ่มมือออกไปไปปลายนาน

(สังข์ทอง, 2545:99)

จากการศึกษานิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดีพบว่า ตัวละครอุปนิสัยที่มีนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดีมักจะเป็นตัวละครฝ่ายร้าย แต่ก็ปรากฏเป็นตัวละครฝ่ายดีด้วย การกำหนดนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดีให้กับตัวละครอุปนิสัยฝ่ายร้ายและฝ่ายดี เพื่อให้ตัวละครอุปนิสัยมีบทบาทในการสร้างปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ให้กับตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง เช่น ชูชกมีนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี เพื่อให้ทั้งคู่มารั้งสองต้องพลัดพรากจากพระเวสสันดรและนางมัทรี หรือนางแก้วหน้าม้ามีนิสัยและพฤติกรรมที่กล้าแสดงความรักต่อผู้ชายก่อน ทำให้พระพิณทองไม่สบายใจจนหนีนางแก้วไปอภิเษกสมรสกับนางทศนมาลี ส่งผลให้นางแก้วและพระพิณทองต้องพลัดพรากจากกัน อีกทั้งยังช่วยขับเน้นคุณสมบัติที่ดีของตัวละครพระเอกด้วย เช่น จรกาที่มีนิสัยและพฤติกรรมดีด้วยความสามารถในการรบ และไม่เฉลียวฉลาด ช่วยขับเน้นให้เห็นถึงความสามารถในการรบ และ

ความเฉลียวฉลาดของอิเหนาได้ชัดเจนขึ้น ดังนั้นนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครอัปลักษณ์จึงมีนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดีเพื่อเป็นตัวละครคู่ตรงข้ามกับตัวละครพระเอก

นอกจากนี้จากการศึกษานิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดีจะพบว่า ตัวละครอัปลักษณ์ฝ่ายชายและตัวละครอัปลักษณ์ฝ่ายหญิงจะมีลักษณะร่วมของนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี ได้แก่ หมกมุ่นในกามตัณหา กล่าวเท็จ เจ้าเล่ห์เพทุบาย และขี้ขลาด สามารถแสดงให้เห็นว่านิสัยและพฤติกรรมเหล่านี้เป็นลักษณะที่ไม่ดีที่อาจเกิดขึ้นได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง นอกจากนี้ยังปรากฏลักษณะต่างของนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดีระหว่างตัวละครอัปลักษณ์ฝ่ายชายและตัวละครอัปลักษณ์ฝ่ายหญิงด้วย ตัวละครอัปลักษณ์ฝ่ายชายมีนิสัยและพฤติกรรมไม่ดี ได้แก่ ค้อยความสามารถในการรบ ไม่เฉลียวฉลาด และไม่ชำนาญในการเกี่ยวพาราสิสตรี แสดงให้เห็นว่าหากผู้ชายมีลักษณะเหล่านี้ก็อาจจะเป็นผู้ชายที่มีลักษณะไม่ดีได้ เนื่องจากค่านิยมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมองว่าผู้ชายจะต้องเป็นผู้นำ ซึ่งผู้นำที่ดีก็จะต้องเป็นผู้ที่มีความเฉลียวฉลาด และมีความรู้ในสรรพวิทยาหลาย ๆ ด้าน เช่น วิชาการหนังสือ ศิลปะการป้องกันตัวหรือยุทธวิธีในการทำสงคราม (สุวิชัย โกศัลยวัฒน์, 2538: 99) อีกทั้งยังต้องเป็นนักกรีก หรือเป็นผู้ที่มีชั้นเชิงในการเกี่ยวพาราสิสตรี ดังที่ปรากฏจากตัวละครพระเอกในวรรณคดีไทยหลาย ๆ เรื่อง เช่น อิเหนาที่เป็นคนเจ้าเสน่ห์ เจ้าชู้ และมีกรรมคมคายที่จะทำให้สตรีต้องใจอยู่เสมอ (ศศิรัศม์ สินธุวานิก, 2559: 138) จึงจะจัดว่าเป็นผู้ชายที่มีลักษณะที่ดี และตัวละครอัปลักษณ์ฝ่ายหญิงมีนิสัยและพฤติกรรมไม่ดี ได้แก่ กล้าแสดงความรักต่อผู้ชาย ไม่ซื่อสัตย์กับสามี และขี้หึง แสดงให้เห็นว่า หากผู้หญิงมีลักษณะเหล่านี้ก็จะเป็นผู้หญิงที่ไม่ดี เนื่องจากสังคมยังมองว่าผู้หญิงที่ดีจะต้องเรียบร้อย (ปรีชา เสือพิทักษ์, 2554:8) และถ้าเป็นหญิงที่มีสามีก็ควรเชื่อฟังและซื่อสัตย์ต่อสามี ดังที่ยศ สันตสมบัติ (อ้างถึงใน ปรีชา เสือพิทักษ์, 2554:5) กล่าวถึงบทบาทของผู้หญิงในวรรณกรรมว่า “บทบาทของผู้หญิงในวรรณกรรมจะเน้นบทบาทของผู้หญิงในครอบครัว และการเคารพยกย่องเชื่อฟังสามี” จึงจะจัดเป็นผู้หญิงที่ดี

2.2 ลักษณะนิสัยและคุณสมบัติที่ดี คือ คุณสมบัติและพฤติกรรมการแสดงออกที่ตรงข้ามกับลักษณะนิสัยและคุณสมบัติที่ด้อยของตัวละครอัปลักษณ์ปรากฏ 6 ลักษณะ ได้แก่ มีวิชาความรู้ มีปัญญาและความเฉลียวฉลาด มีความสามารถ มีความกล้าหาญ มีอำนาจ และมีความซื่อสัตย์

2.2.1 มีวิชาความรู้ คือ ตัวละครอัปลักษณ์ได้รับการศึกษาเล่าเรียนและมีวิชาความรู้ และเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ต่าง ๆ ตัวละครอัปลักษณ์ที่มีวิชาความรู้ พบจำนวน 3 ตัว ได้แก่ นางศีลีสุมุทร นางวาลี และช่องตอด ดังตัวอย่าง

นางผีเสื้อสมุทร ในพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีเห็นนาง
ผีเสื้อสมุทรไปอยู่บนยอดเขา ดังเนื้อความว่า

แล้วนางมารอ่านคาถาพลาหก ให้ฝนตกฟุ้งฟ้าไม่ฝ่าฝน
ทั้งฟ้าร้องก้องกระหึ่มเสียงครึ่มครืน นภางค์พื้นบดบังกำลังมนต์

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 160)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า นางผีเสื้อสมุทรมีวิชาคาถาอาคม
สามารถทำให้เกิดฟ้าร้องและฝนตกได้ แสดงให้เห็นว่านางผีเสื้อสมุทรมีวิชาความรู้

นางวาลี ในพระอภัยมณี นางวาลีเป็นผู้หญิงที่ได้รับการศึกษาเล่า
เรียน ซึ่งนางมีความรู้เกี่ยวกับวิชาโหราศาสตร์ ดังเนื้อความว่า

เป็นเชื้อพราหมณ์ความรู้ของผู้เฒ่า แต่ก่อนเก่าเดิมบูรณนานหนักหนา
เป็นมรดกตกต่อต่อกันมา นางอุตสาหะเรียนรำจนเข้าใจ
รู้ฤกษ์พาฟ้าดินสำแดงเหตุ ทั้งไตรเทพพิธีคัมภีร์ไสย
ครั้นเจนแจ่มแจ้งแก้มือเอาเข้าเผาไฟ มิให้ใครพบปะพระคัมภีร์

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 271)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า นางวาลีได้ร่ำเรียนวิชาโหราศาสตร์
จนชำนาญ นางจึงใช้ความรู้ด้านโหราศาสตร์ช่วยเหลือตัวละครในเรื่อง

ย่องตอด ในพระอภัยมณี ย่องตอดมีวิชาล่องหนหายตัว และคง
กระพัน เนื่องจากย่องตอดได้รับวิชาความรู้จากปีศาจ ดังเนื้อความว่า

แต่นึกอาชชยหญิงวิ่งเข้าป่า ไม่รู้ว่าจะไปหนตำบลไหน
ไปถึงถ้ำกล้าพันมันเข้าไป ปีศาจให้ความรู้อยู่ด้วยกัน

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 445)

2.2.2 มีปัญญาและความเฉลียวฉลาด คือ การมีความรอบรู้ มีไหว
พริบ และรู้เท่าทันความคิดหรือกลอุบายต่าง ๆ ได้ ตัวละครอุปถัมภ์ที่มีปัญญาและความเฉลียว
ฉลาด พบจำนวน 3 ตัว ได้แก่ พรานบุญ นางแก้วหน้าม้า และนางวาลี ดังตัวอย่าง

นางวาลี ในพระอภัยมณี นางวาลีใช้ปัญญาและความเฉลียวฉลาดของ
นางในการวางแผน เพื่อช่วยพระอภัยมณีในการทำศึกสงคราม เช่น ตอนอุศเรนยกทัพมาตีเมืองผลึก
นางวาลีก็เป็นผู้คิดอุบายตีทัพเจ้าลังกา ดังเนื้อความว่า

ส่วนวาลีปรีชาปัญญาหญิง	เป็นขอดีงี่ยมยองสของใจ
จะพันแทงแยงอิงออกซิงชัย	สงสารไพรก็จะมีวลงดด้วยกัน
แม่นจะลวงล่อพอให้ได้ชัยชนะ	ก็เห็นจะทำไ้ใจหม่อมถัน
ขอพระองค์จงเป็นกองออกป้องกัน	คุมกำปั่นแปดร้อยคอยระวัง
แม่นสงครามตามตีจงหนีหลบ	ไปวันหนึ่งจงคอยทบทลหลัง
มาปากอ่าวก้าวสกัดตัดกำลัง	ให้พร้อมพรังทั้งรบสมทบทกัน
ข้าจะรับจับท้าวเจ้าสิงหล	ด้วยเล่ห์กลโอนอ่อนคิดผ่อนผัน
นางทูลความตามปัญญาสารพัน	ทั้งสุวรรณมาลีเห็นดีจริง

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 321)

นอกจากนี้ นางวาลียังใช้ปัญญาช่วยในการวางแผนให้นางสุวรรณมาลีสีก เพื่อให้พระอภัยมณี ได้อภิเษกสมรสกับนางสุวรรณมาลี ดังตอนนางวาลีคิดแผนให้นางสุวรรณมาลีสีก เนื้อความว่า

ฝ่ายวาลีปรีชาปัญญาฉลาด	อภิวาทบาทมุลทูลถลอง
.....
จะสั่งพระอนุชาเสนานาย	ให้บัตรหมายจัดงานมงคลทั้ง
การเล่นเต็นร์เครื่องทำขวัญ	อีกเจ็ดวันจะวิวาห์สถาผล
จะเชิญองค์นงเยาว์เข้ามณฑล	ขึ้นนั่งแทนรัตนัชชวาล

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 281)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า นางวาลีใช้ปัญญาในการวางแผนเพื่อให้นางสุวรรณมาลียอมอภิเษกสมรสกับพระอภัยมณี นางวาลีวางแผนให้พระอภัยมณีจัดงานมงคลขึ้น เพื่อให้นางสุวรรณมาลีเข้าใจว่าเป็นงานอภิเษกสมรสของพระอภัยมณีกับนางวาลี เมื่อนางสุวรรณมาลีทราบข่าวจึงสีกออกมาและอภิเษกสมรสกับพระอภัยมณี ในที่สุด แผนการของนางวาลีจึงสำเร็จตามความประสงค์ของพระอภัยมณี

นางแก้วหน้าม้า ในบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า พระพิณทอง ต้องการให้นางแก้วถอดหน้าม้าออกจึงให้นางสร้อยสุวรรณกับนางจันทร์ออกอุบายว่า ตนอยากเห็นรูปลักษณะที่งดงามอีกครั้งจึงกล่าวลวงเพื่อให้นางแก้วถอดหน้าม้า ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น	นางแก้วยิ้มแ้มแจ่มใส
ตริกพลางทางกล่าววาที	สามีใช้มาฤว่าไร

บอกความตามจริงอย่างหนึ่งซ้ำ
รู้เท่าเจ้าดอกมาหลอกใคร

เจ้ารับสินบนมาฤๅไหน
โง่แล้วบรรลีย์เพราะมีอมาร

(แก้วหน้าม้า, 2544: 171)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า นางแก้วหน้าม้ารู้เท่าทันว่าเป็นกลอุบายของพระพินทองที่ต้องการลวงให้ตนถอดหน้าม้า แสดงให้เห็นว่านางแก้วหน้าม้ามีความเฉลียวฉลาดรู้เท่าทันกลอุบาย

พรานบุญ ในบทละครครั้งกรุงเก่าเรื่อง มโนห์ราพรานบุญสามารถรู้เท่าทันความคิดของนางมโนห์ราที่คิดจะหนีได้ ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น นายบุญขุนพรานทศฯ ได้ฟังโคมตรมโนห์รา ะฮ้อนวนอนว่าของปีกหาง
พรานมีวาจาจึงว่าไป เจรจาปราศรัยคิดที่ทาง เขียบเตาเอาไว้เจาเอวบาง จะให้หางงคราญได้หรือ
นา เสมือนปล่อยปลาไหลให้ลงคม ขุดงมที่ไหนสุดเจาอ ตัวที่มีไซคนใบบ้า เจาอย่าเจรจาให้ป่วยที่
ถ้ำเดินไม่ได้เจาทรมวย พี่จะอุ้มสายใจไปบุรี ที่จะส่งปีกให้มิไซที่ เจาอย่าหลอกพี่เลยน้องอา

(มโนห์รา วรรณกรรมอยุธยา , 2529: 445)

จากตัวอย่าง นางมโนห์ราต้องการปีกและหางของตนคืน แต่พรานบุญรู้เท่าทันเล่ห์กลของมโนห์ราที่คิดหนีจึงไม่ยอมส่งปีกและหางคืนให้กับนาง แสดงให้เห็นว่าพรานบุญเป็นคนเฉลียวฉลาด

2.2.3 มีความกล้าหาญ คือ ตัวละครอัครลักษณ์แสดงออกถึงพฤติกรรมที่ไม่เกรงกลัวต่ออันตรายใด ๆ และกล้าที่จะได้ตอบกับตัวละครอื่นอย่างมีเหตุผล ตัวละครอัครลักษณ์ที่มีความกล้าหาญ พบจำนวน 2 ตัว ได้แก่ นางแก้วหน้าม้า และนางวาลี ดังตัวอย่าง

นางแก้วหน้าม้า ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ตอนนางแก้วหน้าม้าทราบว่พระพินทองเข้าไปในเมืองยักษ์ นางเป็นห่วงและกลัวว่าพระพินทองจะได้รับอันตรายจึงปลอมตัวเป็นมาณพเข้าไปช่วยพระพินทอง ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น
กราบพลางทูลความตามอุบาย
พระองค์ได้ทรงพระเมตตา
กรุงยักษ์ศักดิ์สิทธิ์อยู่ที่ใด

นางแก้วออกสั่งขวัญหาย
ข้าคิดจะผันผายตามไป
เปลี่ยนแปลงกายอย่างซ้ำได้
จะลาไปตามองค์ทรงธรรม

(แก้วหน้าม้า, 2544: 114)

นางวาลี ในพระอภัยมณี ตอนนางวาลีถวายตัว เหล่าเสนาเมื่อทราบว่
นางวาลีจะอาสาทำศึกก็เกิดความสงสัยว่าเป็นผู้หญิงจะทำศึกสงครามเหมือนผู้ชายได้อย่างไร
นางวาลีจึงตอบกลับเหล่าเสนาว่า

นางตอบคำอำมาตย์ด้วยอาจจิต	ท่านนี้คิดแต่จะโง่ด้วยโวยหาร
อันสงครามตามบทพระอัยการ	ใครผิตผลอายุชิว้นให้บรรลัษ
ใครทำชอบกอบให้เป็นใหญ่ยิ่ง	ถึงชายหญิงก็ไม่ว่าหามิได้
ว่าไซ้การท่านเห็นเป็นอย่างไร	หรือหญิงไปฆ่าชายไม่วายวาง
ดีหรือบ้าตาจูให้รู้แน่	เมื่อมีแต่ปากนิตก็คิดขวาง
จะอาสาพากันพูดกันกลาง	ทำให้ค้างแล้วข้าจะลาไป

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 273)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่าคำตอบของนางวาลีมีการอ้างถึงบท
พระอัยการที่ใครคิดกบฏหรือทำไม่ดีต้องได้รับ โทษประหาร แต่ถ้าใครทำความดีความชอบก็จะ
ได้รับการอุปถัมภ์ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิงก็สามารถทำความดีความชอบได้เหมือนกัน
และการที่เหล่าเสนาไม่เห็นด้วยที่นางจะอาสาทำสงครามเพราะอะไร ซึ่งจากคำตอบและการตั้ง
คำถามกลับของนางวาลี แสดงให้เห็นถึงความกล้าที่จะได้ตอบกับผู้ชายได้อย่างมีเหตุผล

2.2.4 มีความสามารถในการต่อสู้ ตัวละครอุปถัมภ์ที่มีความ
ความสามารถในการต่อสู้ ได้แก่ นางวาลี ในพระอภัยมณี กวีสร้างให้นางวาลีมีความสามารถในการ
ยิงธนูสามารถต่อสู้กับทหารฝั่งลังกาได้อย่างเก่งกล้าดังเนื้อความว่า

พอเห็นแขกแบกเจ้าลังกาวิ้ง	เสียบดิ่งจะลงเรือกำปั่น
นางวาลีฝีมือแม่นกาทัณฑ์	เข่งย่นยิงทำเจ้าลังกา

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 324)

2.2.5 มีความซื่อสัตย์ คือ การปฏิบัติตนด้วยความจริงใจ และไม่กล่าว
เท็จ พบว่า การมีความซื่อสัตย์ 2 ลักษณะ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ต่อสามี และความซื่อสัตย์ต่อเจ้านาย

2.2.5.1 ความซื่อสัตย์ต่อสามี ตัวละครอุปถัมภ์ที่มีความ
ซื่อสัตย์ต่อสามี ได้แก่ นางแก้วหน้าม้า ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า นางแก้วมีความซื่อสัตย์ต่อ
พระพิณทองมาก แม้วนางแก้วหน้าม้าจะต้องห่างไกลพระพิณทอง ก็ยังจงรักภักดีต่อพระพิณทอง
ไม่เสื่อมคลาย ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	นवलนางหน้าม้าปริษาหาญ
เนาในมิลิตามาช้านาน	ประมาณสองเดือนไม่เคลื่อนคลาย
คิดคำนึงถึงองค์พระทรงศักดิ์	ความรักมีใครจะเสื่อมหาย
นั่งนอนร้อนใจไม่สบาย	โถมฉายนึ่งนึ่งกรีกครา

(แก้วหน้าม้า, 2544: 56)

2.2.5.2 ความซื่อสัตย์ต่อเจ้านาย ตัวละครอุปถัมภ์ที่มีความซื่อสัตย์ต่อเจ้านาย ได้แก่ พรานบุญ และย่องตอด ดังตัวอย่าง

พรานบุญ ในบทละครนอกเรื่อง มโนห์รา พรานบุญเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ต่อพระสุชนผู้เป็นเจ้านาย กล่าวคือ พรานบุญจะนำนางมโนห์ราไปถวายพระสุชนในระหว่างเดินทางพรานบุญมิได้ล่วงละเมิดนางมโนห์รา อีกทั้งยังดูแลเป็นอย่างดี ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น นายบุญขุนพรานทลสา ปลดข้อมลงพลันมีทันช้า พรานป่าตัดไม้มาเร็วพลัน
เรียบเข้าเป็นห้วงมิได้ช้า พรานทำเฟื้องฝาให้แข็งขัน เสร็จแล้วบัดใจจงไวพลัน เขยุดนางจอมขวัญ
ขึ้นนั่งใน ขอเชิญน้องรักหยุดพักก่อน ให้คลายหิวร้อนเถิดอรไท

มโนห์รา ได้ฟังพรานป่ามาปราศรัย นางจึงย่างเท้าก้าวขึ้นไป อาศัยในห้วงที่กลางคอง
พรานไพร จุดได้ก่อไฟเร่เที่ยวส่ง พิทักษ์รักษานางโฉมยง คลื่อนางจะลงหลบหนีไป

(มโนห์รา วรรณกรรมอยุธยา, 2529: 456)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า พรานบุญมีความตั้งใจที่จะนำนางมโนห์ราไปถวายพระสุชน พรานบุญจึงดูแลนางมโนห์ราอย่างดี และมีได้ล่วงละเมิดนาง แสดงให้เห็นว่า พรานบุญเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์

ย่องตอด ในพระอภัยมณี ดังเนื้อความว่า

ฝ่ายย่องตอดลอดหลบไปซบหลับ	จนทัพกลับคืนคาคอกล้ำแข็ง
ออกวิ่งหนักพักเดียวด้วยเร็วแรง	ถึงกำแพงโชนเข้าไปใฝ่นาง
พระธิดาปราศรัยมิให้หมอง	คืนนี้น้องรบพรั่งจรรุ่งสาบ
เมื่อทัพแตกแยกย้ายแทบวาวาง	พี่หลงทางไปข้างไหนจึงไม่มา
อ้ายย่องตอดคอดเข้าแล้วเล่าบอก	กลับไปดอกด้วยว่าเมื่อยหนักหนา
อ้ายนายพลคนคิตีศักดิ์ดา	มันจับขามีนอ่อนให้ห้อยอนแรง

(พระอภัยมณี เล่ม1, 2544: 475)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า เมื่อนางยูพาผกาสงสัยว่าย่องตอดหายไปในขณะที่ทำศึกสงคราม คำตอบของย่องตอดที่ตอบกลับนางยูพาผกาตามความจริงว่าตนแอบ

ไปกลับ เพราะความเหนื่อยล้าจากการทำศึกสงคราม แสดงให้เห็นว่ายังคงอดซื้อสัตย์ต่อเจ้านาย โดยการไม่กล่าวเท็จ แม้ว่าตนจะปฏิบัติตนไม่เหมาะสมกับช่วงศึกสงคราม

2.2.6 มีอำนาจ คือ การบังคับบัญชาให้ผู้อื่นยอมทำตามสิ่งที่ตนต้องการได้ ตัวละครอภลักษณ์ที่มีอำนาจ ได้แก่ *พรานบุญ* ในบทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องมโนห์รา เมื่อพรานบุญพานางมโนห์ราเดินทางมาถึงหมู่บ้าน พรานบุญก็ให้ชาวบ้านหาคนมาดูแลนางมโนห์รา ดังเนื้อความว่า

ฉันจะพาโถมงามเจ้าทรมวย ไปถวายท้าวไทพระสุรณ ตาไปบอกกล่าวหมู่บ้านไร้ พา
ลูกสาวมาไว้อย่าเหลือหลง มาอยู่เป็นเพื่อนนางโถมยง เป็นของต้องประสงค์นี้นักหนา ผู้ชายให้มาอยู่
ห้อมล้อม อย่าให้คนแปลกปลอมเข้ามา ตาไปบอกกล่าวป้าว่า ถ้าใครไม่มาจะเข็นนิตี จะให้นาง
คลายสบายกายา ที่นางเดินมาแต่ไพร่ จะหุคอยู่ช้ำสามราตรี จะพาเทวีเข้าเวียงชัย
ตาชาวไร้ ได้ฟังคำนายก็ตกใจ ลงจากเคหาหมาเร็วไว เทียบออกกันไปไม่ได้ซ้ำ

(มโนห์รา วรรณกรรมอยุธยา, 2529: 457)

จากตัวอย่าง พรานบุญสั่งให้ตาเต่าไปบอกชาวบ้านให้มาดูแลนางมโนห์รา เมื่อตาเต่าได้รับคำสั่งก็ทำตามทันที แสดงให้เห็นว่าพรานบุญเป็นคนมีอำนาจสามารถสั่งให้ผู้อื่นทำตามในสิ่งที่ตนต้องการได้

จากการศึกษานิสัยและคุณสมบัติที่ดีพบว่า ตัวละครอภลักษณ์ที่มีนิสัยและพฤติกรรมที่ดีมักเป็นตัวละครฝ่ายดี เป็นตัวละครที่มีบทบาทในการช่วยเหลือตัวละครเอกฝ่ายดีในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้ ดังนั้นในการกำหนดนิสัยและคุณสมบัติให้กับตัวละครอภลักษณ์จึงมีการกำหนดให้มีการแสดงพฤติกรรมในด้านดีด้วย

จากการศึกษาลักษณะนิสัยของตัวละครอภลักษณ์ในวรรณคดีไทยพบว่า ตัวละครอภลักษณ์ส่วนใหญ่จะมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี ซึ่งตัวละครอภลักษณ์จะมีนิสัยและพฤติกรรมหมกมุ่นในกามตัณหาเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาคือ กล่าวเท็จ เจ้าเล่ห์เพทุบาย ขี้ขลาด ไม่เฉลียวฉลาด ด้อยความสามารถในการรบ ไม่ชำนาญในการเกี่ยวพาราสิสตร์ โลก กล่าวแสดงความรักต่อผู้ชายก่อน ขี้หึง เจ้ามารยา ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี พฤติกรรมหยาบคาย และพฤติกรรมบ้าใบ้ตามลำดับ ในส่วนของลักษณะนิสัยที่ดีพบว่า การมีวิชาความรู้ มีปัญญาและความเฉลียวฉลาด และความซื่อสัตย์เป็นลักษณะที่พบมากที่สุด รองลงมาคือ ความกล้าหาญ มีความสามารถ และมีอำนาจตามลำดับ

ตัวละครอัปลักษณ์ที่ปรากฏลักษณะนิสัยไม่ดีมากที่สุดได้แก่ ชูชก คือ มีพฤติกรรมหยาบคาย หมกมุ่นในกามตัณหา เจ้าเล่ห์เพทุบาย กล่าวเท็จ และ โลก และตัวละครอัปลักษณ์ที่ปรากฏนิสัยและคุณสมบัติที่ดีมากที่สุด ได้แก่ นางวาสิที่มีวิชาความรู้ ปัญญาและความเฉลียวฉลาด มีความกล้าหาญ และความสามารถในการรบ

นอกจากนี้ยังพบว่า ตัวละครอัปลักษณ์บางตัวปรากฏทั้งการมีคุณสมบัติและลักษณะนิสัยที่ดี และลักษณะนิสัยที่ไม่ดี ได้แก่ นางผีเสื้อสมุทร ข่องตอด นางวาสิ และนางแก้วหน้าม้า เช่น นางวาสิเป็นผู้มีวิชาความรู้ ปัญญาและความเฉลียวฉลาด มีความกล้าหาญ และความสามารถ แต่เป็นผู้หญิงที่กล้าแสดงความรักต่อผู้ชายก่อน และข่องตอดเป็นผู้มีวิชาความรู้ และมีความซื่อสัตย์ต่อเจ้านายแต่ก็เป็นผู้ด้อยความสามารถในการรบ

ลักษณะของตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทยด้านรูปลักษณ์ และด้านลักษณะนิสัย และพฤติกรรมพบว่า รูปลักษณ์ของตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทยที่มักจะมีลักษณะร่างกายผิดปกติ ทั้งในด้านขนาดของร่างกาย และอวัยวะตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความไม่สมบูรณ์ของร่างกายจนเป็นความไม่คงงามและในด้านนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทยมักจะมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดีทำให้เห็นว่า รูปลักษณ์ที่ไม่ดีมักจะผูกอยู่กับพฤติกรรมของตัวละครให้ไม่ดีไปด้วย แต่อย่างไรก็ตามจะพบว่า ตัวละครอัปลักษณ์บางตัว โดยเฉพาะตัวละครที่เป็นตัวละครฝ่ายดีหรือทำหน้าที่ช่วยตัวละครเอกฝ่ายดีในเรื่อง แม้จะมีรูปลักษณ์ที่ไม่ดี แต่มีนิสัยและคุณสมบัติที่ดีอยู่ด้วย เช่น นางวาสิที่ช่วยเหลือพระอภัยมณีก็เป็นคนมีสติปัญญาหลักแหลม ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าความอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทยยังมีความสัมพันธ์อยู่กับลักษณะของตัวละครนั้น ๆ ว่าอยู่ฝ่ายดีหรือฝ่ายไม่ดีด้วย หากตัวละครอัปลักษณ์อยู่ฝ่ายไม่ดี ความอัปลักษณ์นั้นจะชัดเจนโดยไม่มีข้อกังขาในความชั่วร้ายของตัวละครตัวนั้น แต่หากเป็นตัวละครฝ่ายดีความอัปลักษณ์จะถูกลดทอนลงมาจากนิสัยและพฤติกรรมดีของตัวละครนั้น และบางครั้งความอัปลักษณ์ก็จะถูกทำลายไปในตอนท้ายเรื่อง ทำให้ตัวละครอัปลักษณ์กลายเป็นตัวละครที่มีรูปลักษณ์งดงาม ดังเช่น พระสังข์ และนางแก้วหน้าม้า

บทที่ 3

กลวิธีการสร้างตัวละครอัครลักษณ์ในวรรณคดีไทย

กลวิธีการสร้างตัวละคร คือ วิธีการที่กวีเลือกนำมาใช้ในการนำเสนอตัวละคร เพื่อให้ผู้อ่านเห็นลักษณะของตัวละคร เมื่อศึกษาการสร้างตัวละครอัครลักษณ์ในวรรณคดีไทยพบว่า กวีใช้กลวิธีในการสร้างตัวละครอัครลักษณ์ 2 กลวิธี ได้แก่

1. กลวิธีการเล่าเรื่อง
2. กลวิธีทางภาษา

1. กลวิธีการเล่าเรื่อง

กลวิธีการเล่าเรื่อง คือ กลวิธีที่กวีใช้ในการนำเสนอเรื่องที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของตัวละครได้ เนื่องจากการนำเสนอเรื่องที่ผสมผสานระหว่างการสรุปหรือเล่าย่อ ซึ่งเป็นการนำเสนอให้เห็นประวัติครอบครัวของตัวละคร หรือประวัติความเป็นมาของตัวละคร การถ่ายทอดความคิดแลความรู้สึกของตัวละคร และการเสนอบทสนทนาของตัวละคร (อิรวดี ไตลิ่งคะ, 2546: 44)

ในการสร้างตัวละคร เถลิง พันธุ์เถลิงอมร (2528: 223) ได้กล่าวถึงการพิจารณาการสร้างตัวละครไว้ว่า

กวีจะเป็นผู้บอกลักษณะนิสัยของตัวละคร โดยใช้วิธีการบอกเล่าโดยตรง (Direct presentation) คือ การบรรยายให้รู้ทั้งรูปร่าง ลักษณะ และอารมณ์ หรืออาจบอกโดยให้ตัวละครอื่น ๆ สนทนา หรือวิจารณ์หรือคิดคำนึงเกี่ยวกับตัวละครนั้น ๆ และอีกวิธีหนึ่งคือ การบอกโดยการสร้างนาฏการให้ตัวละครนั้น ๆ เป็นการบอกโดยทางอ้อม (Indirect presentation) คือ การใช้กิริยาท่าทางของตัวละครเป็นเครื่องชี้ หรือใช้วาจาของตัวละครสนทนา รวมทั้งการบรรยายความคิดคำนึงของตัวละครนั้น ๆ ซึ่งเป็นมโนคติของตัวละครที่ยังไม่ได้พูดและยังไม่ได้ทำ

ฌ็อง-ปีแยร์ โกลเด็นชไตน์ (อ้างถึงใน วิทยา วิวัฒน์สร, 2541: 96-97) กล่าวถึง รูปแบบ การสร้างบุคลิกลักษณะของตัวละครว่า

การสร้างบุคลิกลักษณะให้กับตัวละครทำได้โดยตรงและทางอ้อม การสร้างบุคลิกลักษณะโดยตรงเกิดขึ้นเมื่อผู้อ่านได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวละครจากผู้เล่าเรื่อง จากตัวละครอื่น หรือจากตัวละครเอง และการสร้างบุคลิกโดยอ้อมเกิดขึ้น เมื่อผู้อ่านสามารถรับรู้ข้อมูลใหม่เกี่ยวกับตัวละครด้วยตนเอง ข้อมูลนี้ซ่อนอยู่ในรายละเอียดของฉากบ้าง ในคำพูด หรือการกระทำบ้าง

อิราวดี ไตลังคะ (2546: 54-59) กล่าวถึงศิลปะในการสร้างตัวละครไว้ดังนี้

การสร้างตัวละครมีความหลากหลายมากริมนอน เคนอน ได้สรุปวิธีการสร้างตัวละครไว้ดังนี้

1. การรู้จักลักษณะนิสัยของตัวละครทางตรง ทำได้ 2 ทาง คือ การรู้จักลักษณะนิสัยโดยผู้เล่าเรื่อง และการรู้จักลักษณะนิสัยโดยตัวละครอื่นในเรื่อง

1.1 การรู้จักลักษณะนิสัยโดยผู้เล่าเรื่อง มักจะใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ หรือผู้เล่าเรื่องแบบกวีในการบรรยายลักษณะตัวละคร เพราะกวีเชื่อว่า ลักษณะหน้าตาสามารถแสดงนิสัยใจคอได้

1.2 การรู้จักลักษณะนิสัยโดยตัวละครอื่นในเรื่อง กวีจะใช้วิธีแนะนำตัวละครโดยผ่านความคิดของตัวละครอื่น ซึ่งผู้อ่านสามารถรู้จักตัวละครจากทัศนคติของตัวละครอื่นในเรื่อง

2. การรู้จักลักษณะนิสัยของตัวละครทางอ้อม ผู้อ่านสามารถสรุปลักษณะนิสัยและทัศนคติของตัวละครนั้น ๆ จากบทสนทนา จากความคิดของตัวละคร และลักษณะภายนอกของตัวละคร

นอกจากนี้กวียังสามารถใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครได้มากขึ้น เช่น การสร้างตัวละครอื่น ๆ เพื่อเทียบเคียง คือ การที่กวีสร้างให้ตัวละครที่อยู่ในสภาพเดียวกันมีลักษณะที่เหมือนหรือต่างกัน

สมเกียรติ รัชมณี (2558: 115-121) กล่าวถึงกลวิธีการสร้างตัวละครไว้ดังนี้

เมื่อกวีจะต้องบอกตัวละครแก่ผู้อ่าน หรือเปิดตัวละครให้ผู้อ่านรู้จักและติดตามอ่าน ต้องใช้กลวิธีการนำเสนอตัวละครเพื่อที่จะสอดคล้องและกลมกลืนไปกับเรื่องและเกิดประโยชน์ต่อการดำเนินเรื่อง อย่างไรก็ตามการสร้างและการแนะนำตัวละครแต่ละตัวไม่จำเป็นต้องสร้างให้จบเพียงครั้งเดียว ตัวละครบางตัวอาจต้องสร้างหรือบอกหลายครั้งจนกว่าจะสมบูรณ์ การสร้าง

หรือแนะนำตัวละครไม่จำเป็นต้องใช้กลวิธีเดียวเสมอไป กวีอาจเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง ซึ่งมีกลวิธีการนำเสนอตัวละครดังต่อไปนี้

1. การบอกโดยตรง การสร้างตัวละครแก่ผู้อ่านด้วยวิธีนี้ กวีจะเป็นผู้บอกเองตรง ๆ ด้วยการบรรยายหรือพรรณนา วิธีนี้สามารถบอกได้โดยง่าย ตรง ชัดเจน และรวดเร็ว แต่อาจยังไม่เหมาะที่จะบอกลงลึกไปถึงอุปนิสัยที่เป็นรายละเอียด

2. การบอกโดยอ้อม การสร้างตัวละครด้วยวิธีนี้สามารถทำได้ ดังนี้

2.1 บอกโดยบทสนทนาของตัวละครอื่น คือ กวีเจตนาให้ตัวละครอื่นสนทนากันถึงตัวละครนั้น ซึ่งบทสนทนาสามารถบอกให้ทราบถึงบุคลิกลักษณะอุปนิสัยของตัวละครนั้น ส่วนจะชัดเจนเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับบริบทในเรื่อง

2.2 บอกผ่านสายตาและความคิดคำนึงของตัวละครอื่น คือ กวีให้ตัวละครหนึ่งมองเห็นแล้วคิดถ่ายทอดออกมา ซึ่งการคิดคำนึงจะช่วยบอกให้ผู้อ่านทราบถึงบุคลิกลักษณะและอุปนิสัยของตัวละครที่กวีกำลังจะบอกแก่ผู้อ่าน

จากการศึกษากลวิธีการสร้างตัวละคร ผู้ศึกษาเห็นว่ากลวิธีการสร้างตัวละครจะปรากฏ 2 กลวิธี คือ กลวิธีการสร้างโดยกวีหรือผู้เล่าเรื่องเป็นผู้เล่า เพื่อนำเสนอลักษณะของตัวละครนั้น ๆ ออกมาโดยตรง และกลวิธีการสร้างโดยให้ตัวละครอื่นเป็นผู้เล่า เพื่อนำเสนอลักษณะของตัวละครนั้น ๆ ออกมา ซึ่งเป็นวิธีการนำเสนอทางอ้อม ทว่าจากการศึกษากลวิธีการสร้างตัวละครอุปลักษณะ ในวรรณคดีไทย ผู้ศึกษาพบว่า ในวรรณคดีไทยมีการใช้กลวิธีการสร้างตัวละครอุปลักษณะ 3 ลักษณะ ได้แก่

- 1.1 กลวิธีการสร้างจากการบรรยายของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้
- 1.2 กลวิธีการสร้างจากการบรรยายของตัวละครอื่น
- 1.3 กลวิธีการสร้างจากถ้อยคำของตัวละครอุปลักษณะ

1.1 กลวิธีการสร้างจากการบรรยายของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้

กลวิธีการสร้างจากการบรรยายของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ คือ ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ ซึ่งเป็นผู้เล่าเรื่องที่ไม่เป็นตัวละครในเรื่อง แต่จะมี *เสียง* ที่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเสมือนว่ามีตัวตน ในการแสดงทัศนะ วิจารณ์ หรือถ่ายทอดอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของตัวละครได้ (อิรวดี ไตลังคะ, 2546: 37) ตัวละครอุปลักษณะส่วนใหญ่จะใช้กลวิธีการสร้างจากการบรรยายของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ ซึ่งจะเน้นการสร้างตัวละครอุปลักษณะในด้านรูปลักษณะ นิสัยและพฤติกรรมของตัวละครในตอน

เปิดตัวละครอัครลักษณะ และตอนที่ต้องการจะกล่าวถึงพฤติกรรมอื่น ๆ ของตัวละครอัครลักษณะเพิ่มเติม ทำให้ผู้อ่านรับรู้และเห็นภาพของตัวละครอัครลักษณะ ดังนี้

1.1.1 ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้บรรยายถึงตัวละครอัครลักษณะในตอนเปิดตัวละครอัครลักษณะ

ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้จะเล่าถึงรูปลักษณะ นิสัยและพฤติกรรม รวมถึงสถานะความเป็นอยู่ของตัวละครอัครลักษณะ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นภาพของตัวละครอัครลักษณะให้ผู้อ่านรับรู้ได้ทันที เช่น

ในมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้เป็นผู้บรรยายของลักษณะของชูชกว่า ชูชกเป็นพราหมณ์ที่เปรียบได้กับพวกจันทาล เพราะเป็นพราหมณ์ยากจนและไร้ญาติ อีกทั้งยังโลก จึงมักเที่ยวขอทรัพย์จากผู้อื่นอยู่เสมอ เมื่อได้ทรัพย์มากก็ยิ่งเที่ยวขอทรัพย์ตามที่ต่าง ๆ เพราะหวังจะมีทรัพย์มากขึ้น ดังเนื้อความว่า

ที่นี่จะกล่าวถึงพราหมณ์พฤดาเดาต์ทลิตยาก็ยังขาด จะได้ไปหีบขกซึ่งพระทาน
 ฐะยังมีพฤดาจารย์พราหมณ์ผู้เฒ่าบังเกิดแก่ตระกูลล้วนเหล่าอัญญหุดกุงค์ สืบสันดาน สัมพันธ
 พงศ์โกวิทกษัตริย์ เฒ่ามีสันนิวาสนะฐานอยู่ในคามเขตละแวก บ้านทนนวิภูติคเนื่องกับเมืองกลิง
 ทรายภูร์บุรี ฐะตะแกเป็นคณจณอัปรีชไร้ญาติยั้งสฤล ทุกตะแก้นเคื่องขุนข้องเข็ญใจ ภิภูขาจริยาย
 ตะแกก็เที่ยวภิกขาจาร ไปปานด้วยเพศสกปรก เปรียบด้วยวนิพกขากจณจันทาล ... ปุน ฐนั ปรีเย
 สนตุถาย คโต เฒ่าโลโกโลกลากไม่หยุดหย่อน เฒ่าก็เที่ยวสัจจรกระเจอะกระเจิงไปจนครบคาม
 เขตน้อยใหญ่ด้วยว่ามีจะใคร่ได้ให้จหนักหนา โดยโลกเจตนา นั้นแล

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 126)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้จะเป็นผู้บรรยายให้เห็นลักษณะของชูชกที่ถือกำเนิดในวรรณะสูงสุด แต่ดำรงชีพและมีพฤติกรรมเหมือนกับคนวรรณะต่ำต้อยคั่งเช่นจันทาล ทั้งชาติกำเนิด สถานะความเป็นอยู่ และลักษณะนิสัยและพฤติกรรม แสดงให้เห็นภาพในเชิงลบของชูชกในเบื้องต้น

ในรามเกียรติ์ ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้เป็นผู้บรรยายลักษณะของนางค่อม กุจจีว่า นางค่อมกุจจีเป็นนางรับใช้ของนางไภยเกษิ หน้าที่เก็บดอกไม้ถวายนางไภยเกษิ และยังบรรยายการแสดงออกของนางค่อมกุจจีที่แต่งตัวและแสดงท่าทางราวกับว่าตนเป็นผู้ที่มีความมั่งคั่ง ซึ่งไม่สมกับรูปลักษณะภายนอกที่มีหลังค่อม ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น	สาวใช้ไทยเกษีย
อันชื่อว่าค่อมกุจจี	สำหรับเก็บมาลีอัตรา
ครั้นถึงเวลาเที่ยงแล้ว	หิวหิวคึดปีกผัดหน้า
ไต่จรีตกริครายกริยา	เดินมาจะไปสวนมาลี

(รามเกียรติ์ เล่ม 1, 2557 : 277)

จากตัวอย่างเนื้อความ การบรรยายผ่านผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้แสดงให้เห็นภาพของนางค่อมกุจจีว่า นางค่อมกุจจีเป็นผู้ที่สมควรโดนกลั่นแกล้ง เพราะมีกิริยาท่าทางที่ไม่เหมาะสมกับรูปลักษณ์ภายนอก ซึ่งการบรรยายผ่านผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้เป็นการเกริ่นนำให้ผู้อ่านได้รู้จักนางค่อมกุจจีในเบื้องต้น และจากนั้นนางค่อมกุจจีก็จะทำหน้าที่ดำเนินเรื่องตามบทบาทที่นางค่อมกุจจีได้รับต่อไป

ในสเกาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้เป็นผู้บรรยายลักษณะของหมื่นหาญว่า เดิมชื่อนายเดช มีฝีมือในการต่อสู้มากจนเป็นที่ยอมรับจึงเปลี่ยนชื่อเป็นหมื่นหาญ และได้เป็นหัวหน้าโจร ซึ่งหมื่นหาญมีรูปลักษณ์ภายนอกที่น่ากลัว คือมีรูปร่างสูง ผมหยิก ดวงตาพองโตและกลอกไปมา มีหนวด ขอบตาแดง ผิวหนังหนา มีขนหน้าอก และลำตัวเป็นปมปม เพราะฝึกเครื่องรางไว้ใต้ผิวหนัง ดังเนื้อความว่า

จะกล่าวถึงนายเดชระคูค้ำ	อยู่บ้านถ้ำตั้งกองเป็นช่องใหญ่
ได้เป็นหมื่นหาญที่ชาญไหย	เป็นหัวไม่มีฝีมือเลื่องลือชา
สูงเกือบสี่ศอกตากลอกโพลง	หนวดโง้งอนปลายทั้งซ้ายขวา
ขอบตาแดงลาดดั่งชาดทา	เนื้อแน่นหนังหนาน่ากลัว
ผมหยิกหยักศอกเป็นขน	ทรหอดอดนมมีไซ้ขั้ว
ปลุกเสกเครื่องฟ้งไว้ทั้งตัว	เป็นปมปมไปทั่วทั้งกายตน

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555 : 258)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า การบรรยายภาพของหมื่นหาญผ่านผู้เล่าเรื่องทำให้เห็นว่า หมื่นหาญเป็นผู้ที่มีความน่าเกรงขาม เนื่องจากเป็นคนมีฝีมือในการต่อสู้ และยังมีรูปลักษณ์ภายนอกที่น่ากลัว เพื่อช่วยในการเสริมบุคลิกของหมื่นหาญมีความน่าเกรงขามเพิ่มขึ้น

ในบทละครนอกเรื่อง คาวิ ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้เป็นผู้บรรยายลักษณะของท้าวสันนุราช ทั้งด้านรูปลักษณ์ นิสัยและพฤติกรรม อีกทั้งสถานภาพทางสังคมของท้าวสันนุราช ซึ่งผู้เล่าเรื่องบรรยายลักษณะของท้าวสันนุราชว่าเป็นกษัตริย์ชราภาพ อายุ 64 ปี และมี

มเหสีชื่อนางคันธมาลี และมีรูปลักษณะอัปลักษณ์เพราะความชรา คือ มีใบหน้าเหี่ยวง่น ฟันหัก ผนังน้อย และมีรูปร่างอ้วน อีกทั้งยังมีความหมกมุ่นในกามตัณหา ดังเนื้อความว่า

มาจะกล่าวทไป	ถึงท้าวสันนุราชจอมกษัตริย์
เสวยราชย์ธานีบุรีรัตน์	กรุงพันชิววิสัยสวรรคยา
ท้าวมีอัศเรศมเหสี	ชื่อคันธมาลีเสนาหา
อยู่ด้วยกันแต่หนุ่มคุ่มชรา	ชันษาหกลีบสี่ปลาย
หน้าพระทนต์บนต่างห่างหัก	ดวงพระพักตร์เห็นเห็นเส้นสาย
เกศาเพียงจะประปราย	รูปกายชายพิจะมีเนื้อ
พระเสวยมือละขามสามเวลา	ทรงกำลังวังชาประหลาดเหลือ
พอใจเกี่ยวผู้หญิงยิ่งเรือ	ผูกพันพันเพื่อไม่เบื่อใจ
ราวกับพ้อหนุ่มกลุ่มคลั่งนั่งบน	จะหางามสักคนหนึ่งให้ได้
รำพึงคะเนคิดเป็นใจไป	มิได้วางเว้นสักเวลา

(บทละครนอกเรื่อง คาวี, 2545 : 397)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า การบรรยายผ่านผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้สามารถแสดงให้เห็นภาพของท้าวสันนุราชเป็นผู้ที่หมกมุ่นอยู่ในกามตัณหา ถึงแม้ว่าท้าวสันนุราชจะมีพระมเหสี และมีอายุมากก็ยังมีความต้องการและความปรารถนาที่จะได้หญิงสาวมาเป็นคู่ครองอยู่เสมอ

ในพระอภัยมณี ตอนนางวาลีถวายตัว ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้เป็นผู้บรรยายลักษณะของนางวาลีว่า เป็นหญิงสาวที่มีรูปลักษณะภายนอกอัปลักษณ์มาก จึงทำให้นางเป็น โสด แต่นางวาลีมีความมุ่งมั่นในการศึกษา จึงทำให้นางมีความรู้ และด้วยวิชาความรู้ของนางจะเป็นเสมือนความดี ซึ่งส่งผลให้นางจะได้สามีเป็นผู้มีบุญ คือ พระอภัยมณี ดังเนื้อความว่า

อยู่ภายหลังยังมีสตรีหนึ่ง	อายุถึงสามสิบสี่ไม่มีผิว
ชื่อวาลีเนื้อนั้นคล้ำมัว	รูปก็ชั่วชายไม่อาลัยแล
ทั้งกายหางามไม่พบเห็น	หน้านั้นเป็นรอยฝีมีแต่แผล
เป็นกำพร้ามาแต่ก่อนยังอ่อนแอ	ได้พึ่งแต่ตายายอยู่ปลายนา
เป็นเชื้อพราหมณ์ความรู้ของผู้เฒ่า	แต่ก่อนเก่าเดิมบูรณานนหนักหนา
เป็นมรดกตกต่อกันมา	นางอุตสาห์เรียนเล่าจนเข้าใจ
รู้ฤกษ์พาฟ้าดินตำแดงเหตุ	ทั้งไครเทพพิริคัมภีร์ไสย
ครั้นเจนแจ่มแจ้งเอาเข้าเผาไฟ	มิให้ใครพบประพระคัมภีร์
ถึงหน้าฟ้าฝนจะชุกแล้ง	ช่วยบอกแจ้งตายายให้ย้ายที่
จนได้ผลคนลือนางวาลี	เป็นหมอดีดูแลแน่สุดใจ

ถึงรูปชั่วตัวดำแต่หน้าใจ

ทั้งทรวงตรงองค์เอาไว้ให้อ่อนแอ้น

แม่นพิวไพร่ไม่เคยแล้วพ่อคุณ

จะใครได้ผัวดีที่มีบุญ

เป็นหนุ่มแน่นน่าจูบเหมือนรูปหุ่น

แต่คร่ำครุ่นครหาทศราตรี

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 274)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า การบรรยายลักษณะของนางวาลีผ่าน ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ ทำให้ภาพของนางวาลีอาจเป็นหญิงที่มีความอัปลักษณ์ แต่ด้วยวิชา ความรู้ และ ความสามารถ จะทำให้นางได้เป็นสนมเอกของพระอภัยมณี เนื่องจากนางได้นำวิชา ความรู้ และ ความสามารถไปใช้ช่วยเหลือพระอภัยมณีให้สามารถแก้ปัญหาและผ่านพ้นอุปสรรคไปได้

ในเรื่องเดียวกัน เมื่อมีการปรากฏตัวละครอัปลักษณ์ขึ้นอีก ผู้เล่าเรื่อง แบบผู้รู้ก็มักจะเป็นผู้บรรยายลักษณะของตัวละครอัปลักษณ์นั้น เช่น *ย่องตอด* ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ บรรยายลักษณะของย่องตอดว่า ย่องตอดเป็นลูกเศรษฐี มีนิสัยขี้อาย และไม่รู้จักการทำให้ภรรยา มีความสุขก่อนร่วมรักจึงขึ้นใจภรรยา ทำให้ภรรยาสูกลับจนตีบเข้าที่ดวงตาข้างขวาบอด ย่องตอดจึง หนีไปอยู่กับปีศาจ และได้เรียนวิชาความรู้จากปีศาจ ดังเนื้อความว่า

จะจับกล่าวชาวบ้านด้านสิงหล

ชื่อย่องตอดคอยดบะระชมเชอะเซา

ครั้นพ่อแม่ขอเมียมายกให้

ยามกลางวันนั้นจะชมภิรมยา

กลางคืนนั้นมันว่ามีดไม่เห็นหน

แต่ก็ถึงกลับสับสนอยู่คนเดียว

ไม่เล่าโลมโถมจับทับสกด

จนหายใจไม่พอเข้าคล่องเคลือบ

ทั้งตีบถูกถูกตาข้างขวาบอด

เสียดายนักควักออกมาว่าตานี้

แล้วนี่ก็อายชายหญิงวิ่งเข้าป่า

ไปถึงถ้ำกำพันมันเข้าไป

เที่ยวกินเนื้อเสือสีห์เหมือนผีดิบ

สัตว์จึงสิ้นถิ่นป่ากลางวัน

มันเป็นคนขี้อายผู้ชายเขลา

แต่เป็นเหล่าลูกเศรษฐีมีเงินตรา

มันก็ไม่เคยยกเข้าคู่หา

ก็อายหน้าผู้หญิงจริงจริงเจียว

เป็นจำจนอดอันกระสันเสียว

วันหนึ่งจะขุนเถียวขึ้นจะขึ้นเมีย

เสียดอีกอดจะเอาผ้าพันตาเสียว

อินางเมียมันตะกายเข้าหลายที

อายย่องตอดเต็มโกรธกระโดดหนี

เป็นของดีกว่าอื่นเอากลิ่นไว้

ไม่รู้ว่าจะไปหนตำบลไหน

ปีศาจให้ความรู้อยู่ด้วยกัน

ตาไม่พริบเปรียบเหมือนยักษ์มักกะสัน

คืนวันนั้นอายย่องตอดคอดออกมา

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 445)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้บรรยายแสดงให้เห็นภาพของย่องตอดที่ผู้ชายเป็นแต่ไม่มีลักษณะของความป็นนักรัก เพราะขี้อายและไม่ชำนาญใน

การเกี่ยวพาราตีสตรี จึงทำให้ย่องตอดคิดใจกับภรรยาจนต้องหลบหนีไป ย่องตอดจึงได้ใช้ชีวิตและ
ร่ำเรียนวิชาจากปีศาจ ทำให้ย่องตอดมีลักษณะเหมือนปีศาจ

หรือ *ซีเปลือย* ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้เป็นผู้บรรยายลักษณะของซีเปลือยว่า
เป็นพราหมณ์ต่างถิ่น แต่เรือแตกจึงมาอาศัยอยู่ที่เกาะพนม ซีเปลือยเป็นคนที่มิรูปลักษณ์น่าสมเพช
ไม่สวมใส่เสื้อผ้า แต่ใช้ผม หนวด และเคราในการปกปิดร่างกายแทน อีกทั้งยังแสรังทำตนเป็นคน
ถือศีล ไม่กินเนื้อสัตว์กินแต่ผัก เพื่อลวงให้คนเชื่อว่าตนเป็นผู้วิเศษ ดังเนื้อความว่า

จะกล่าวความพราหมณ์แขกซึ่งแปลกเพศ	อยู่เมืองเทศแรมทางที่กลางหน
ครั้นเสียเรือเหลือตายไม่วายชนม์	ขึ้นอยู่บนเกาะพนมในขมมา
ไม่มุ่งห่มสมเพชเหมือนปรตเปล่า	เป็นคนเจ้าเล่ห์สุดแสนมูสา
ทำเป็นซีเปลือยเนื้อเยื่อซ้า	ไม่กินปลากินข้าวกินเต้าแดง
พวกสำเภากลากก็พาเชื่อ	ชวนกันถือผู้วิเศษทุกเขตแขวง
คิดว่าขาดปรารภนาศรัทธาแรง	ไม่ตกแต่งตั้งแต่คิดอนิจจัง
ใครขัดสนบนบานการสำเร็จ	เมื่อแท้ที่จริงถือว่าวิชาลัง
คนมาขออ้อฤกษ์ให้หยุดยั้ง	นับถือทั้งธรรมเนียมเรียกซีเปลือย
ส่วนชายปลอมพร้อมหมดไม่อดอยาก	มิโยมมากเหมือนหมายสบายเรื่อย
จนหนวดงอกออกขาวดูยาวเพื่อย	ทั้งผมเนื้อลากลั่นอยู่คนเดียว

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 300)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า การแสดงภาพของซีเปลือยผ่านการ
บรรยายผ่านผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ ทำให้เห็นว่า ซีเปลือยเป็นผู้ที่มีความอัปลักษณ์หรือความชั่วทั้ง
รูปลักษณ์ภายนอก และภายในจิตใจ เพราะเป็นคนที่เจ้าเล่ห์เพทุบาย และมุ่งลวงลวงผู้อื่นอยู่เสมอ

จะเห็นว่า ในวรรณคดีเรื่องเดียวกัน เช่น พระอภัยมณี หากมีการ
ปรากฏตัวละครอัปลักษณ์อื่น ๆ ก็มักจะใช้การสร้างตัวละครอัปลักษณ์ผ่านการบรรยายของผู้เล่า
เรื่องผู้รู้ในการเปิดตัวละครอัปลักษณ์เสมอ ทำให้เห็นลักษณะของตัวละครอัปลักษณ์ในเบื้องต้น
ก่อนที่จะให้ตัวละครอัปลักษณ์ดำเนินเรื่องตามบทบาทที่ได้รับในแต่ละตอนของเรื่องต่อไป

ในอภัยนุราช ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้เป็นผู้บรรยายลักษณะของนาง
ศรีสาหงว่า เป็นหญิงม่าย อายุ 44 ปี มีอาชีพเป็นคนทรงผี และเมื่อนางถูกเทพารักษ์เข้าสิงก็แสดง
จิตกริครายออกมาจากเรือน ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น	นางศรีสาหงคนทรงผี
อยู่แต่ตัวผัวตายหลายปี	อายุสี่สิบสี่ปีปลาย

นัยน์ตาของสองมณนมคล้อย

ทำชช้อยลอยเลิศเจิดฉาย

นุ่งแดงห่มชมพูพิศดูกาย

ออกจากเรือนเดินหงายกริครายมา

(อภัยนุราช, 2528: 5)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า การสร้างตัวละครนางศรีสาหนผ่าน การบรรยายของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ ทำให้เห็นภาพของนางศรีสาหนว่าต้องเป็นหญิงที่มีจริตมารยา เพื่อล่อลวงผู้ชายให้ลุ่มหลง ซึ่งการเผยให้เห็นภาพของนางศรีสาหนในลักษณะดังกล่าวก็เพื่อให้ นางศรีสาหนดำเนินเรื่องตามบทบาทที่ได้รับในเรื่องต่อไป

การสร้างตัวละครอปลักษณ์ผ่านการเล่าเรื่องแบบผู้รู้กล่าวถึงตัวละคร อปลักษณ์ในตอนเปิดตัวละครอปลักษณ์ จะเป็นการเกริ่นเพื่อแนะนำลักษณะของตัวละครอปลักษณ์ ทั้งรูปลักษณ์ นิสัยและพฤติกรรม และสถานภาพ รวมถึงความเป็นอยู่ของตัวละครอปลักษณ์ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นภาพรวมของตัวละครอปลักษณ์ในเบื้องต้นก่อน และหลังจากนั้นก็จะให้ตัวละคร อปลักษณ์ดำเนินเรื่องตามบทบาทที่ได้รับ ดังนั้นการสร้างตัวละครอปลักษณ์ในลักษณะดังกล่าว จึงทำให้ภาพของตัวละครอปลักษณ์ปรากฏอย่างตรงไปตรงมา

1.1.2 ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้บรรยายนิสัยและพฤติกรรมอื่น ๆ ของตัวละครอปลักษณ์เพิ่มเติม

ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้กล่าวถึงนิสัยและพฤติกรรมอื่น ๆ ของตัวละคร อปลักษณ์เพิ่มเติมขึ้นจากการบรรยายในตอนเปิดตัวละครอปลักษณ์ ซึ่งจะบรรยายเพิ่มเติมในตอน อื่น ๆ เพื่อนำเสนอให้เห็นนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครอปลักษณ์เพิ่มเติมและชัดเจนขึ้น เช่น

ในมหาเวสสันดรชาดก ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้มีการบรรยายลักษณะของ ชูชกในตอนเปิดตัวละคร เมื่อในการดำเนินเรื่องมีเหตุการณ์เพิ่มเติมขึ้น ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ก็จะ เป็น ผู้บรรยายพฤติกรรมของชูชก เพื่อให้เห็นลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของชูชกเพิ่มขึ้น เช่น ตอน ชูชกได้นำงอมิตตคาไปเป็นภรรยา ก็แสดงถึงความพึงพอใจในตัวนางอมิตตคาจนไม่สามารถเก็บ อากาไรได้ ดังเนื้อความว่า

โศ ชูชโก วันนั้นชูชกเฝ้าชรา ต่ ทิสฺวา เมื่อเห็นรูปเจ้าอมิตตคาอุพเยวว์เร่อรูน
สุนทรครุณี หน้าน้อยเน่งนวลฉวีวรรณพิริศพรัง ชะชวยฉลาดเจิดฉายโคมเจลา ดังว่าพฤติโคเคา
เฝ้าชราจร ครั้นและว่าเห็นเหยื่อหญาอ่อนนอกโอสฐู้อ้า ละลนลานแลบเลียชีวหาหูหางระเหิดหัน
เฝ้าก็มีจิตเกษมสันต์โสมนัสขวนอิ่ง

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 130)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้บรรยายพฤติกรรมของชูชก ว่า เมื่อชูชกเห็นนางอมิตตาคืออ้าปาก แลบลิ้นเลียปาก หูหางระเหิดหันเหมือนพฤติกรรมของสุนัขที่เมื่อเห็นอาหารก็เกิดความดีใจ การบรรยายในลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นว่า ชูชกมีความหมกมุ่นในกามตัณหาด้วย ซึ่งเป็นลักษณะพฤติกรรมที่กล่าวเพิ่มเติมขึ้นจากตอนเปิดตัว

ในรามเกียรติ์ ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้เป็นผู้บรรยายถึงพฤติกรรมของนางค่อมกัจฉีว่า หลังจากที่นางค่อมกัจฉีโดนพระรามยิงกระสุนไล่ก็เกิดความแค้น จึงวางแผนเข้าเฝ้านางไภยเกษิผู้เป็นเจ้านายเพื่อให้นางไภยเกษิพูดความทวงสัตย์สัญญาที่ท้าวทศรถเคยให้ไว้กับนางไภยเกษิ ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น	ฝ่ายกัจฉีค่อมทาสี
แต่ต้องกระสุนพระจักรี	มีความแค้นเคืองอยู่เป็นนิจ
แจ้งว่าสมเด็จพระบิดรงค์	จะให้องค์พระรามจักรกฤษณ์
ทรงมหาเสวตฉัตรชาลิต	สถิตเป็นจรรโลงชาติ
มีความพยาบาทหมาย	ในองค์พระนารายณ์เรื่องศรี
จะแก้แค้นแทนทำให้ถึงที่	คิดแล้วกัจฉีก็เข้าไป

(รามเกียรติ์ เล่ม 1, 2557 : 377)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้บรรยายถึงความแค้นเคืองของนางค่อมกัจฉีที่มีต่อพระราม ซึ่งเป็นการบรรยายเพิ่มเติมจากตอนเปิดตัว เพื่อแสดงให้เห็นภาพของนางค่อมกัจฉีในฐานะผู้ถูกกระทำ อันมีผลต่อการดำเนินเรื่องต่อไป คือ พระรามไม่ได้ครองเมืองและต้องออกผนวช

ในพระอภัยมณี ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้มีการบรรยายคุณสมบัติที่ดีของนางวาสิเพิ่มเติมขึ้นมาจากตอนเปิดตัว เช่น เหตุการณ์ในตอนทำศึกกับเจ้าลิงกา ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้บรรยายว่า นางวาสิมีฝีมือในการยิงธนู เพราะเมื่อนางยิงธนูใส่เจ้าลิงกา ลูกธนูทั้งสามดอกก็สามารถทะลุเกราะของเจ้าลิงกาได้ ทั้งอีกหนึ่งดอกยังอยู่ที่แขนขวา ดังเนื้อความว่า

พอเห็นแขกแบกเจ้าลิงกาวิ่ง	เลียบดลิ่งจะลงเรือกับัน
นางวาสิฝีมือแม่นกาทัณฑ์	เขย่งยันยิงท้าวเจ้าลิงกา
ทั้งสามลูกถูกเกราะกะเทาะทะลุ	ลูกหนึ่งปรุปักแน่นที่แขนขวา
พอทหารของสองมือคือเข้าม้า	ยกใส่บ่าแบกพระองค์วิ่งลงเรือ

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 324)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้บรรยายให้เห็นว่า นางวาฬีเป็นผู้ที่มีความสามารถในการยิงธนู ซึ่งการเพิ่มเติมให้เห็นถึงคุณสมบัติที่ดีของนางวาฬีมากขึ้น

ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้กล่าวถึงนิสัยและพฤติกรรมอื่น ๆ ของตัวละคร อปลักษณ์เพิ่มเติม จะเป็นการเพิ่มเติมจากที่ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ได้กล่าวถึงตัวละครอปลักษณ์ในตอน เปิดตัวตัวละครอปลักษณ์ เพื่อให้ให้เห็นนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครอปลักษณ์ในด้านอื่น ๆ เพิ่มขึ้น

จากการศึกษาการสร้างตัวละครอปลักษณ์ด้วยกลวิธีการสร้างจากการบรรยาย ของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้พบว่า ผู้เล่าเรื่องจะบรรยายถึงตัวละครอปลักษณ์เมื่อต้องการเปิดตัวตัวละคร อปลักษณ์ เพื่อแนะนำตัวละครอปลักษณ์ให้ผู้อ่านได้รับรู้ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเผยให้เห็น ลักษณะภายนอกและลักษณะนิสัยของตัวละครอปลักษณ์ในเบื้องต้น และเมื่อการดำเนินเรื่องมี เหตุการณ์เพิ่มเติมขึ้น ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ก็จะบรรยายลักษณะนิสัยและพฤติกรรมบางประการของตัวละครอปลักษณ์เพิ่มเติม เพื่อให้เห็นถึงลักษณะนิสัยและพฤติกรรมอื่น ๆ ของตัวละครอปลักษณ์ในด้านอื่น ๆ อีก กลวิธีสร้างจากการบรรยายของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้เป็นการแสดงภาพของตัวละคร อปลักษณ์อย่างตรงไปตรงมา ทำให้ผู้อ่านสามารถรับรู้ลักษณะของตัวละครอปลักษณ์ได้ทันทีและ ชัดเจน

1.2 กลวิธีการสร้างจากการบรรยายของตัวละครอื่น

กลวิธีการสร้างจากตัวละครอื่น คือ การสร้างตัวละครอปลักษณ์โดยการเล่า จากตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง ซึ่งตัวละครในเรื่องจะใช้สายตาและความคิดคำนึง ใซ้บทสนทนาของตัวละครอื่น และใช้การแสดงออกทางพฤติกรรมเพื่อบรรยายลักษณะของตัวละครอปลักษณ์ กลวิธีการสร้างจากตัวละครอื่นสามารถนำเสนอให้เห็นภาพของตัวละครอปลักษณ์ได้ 2 ลักษณะ คือ ตัวละครอื่นบรรยายให้เห็นความไม่ดีของตัวละครอปลักษณ์ และตัวละครอื่นบรรยายให้เห็นความดีของตัวละครอปลักษณ์ ดังนี้

1.2.1 ตัวละครอื่นบรรยายให้เห็นความไม่ดีของตัวละครอปลักษณ์

ตัวละครอื่นที่บรรยายให้เห็นถึงความไม่ดีของตัวละครอปลักษณ์ มักจะเป็นตัวละครที่ขัดแย้งกับตัวละครอปลักษณ์ หรือตัวละครที่รังเกียจความอัปลักษณ์ ทำให้ กล่าวถึงตัวละครอปลักษณ์ในด้านที่ไม่ดี เช่น

ในมหาชาติคำหลวง ชาลีบรรยายถึงลักษณะของชูชก เมื่อชาลีพบชูชกครั้งแรกก็พบว่า ชูชกมีลักษณะบุรุษไทย 18 ประการ ซึ่งเป็นลักษณะของคนที่ดีว่าชั่วร้ายที่สุดบนโลกนี้ ดังเนื้อความว่า

เจ้าก็หลยวแลดูองคพายพ สบสรรพางคพรหมณ์นั้นน อฏฐารรสปริสโทเส ปตุสสิเจ้าก็
เห็นปรตยัษณ์ อนนอัปลักษณ์สิบแปดแห่ง ร้ายพันแห่งฝูงคนในโลกลยนี้

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 174)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า เมื่อพระชาลีพบชูชกก็เห็นปรตยัษณ์ ซึ่งคำว่า “ปรตยัษณ์” หมายถึง การเห็นประจักษ์ว่า ชูชกเป็นยักษ์ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบกับลักษณะของคนกับลักษณะของยักษ์ที่มีความชั่วร้าย ชูชกจึงมีลักษณะที่น่าได้ว่า ร้ายพันแห่งฝูงคนในโลกลยนี้ การสร้างภาพของชูชกผ่านสายตาและการคิดคำนึงของชาลี ทำให้เห็นมุมมองด้านลบที่มองว่า ชูชกเป็นคนที่อัปลักษณ์หรือมีความเลวทราม

นอกจากนี้ชาลียังบรรยายถึงรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะบุรุษไทย 18 ประการของชูชก ดังเนื้อความว่า

พรหมณ์นี้แข่งคดเล็บหิ้นน หน้าครึ่งทั้นทุรลักษณ์ โสคใส่ อโถ โอพทุชปิณทุโก
อนึ่งคอเป็นอนนออกพอก เถ้าแถลง หนอกหน้าญาณ อิกโสค ทีโฆคุดโรฎฐ โฐ จปโล ปากบนปกตำ
ลิ้นล่ำลายไหลออกแล กพาโร ภคคนาสโก จรหมุกหักคดเคี้ยว ฟนนงอกขี้ยวเสมอหมู ทอกนนั้น
กมุโกทโร ภคคปิฎฐี หลงงหัก เห็น โครงเปล่า มีห้องเท่าไ้หนาม โสคแล อโถ วิสมจกบุโก ตาขาว
ขวิดเบื่องบน ตาซ้ายสถนตคตำแล โลหสุสุ หริตเกโส มีหนวดพงหลงเงา ผมบางเทาเห็นแล่นแล
วลินั ดิลกาหโต ขี้แมลงวนนเหลือแล่ ทุกกระแบ่เนือบเห็นเปล่าเลยข บิงคโล จ วินโต จ ตาพรแว
แมวหลอก เอวหลงคอกคคคอ อิกโสค วิกโฎฐ จ พุรหา ขโร หนงงหยาบสุรสขงสับท ดูก็กรกรับกร
กรขบ โสค อจินานิปี สนุนทุโร หนงงลายหมายเสื่อปา อายพร้อยล่ำเลงไพร ทุกแห่งแล

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 174)

จากตัวอย่างเนื้อความเป็นเหตุการณ์หลังจากที่พระเวสสันดรยกกุมารทั้งสองให้แก่ชูชก และเมื่อชูชกได้กุมารทั้งสองมาก็ดีใจจนเลือดไหล กุมารทั้งสองทนความเจ็บไม่ไหวจึงหนีกลับมาหาพระเวสสันดร ชาลีจึงเล่าว่าชูชกมีลักษณะบุรุษไทย 18 ประการ เพื่อนำน้ำใจให้พระเวสสันดรเห็นว่า ชูชกมีรูปปลักษณ์ที่อัปลักษณ์มาก ความชั่วร้ายของชูชกก็มีมากเช่นเดียวกัน พระเวสสันดรจะได้ไม่ยกตนและกัณหาให้แก่ชูชกอีก การกำหนดให้ชาลีเป็นผู้บรรยายลักษณะของชูชก เพื่อสร้างน้ำหนักในการบรรยายให้เห็นถึงความชั่วของชูชกมากขึ้น

เพราะชาติคือผู้ที่ถูกชุกทำพฤติกรรมเลวร้ายใส่ ซึ่งจะเชื่อมโยงเข้ากับลักษณะบุรุษโทษที่เมื่อมีรูปลักษณะร้ายกว่าคนใน โลกนี้ ก็ส่งผลให้แสดงพฤติกรรมร้ายเช่นเดียวกัน

ในบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง ตอนเจ้าเงาะเข้าวัง มีการสร้างตัวละครเจ้าเงาะ โดยผ่านการบรรยายจากพฤติกรรมของท้าวสามนต์ กล่าวคือ เมื่อท้าวสามนต์เห็นเจ้าเงาะครั้งแรกก็ไม่อยากมองหน้า เพราะเจ้าเงาะมีรูปลักษณะที่อัปลักษณ์ อีกทั้งยังพูดประชดประชันให้นางรจนาลือกเจ้าเงาะ ดังนี้ข้อความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวสามนต์เห็นเงาะซังหน้าหน้า
เนื้อตัวเป็นลายคล้ายเตีปปลา	ไม่กลัวใครใจกล้าคุดัน
ผมหยิกยุ่งเหยิงเหมือนเชิงไฟ	หน้าตาตะขกัยมกะตัน
พระเมินเสียได้ไม่ดูมัน	แล้วมีบัญชาประชดรจนา
จงออกไปเลือกคู่ผู้ายเงาะ	มันงามเหมาะเหลือใจเป็นใบ้บ้า
หรือจะขอบออารมณ์สมหน้าตา	หน่อกษัตริย์จัดมาไม่พอใจ

(สังข์ทอง, 2545: 93-94)

จากตัวอย่างข้อความ จะเห็นว่า การบรรยายถึงตัวละครเจ้าเงาะผ่านพฤติกรรมของท้าวสามนต์ แสดงให้เห็นถึงภาพของเจ้าเงาะในเชิงลบ เนื่องจากการบรรยายผ่านของบุคคลภายนอกที่มีความรังเกียจในความอัปลักษณ์ จึงทำให้เห็นว่า เจ้าเงาะเป็นผู้ที่ไม่ดีทั้งรูปลักษณะภายนอกและภายในจิตใจ

หลังจากที่นางรจนาลือกเจ้าเงาะมาเป็นคู่ครอง การบรรยายของท้าวสามนต์ที่กล่าวถึงเจ้าเงาะก็ยังคงแสดงให้เห็นภาพของเจ้าเงาะในเชิงลบ คือ ท้าวสามนต์มองว่าเจ้าเงาะทำให้ตนเองต้องขายหน้า จึงต้องกำจัดให้พ้นทาง ดังนี้ข้อความว่า

เมื่อนั้น	ท่านท้าวสามนต์เป็นใหญ่
ตั้งแต่เงาะพาธิดาไป	ให้แค้นขัดฤทัยทุกเวลา
รจนาเจ้ากรรมมันทำชั่ว	มีผัวเงาะร้ายให้ขายหน้า
จำจะคิดอ่านด้วยมารยา	พาลฆ่าเสียให้ได้ไม่ว่าย

(สังข์ทอง, 2545: 112)

จากตัวอย่างข้อความ จะเห็นว่า การบรรยายผ่านพฤติกรรมของท้าวสามนต์ในตอนดังกล่าวยังคงเป็นการแสดงภาพของเจ้าเงาะในเชิงลบเช่นเดิม เนื่องจากท้าวสามนต์ไม่อาจมองข้ามความอัปลักษณ์ไปได้

ในเสภาขุนช้าง ขุนแผน มีการสร้างตัวละครขุนช้างจากการบรรยายของนางเทพทอง โดยการใช้คำพูดคำหยาบ และแสดงพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความรังเกียจขุนช้าง แสดงให้เห็นภาพของขุนช้างในเชิงลบ ดังนี้ข้อความว่า

นางเทพทองร้องคำอ้ายยาก	พลิกคว่ำพลิกหงายอยู่ตัวสัน
ทุบตีตีเหมือนตีปิ่น	หัวล้านในครรภ์ตั้งวงเดือน
เสียดแรงอุ้มท้องประคองมา	ชกโคตรแม่อ้ายขี้เรือนเปื้อน
เลี้ยงมันไว้โยอายุเพื่อนเรือน	หัวเหมือนโคตรช้างไหนดให้เกิดมา
ค่าแล้วจึงเข้าไปนอนไฟ	แม่นมข้าไทให้รักษา
อาบนํ้าป้อนข้าวทุกเวลา	ไก่อเปลเห่เข้ามาทุกวัน
.....
นางเทพทองร้องคำอ้ายยาก	ช่างเดินหยกหยกเหมือนตลกโขน
ยึดไว้ไม่ปล่อยทิ้งทโมน	อ้ายผีโล้นที่ไหนปั้นได้มา
ไม่มีใจที่จะใคร่เข้าอุ้มชู	เหมือนค่างครอกหลอกกูดูขายหน้า
ทำตาบ้องแหวแหวกินปลา	อ้ายตายห้าตาแข่งไม่เว้นวัน

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555 : 5)

จากตัวอย่างข้อความ จะเห็นว่า การสร้างขุนช้างผ่านการบรรยายของนางเทพทอง เป็นการบรรยายตัวละครที่มีความใกล้ชิดกับตัวละครอปลักษณ์ อีกทั้งยังเป็นตัวละครที่มีความรังเกียจความอปลักษณ์ จึงเป็นการสร้างที่สามารถย้ำภาพความอปลักษณ์ของขุนช้างได้ชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากนางเทพทองเป็นคนใกล้ชิด คือ เป็นแม่ของขุนช้าง แต่ก็ยังคงรังเกียจขุนช้างเพราะความอปลักษณ์

นอกจากนี้ยังใช้ยังมีการสร้างขุนช้างผ่านการบรรยายปฏิกิริยาของนางวันทอง (นางพิมพิลาไลย) ในการบรรยายให้เห็นลักษณะของขุนช้าง เช่น ตอนขุนช้างไปของนางวันทองจากนางศรีประจัน เมื่อนางวันทองทราบว่าขุนช้างมาขอคนจากนางศรีประจันผู้เป็นแม่ก็ไม่พอใจ จึงเรียกตาผลมาตำหนิเพื่อกระทบกระเทียบขุนช้าง ดังนี้ข้อความว่า

ครานั้นนางพิมกับสายทอง	ฟังอยู่ในห้องให้ปวนปั้น
แค้นด้วยมารดาว่ากับมัน	อ้ายหัวควันลวนลามหยาบหยามเต็มที
ทำเปิดหน้าต่างแล้วร้องไป	อ้ายผลไปไหนมึงมานี้
อ้ายหัวล้านอกขนคนอัปรีช	งานการยังมีไม่นำพา

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555 : 87)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า การสร้างขุนช้างจากการบรรยายของ นางวันทองเป็นการบรรยายผ่านมุมมองของผู้ที่รังเกียจความอัปลักษณ์ และยังเป็นการสร้างผ่าน มุมมองผู้ถูกขุนช้างแสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีได้ การแสดงให้เห็นภาพของขุนช้างจึงปรากฏในเชิงลบ

การสร้างตัวละครอัปลักษณ์ผ่านการบรรยายของตัวละครอื่น ในเรื่อง ที่ทำให้เห็นความไม่ดีของตัวละครอัปลักษณ์พบว่า เป็นการบรรยายผ่านมุมมองของตัวละครที่มีความ รังเกียจความอัปลักษณ์เป็นสำคัญ ซึ่งเป็นตัวละครที่ใกล้ชิดกับตัวละครอัปลักษณ์ ตัวละครที่เป็นบุคคลภายนอก และตัวละครถูกกระทำจากตัวละครอัปลักษณ์ การบรรยายผ่านตัวละครเหล่านี้มี ผลทำให้เห็นภาพความไม่ดีของตัวละครอัปลักษณ์ได้ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้การสร้างตัวละคร อัปลักษณ์ผ่านการบรรยายตัวละครที่ใกล้ชิดกับตัวละครอัปลักษณ์ และตัวละครถูกกระทำจากตัว ละครอัปลักษณ์ยังทำให้ผู้อ่านเชื่อได้ว่า ตัวละครอัปลักษณ์เป็นภาพของความไม่ดีอย่างแท้จริง เนื่องจากตัวละครทั้ง 2 มีความสัมพันธ์กับตัวละครอัปลักษณ์ในฐานะผู้ใกล้ชิด และในฐานะ ผู้ถูกกระทำ

1.2.2 ตัวละครอื่นบรรยายให้เห็นความดีของตัวละครอัปลักษณ์

ตัวละครอื่นที่บรรยายให้เห็นถึงความดีของตัวละครอัปลักษณ์มักจะ เป็นตัวละครที่ไม่มีความขัดแย้งกับตัวละครอัปลักษณ์ หรือตัวละครอัปลักษณ์ถอดรูปเป็นผู้ที่มีความ งดงาม การนำเสนอมุมมองจึงมีการเปลี่ยนแปลงทำให้มีการพูดถึงตัวละครอัปลักษณ์ในด้านที่ดี เช่น

ในบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง มีการสร้างตัวละครเจ้าเงาะผ่านการ คิดคำนึงของนางรจนา เมื่อนางรจนาพบเจ้าเงาะครั้งแรกในตอนเลื่อกู้ก็มีการบรรยายถึงรูปลักษณ์ อังงงดงามที่ซ่อนอยู่ภายใต้ความอัปลักษณ์ของเจ้าเงาะ ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	รจนา นารีมีศักดิ์
เทพไทอุปถัมภ์นำซัก	นงลักษณ์ดูเงาะเงาะจง
นางเห็นรูปสุวรรณอยู่ชั้นใน	รูปเงาะสวมไว้ให้คนหลง
ใครใครไม่เห็นรูปทรง	พระเป็นทองทั้งองค์อร่ามตา
ชะรอยบุญเราไซ้จึงได้เห็น	ต่อมาเป็นคู่ครองกรรมมังหนา
คิดพลางนางเสียดมาลา	แม้ว่าเคยสมภิรมย์รัก
ของให้พวงมาลัยนี้ไปต้อง	เจ้าเงาะรูปทองจงประจักษ์
เสียดแล้วโถมขนงลักษณ์	ผินพัศตร์ทิ้งพวงมาลัยไป

(สังข์ทอง, 2545: 94)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า การบรรยายผ่านนางรจนานี้เห็นว่า เจ้าเงาะเป็นผู้มีความงดงามซ่อนอยู่ภายใต้ความอัปยศณ์ เป็นการนำเสนอภาพของเจ้าเงาะในเชิงบวก ซึ่งการบรรยายผ่านมุมมองของนางรจนาน่าจะเป็นความต้องการในการสื่อให้เห็นถึงการมองข้ามความอัปยศณ์ภายนอก เพื่อจะได้เห็นความงดงามภายในจิตใจ

อีกทั้งยังมีการสร้างตัวละครเจ้าเงาะผ่านการบรรยายของนางมณฑา เพื่อแสดงให้เห็นว่าเจ้าเป็นคนที่มีความรู้ ความสามารถ และมีอิทธิฤทธิ์ เนื่องจากนางมณฑาเห็นว่า เจ้าเงาะสามารถหาปลาและเนื้อทรายได้มาก จนเอาชนะลูกเขยทั้งหมดได้ ดังเนื้อความว่า

ผ่านเอ่ยผ่านเกล้า	อย่าชบเซาทุกขันทนหม่นหมอง
เออช่างสิ้นสติไม่ตรึตรง	จงฟังน้องชั่งจิตคิดดู
ขอบใจไพร่เขากล่าวถ้อย	ให้แต่งลูกเขยน้อยออกต่อสู้
เมียเห็นว่าเงาะนี้มีความรู้	พระอย่าได้ลบหลู่ว่าชั่วช้า
เพื่อนพานถือตัวไม่กลัวใคร	น้ำใจในค่อนั้นแก้วกล้า
เห็นจะรุ่งเรื่องอิทธิฤทธิ์	จึงหาเนื้อหาปลาได้มากมาย
แต่ก่อนผ่านเกล้าเฝ้าซึ่ง โกรธ	จงไปอ้อขอโทษเสียให้หาย
แม่นเงาะรับผจญเห็นพื้นอาย	ศิร้ายจะได้เวียงชัยคืน

(สังข์ทอง, 2545: 155)

นอกจากนี้ยังพบว่า การสร้างตัวละครเจ้าเงาะผ่านการบรรยายทำวสามนต์มีการเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเจ้าเงาะถอดรูปเงาะอันอัปยศณ์และกลับเป็นพระสังข์ผู้ที่มีความงดงาม ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	ทำวสามนต์ดับพระหัตถ์ฉัตร
ลูกเขยผู้ดีสันดาน	เป็นเฝ้าพวงศัวงศัวานกษัตรา
สมยศสมศักดิ์นารักใคร่	ที่นี้ไม่อ้ออายชายหน้าตา
พระลอบหน้าลอบไหล่ไปมา	จูบซ่ายจูบขวาถูกข้างาม

(สังข์ทอง, 2545: 167)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า หลังจากที่เจ้าเงาะถอดรูปออกเป็นพระสังข์ ทำวสามนต์กลับยกย่องพระสังข์ (เจ้าเงาะ) ทำให้เห็นการมองภาพของเจ้าเงาะเปลี่ยนไปจากที่มองในเชิงลบก็เป็นการมองเชิงบวก ซึ่งเป็นการมองผ่านมุมมองของผู้ที่ไม่สามารถมองข้ามความอัปยศณ์ แต่ยอมรับในความงดงาม

ในบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า มีการสร้างตัวละครนางแก้วหน้าม้าผ่านการบรรยายของนางมณฑาและท้าวมงคลราช สามารถแสดงให้เห็นความดีของนางแก้วหน้าม้า เช่น การบรรยายผ่านคำพูดของนางมณฑาที่ทำให้เห็นวิชาและความสามารถของนางแก้ว ดังเหตุการณ์ที่นางแก้วสามารถไปชะลอเขาพระสุเมรุมาได้ นางมณฑาก็บรรยายให้เห็นว่า นางแก้วน่าจะเป็นผู้ที่มีอิทธิฤทธิ์และมีความสามารถจึงชะลอเขาพระสุเมรุมาได้ ดังนี้ข้อความว่า

เมื่อนั้น	โถมขององค์เอกภิเชกศรี
ยืมพลางทางทูลทันที	น้องนี้จงสนทน่หัวใจ
อันเขาเมรุมาศบรรพต	โศภคโลกนี้หาไม่
ล้วนแล้วด้วยแก้วอำไพ	พึงจะได้ประสบพบพาน
นางแก้วล้นคนคนนี้	ต่อจะมีเดชากล้าหาญ
รู้เหาะเหินเดินโดยโพยมมาน	จึงได้ตีลาถนพรรณราย
รูปชั่วตัวคำคำต้อย	ใช้สอยได้การประมาณหมาย
พระลูกรักเนื้อเย็นเป็นชาย	จะเคียงขุ่นวุ่นวายไปไม่มี

(แก้วหน้าม้า, 2544: 20)

จากตัวอย่างข้อความ จะเห็นว่า การสร้างตัวละครนางแก้วหน้าม้าผ่านการบรรยายของนางมณฑา แสดงให้เห็นภาพของนางแก้วในเชิงบวก เนื่องจากนางมณฑามองข้ามรูปลักษณ์อันอัปลักษณ์ไป จึงทำให้เห็นคุณสมบัติที่ดีของนางแก้วหน้าม้า

หรือการบรรยายผ่านพฤติกรรมท้าวมงคลราชให้เห็นภาพของความดีของนางแก้วได้ ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากที่นางถอดหน้าม้าอันอัปลักษณ์ออกเป็นนางมณีผู้ที่มีความงดงาม ดังนี้ข้อความว่า

เมื่อนั้น	สองกษัตริย์ปรีดีเปรมเกษมสานต์
ลงจากแท่นที่ตะลึงตะลาน	สวมกอดเยววมาลัยแล้วตรัสมา
.....
น้อยฤาฐปราวสาวสวรรค์	นำชมสมกันจะหาไหน
สวมรูปหน้าม้าไว้ว่าไร	น้อยใจหนักหนาเป็นน่าขง
มารดรกรกอดศรีสะใภ้	ทรมวยกอดจวบรูปหลัง
น้อยฤาฐวงจิตช่างปีดบัง	ลูกน้อยร้อยซึ้งระกำกาย

(แก้วหน้าม้า, 2544: 186)

จากตัวอย่างข้อความ จะเห็นว่า การบรรยายผ่านพฤติกรรมของท้าวมงคลราชที่การเปลี่ยนแปลงไป เมื่อพบว่านางแก้วกลายเป็นนางมณีผู้ที่มีความงดงาม จากที่เคย

รังเกียจนางแก้วเพราะความอัปยศณ์ ก็เกิดเป็นความรักเพราะนางกลายเป็นหญิงที่มีความงดงาม การบรรยายผ่านพฤติกรรมของท้าวมงคลราชในลักษณะดังกล่าว ทำให้เห็นภาพของนางแก้วหน้าม้า (นางมณี) ในเชิงบวก ซึ่งเป็นการบรรยายผ่านมุมมองของผู้ที่ยอมรับในความงดงาม

การสร้างตัวละครนางแก้วหน้าม้าผ่านการบรรยายของนางมณฑาและ ท้าวมงคลราชพบว่า นางแก้วหน้าม้าจะปรากฏภาพความดีก็ต่อเมื่อนางแก้วแสดงความสามารถ ออกมา และถอดหน้าม้าออกเป็นผู้ที่มีความงดงามอันเป็นคุณสมบัติที่ดี

ในพระอภัยมณี มีการสร้างตัวละครนางวาฬีผ่านการบรรยายของพระ อภัยมณี โดยใช้การคิดคำนึง และการแสดงพฤติกรรมของพระอภัยมณีที่ไม่ได้แสดงท่าที่รังเกียจ รูปลักษณ์ของนางวาฬี สามารถบรรยายให้เห็นถึงภาพความดีของนางวาฬีได้ ดังเนื้อความว่า

จึงทูลความตามนางอังกาสา	อวดวิชาวยคดียิ่งทุกสิ่งสรรพ
พระทรงฟังสั่งให้พาเข้ามาพลัน	เห็นผิวพรรณพิศตรานางวาฬี
เหมือนคลาหน้าตุเหมือนปฐหนึ่ง	แลดูดังตะไคร่น้ำดำมืดหมิ
แต่กิริยามารยาทประหลาดดี	เห็นจะมีความรู้อยู่ในใจ
จึงแยมเยื่อนเอื้อนโอยฐ์โปรดประภาษ	เจ้าเป็นปราชญ์ปรีชาจะหาไหน
จะอยู่ด้วยช่วยบำรุงซึ่งกรุงไกร	เราขอบใจจะเลี้ยงให้เกียรติธรรม
แต่วิชาวาฬีมิโจน	อย่าถือใจแจ้งจริงทุกสรรพ
จะรอนราญการณรงค้คงกระพัน	หรือรับรองป้องกันประการใด

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 272)

หรือตอนที่นางวาฬีกล่าวถึงความต้องการของตนเองว่า ตนต้องการ จะเป็นมเหสีของพระอภัยมณี พระอภัยมณีก็ไม่ได้แสดงท่าทางรังเกียจ แต่ยังไม่ยอมให้นางเป็น มเหสี เนื่องจากยังไม่เห็นวิชาความรู้ และความสามารถของนางวาฬีอย่างชัดเจน ทว่าพระอภัยมณีก็ ยอมรับนางวาฬีมาเป็นสนมเอก ดังเนื้อความว่า

พระฟังนางช่างเปรียบเห็นเฉียบแหลม	จึงยิ้มแยมยกย่องให้ผ่องศรี
ซึ่งมุ่งมาดปรารถนาของวาฬี	จะเป็นที่อัศเรศเทศสุรางค์
แต่ความรู้ผู้ใดยังไม่เห็น	จะเสกเป็นปิ่นกษัตริย์ยังขัดขวาง
จะเลี้ยงไว้ใช้สอยอยู่พลางพลาง	เป็นเพียงนางสนมให้สมรัก

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 275)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า พระอภัยมณีการแสดงออกที่ดีต่อ นางวาฬี เนื่องจากยอมรับในวิชาความรู้และความสามารถของนางวาฬีได้ แต่ในด้านรูปลักษณ์อัน

อุปนิสัยของนางวาฬยังคงเป็นสิ่งที่พระอภัยมณีไม่สามารถที่จะยอมรับได้ พระอภัยมณีจึงยอมให้นางวาฬเป็นนางสนมเอก ซึ่งพระอภัยมณีก็ไม่ได้มีแสดงท่าทางรังเกียจนางวาฬแต่อย่างใด ดังนั้นการให้นางวาฬเป็นเพราะสนมก็เป็นสิ่งที่ตอบแทนความดีของนางวาฬ

ในอภินุราช มีการบรรยายนางศรีสาหนผ่านการคิดคำนึงของท้าวอภินุราช เช่น ตอนท้าวอภินุราชพบนางศรีสาหน แสดงให้เห็นว่านางศรีสาหนมีรูปลักษณะที่งดงามดังเนื้อความว่า

เห็นนารีศีลิ่งพริ้งเพริศ	โถมเถิดเถิดอย่างนางสวรรค์
สวสออาจคางคิ้วผิวพรรณ	เป็นสองผมคมสันเพียงขวัญฤดา
ถันเทียบเรียบปทุมที่หุ้มฝัก	ดูหน้าตาน่ารักหนักหนา
นาสิกเสี้ยมเอี่ยมโอโสกา	นุ่งผ้าแดงห่มสีชมพู
จุ่มน้ำมัจฉาหญิงยิ่งอย่าง	รูปร่างรัดกุมใส่ตุ้มหู
พินิจไหนให้เห็นนำเอ็นดู	จะใครรู้เรื่องความตรัสถามไป

(อภินุราช, 2528: 6)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า การสร้างตัวละครนางศรีสาหนผ่านการบรรยายของท้าวอภินุราช ทำให้เห็นถึงความดีงามของนางศรีสาหนในด้านรูปลักษณะ แม้ว่านางศรีสาหนจะมีหน้าอกหย่อนยาน ผมหงอก และรูปร่างที่จ้ำม่ำก็เป็นรูปลักษณะที่มีความงดงาม อีกทั้งนางศรีสาหนยังเป็นหญิงที่น่าเอ็นดู ทั้งนี้เกิดจากอิทธิฤทธิ์ของเทพารักษ์ที่ต้องการคลายใจให้ท้าวอภินุราชเชื่อว่านางศรีสาหนเป็นผู้หญิงที่มีความดีงาม การบรรยายลักษณะของนางศรีสาหนผ่านมุมมองของท้าวอภินุราชจึงปรากฏภาพในเชิงบวก

การสร้างตัวละครอุปนิสัย โดยให้ตัวละครอื่นบรรยายให้เห็นถึงความดีของตัวละครอุปนิสัยพบว่า ตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องมักจะมองข้ามรูปลักษณะอันอุปนิสัยของตัวละครอุปนิสัยไป จึงเห็นคุณสมบัติที่ดีของตัวละครอุปนิสัย เช่น ความสามารถ และความกล้าหาญ และมองว่าตัวละครอุปนิสัยสามารถช่วยเหลืออุปถัมภ์ตนเองได้ นอกจากนี้การมองตัวละครอุปนิสัยในด้านดีเพราะอิทธิฤทธิ์ของเทพารักษ์ที่คลายใจให้มองเห็นความอุปนิสัยเป็นความดีงาม

จากการศึกษาสร้างตัวละครอุปนิสัยจากการบรรยายของตัวละครอื่นพบว่า ตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องมักแสดงภาพของตัวละครอุปนิสัยในด้านลบ โดยมองว่าตัวละครอุปนิสัยเป็นผู้ที่มีความเลวทราม ต่ำช้า และน่ากลัว นอกจากนี้ยังแสดงภาพของตัวละครอุปนิสัยในด้านดี

อีกด้วย หากตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องมองตัวละครอัปลักษณ์ในด้านดีก็จะต้องเห็นว่า ตัวละครอัปลักษณ์นั้นมีคุณสมบัติที่ดีหรือสามารถช่วยเหลืออุปถัมภ์ตนเองได้

1.3 กลวิธีการสร้างจากถ้อยคำของตัวละครอัปลักษณ์

กลวิธีการสร้างจากถ้อยคำของตัวละครอัปลักษณ์ คือ ตัวละครอัปลักษณ์เป็นผู้กล่าวถึงลักษณะของตนเอง เพื่อนำเสนอให้ผู้อ่านเห็นถึงลักษณะของตัวละครอัปลักษณ์ กลวิธีการสร้างจากตัวละครอัปลักษณ์สามารถแสดงให้เห็นภาพของตัวละครอัปลักษณ์ได้ 2 ลักษณะ คือ ตัวละครอัปลักษณ์กล่าวถึงตนเองในด้านดี และตัวละครอัปลักษณ์กล่าวถึงตนเองในด้านไม่ดี

1.3.1 ตัวละครอัปลักษณ์กล่าวถึงตนเองในด้านดี

ตัวละครอัปลักษณ์กล่าวถึงตนเองในด้านดี ใน 2 ลักษณะ คือ การกล่าวถึงตนเองในด้านดี เนื่องจากรู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนที่ซ่อนอยู่ภายใต้ความอัปลักษณ์ และการกล่าวถึงตนเองในด้านดี เพราะมีเจตนาอันแฝงเร้นบางประการ

1.3.1.1 ตัวละครอัปลักษณ์รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตน

ตัวละครอัปลักษณ์รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนภายใต้ความอัปลักษณ์กล่าวคือ ตัวละครอัปลักษณ์รู้ว่าตนเองมีรูปลักษณ์ทั้งงดงามหรือคุณสมบัติที่ดี ตัวละครอัปลักษณ์จึงกล่าวถึงตนเองในด้านดี โดยมีมักจะกล่าวถึงคุณสมบัติที่ดีของตนเอง เช่น

ในบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง มีการสร้างตัวละครเจ้าเงาะผ่านถ้อยคำของเจ้าเงาะ เช่น บทสนทนาของเจ้าเงาะที่กล่าวตอบนางรจนา ทำให้เห็นมุมมองด้านรูปลักษณ์ในแง่บวก ซึ่งเจ้าเงาะมองว่ารูปลักษณ์ของตนไม่เป็นปัญหา ดังเนื้อความว่า

โถมเอยมเฉลา	เออะไรรู้เท่าไปทุกสิ่ง
แสนเฉลียวฉลาดลวงทั่วถึง	มันก็จริงกระนั้นนั่นและซี
ขึ้นจะมากวักก้อนก่อนว่า	เงาะของข้าเคยใส่ทำไมลี
ผู้หญิงมักต้องจิตประสิทธิ	อย่าเฝ้าติตะบอยไปหน่อยเลย
ถึงหนวดครารู้งรังช่างประไร	เอาแหนบอนเสียดายดอกน้องเอ๋ย
หัวพริกหยิกยุ่งอย่าเยาะเย้ย	ถ้าหิวเสยสอยหยั่งแล้วคงงาม
ทำไมกับรูปชั่วตัวดำ	จะอาบน้ำขจัดสีส้มมะขาม
ละลายดินสอพองสักสองสาม	ทำให้งามตลอดเท่าขาวทั้งตัว

ถึงตาพองท้องพลูยพิพุล
จงปรานีเงาะป่าเถิดอย่ากลัว

อย่าดูหมิ่นกินจุไม่ใช่ชั่ว
จงแต่งตัวให้งามตามใจน้อง

(สังข์ทอง, 2545: 103)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า ถ้อยคำที่เจ้าเงาะกล่าวกับนางรจนาวา เจ้าเงาะมีรูปลักษณะที่ไม่งดงาม แต่น้ำเสียงที่ของเจ้าเงาะที่กล่าวถึงรูปลักษณะของตน แสดงให้เห็นว่ารูปลักษณะไม่มีความบกพร่อง เพราะสามารถปรับปรุงให้มีความงดงามขึ้นได้ เนื่องจากเจ้าเงาะทราบว่าตนเองเป็นผู้ที่มีรูปลักษณะงดงามซ่อนอยู่ภายใต้ความอัปลักษณ์

นอกจากนี้การบรรยายจากถ้อยคำของเจ้าเงาะยังทำให้เห็นถึงความสามารถของเจ้าเงาะด้วย เช่น เหตุการณ์ในตอนท้าวสามนต์ให้ลูกเขยทั้งเจ็ดไปหาปลา เมื่อนางรจนาทราบเรื่องก็เกรงว่าเจ้าเงาะจะโดนประหารชีวิต แต่ถ้อยคำของเจ้าเงาะที่กล่าวตอบนางรจนา แสดงถึงความมั่นใจในความสามารถของตน ทำให้เห็นว่าเจ้าเงาะเป็นผู้ที่มีอิทธิฤทธิ์และความสามารถในการหาปลา ดังเนื้อความว่า

น้องเอยน้องรัก
อย่าครวญครำน้ำเนตรพุ่มพวย
ทั้งในใต้ฟ้าไม่หาได้
ทำไมกับมัจฉาเจ้าอย่ากลัว
ไปนอนเสียให้สบายหายเจ็บหลัง
แยมัศวลดชวนจุมพิตพัศตร์

งามพัศตร์ผ่องเหมือนดังเดือนหงาย
แสนเสียดายนวลน้องจะหมองมัว
ที่ขบใจเจ้านักที่รักตัว
สักแสนตัวก็ได้ไม่ยากนัก
จะมานั่งโศกด้วยปลาผัก
น้องรักเจ้าอย่าปรารมภ์เลย

(สังข์ทอง, 2545: 116)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า ถ้อยคำของเจ้าเงาะกล่าวตอบนางรจนาวา *ทำไมกับมัจฉาเจ้าอย่ากลัว สักแสนตัวก็ได้ไม่ยากนัก* แสดงให้เห็นถึงความมั่นใจในความสามารถของตน อีกทั้งที่กล่าวว่ *ไปนอนเสียให้สบายหายเจ็บหลัง* ยังเป็นการกล่าวขำเพื่อให้นางรจนาเชื่อมั่นในความสามารถของตน แสดงให้เห็นว่าเจ้าเงาะมีการมองภาพของตนเองในด้านดี ทั้งนี้เจ้าเงาะรู้ว่าตนเองเป็นผู้ที่มีอิทธิฤทธิ์และความสามารถ เพียงแต่คุณสมบัติที่ดีเหล่านี้ถูกซ่อนอยู่ภายใต้ความอัปลักษณ์ จึงไม่สามารถแสดงออกมาได้อย่างชัดเจน เจ้าเงาะถึงนำเสนอคุณสมบัติที่ของตนผ่านถ้อยคำแทน

นางวาลี ในพระอภัยมณี มีการสร้างตัวละครนางวาลีผ่านถ้อยคำของนางวาลี ทำให้เห็นว่า นางวาลีรู้ว่าตนมีรูปลักษณะที่อัปลักษณ์ แต่นางกลับมองข้ามความอัปลักษณ์ไป และกล่าวถึงคุณสมบัติที่ดีของนาง ดังเนื้อความว่า

นางทูลว่าข้าน้อยนี้รูปชั่ว	ก็รู้ตัวมันคงไม่สงสัย
แต่แสนงามความรู้ที่อยู่ในใจ	เหมือนเพชรไพฑูรย์ไม่ฝ้ำราลี
แล้วหมายว่าฝ่ายพระบาทก็มีห้าม	ล้วนงามงามเคยประณตบทศรี
แต่หญิงมีวิชาเช่นข้านี้	ยังไม่มีไม่เคยเลยทั้งนั้น
จึงอุตสำหามขอมน้อมประณต	ให้พระยศใหญ่ยิ่งทุกสิ่งสรรพ
บรรดาผู้รู้วิชาสารพัน	จะหมายมันพึงบารมี
แม้ทรงศักดิ์รักโถมประโลมสวาท	ไม่เลี้ยงปราษฎไวยำรุงซึ่งกรุงศรี
ก็คิดอย่างทำเนียบประเวณี	เห็นคนดีจะไม่มาสาภิภักดี
ขอพระองค์ทรงตรีกให้ลี้ซึ่ง	เป็นที่พึงแผ่ไปทั้งไตรจักร
อันรูปหญิงพริ้งเพริศล้ำเลิศลักษณ์	ดีแต่รักรอนราญการโลกีย์

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 275)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า ถ้อยคำที่นางวาลีกล่าวกับ พระอภัยมณีจะเน้นไปที่ความรู้และความสามารถของนางอันเป็นคุณสมบัติที่ดี เพื่อให้พระอภัยมณี ใฝ่มองข้ามความอัปลักษณ์ และเห็นความคิดของตน จะได้รับนางมาช่วยเหลือในการทำศึกสงคราม ซึ่งถ้อยคำของนางวาลีแสดงให้เห็นภาพที่นางวาลิมองตนเองในเชิงบวก โดยการเน้นไปที่คุณสมบัติ ที่ดีมากกว่ารูปลักษณ์ภายนอก

ในบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า มีการสร้างตัวละครนาง แก้วหน้าม้าผ่านถ้อยคำของนางแก้วหน้าม้า ทำให้เห็นว่า แม้นางแก้วจะมีรูปลักษณ์ที่อัปลักษณ์ แต่ก็ มีความสามารถ เนื่องจากนางไปชะลอเขาพระสุเมรุมาได้ ดังนั้นเมื่อนางจึงควรถูกเป็นมเหสีของ พระพิณทอง ดังเนื้อความว่า

ฟังมารดา	โกรธาเค้นขัดสะบัดหนี
ตอบว่าข้าแค้นแสนทวี	บัดนี้แก้เหล่าชาวประชา
มิได้พระเมรุคังเกณฑ์การ	จะประหารให้สิ้นนวงศา
บัดนี้ชนไปได้มา	จะทิ้งสัตว์สัญญาเสียอย่างไร
ถึงรูปชั่วตัวดำต่ำศักดิ์	จะร่วมเรียงเคียงพักตร์ให้จงได้
ให้ลือเลื่องเฟื่องฟูทั้งกรุงไกร	ว่าเชษฐใจเป็นหม่อมจอมมารี

(แก้วหน้าม้า, 2544: 18)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า ถ้อยคำของนางแก้วหน้าม้า ที่กล่าวว่า ถึงรูปชั่วตัวดำต่ำศักดิ์ จะร่วมเรียงเคียงพักตร์ให้จงได้ ทำให้เห็นว่านางแก้วมองข้าม รูปลักษณ์ที่อัปลักษณ์ของตนไปและมองที่ความสามารถตนแทน ซึ่งเป็นการตอบโต้การมองของ

ผู้อื่นที่มองเพียงความอับลักษณ์ของนาง นางแก้วจึงใช้ถ้อยคำเพื่อนำเสนอคุณสมบัติที่ดีให้ผู้อื่นได้เห็น และยอมรับในความสามารถของนาง

1.3.1.2 ตัวละครอับลักษณ์มีเจตนาอันแฝงเร้น

ตัวละครอับลักษณ์กล่าวถึงตนเองในด้านดี เนื่องจากมีเจตนาอันแฝงเร้น คือ การลวงตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องให้หลงเชื่อหรือทำตามความต้องการของตน พบว่าตัวละครที่มักกล่าวถึงตนเองในด้านดี โดยมีเจตนาแฝงเร้นมักเป็นตัวละครอับลักษณ์ที่มีนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี เช่น

ชูชก ในมหาเวสสันดรชาดก ถ้อยคำของชูชกที่กล่าวตอบพระอัญญาฤๅษีแตกต่างไปจากถ้อยคำของพระอัญญาฤๅษีที่กล่าวว่า ชูชกจะต้องเป็นผู้ไม่หวังดีกับพระเวสสันดรอาจมาของนางมัทรีหรือกุมารทั้งสอง แต่ชูชกกล่าวตอบพระอัญญาฤๅษีว่า ตนเองเป็นคนดี และได้มีเจตนามานางมัทรีหรือกุมารทั้งสองตามที่อัญญาฤๅษีกล่าว ดังเนื้อความว่า

พระเจ้าข้าพระฤๅษีอย่ามาเพ้อมาพาล โกรธ ข้าชชี่นี้ใช้พราหมณ์โหดหินชาติเหมือนเช่นว่า ไม่จงหวังตั้งหน้ามาขอทาน กระทำให้เสียจารีตราชวิสัยมหาศาลสืบประเวณี ถึงจะบริภาษพ้อจนเพียงนี้ ข้าน้อยก็หนักแน่นนึกเกรงใจไม่โกรธตอบ ด้วยตั้งตัวอยู่ในความชอบไม่ผิดแผก มานี่หวังจะใคร่ประสพพบพิตรพุทธพงศ์ทิพากร อันเป็นศรีสวัสดิ์สุนทรทางทัสนานุตรियธรรมอันอุดม ด้วยได้เคยสโมสรมาคมคบหา กับพระองค์ผู้ทรงปรีชาเชื้อปราชญ์ไม่มีเปรียบ ประยูรยศอันใหญ่ยิ่ง แต่จากเมืองมาอยู่ป่าเป็นความจริง ข้าพเจ้ายังไม่ได้พบพระองค์เลย พระคุณเจ้าเอ๋ยเอ็นดูเด็กถ้าวรแห่ง จงช่วยแนะนำตำแหน่งแนวนิवासสถานให้แก่ข้าพฤๅชาจารย์ ณ กาลบัดนี้เถิด

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 196)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า ถ้อยคำพูดของชูชกมีการกล่าวถึงตนเองในด้านดี สืบเนื่องจากความว่า ข้าชชี่นี้ใช้พราหมณ์โหดหินชาติเหมือนเช่นว่า เพราะตนเองถือปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง สืบเนื่องจากความว่า ด้วยตั้งตัวอยู่ในความชอบไม่ผิดแผก การที่ชูชกกล่าวถึงตนเองในแง่ดี เพราะชูชกมีเจตนาแอบแฝง คือ การลวงให้พระอัญญาฤๅษียอมบอกทางให้ตนได้พบกับพระเวสสันดรเพื่อตนจะได้ช้กุมารทั้งสอง

ชีเปลือย ในพระอภัยมณี ถ้อยคำของชีเปลือยที่กล่าวตอบ
 สุตสาครว่า ทำให้เห็นถึงการสร้างภาพของชีเปลือยเพื่อให้ผู้อื่นเห็นว่าตนเป็นคนดี ดังเนื้อความว่า

ชีเปลือยนั่งฟังขัดสมาธิพับ	แสนสับปลับปลิ้นปลอกบอกลินสัย
เราตัดขาดปรารถนาไม่อาลัย	ด้วยเห็นภัยวิปริตอนิจจัง
อันร่างกายหมายเหมือนหนึ่งเรือนโรค	แสนโสโครกคืออายุก็เป็นทุกขัง
เครื่องสำหรับยับยวบอสุก้าง	จะปิดบังเวทนาไว้ว่าไร
เราถือศีลจินตนาทิวาโมกข์	สละโลกรูปนามตามวิสัย
บังเกิดเป็นเบญจขันธ์มาฉันท	ก็ทิ้งไว้เช่นนั้นจึงฉันท
ไม่รักรูปร่างกายเสียดายชาติ	อารมณ์มาตมุงหมายจะหน่ายหนี
นี้ตัวท่านการุระอะไรมี	มาเดี๋ยวนี้จะไปหนตำบลใด

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 301)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า ถ้อยคำที่ชีเปลือยกล่าวตอบ
 สุตสาครว่า ตนเป็นนักบวชที่อยู่ในศีลธรรม และสละในเรื่องทางโลก จึงไม่มุ่งห่มเสื้อผ้า เป็นการ
 กล่าวเพื่อทำให้อุตสาครมองว่าตนเป็นคนดี ซึ่งเป็นเจตนาแอบแฝง เนื่องจากชีเปลือยต้องการไม้เท้า
 และม้ามังกรของสุตสาคร จึงนำเสนอภาพของตนเองในด้านดี เพื่อลวงให้อุตสาครหลงเชื่อจะได้ซึ่ง
 ไม้เท้าและม้ามังกร

นางศรีสาห ในอภัยนุราช ถ้อยคำของนางศรีสาหที่กล่าว
 ท้าวอภัยนุราช ทำให้เห็นว่า นางศรีสาหเคยเป็นนางฟ้า แต่ทำผิดกฎจึงถูกสถาปนาให้มาอยู่ในป่า ซึ่ง
 เป็นการกล่าวถึงตนเองเพื่อสร้างภาพให้ท้าวอภัยนุราชเห็นว่าตนเป็นหญิงที่มีความงดงามดั่งนางฟ้า
 ดังเนื้อความว่า

ฟังคำ	นางทำรมือยถอยหนี
พลางบนบอบตอบว่าข้านี้	ชื่อศรีสาหไรพงศ์พันธุ์
เดิมสำหรับขับร้องรองบาท	เจ้าไกรลาสเลี้ยงไว้ในสวรรค์
ข้าเล่นเพื่อนเขื่อนเทียนเป็นโทษทัณฑ์	จึงสถาปสรค์มาอยู่ในป่าดอน

(อภัยนุราช, 2528: 7)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า ถ้อยคำของนางศรีสาหที่
 กล่าวตอบท้าวอภัยนุราช เป็นการแสดงให้เห็นภาพของตนเองในด้านดี ซึ่งมีเจตนาแอบแฝง คือ การ
 ลวงให้ท้าวอภัยนุราชลุ่มหลงว่าตนเป็นนางฟ้าที่มีความงดงามทั้งด้านรูปลักษณ์ และกิริยามารยาท
 และไม่ได้เป็นผีสิงอย่างที่ตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องกล่าวถึง

กลวิธีการสร้างจากถ้อยคำของตัวละครอปลักษณ์ โดยตัวละครอปลักษณ์กล่าวถึงตนเองในด้านดี เนื่องจากรับรู้ตัวตนที่แท้จริงของตนเองที่ซ่อนอยู่ภายใต้ความอปลักษณ์จึงทำให้มองข้ามเรื่องรูปลักษณ์ภายนอกไป และมองคุณสมบัติที่ดีของตนเองแทน นอกจากนี้ตัวละครอปลักษณ์ยังกล่าวถึงตนเองในด้านดี เนื่องจากมีเจตนาแฝงเร้นเพื่อโน้มน้าวและลวงตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องให้เชื่อและทำตามความต้องการของตน ซึ่งการให้ตัวละครอปลักษณ์กล่าวถึงตนเองในด้านดีโดยมีเจตนาแฝงเร้น ทำให้เห็นความซับซ้อนของการนำเสนอภาพของตัวละครอปลักษณ์ นับว่าเป็นวิธีการที่ช่วยเสริมให้ตัวละครอปลักษณ์มีความน่าสนใจมากขึ้น

1.3.2 ตัวละครอปลักษณ์กล่าวถึงตนเองในด้านไม่ดี

ตัวละครอปลักษณ์กล่าวถึงตนเองในด้านไม่ดีมักจะกล่าวถึงรูปลักษณ์ของตนในด้านไม่ดี โดยมองรูปลักษณ์อันอปลักษณ์เป็นเสมือนอุปสรรคที่ขัดขวางความรักของตน แต่ก็มีกรกล่าวถึงคุณสมบัติของตนในด้านไม่ดีด้วย เช่น

ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ขุนช้างกล่าวถึงรูปลักษณ์ของตนเองในด้านที่ไม่ดี ดังนี้ข้อความตอนขุนช้างครวญถึงนางวันทอง (นางพิมพิลาไลย) เนื้อความว่า

รูปตัวชั่วช่างกระไรเลย

ถ้าถูกพญาสีหิพรหมณ์

กริดกรายชาย ไปให้เห็นหน้า

นี่เนื้อตัวชั่วช้าเป็นราศี

ขุนช้างเอี้ยเลียนโล่งคังโขลงข้าม

จะซุบให้เหมือนพระรามชเรศตรี

สีลาที่จะพวยมาด้วยที่

ไม่มีดีสารพัดชั่วครยา

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 83)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า ถ้อยคำที่ขุนช้างกล่าวถึงตนเองว่า หากตนได้พบพญา หรือผู้วิเศษก็จะให้ซุบตัวให้งดงามเหมือนพระราม อีกทั้งความที่ขุนช้างกล่าวว่า นี่เนื้อตัวชั่วช้าเป็นราศี ไม่มีดีสารพัดชั่วครยา ซึ่งคำพูดของขุนช้างแสดงออกถึงความไม่พอใจในรูปลักษณ์ของตนเอง แสดงให้เห็นว่าขุนช้างมีการมองรูปลักษณ์ของตนเองในด้านไม่ดีเช่นกัน

ในบทละครนอกเรื่อง คาวิ ท้าวสันนุราชกล่าวว่ารูปลักษณ์ของตนที่แก่เกินไป เป็นอุปสรรคที่ทำให้นางจันท์สุดาไม่ยอมความรักจากรักตน ดังนี้เนื้อความว่า

เมื่อนั้น

ตั้งแต่ได้จันท์สุดาใจ

สุดแสนรักใคร่ไหลหลง

พระครวญคร่ำคำริตรีตรง

ท่านท้าวสันนุราชเป็นใหญ่

มาไว้ในที่มนเทียรทอง

นางไม่ปลงประคิพัทธ์ให้ขัดข้อง

ไฉนหนอนวลละอองจะเอ็นดู

พระท่าเสน่ห์เหล่ากัลป์หลายสิ่ง
สิ้นตำรับตำราวิชาครู

นางยี่ง่าว่านำออดสู
เพราะกายญแก่เกินขนาดไป

(บทละครนอกเรื่อง คาวี, 2545: 429)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า ถ้อยคำของท้าวสันนุราชที่กล่าวถึงตนเองว่า ตน ได้ทำทุกวิธีเพื่อให้นางจันท์สุดารัก แต่นางก็ยังไม่สนใจเพราะร่างกายของตนที่แก่ชรา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าท้าวสันนุราชมีการมองรูปลักษณ์ของตนในเชิงลบ

ในบทละครนอกเรื่อง คาวี ถ้อยคำที่นางคันทมาลีก่กล่าวตอบพระคาวี แสดงให้เห็นถึงการมองรูปลักษณ์ของตนเองว่าไม่ดี เนื่องจากความชราภาพ ดังเนื้อความว่า

ถ้อยเอ่ยถ้อยคำ	เจ็บช้ำน้ำใจเป็นหนักหนา
ก้อนพลางทางตอบวาจา	ช่างเกิดหน้าตามันหม่อมมอม
.....
อย่าหุยกหุยกิ่งหยาวไซ้สาวแล้	มันคนแก่คนเฒ่าแท้เฝ้าผม
รูปร่างช้ำช้ำไม่น่าชม	เจ้าคารัการมพอสมตัว
ทั้งอาภัพอัปลักษณ์หนักหนา	พระก็ตรัสเป็นตราแล้วว่าช้ำ
จะขึ้นเข้าใกล้ช่างไม่กลัว	หน้อยจะพาให้มัวมอมไป

(บทละครนอกเรื่อง คาวี, 2545: 458)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า ถ้อยคำของนางคันทมาลีก่ที่กล่าวตอบพระคาวีว่า **รูปร่างช้ำช้ำไม่น่าชม** และ **ทั้งอาภัพอัปลักษณ์หนักหนา** อีกทั้ง **หน้อยจะพาให้มัวมอมไป** สามารถแสดงให้เห็นถึงการมองรูปลักษณ์ของตนเองว่าไม่ดี อีกทั้งรูปลักษณ์ที่ไม่ดีของตนจะส่งผลคนที่มึรูปลักษณ์งดงามอย่างท้าวสันนุราชชบชว (พระคาวี) ไร้ความงดงามไปด้วย

ในพระอภัยมณี ถ้อยคำของนางผีเสื้อสมุทรที่กล่าวถึงตนเองว่าเป็น **ยักษ์อัปลักษณ์** จึงต้องแปลงกายเป็นผู้หญิงที่มีความงดงาม ทำให้เห็นการมองลักษณะมองตนเองในด้านลบ ดังเนื้อความว่า

อสุรีผีเสื้อแสนสาวท	เห็นภูวนาหนึ่งไปก็ใจหาย
เออพ่อทูนหัวผิวช้ำตาย	ราพนัร่ายลูปต้องประคององค์
เห็นอุ่นอยู่รู้ว่าสลับหลับ	ยังไม่ดับชนม์ชีพเป็นผุยผง
พอทูนหัวกลัวน้องนี้มันคง	ด้วยรูปทรงอัปลักษณ์เป็นยักษ์มาร
จำจะแสรังแปลงร่างเป็นนางมมนุษย์	ให้ผาดผุดทรวดทรงส่งสันฐาน
เห็นพระองค์ทรงโลมประโลมลาน	จะเกี่ยวพานรักใคร่ดังใจจง

แล้วอ่านเวทเพศยักษ์ก็สูญหาย
เอาธารามาขโลมพระโคมยง

สกดรัชกายดั่งกินนรนวลหง
เข้าแอบของคั่นวศพื้นคั่นประคอง

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 11)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า ถ้อยคำของนางผีเสื้อสมุทรที่กล่าวว่่า
พ่อบุญท้าวกลัวน้องนี้มีมันคง ด้วยรูปทรงอัปลักษณ์เป็นยักษ์มาร และพฤติกรรมของนางที่นิมิตกาย
เป็นมนุษย์ที่มีรูปลักษณะงดงาม แสดงให้เห็นว่า นางผีเสื้อสมุทรมีการมองรูปลักษณะของตนเองใน
ด้านลบ

ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ถ้อยคำที่หมื่นหาญกล่าวถึงตนเองว่า
เป็นผู้มีความสามารถ แต่กลับต้องพ่ายแพ้แก่ขุนแผน ซึ่งถ้อยคำดังกล่าวแสดงให้เห็นคุณสมบัติที่ดี
ของหมื่นหาญในด้านลบ เนื่องจากหมื่นหาญมองว่าตนเป็นผู้ด้อยความสามารถ ดังเนื้อความว่า

หมื่นหาญเห็นพลายแก้วนั้นแล้วคลาด	เข้าไทเข้ากลุ่มรุ่มกันสี่
อ้ายแก้วนี้จกจากบังอาจกรัน	เดิมสำคัญว่ามันเคอะเซอะชานมา
มาหมกคลุมซ่อนอยู่ไม่รู้แจ้ง	มันมาแกลิ่งล้อมตนเหมือนคนบ้า
ถูกก็เป็นคนดีมีวิชา	ยังอายนิดกว่าน้าน้อยใจ
ดั่งพญาสีหราชอันกราดเกรี้ยว	อยู่ถ้าเดียวสองตัวเห็นไม่ได้
ยังคิดยังแค้นให้แน่นใจ	เดินขึ้นบันไดไปเรือนพลัน

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 269)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า ถ้อยคำของหมื่นหาญกล่าวว่่า ตนเอง
เป็นผู้มีวิชาและความสามารถ แต่ขุนแผนมีวิชาดีและมีความสามารถมากกว่าตน ทำให้หมื่นหาญลด
ความมั่นใจลง ส่งผลให้ความสามารถของหมื่นหาญถูกลดทอนลงเช่นเดียวกัน ดังนั้นการแสดงให้เห็น
ถึงคุณสมบัติที่ดีของหมื่นหาญจึงเป็นภาพในด้านลบ

ในอภัยนุราช ถ้อยคำของนางศรีสาหงที่กล่าวถึงตนเองว่า ตนเองแก่
ชราไม่คู่ควรกับท้าวอภัยนุราช เป็นการแสดงให้เห็นการมองของนางศรีสาหงในด้านลบดัง
เนื้อความว่า

ทรงศักดิ์
น้องอุตส่าห์พยายามตามมา

อย่ารุกรานหาญหักหนักหนา
จะขอเป็นเช่นข้าฝ้าละออง

ด้วยกินสาวคราวแก่แพ้ม	ไม่ควรคู่ชวมสมสอง
ที่ร่นราวชาวเมืองเนืองนอง	อันรูปร่างอย่างน้องไม่ต้องการ
เหมือนเขาเปรียบเทียบความเมื่อยามรัก	น้ำต็มผักขมก็ชมหวาน
เมื่อจืดจางห่างเหินเนิ่นนาน	แต่น้ำตาลว่าเปรี้ยวไม่เหลือหวด
ขอสนองรองบาทเหมือนมาดหมาย	อย่าคว่นได้ให้อายอดสู
ราชกิจคิดชอบไม่รอบรู้	พระภูวไนยได้เมตตา

(อภินุราช, 2528: 11)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า ถ้อยคำของนางศรีสาหังที่กล่าวไว้ จะขอเป็นเช่นข้าฝ้าละออง หรือความว่า ขอสนองรองบาทเหมือนมาดหมาย เป็นการพูดแบบเจียมตัวในการกล่าวถึงตนเอง เนื่องจากรูปลักษณะที่แก่ชรา แสดงให้เห็นถึงการมองภาพของนางศรีสาหังในแง่ลบ การพูดแบบเจียมตัวเป็นส่วนหนึ่งในการใช้มารยาเพื่อลงให้ทำวอภินุราชเกิดความลุ่มหลงในตัวนางศรีสาหัง

กลวิธีการสร้างจากถ้อยคำของตัวละครอปลักษณ์ พบว่า ตัวละครอปลักษณ์มีการกล่าวถึงตนเองในด้านดีและด้านไม่ดี ตัวละครอปลักษณ์กล่าวถึงตนเองในด้านดี เพราะตัวละครอปลักษณ์รู้จักตัวตนที่แท้จริง จึงสามารถมองข้ามความอปลักษณ์ภายนอกไปได้ ทำให้มองเห็นคุณสมบัติที่ดีของตนมากขึ้น อย่างไรก็ตามจะพบว่า ตัวละครอปลักษณ์กล่าวถึงตนเองในด้านดี เพื่อสร้างภาพของตนให้ผู้อื่นเห็นว่าตนดี เพราะมีเจตนาที่ไม่ดีแฝงอยู่ เมื่อตัวละครอปลักษณ์กล่าวถึงตนเองในด้านลบพบว่า ตัวละครอปลักษณ์มักจะกล่าวถึงรูปลักษณะของตนในด้านลบว่าตนเองมีรูปลักษณะที่อปลักษณ์อย่างชัดเจน หากตัวละครอปลักษณ์กล่าวถึงคุณสมบัติของตนในด้านลบก็จะต้องมีเหตุการณ์ที่ทำให้ความคิดของตัวละครอปลักษณ์นั้นเปลี่ยนไป เช่น หมื่นหาญมีความสามารถในการต่อสู้มาก แต่เมื่อหมื่นหาญตกอยู่ในสถานการณ์ที่เป็นรองขุนแผนก็ทำให้หมื่นหาญมองความสามารถของตนลดลง

การสร้างตัวละครอปลักษณ์ด้วยกลวิธีการเล่าเรื่องทั้ง 3 ลักษณะ ได้แก่ กลวิธีการสร้างจากการบรรยายของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ กลวิธีการสร้างจากการบรรยายของตัวละครอื่น และกลวิธีการสร้างจากถ้อยคำของตัวละครอปลักษณ์ มักจะปรากฏภาพของตัวละครอปลักษณ์ ทั้งด้านรูปลักษณะภายนอก ลักษณะนิสัย และคุณสมบัติในด้านลบ แต่ก็ปรากฏภาพของตัวละครอปลักษณ์ในด้านบวกเช่นกัน ซึ่งการกล่าวในด้านบวกมักจะเป็นการกล่าวถึงลักษณะนิสัยและคุณสมบัติของตัวละครอปลักษณ์มากกว่าการกล่าวถึงรูปลักษณะภายนอก ทั้งนี้เกิดจากการมองข้ามความอปลักษณ์ของตัวละครอปลักษณ์ไป

2. กลวิธีทางภาษา

ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ทำให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจเรื่องราวที่กวีต้องการจะสื่อออกมาได้ ความสามารถของกวีในการเลือกใช้เสียง คำ ภาพพจน์ และ โวหาร ซึ่งเป็นองค์ประกอบของภาษา (ชเนศ เวศร์ธาดา, 2549: 18) สามารถทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์และความรู้สึกไปตามเรื่องราวที่กวีต้องการจะสื่อได้

ในการสร้างตัวละครอัครลักษณ์ในวรรณคดีไทย ผู้ศึกษาเห็นว่า ภาษาเป็นส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากภาษาสามารถทำให้ผู้อ่านรู้สึกและเห็นภาพความอัครลักษณ์ของตัวละครอัครลักษณ์ได้ชัดเจนขึ้น กลวิธีทางภาษาที่กวีใช้ในการสร้างตัวละครอัครลักษณ์ในวรรณคดีไทย พบว่ามีการใช้คำ และการใช้ภาพพจน์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะของตัวละคร ดังนี้

2.1 การใช้คำ

ในการสร้างตัวละครอัครลักษณ์ วรรณคดีแต่ละเรื่องจะมีการเลือกใช้คำใน การนำเสนอตัวละครอัครลักษณ์ 2 ลักษณะได้แก่ การสรรคำ และการใช้คำเรียกตัวละครอัครลักษณ์

2.1.1 การสรรคำ

การสรรคำ หมายถึง การเลือกสรรคำที่นำมาเรียงร้อยในบทประพันธ์ เพื่อให้สื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ตามจุดมุ่งหมายของกวี การเลือกสรรคำมาใช้ในบทประพันธ์นับว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะรูปและเสียงของคำที่นำมาใช้มีส่วนสัมพันธ์กับการสร้างความงามและอารมณ์สะท้อนใจแก่บทประพันธ์ (สุจิตรา จงสถิตวัฒนา, 2549: 13-14)

การสรรคำในการสร้างตัวละครอัครลักษณ์ในวรรณคดีไทยพบว่า กวีมีการเลือกสรรคำที่มีความหมายเชิงลบ เพื่อสื่อถึงความอัครลักษณ์ของตัวละครอัครลักษณ์ในวรรณคดีไทย ดังตัวอย่าง

เจ้าเงาะ ในบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง กวีมีการเลือกใช้คำในเชิงลบ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเจ้าเงาะมีรูปลักษณ์ที่อัครลักษณ์ ดังเนื้อความที่นางสนมกล่าวถึงเจ้าเงาะ เนื้อความว่า

บ้างว่าน่าซังเป็นหนักหนา

แลดูหูตาดันตะลึง

รูปร่างอัปรีดิ์จี๋ทิ้ง

เหมือนหนึ่งภูตผีที่กลางนา

กล่าวถึงรูปลักษณะภายนอกของขุนช้างจึงเป็นการนำเสนอให้เห็นว่าขุนช้างเป็นตัวละครที่มีรูปลักษณะอันอัปลักษณ์

จรกา ในอิเหนา กวีมีการเลือกสรรคำเพื่อนำเสนอให้เห็นรูปลักษณะที่ไม่งดงามของจรกา เช่น ตอนอิเหนาตัดดอกกล้าเจียกให้นางยุบลถวายนางบุษบา ดังเนื้อความว่า

ในลักษณะนั้นว่าจรกา	รูปชั่วต่ำช้าทั้งศักดิ์ศรี
ทรลักษณ์พิกลอินทรีย์	คูที่โหนไม่มีจำเรียวใจ
เกศานาสิกขงเนตร	สมเพชพิปริตผิดวิสัย
เสียงแหบแสบสั้นเป็นพันไป	รูปร่างช่างกระไรเหมือนยักษ์มาร

(อิเหนา, 2557: 393)

จากเนื้อความในสารทือเหนาส่งถึงนางบุษบาจะเห็นว่า กวีมีการใช้คำว่า *รูปชั่ว* เพื่อแสดงให้เห็นว่าจรกามีรูปลักษณะที่อัปลักษณ์อย่างชัดเจน และใช้คำว่า *ต่ำช้า* หมายถึง ว. เลวทราม ขยายความคำว่า *รูปชั่ว* เพื่อแสดงให้เห็นว่า จรกามีรูปลักษณะที่อัปลักษณ์ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่ดี นอกจากนี้ยังใช้คำอื่น ๆ ที่มีความหมายเชิงลบ ได้แก่ คำว่า *ทรลักษณ์* หมายถึง ว. ลักษณะที่ถือว่าไม่ดี (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 541) และคำว่า *พิกลอินทรีย์* หมายถึง ลักษณะของร่างกายที่แปลกประหลาด คำว่า *พิปริต* หมายถึง ผิดปรกติ และคำว่า *ผิดวิสัย* หมายถึง ผิดไปจากลักษณะที่เป็น อีกทั้งยังใช้คำว่า *สมเพช* หมายถึง ก. สงสาร สลดใจ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1168) มาใช้ในการย้ำภาพความอัปลักษณ์ของจรกา และยังช่วยสร้างความรู้สึกของผู้อ่าน ทำให้เห็นว่าจรกามีรูปลักษณะที่อัปลักษณ์เป็นอย่างมาก

นางคันธมาลี ในบทละครนอกเรื่อง คาวี กวีมีการเลือกใช้คำที่แสดงให้เห็นว่า นางคันธมาลีมีรูปลักษณะที่อัปลักษณ์ไม่งดงาม ดังเนื้อความว่า

.....
น้องนี้แก่เฒ่าอย่าเฝ้ากวน	ไม่สมควรเคียงคู่ด้วยภูมิ
สารพัดเฝ้าผมไม่สมประกอบ	แก้มตบฟันหักน่าบัดสี
อัปยศอดสูดูไม่ดี	อะไรนี้ช่างทำชังตาย

(บทละครนอกเรื่อง คาวี, 2545: 447)

ตอนนางคันธมาลีขึ้นเฝ้า ดังเนื้อความว่า

.....
รูปร่างชั่วช้าไม่น่าชม	เจ้าการักรามพอสมตัว

ทั้งอาภัพอัปลัก্ষณ์หนักหนา พระก็ตรัสเป็นตราแล้วว่าชั่ว
จะขึ้นเข้าใกล้ช่างไม่กลัว หน้อยจะพาให้มัวมอมไป

(บทละครนอกเรื่อง คาวี, 2545: 458)

จากตัวอย่างเนื้อความทั้ง 2 ข้างต้น จะเห็นว่า กวีเลือกใช้คำว่า *ไม่สมประกอบ* เพื่อขยายความให้เห็นว่านางคันธมาลีมีลักษณะของผมหิดลไปจากปกติ และคำว่า *น่าบัดสี* หมายถึง น่าอัปอายขายหน้า เป็นที่น่ารังเกียจ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 662) เพื่อขยายความให้เห็นว่า ลักษณะของนางคันธมาลีที่มีแก้มและฟันเป็นลักษณะที่น่าอัปอายและน่ารังเกียจ อีกทั้งยังใช้คำว่า *อัปยศ* หมายถึง ว. ไร้ยศ, ปราศจากยศ; เสื่อมเสียชื่อเสียง, น่าอัปอายขายหน้า (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1397) คำว่า *อดสู* หมายถึง ก. ละอายใจ, อัปอายมาก (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1365) ซึ่งการใช้คำว่า อัปยศ และคำว่า อดสู อีกทั้งยังใช้คำว่า *คูไม่ดี* และคำว่า *น่าชัง* หมายถึง น่าเกลียด แสดงให้เห็นว่า นางคันธมาลีมีรูปลัก্ষณ์ที่ไม่ดี ซึ่งเป็นรูปลัก্ষณ์ที่น่าเกลียดและน่าอัปอาย

นอกจากนี้ยังมีการใช้คำที่แสดงให้เห็นถึงรูปลัก্ষณ์ของนางคันธมาลีที่มีลักษณะอัปลัก্ষณ์อย่างชัดเจน ได้แก่ คำว่า *รูปร่างชั่วช้า* ซึ่งกวีใช้คำว่า *ชั่วช้า* หมายถึง ว. เลวทราม (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 372) ขยายความคำว่า *รูปร่าง* ทำให้เห็นว่านางคันธมาลีมีรูปร่างที่เลวทราม และคำว่า *อัปลัก্ষณ์* หมายถึง ว. ชั่ว มักใช้แก่รูปร่าง, หน้าตา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1397) การเลือกใช้คำดังกล่าวข้างต้นของกวีสามารถย้าให้เห็นภาพความอัปลัก্ষณ์ของนางคันธมาลีได้ชัดเจนขึ้น

นางแก้วหน้าม้า ในบทละครนอกเรื่อง *แก้วหน้าม้า* กวีมีการสรรคำในเชิงลบเพื่อนำเสนอให้เห็นรูปลัก্ষณ์ของนางแก้วที่มีความอัปลัก্ষณ์ เช่น คำกล่าวของตายายที่กล่าวกับนางแก้ว ดังเนื้อความว่า

รูปร่างหน้าตาเกลียดกลัว จะมีพัวเกินพัคค์ศักดิ์ศรี
จะโสกกากาลัยทำไม่มี อยู่ที่นี่ยากเย็นได้เห็นกัน

(แก้วหน้าม้า, 2544: 9)

จากเนื้อความจะเห็นว่า กวีเลือกใช้คำว่า *ชั่วช้า* หมายถึง ว. เลวทรามร้าย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 372) ขยายคำว่า *รูป* คือ รูปลัก্ষณ์ภายนอก แสดงให้เห็นว่า นางแก้วรูปลัก্ষณ์ภายนอกที่ไม่ดี และยังใช้คำว่า *น่าเกลียด* หมายถึง ขวนให้ชัง, ขวนให้รังเกียจ และคำว่า *กลัว* หมายถึง ก. ความรู้สึกไม่ชอบประสพสิ่งที่ไม่ดีแก่ตัว, รู้สึก

หวาดกลัวเพราะคาดว่าจะประสบภัย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 79) เพื่อเป็นการย้ำให้เห็นว่ารูปลักษณะภายนอกของนางแก้วไม่ดี และไม่น่าเข้าใกล้เพราะน่ารังเกียจและน่ากลัวอีกด้วย

ในตอนมาฉพแปลงกลับคืนเป็นนางแก้วหม้าม้า กวีมีการสรรคำเพื่อนำเสนอให้เห็นว่า นางแก้วเป็นตัวละครอัปลัก্ষณ์ ดังเนื้อความว่า

กลายเป็นนางแก้วสัปดน วิปริตผิดคนหนักหนา
แล้วว่ากับพี่น้องสองธิดา นี้แต่คือว่าเป็นเจ้านาย

(แก้วหน้าม้า, 2544 : 137)

จากเนื้อความจะเห็นว่า กวีมีการเลือกสรรคำว่า *วิปริต* หมายถึง ก. แปรปรวน, ผิดปรกติ, ผิดแนวทาง, แปรปรวนไปข้างร้าย, กลับกลายเป็นข้างร้าย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1122) เพื่อนำเสนอให้เห็นว่านางแก้วมีลักษณะที่ผิดจากคนทั่วไป และยังใช้คำว่า *ผิดคน* เพื่อย้ำความรู้สึกของผู้อ่านให้เห็นภาพของนางแก้วที่ผิดปกติจากคนทั่วไปชัดเจนขึ้น

นางผีเสื้อสมุทร ในพระอภัยมณี เช่น ตอนนางผีเสื้อสมุทรลักพระอภัยมณี ดังเนื้อความว่า

เห็นอันอยู่รู้ว่าสลบหลับ ยังไม่ดับจนมัจจุเป็นคู่ผอง
พ่อนูนหัวกล้วน้องนี้มันคง ตัวรูปทรงอัปลัก্ষณ์เป็นยักษ์มาร

(พระอภัยมณี, 2544: 12)

จากเนื้อความจะเห็นว่า กวีมีการใช้คำว่า *อัปลัก্ষณ์* เพื่อสื่อความหมายโดยตรงคำว่า *อัปลัก্ষณ์* หมายถึง ว. ชั่ว มักใช้แก่รูปร่าง, หน้าตา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1397) เป็นการนำเสนอให้เห็นว่า นางผีเสื้อสมุทรเป็นตัวละครที่มีความอัปลัก্ষณ์ ซึ่งนางผีเสื้อสมุทรอัปลัก্ষณ์เพราะเกิดในเผ่าพญายักษ์

จากการศึกษาการสรรคำในการสร้างตัวละครอัปลัก্ষณ์ในวรรณคดีไทยพบว่า กวีมีการเลือกสรรคำที่มีความหมายเชิงลบ ปรากฏ 3 ลักษณะ ได้แก่ การสรรคำที่แสดง ความหมายของรูปลักษณะว่าชั่ว เลวทราม และไม่ดี ได้แก่ คำว่า *จี๋ทิ้ง*, คำว่า *ชั่ว*, คำว่า *ต่ำช้า*, คำว่า *ชั่วช้า*, คำว่า *อัปลัก্ষณ์*, คำว่า *อัปรีย์*, คำว่า *ทรพล*, คำว่า *ทรลัก্ষณ์* และคำว่า *ดูไม่ดี* การสรรคำที่แสดง ความหมายถึงรูปลักษณะที่ผิดปกติ ได้แก่ คำว่า *วิปริต*, คำว่า *วิปริต*, คำว่า *ผิดคน*, คำว่า *ผิดวิสัย*, คำว่า *พิกลอินทรีย์* และคำว่า *ไม่สมประกอบ* และการสรรคำที่แสดงถึงความรู้สึกที่ไม่ดีต่อรูปลักษณะ

ภายนอก ปรากฏคำที่แสดงความรู้สึก 3 ลักษณะ ได้แก่ คำที่แสดงความรู้สึกสลดใจต่อรูปลักษณ์ ได้แก่ คำว่า *สมเพช* คำที่แสดงความรู้สึกถึงรูปลักษณ์น่าอับอาย ได้แก่ คำว่า *น่าบัดสี*, คำว่า *อับยศ* และคำว่า *อดสู* และคำที่แสดงความรู้สึกถึงรูปลักษณ์ที่ไม่น่าเข้าใกล้ ได้แก่ คำว่า *น่าชัง*, คำว่า *น่าเกลียด* และคำว่า *กลัว* วิธีการสรรคำดังกล่าวเกิดจากความต้องการของกวีที่จะนำเสนอให้เห็นถึงรูปลักษณ์ที่ไม่ดีของตัวละครอปลักษณ์โดยตรงไปตรงมาและชัดเจน กวีจึงสรรคำที่มีความหมายในเชิงลบเพื่อสื่อสารให้ผู้อ่านเห็นถึงภาพความอปลักษณ์ของตัวละครอปลักษณ์ได้อย่างง่ายดายและชัดเจน

2.1.2 การใช้คำเรียกตัวละครอปลักษณ์

ในวรรณคดีไทยแต่ละเรื่องกวีจะกำหนดลักษณะของตัวละครอปลักษณ์ ทั้งสถานะ รูปลักษณ์ และลักษณะนิสัยที่แตกต่างกันไปตามบทบาทของตัวละครอปลักษณ์ในเรื่องนั้นๆ ซึ่งการใช้คำเรียกตัวละครจึงเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถแสดงให้เห็นลักษณะของตัวละครอปลักษณ์ได้ กวีมีกลวิธีการนำเสนอตัวละครอปลักษณ์โดยการใช้คำเรียกอย่างหลากหลาย สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

2.1.2.1 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงรูปลักษณ์

2.1.2.2 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรม

2.1.2.3 การใช้คำเรียกที่แสดงสถานภาพผู้นำและผู้ปกครอง

2.1.2.4 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงชาติกำเนิดของตัวละครอปลักษณ์

2.1.2.1 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงรูปลักษณ์

ในวรรณคดีไทยกวีมีการใช้คำเรียกตัวละครอปลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงรูปลักษณ์ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงรูปลักษณ์

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
ชูชก	อ้ายพร้อยพันหัก (มหาชาติคำหลวง, 2529: 117)	พร้อย หมายถึง ว. คร่ำคร่า แก่คร่ำ แสดงให้เห็นลักษณะของชูชกที่มีลักษณะ แก่พันหัก

ตารางที่ 2 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงรูปลักษณ์ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
ชูชก	บาค่อมขวลทรปร (มหาชาติคำหลวง, 2529: 115)	บาค่อม หมายถึง น. นักบวชหลังค่อม ใน ที่นี้หมายถึง ชูชก (พจนานุกรมศัพท์ วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา, 2549: 432) แสดงให้เห็นว่า ชูชกเป็นคนที่มีความหลังค่อม ซึ่งเป็นการแสดงถึงรูปลักษณ์ของชูชก
	ถ้ามหลกอกการ (มหาชาติคำหลวง, 2529: 113)	มหลก หมายถึง ว. แก่ (พจนานุกรมศัพท์ วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา, 2549: 549) อการ หมายถึง ว. วิจารณ์, พิจารณา, ผิดไปจาก ธรรมชาติ, มีอาการอันไม่สมประกอบ (พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัย อยุธยา, 2549: 678) แสดงให้เห็นว่า ชูชกมีลักษณะแก่ และ พิจารณาไม่สมประกอบ
	ถ้ามตาตุงพุงพ่วง (มหาชาติคำหลวง, 2529: 183)	ถ้าม หมายถึง ว. มีอายุมาก (พจนานุกรม ศัพท์วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา, 2549: 370) ตาตุง ซึ่งคำว่า ตุง หมายถึง ว. ลักษณะที่มี บางอย่างตันให้หนุน โป่งออกมา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 372) เมื่อนำมาใช้ขยายคำ ว่า ตา จึงแสดงให้เห็นว่า ชูชกตาโปน พุงพ่วง หมายถึง ท้องโต, อ้วน แสดงให้เห็นลักษณะของชูชกที่แก่ มีตา โปน และรูปร่างอ้วน

ตารางที่ 2 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงรูปลักษณะ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
ขุนช้าง	อ้ายขุนหัวครึ่ง (ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 98)	คำว่า <i>หัวครึ่ง</i> หมายถึง ลักษณะผมของขุนช้างที่มีผมเพียงครึ่งศีรษะ และศีรษะบางส่วนไม่มีผม แสดงให้เห็นว่า ขุนช้างมีหัวล้าน
	อ้ายหัวล้านกบาลใส (ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 85)	กวีใช้คำเรียกที่แสดงลักษณะของขุนช้างโดยตรง คือ คำว่า <i>หัวล้าน</i> และเสริมคำว่า <i>กบาลใส</i> ทำให้เห็นว่า ขุนช้างมีลักษณะหัวล้านชัดเจนขึ้น
	อ้ายล้าน (ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 206)	ล้าน หมายถึง ว. ลักษณะของหัวที่ไม่มีผมมาแต่กำเนิดหรือผมร่วงแล้วไม่ขึ้นอีก (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1053)
	ขุนเถิน (ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 249)	เป็นการเปรียบเทียบลักษณะศีรษะของขุนช้างกับศีรษะของนักบวชที่ไม่มีผม แสดงให้เห็นว่า ขุนช้างหัวล้าน
	อ้ายหัวกล้อน (ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 183)	กล้อน หมายถึง ว. เลียน, โล้น เช่น หัวกล้อน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 77) แสดงให้เห็นว่า ขุนช้างมีหัวล้าน

ตารางที่ 2 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงรูปลักษณะ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
ขุนช้าง	<p>อ้ายหัวเลี่ยน โล้นเกลี้ยง (ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 3)</p>	<p>เลี่ยน หมายถึง ว. เตียน, เกลี้ยง เช่น อายุยัง ยังน้อยอยู่เลยหัวล้านแล้ว (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1083)</p> <p>โล้น หมายถึง ว. ลักษณะของหัวที่โกนผม ออกหมด; เกลี้ยงเตียน (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1092)</p> <p>เกลี้ยง หมายถึง ว. เรียบ ๆ ไม่ขรุขระ หรือไม่มีลวดลาย; หมดไม่มีเหลือไม่มี อะไรติดอยู่ (พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 145)</p> <p>เมื่อมาประกอบกันเป็นคำเรียกขุนช้างแสดง ให้เห็นลักษณะของขุนช้างที่มีหัวล้าน</p>
เจ้าเงาะ	<p>เงาะทรพลคนอุบาทว์ (สังข์ทอง, 2545: 314)</p>	<p>ทรพล หมายถึง ว. มีกำลังน้อย, อ่อนแอ, ท้อแท้; เลวทราม (พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 541)</p> <p>อุบาทว์ หมายถึง ว. อับริย, ัจฉุไร, ไม่เป็นมงคล (พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1425)</p> <p>แสดงให้เห็นว่าเจ้าเงาะมีรูปลักษณะที่เลว ทราม และไม่ดี</p>

ตารางที่ 2 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงรูปลักษณะ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
เจ้าเงาะ	เงาะอุบาทว์ (สังข์ทอง, 2545: 124)	อุบาทว์ หมายถึง ว. อัปรีช, ัจญไร, ไม่เป็นมงคล (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1425) แสดงให้เห็นว่าเจ้าเงาะที่มีรูปลักษณะไม่ดี
นางแก้วหน้าม้า	อีอัปลักษณ์พิกตร์อาชา (แก้วหน้าม้า, 2544: 20)	อัปลักษณ์ หมายถึง ว. ชั่ว มักใช้แก่รูปร่าง, หน้าตา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1397) พิกตร์อาชา คือ ไบหน้าเหมือนไบหน้าของม้า นางแก้วอัปลักษณ์เพราะมีไบหน้าเหมือนไบหน้าของม้า
เจ้าละมาน	เจ้าฟันเลี่ยม (พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 354)	เลี่ยม หมายถึง ว. มีลักษณะค่อนข้างแหลม (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1266) แสดงให้เห็นว่าเจ้าละมานมีฟันค่อนข้างแหลม
ชีเปลือย	อ้ายเต่าปากหวด (พระอภัยมณี เล่ม 4, 2544: 263)	เต่า หมายถึง ว. แก่ มีอายุมาก (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 418) ปากหวด คือ บริเวณรอบปากของชีเปลือยมีหวด แสดงให้เห็นว่าชีเปลือยลักษณะแก่ชราและมีหวดเครา

ตารางที่ 2 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงรูปลักษณ์ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
นางประเดะ	นางประเดะหูกวางดวงสมร (ระเด่นลันได, 2529: 2)	กลวง หมายถึง ว. เป็นรูเป็นโพรงข้างใน, ไม้ตัน (พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 74) คำว่า หูกวาง ในที่นี้อาจหมายถึงใบหูของ นางประเดะที่มีการเจาะให้เป็นรู ทำให้ มีลักษณะหูกวาง
	อีหูแห้ว (ระเด่นลันได, 2529: 7)	แห้ว หมายถึง ว. ไม่เต็มตาที่ควรมี (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1355) เมื่อคำว่า แห้ว ขยายคำว่า หู ทำให้เห็น ลักษณะใบหูของนางประเดะที่มีผิว เนื้อไม่เต็มใบหู แสดงให้เห็นว่า นาง ประเดะมีหูแห้ว

การใช้คำเรียกที่แสดงถึงรูปลักษณ์มักจะระบุถึงรูปลักษณ์ใน 2 ลักษณะ คือ การระบุเฉพาะส่วนที่อุปลักษณ์ จนเป็นเอกลักษณ์ของตัวละคร เช่น ขุนช้าง กวีมักจะใช้คำเรียกที่แสดงถึงลักษณะหัวล้าน จนเป็นลักษณะเด่นที่ทำให้ผู้อ่านจดจำตัวละครอุปลักษณ์ได้ และการระบุแสดงให้เห็นรูปลักษณ์ในภาพรวมว่าไม่ดี เช่น เงาะทรพลคนอุบาทว์

2.1.2.2 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรม

การใช้คำเรียกตัวละครอุปลักษณ์ในวรรณคดีไทยสามารถแสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครอุปลักษณ์ได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านลบ และการใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมในด้านดี ดังนี้

2.1.2.2.1 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและ

พฤติกรรมด้านลบ

ตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทยมักจะปรากฏเป็นตัวละครที่มีนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี การใช้คำเรียกตัวละครอัปลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านลบ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านลบ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
ชูชก	เจ้าทูลชนชู้ชู้ (มหาชาติคำหลวง, 2529: 120)	ทูลชน หมายถึง น. ทูลชน, คนชั่วร้าย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 578) ชู้ชู้ หมายถึง ว. ชู้ชู้, ชู้มาก (พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา, 2549: 323) แสดงให้เห็นว่าชูชกมีนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี เพราะเป็นคนที่มีความชั่วร้ายมาก
	พราหมณ์บาป (มหาชาติคำหลวง, 2529: 166)	บาป หมายถึง ว. ชั่ว, มั่วหมอง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 670) แสดงให้เห็นว่าชูชกเป็นคนชั่ว
	เจ้าชูชกชื้อโจด (มหาชาติคำหลวง, 2529: 139)	โจด หมายถึง ว. โง่เขลาเบาปัญญา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 353) แสดงให้เห็นว่า ชูชกเป็นนักบวชที่มีนิสัยโง่เขลา
	เจ้ารากษส (มหาชาติคำหลวง, 2529: 174)	ชูชกเปรียบเหมือนรากษสที่มีนิสัยชั่วร้าย แสดงให้เห็นว่า ชูชกมีนิสัยชั่วร้าย

ตารางที่ 3 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านลบ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
ชูชก	บาค่อมขวลทรรูป (มหาชาติคำหลวง, 2529: 115)	ขวลทรรูป หมายถึง ก. มีจิตใจกระด้างและ หยาบช้ำ (พจนานุกรมศัพท์วรรณคดี ไทยสมัยอยุธยา, 2549: 259) แสดงให้เห็นว่า ชูชกเป็นคนที่มึนตึ๋นและมี จิตใจหยาบช้ำ
	พรหมณศีเฝ้ายักษ์ (มหาชาติคำหลวง, 2529: 175)	ศี หมายถึง น. สิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพ ลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจจะ ปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณ หรือโทษได้มีทั้งดีและร้าย; โดยปริยาย หมายความว่า เลว (พจนานุกรมลัพท์ ราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 781) ยักษ์ หมายถึง น. อมนุษย์พวกหนึ่ง ถือกัน ว่ามีรูปร่างใหญ่โต น่ากลัว มีเขี้ยวออก ใจคำอำมหิต ชอบกินมนุษย์ โดยมากมี ฤทธิ์เหาะได้จำแลงตัวได้; โดยปริยาย หมายความว่า มีลักษณะหรืออาการ อย่างยักษ์ เช่น ใจยักษ์ หน้ายักษ์ (พจนานุกรมลัพท์ราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 943)
	ชูชกาจารย์ใจโลก (มหาชาติคำหลวง, 2529: 172)	เมื่อกวีใช้คำว่า ศี และ ยักษ์ มาใช้ในคำเรียก ชูชก จึงเป็นการเปรียบชูชกกับลักษณะ ของศีและยักษ์ แสดงให้เห็นว่า ชูชกมี นิสัยและพฤติกรรมการแสดงออกที่ไม่ ดี
		กวีใช้คำว่า ใจโลก ขยายคำเรียกชื่อของชูชก แสดงให้เห็นว่าชูชกมีนิสัยโลก อยากรู้ได้ไม่ รู้จักพอ

ตารางที่ 3 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านลบ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
ชูชก	ธชิตาติทรชน (มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 193)	ทรชน หมายถึง น. คนชั่วร้าย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 541) แสดงให้เห็นว่า ชูชกเป็นคนชั่ว
	อ้ายเจโกไว้เว้หน้าเล่ห้หลอก (มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 168)	เจโก หมายถึง ว. ฉลาดแกมโกง, ไม่ตรงไปตรงมา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 350) ไว้เว้ หมายถึง ว. ก. พูดเสียงเอ็ดอึง, พูดหาเรื่อง, พูดเหลวไหล; ทำเหลวไหล (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1134) เล่ห้ หมายถึง น. กลอุบายหรือเจื่อนำอันอาจทำให้คนอื่นหลงผิด เข้าใจผิด (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1080) แสดงให้เห็นว่า ชูชกมีนิสัยที่ฉลาดแกมโกง พูดจาเสียงดังโอ้อวด อีกทั้งยังเจ้าเล่ห์ เพทุบายใช้กลอุบายเพื่อลวงให้ผู้อื่นหลงเชื่อ
	เฒ่าจัญไรสันดานหยาบ (มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 225)	จัญไร หมายถึง ว. เลวทราม, เป็นเสียด, ไม่เป็นมงคล (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 310) สันดานหยาบ คือ นิสัยไม่ดี แสดงให้เห็นว่า ชูชกเป็นคนที่มึนนิสัยไม่ดี

ตารางที่ 3 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านลบ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
ชูชก	อ้ายเต่าแก่กาลีกระดางกลาง (มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 140)	กาลี หมายถึง ว. ชั่วร้าย, เสนียดจัญไร (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 120) กระดางกลาง หมายถึง ว. มรรยาทธรรม, สัปปคน (พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 31) แสดงให้เห็นว่า ชูชกเป็นคนที่มึนสัปปชั่วร้าย ไม่ดี และมีกิริยามารยาทที่เลวทราม
เจ้าเงาะ	เงาะป่าบ้าไปทรพล (สังข์ทอง, 2545: 155)	คำว่า <i>บ้าไป</i> ในที่นี้หมายถึง พฤติกรรมของ เจ้าเงาะที่แสดงออกถึงการไม่รู้จักความ เหมือนคนเสียสติ และไม่ยอมพูดใช้ เพียงทำทางในการสื่อสารเหมือนคน เป็นบ้า ทรพล หมายถึง ว. มีกำลังน้อย, อ่อนแอ, ท้อแท้; เลวทราม (พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 541) คำเรียกเจ้าเงาะแสดงให้เห็นว่า เจ้าเงาะเป็น บ้า ไม่รู้ความ และอ่อนกำลังหรือไร้ ความสามารถ ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่ดี
	อ้ายเงาะสัปปคน (สังข์ทอง, 2545: 357)	สัปปคน หมายถึง ว. หยาบโลน, อูตรินอก แบบนอกแผน (พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1208) แสดงให้เห็นว่า เจ้าเงาะมีการแสดง พฤติกรรมอูตรินอกแบบนอกแผน ซึ่ง เป็นลักษณะของพฤติกรรมที่ไม่ดี

ตารางที่ 3 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านลบ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
เจ้าเงาะ	อ้ายเงาะทรพลคนอัปรีช (ตั้งทอง, 2545: 314)	ทรพล หมายถึง ว. มีกำลังน้อย, อ่อนแอ, ท้อแท้; เลวทราม (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 541) อัปรีช หมายถึง ระยำ, จัญไร, เลวทราม, ต่ำช้า, ชั่วช้า, ไม่เป็นมงคล (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1397) แสดงให้เห็นว่า เจ้าเงาะเป็นคนที่มีนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี
ขุนช้าง	อ้ายงูเห่าเจ้าเล่ห์ (ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 183)	กวีใช้คำเรียกขุนช้าง โดยการเปรียบเทียบนิสัยและพฤติกรรมของขุนช้างกับพฤติกรรมของ งูเห่า ที่สามารถแวงกัดได้ และใช้คำว่า เจ้าเล่ห์ หมายถึง น. ผู้มีกลอุบายพลิกแพลงต่าง ๆ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 336) แสดงให้เห็นว่าขุนช้างเป็นคนที่ไวใจไม่ได้และมีความเจ้าเล่ห์
	อ้ายจันทาล (ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 186)	จันทาล หมายถึง ว. ต่ำช้า (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 310) แสดงให้เห็นว่า ขุนช้างเป็นคนต่ำช้า ซึ่งสะท้อนนิสัยและการแสดงพฤติกรรมในทางไม่ดี

ตารางที่ 3 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านลบ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
ขุนช้าง	อ้ายใจยักษ์ (ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 625)	ยักษ์ หมายถึง น. อมนุษย์พวกหนึ่ง ถือกันว่ามีรูปร่างใหญ่โต น่ากลัว มีเขี้ยวอกใจคำอำมหิต ชอบกินมนุษย์ โดยมากมีฤทธิ์เหาะได้จำแลงตัวได้; โดยปริยายหมายความว่า มีลักษณะหรืออาการอย่างยักษ์ เช่น ใจยักษ์ หน้ายักษ์ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 943) แสดงถึงจิตใจของขุนช้างที่ไม่ดีเหมือนยักษ์
	เจ้าช้างเถื่อน (ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 247)	เถื่อน หมายถึง น. ป่า. ว.ห่างไกลจากที่อยู่ของคน, ห่างไกลจากความเจริญ; ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย; โดยปริยายหมายความว่า ไม่สุภาพ, ดุคั่น (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 536) คำว่า เถื่อนเป็นคำที่ให้ภาพในทางลบ ดังนั้นเมื่อใช้เป็นคำเรียกขุนช้าง จึงแสดงให้เห็นว่า ขุนช้างเป็นคนไม่ดี
	อ้ายขุนช้างจัญไร (ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 328)	จัญไร หมายถึง ว. เลวทราม, เป็นเสียด, ไม่เป็นมงคล (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 310) แสดงให้เห็นว่า ขุนช้างเป็นคนที่มึนลักษณะนิสัยไม่ในทางที่ไม่ดี
	อ้ายล้านจี่ถ้อย (ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 380)	ถ้อย หมายถึง ว. ชั่ว, เลว, ทราม (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 528) แสดงให้เห็นว่า ขุนช้างเป็นคนชั่ว

ตารางที่ 3 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านลบ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
ขุนช้าง	อ้ายใจยักษ์ (ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 625)	ยักษ์ หมายถึง น. อมนุษย์พวกหนึ่ง ถือกันว่ามีรูปร่างใหญ่โต น่ากลัว มีเขี้ยวอกใจคำอำมหิต ชอบกินมนุษย์ โดยมากมีฤทธิ์เหาะได้จำแลงตัวได้; โดยปริยายหมายความว่า มีลักษณะหรืออาการอย่างยักษ์ เช่น ใจยักษ์ หน้ายักษ์ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 943) แสดงถึงจิตใจของขุนช้างที่ไม่ดีเหมือนยักษ์
นางคันทมาลี	อีเต่าทุจริตอิจฉา (คำวี, 2545: 452)	ทุจริต หมายถึง น. ความประพฤติชั่ว. ว. ไม่ซื่อตรง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 575) อิจฉา หมายถึง ก. เห็นเขาได้ดีแล้วไม่พอใจอยากจะมีหรือเป็นอย่างเขาบ้าง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1413) แสดงให้เห็นถึงนิสัยและพฤติกรรมของนางคันทมาลีที่ประพฤติไม่ดี เพราะความอิจฉา
นางแก้วหน้าม้า	นางแก้วสัปดน (แก้วหน้าม้า, 2544: 20)	สัปดน หมายถึง ว. หยาบโลน, อุดรึนอกแบบนอกแผน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 541) แสดงให้เห็นว่า นางแก้วเป็นคนนอกรีตไม่อยู่ในกรอบของความเป็นหญิง เพราะมีนิสัยหยาบโลนและกล้าแสดงออกทางเพศ

ตารางที่ 3 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านลบ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
นางแก้วหน้าม้า	อีคนแสนร้าย (แก้วหน้าม้า, 2544: 91)	ร้าย หมายถึง ว. คู้ เซ่น ใจร้าย, ชั่ว ปากร้าย คนร้าย, ไม่ดี เช่น เคราะห์ร้าย โชคร้าย; ที่เป็นอันตราย เช่น พิษร้าย โรคร้าย. น. ความไม่ดี เช่น ใส่ร้าย ป้ายร้าย ให้ร้าย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1000) จากความหมายของคำว่า ร้าย สามารถแสดง ให้เห็นว่า นางแก้วมีนิสัยที่ไม่ดี
	อีแพศยากาลี (แก้วหน้าม้า, 2544: 144)	แพศยา หมายถึง น. หึงหาเงินในทาง ประเวณี, หึงถ้อย, หึงสำส่อน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 851) กาลี หมายถึง ว. ชั่วร้าย, เสนียดจัญไร (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 120) แสดงให้เห็นว่า นางแก้วเป็นผู้หึงที่มุ่งเน้น ทางด้านกามตัณหา ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่ ดี
	นางแก้วสัปคนคนจิ้งไร (แก้วหน้าม้า, 2544: 143)	สัปคน หมายถึง ว. หยาบโตน, อูตรินอก แบบนอกแผน (พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 541) จิ้งไร หมายถึง ว. เลวทราม, เป็นเสียด, ไม่ เป็นมงคล (พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 310) แสดงให้เห็นว่า นางแก้วมีลักษณะนิสัยและ การแสดงพฤติกรรมที่ไม่ดี

ตารางที่ 3 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านลบ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
ชีเปลือย	ผู้เฒ่าเจ้าอุบายกระต่ายแก่ (พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 302)	พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554 (2556: 161) ให้ความหมายของคำว่า <i>กระต่ายแก่</i> ไว้ว่า หมายถึง หญิงค่อนข้างมีอายุที่มีมารยา และมีเล่ห์เหลี่ยมมาก ในที่นี้เมื่อใช้ในคำเรียก ชีเปลือย จึงหมายถึง ลักษณะนิสัยของชีเปลือยที่เป็นคนมีเล่ห์เหลี่ยมมาก
	ตาเฒ่าเจ้าเล่ห์เพทุบาย (พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 305)	เจ้าเล่ห์เพทุบาย หมายถึง ว. มีเล่ห์เหลี่ยมเพทุบายมาก ราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 336) แสดงให้เห็นว่า ชีเปลือยเป็นคนที่มึนสัสเจ้าเล่ห์เพทุบาย
	อ้ายเฒ่าจัญไร (พระอภัยมณี เล่ม 4, 2544: 260)	จัญไร หมายถึง ว. เลวทราม, เป็นเสียด, ไม่เป็นมงคล (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 310) แสดงให้เห็นว่า ชีเปลือยมีลักษณะนิสัยที่ไม่ดี
	ตาเฒ่าเจ้ามารยา (พระอภัยมณี เล่ม 4, 2544: 261)	มารยา หมายถึง น. การลวง, การสร้างทำ, เล่ห์กล (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 905) แสดงให้เห็นว่า ชีเปลือยมีนิสัยเจ้าเล่ห์
	เฒ่ากาลิ (พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 304)	กาลิ หมายถึง ว. ชั่วร้าย, เสียดจัญไร (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 120) แสดงให้เห็นว่า ชีเปลือยนิสัยที่ไม่ดี ชั่วร้าย

ตารางที่ 3 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านลบ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
นางประเดะ	มะเหเสื่อ (ระเด่นลันได, 2529: 8)	เสื่อ หมายถึง น. ชื่อสัตว์เลื้อยลูกด้วยนม ในวงศ์ Felidea รูปร่างลักษณะคล้ายแต่ตัวโตกว่ามาก เป็นสัตว์กินเนื้อ นิสัยค่อนข้างดุร้าย หากินเวลากลางคืน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1267) ในที่นี้ก็ใช้การเล่นคำ โดยนำลักษณะของเสื่อที่มีความดุร้าย มาล้อกับคำว่า มะเหสี เป็น มะเหเสื่อ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นภาพในเชิงลบของนางประเดะว่า นางประเดะมีนิสัยและพฤติกรรมที่ร้าย เหมือนกับนิสัยและพฤติกรรมของเสื่อ
	อีสี่นอย (ระเด่นลันได, 2529: 10)	สี่นอย คือ การไม่มียางอาย แสดงให้เห็นว่านางประเดะเป็นผู้หญิงที่ไม่ดี เพราะไม่รู้จักอาย เนื่องจากนางคิดคบชู้
นางศรีสาหง	อีสี่สิงหญิงร้าย (อภัยนุราช, 2528: 9)	ร้าย หมายถึง ว. คุณ เช่น ใจร้าย, ชั่ว ปากร้าย คนร้าย, ไม่ดี เช่น เคราะห์ร้าย โชคร้าย; ที่เป็นอันตราย เช่น พิษร้าย โรคร้าย. น. ความไม่ดี เช่น ใส่ร้าย ป้ายร้าย ให้อภัย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1000) เมื่อนำคำว่า ร้าย มาขยายความในคำเรียกสามารถแสดงให้เห็นว่า นางศรีสาหง เป็นหญิงที่ไม่ดี

ตารางที่ 3 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านลบ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
นางศรีสาห	อิกาลี (อภัยนุราช, 2528: 15)	กาตี หมายถึง ว. ชั่วร้าย, เสนียดจัญไร (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 120) แสดงให้เห็นว่า นางศรีสาหเป็นคนที่ชั่วร้าย
	อี่เจ้ายาแฝดแพศยา (อภัยนุราช, 2528: 13)	ยาแฝด คือ ยาหรือสิ่งให้ผู้หญิงให้ผัวกินเพื่อให้หลงรักตัวคนเดียว (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 946) แพศยา หมายถึง น. หญิงหาเงินในทางประเวณี, หญิงถ้อย, หญิงสำต่อ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 851) แสดงให้เห็นว่า นางศรีสาหใช้มารยาเพื่อทำให้ผู้ชายหลงรัก
	นางมารยาากาลีผีสิง (อภัยนุราช, 2528: 18)	มารยา หมายถึง น. การลวง, การสร้างทำ, เล่ห์กล (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 905) กาตี หมายถึง ว. ชั่วร้าย, เสนียดจัญไร (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 120) แสดงให้เห็นว่า นางศรีสาหเป็นหญิงที่มีมารยา ซึ่งเป็นนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี

ตารางที่ 3 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านลบ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
นางศรีสาหน	เสือเผ่า (อภัยนุราช, 2528: 18)	เสือ หมายถึง น. ชื่อสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ในวงศ์ Felidea รูปร่างลักษณะคล้ายแต่ตัวโตกว่ามาก เป็นสัตว์กินเนื้อ นิสัยค่อนข้างดุร้าย หากินเวลากลางคืน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1267) กวีเปรียบเทียบลักษณะของเสือที่มีความดุร้ายกับพฤติกรรมของนางศรีสาหนที่ดุร้าย เพราะความเจ้ามารยา นอกจากนี้กวียังใช้คำว่า เผ่า ที่หมายถึงอายุมาก (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 418) เพื่อย้ำให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของนางศรีสาหนที่เจ้ามารยา

จากตารางการใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านลบพบว่า มีการใช้คำเรียกนิสัยและพฤติกรรมด้านลบ 2 ลักษณะ คือ การระบุนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครอย่างชัดเจน และการกล่าวถึงภาพรวมของลักษณะนิสัย ในการระบุนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครอย่างชัดเจน จะระบุถึงความโลภ ความเจ้าเล่ห์เพทุบาย และการแสดงออกถึงพฤติกรรมทางเพศ ซึ่งนิสัยและพฤติกรรมที่พบมาก คือ ความเจ้าเล่ห์เพทุบายใช้มารยาและกลอุบายในการลวงผู้อื่น และการกล่าวถึงภาพรวมของลักษณะนิสัยจะกล่าวให้ถึงภาพของความชั่วร้ายเลวทราม โดยการนำลักษณะของสิ่งที่ดุร้าย เช่น เสือ ยักษ์ และผีมาเรียกตัวละครอุปโลกน์

2.1.2.2.2 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านดี

การใช้คำเรียกตัวละครอุปโลกน์ที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมในด้านดีมักปรากฏเป็นตัวละครที่มีบทบาทในการช่วยเหลือตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง คำ

เรียกตัวละครอุปถัมภ์เพื่อแสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านดีของตัวละครอุปถัมภ์ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านดี

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
พรานบุญ	นายพรานบุญทหารขยัน (มโนห์ราวรรณกรรมอยุธยา, 2529: 445)	คำว่า <i>ขยัน</i> หมายถึง ก. การทำงานอย่างแข็งขัน ไม่ปล่อยปละละเลย, ทำหรือประพฤติเป็นปรกติสม่ำเสมอ, ไม่เกียจคร้าน; แข็งแรง, เข้าที (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 172) เมื่อกวีนำมาขยายความคำว่า <i>ทหาร</i> ทำให้เห็นว่า พรานบุญเป็นเป็นผู้ได้ปกครองของพระสุชน ซึ่งทำหน้าที่อย่างแข็งขันหรือเป็นผู้ที่มีความแข็งแรง
นางแก้วหน้าม้า	นางแก้วหน้าม้ากล้าหาญ (แก้วหน้าม้า, 2544: 33)	กล้า หมายถึง ก. ไม่กลัว, ไม่ครั่นคร้าม, ว. แข็ง เช่น เหล็กกล้า, แรง เช่น แดดกล้า (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 78) หาญ หมายถึง ว. กล้า, เก่ง; บังอาจ เช่น หาญสู้, บางที่ใช้เข้าคู่กับคำอื่น เช่น กล้าหาญ หักหาญ เข็มหาญ อีกลหาญ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1334) แสดงให้เห็นว่า นางแก้วผู้มีความกล้าไม่เกรงกลัวต่ออันตราย

ตารางที่ 4 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านดี (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
นางแก้วหน้าม้า	นวลนางหน้าม้าปรีชาหาญ (แก้วหน้าม้า, 2544: 56)	ปรีชา หมายถึง น. ปัญญาสามารถ, ความรอบรู้จัดเจน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 719) แสดงให้เห็นว่า นางแก้วผู้มีปัญญา มีความรอบรู้และความเฉลียวฉลาด
นางวาลี	วาลีปรีชาฉลาด (พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 281)	ปรีชา หมายถึง น. ปัญญาสามารถ, ความรอบรู้จัดเจน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 719) ฉลาด หมายถึง ว. เจียบแหลม, ไหวพริบดี, ปัญญาดี (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 345) แสดงให้เห็นว่า นางวาลีผู้มีปัญญา เฉลียวฉลาดและมีไหวพริบดี
	วาลีปัญญาแหลม (พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 326)	ปัญญา หมายถึง น. ความรอบรู้, ความรู้ทั่ว, ความฉลาดเกิดแต่เรียนและคิด (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 733) แหลม หมายถึง ว. มีปลายแหลมคม; ไว, ฉลาด (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1355) แสดงให้เห็นว่า นางวาลีมีปัญญาและฉลาด

ตารางที่ 4 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านดี (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
ย่องตอด	อ้ายย่องตอดยอดทหาร (พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 477)	ยอด หมายถึง น. เรียกคนหรือสัตว์ที่มีคุณสมบัติยิ่งยวดเหนือผู้อื่น เช่น ยอดคน ยอดหญิง ยอดสุนัข (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 941) เมื่อนำคำว่า ยอด มาประกอบคำว่า ทหาร แสดงให้เห็นว่า ย่องตอดเป็นทหารที่มีคุณสมบัติ ในที่นี้คือ การมีวิชาความรู้ เพื่อใช้ในการรบ

จากตารางการใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านดีจะเห็นว่า มีการใช้เรียกตัวละครอัครลักษณะที่ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง ได้แก่ พรานบุญ นางแก้วหน้าม้า นางวาลี และย่องตอด การใช้คำเรียกที่แสดงถึงความเฉลียวฉลาด ความกล้าหาญ และการเป็นผู้รับใช้ที่ดี ซึ่งนิสัยและพฤติกรรมในด้านดีที่พบมากที่สุดคือ ความเฉลียวฉลาด สามารถสะท้อนให้เห็นว่าตัวละครอัครลักษณะที่ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องอาจต้องมีความเฉลียวฉลาดเป็นคุณสมบัติพิเศษ เพื่อช่วยเหลือตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องให้พ้นอุปสรรคไปได้

2.1.2.4 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงสถานภาพผู้นำและผู้ปกครอง

ตัวละครอัครลักษณะที่มีการใช้คำเรียกที่แสดงสถานภาพผู้นำและผู้ปกครองมักปรากฏตัวละครที่มีบทบาททางสังคมเป็นกษัตริย์ ได้แก่ จรกา เจ้าละมาน และท้าวสันนุราช หรือเป็นผู้ปกครองชุมชนโจร ได้แก่ หมื่นหาญ คำเรียกตัวละครอัครลักษณะที่แสดงถึงสถานภาพผู้นำและผู้ปกครองปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงสถานภาพผู้นำและผู้ปกครอง

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
หมื่นหาญ	นายซ่อง (ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 261)	นาย หมายถึง น. ผู้เป็นใหญ่, ผู้เป็นหัวหน้า, ผู้จ้ำง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 622) ซ่อง หมายถึง น. ที่มีวสุมชุมนุมกันลับ ๆ (มักใช้ในทางไม่ดี) เช่น ซ่องการพนัน ซ่องโจร ซ่องโสเภณี (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 395) จากความหมายของคำเรียกแสดงให้เห็นว่าหมื่นหาญอยู่ในสถานภาพผู้นำ ซึ่งเป็นหัวหน้าซุ่มโจร
จรรกา	ระตูจรรกานาถา (อิเหนา, 2557: 335)	ระตู หมายถึง น. เจ้าเมืองน้อย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 979) นาถา หมายถึง น. ที่พึ่ง, ผู้เป็นที่พึ่ง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 621) แสดงให้เห็นว่า จรรกาอยู่ในสถานภาพกษัตริย์ แต่เป็นกษัตริย์เมืองเล็ก ๆ
	ระตูจรรกาธิบตี (อิเหนา, 2557: 248)	ธิบตี มาจากคำว่า อธิบ, อธิป ที่หมายถึง น. พระเจ้าแผ่นดิน, นาย, หัวหน้า, ผู้เป็นใหญ่ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1376) จรรกาผู้เป็นหัวหน้า หรือเป็นผู้นำเมืองจรรกา

ตารางที่ 5 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงสถานภาพผู้นำและผู้ปกครอง (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
เจ้าละมาน	องค์ท้าวเจ้าบุรินทร์ปิ่นประเทศ (พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 340)	ท้าว หมายถึง ผู้เป็นใหญ่, พระเจ้าแผ่นดิน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 566) เจ้าบุรินทร์ หมายถึง ผู้เป็นใหญ่ในเมือง ปิ่นประเทศ หมายถึง ผู้ปกครองสูงสุดของ เมือง แสดงให้เห็นว่า เจ้าละมานเป็นกษัตริย์ กษัตริย์
	เจ้าบุรี (พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 341)	เจ้าบุรี หมายถึง ผู้เป็นใหญ่ในเมือง คำเรียกดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เจ้าละมาน เป็นกษัตริย์
	องค์ท้าวเจ้าละมานผ่านแผ่นดิน (พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 343)	ผ่าน หมายถึง ก. ครอบครอง (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 780) คำว่าผ่าน มาประกอบกับคำว่า แผ่นดิน จึง หมายถึง ผู้ครอบครองแผ่นดิน สามารถ แสดงให้เห็นว่า เจ้าละมานเป็นกษัตริย์
ท้าวสันนุราช	ท้าวเจ้าพารา (ลาวี, 2545: 411)	เจ้าพารา หมายถึง เจ้าเมือง คำเรียกแสดงให้เห็นว่า ท้าวสันนุราชเป็น กษัตริย์
	ท้าวเจ้ากรุงไกร (ลาวี, 2545: 435)	เจ้ากรุงไกร หมายถึง ผู้เป็นใหญ่ของเมือง คำเรียกแสดงให้เห็นว่า ท้าวสันนุราชเป็น กษัตริย์

ตารางที่ 5 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงสถานภาพผู้นำและผู้ปกครอง (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
ท้าวสันนุราช	ท้าวสันนุราชจอมกษัตริย์ (คำวิ, 2545: 397)	จอม หมายถึง ผู้ที่เยี่ยมยอดในหมู่ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 306) กษัตริย์ หมายถึง น. พระเจ้าแผ่นดิน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 86) จากความหมายของคำเรียกสามารถแสดง ให้เห็นว่า ท้าวสันนุราชมีสถานภาพ ของผู้ปกครอง
	ทรงธรรมสันนุราชนเรนทร์สูร (คำวิ, 2545: 418)	ทรงธรรม หมายถึง กษัตริย์ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 541) นเรนทร์สูร หมายถึง น. พระราชา, พระมหากษัตริย์ (พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 607) แสดงให้เห็นว่า ท้าวสันนุราชมีสถานภาพ ของผู้ปกครอง

คำเรียกตัวละครอัครลักษณะที่แสดงสถานภาพผู้นำและผู้ปกครองมักปรากฏตัวละครที่มีบทบาททางสังคมเป็นกษัตริย์ และเป็นผู้ปกครองหรือผู้นำชุมชน การใช้คำเรียกในลักษณะดังกล่าวอาจไม่แสดงถึงความอัครลักษณะของตัวละครอย่างชัดเจน แต่ผู้ศึกษาเห็นว่า การใช้คำเรียกลักษณะนี้มีผลต่อการสร้างตัวละครอัครลักษณะเช่นกัน กล่าวคือ กวีใช้คำเรียกเพื่อแสดงถึงการเป็นผู้นำหรือผู้ที่มีความยิ่งใหญ่ แต่ตัวละครอัครลักษณะเหล่านี้กลับมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความไม่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ เช่น หมื่นหาญ นายช่องผู้เป็นใหญ่ในชุมชนโจรต้องเป็นผู้มีฝีมือในการต่อสู้ แต่หมื่นหาญเก่งกล้าไม่เท่าขุนแผน หรือจระก้า ผู้นำเมืองจระก้าแต่กลับเป็นผู้ไร้ความสามารถในการทำศึกสงคราม

2.1.2.5 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงชาติกำเนิดของตัวละคร

อปลักษณ์

การใช้คำเรียกตัวละครอปลักษณ์ก็มักจะมีการเรียกตามเผ่าพันธุ์การเกิดของตัวละคร เช่นคำเรียก *อสุรีผีเสื้อน้ำ* ใช้เรียกนางผีเสื้อสมุทรแสดงถึงเผ่าพันธุ์ของนางที่เป็นยักษ์ ดังนั้น ในการศึกษาผู้ศึกษาจำกัดความคำว่า *ชาติกำเนิด* หมายถึง เผ่าพันธุ์ และวงศ์ตระกูลของตัวละครอปลักษณ์ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงชาติกำเนิดของตัวละครอปลักษณ์

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
ชูชก	เผ่าทีเซตชาติทิงขงศ์พงศ์ เผ่าภกรัทวาชโคตรคน ภิกษาจาร (มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 213)	ทีเซตชาติ มีความหมายเดียวกับคำว่า <i>ทีชาชาติ</i> หมายถึง น. นก, หมูนก; พรหมณ์. (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 571) ภกรัทวาช หมายถึง น. ผู้ที่มีเชื้อสายพรหมณ์ภกรัทวาชโคตร (พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา, 2549: 520) ภิกษาจาร หมายถึง น. การเที่ยวขอ, การเที่ยวขออาหาร (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 870) จากความหมายของคำเรียกชูชกแสดงให้เห็นว่า ชูชกถือกำเนิดในตระกูลพรหมณ์ที่ทำอาชีพขอทานสืบกันมา

ตารางที่ 6 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงชาติกำเนิดของตัวละครอัปลักษณ์ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
ชูชก	เต่าพุดมเพศสัมพันธพงศ์ พราหมณ์ (มหาเวศสันดรชาดก, 2513: 151)	พุดม หมายถึง ว. เจริญ, แข็งแรง, ใหญ่; แก่, เต่า, พุทธร် ก็ว่า (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 816) ในที่นี้ พุดม อาจหมายถึง พราหมณ์ผู้เต่าสัมพันธ- หมายถึง ก. ผูกพัน, เกี่ยวข้อง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1260) เมื่อใช้คำว่า พงศ์พราหมณ์ เสริมเข้ามา ทำให้เห็นว่า ชูชกมีความเกี่ยวข้องกับวงศ์ตระกูลพราหมณ์ แสดงให้เห็นว่า ชูชกถือกำเนิดในตระกูลพราหมณ์
นางส้ามักขา	นางส้ามักขายักษ์ (รามเกียรติ์ เล่ม 1, 2557 : 518)	ยักษ์ หมายถึง น. ยักษ์ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 943) แสดงให้เห็นว่า นางส้ามักขามีชาติกำเนิดเป็นยักษ์
	นางมาร (รามเกียรติ์ เล่ม 1, 2557 : 524)	มาร หมายถึง น. เทวดาจำพวกหนึ่ง มีใจบาปหยาบช้ำคอยคิดกันไม่ให้ทำบุญ; ยักษ์; ผู้ฆ่า, ผู้ทำลาย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 904) แสดงให้เห็นว่า นางส้ามักขามีชาติกำเนิดเป็นยักษ์

ตารางที่ 6 การใช้คำเรียกที่แสดงถึงชาติกำเนิดของตัวละครอัครลักษณ์ (ต่อ)

ตัวละคร	คำเรียกตัวละคร	คำแปล
นางผีเสื้อสมุทร	ราพย์ร้อย (พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 11)	ราพย์ หมายถึง น. ยักษ์ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 999) แสดงให้เห็นว่า นางผีเสื้อสมุทรมีชาติกำเนิดเป็นยักษ์
	นางอสูรีนิมาร (พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 12)	อสูรี หมายถึง น. อสูร, ยักษ์ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1383) แสดงให้เห็นว่า นางผีเสื้อสมุทรมีชาติกำเนิดเป็นยักษ์
	นางอสูร (พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 163)	อสูร หมายถึง หมายถึง น. ยักษ์ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 1383) แสดงให้เห็นว่า นางผีเสื้อสมุทรมีชาติกำเนิดเป็นยักษ์
	นางปีศาจชาติเชื้อผีเสื้อสมุทร (พระอภัยมณี เล่ม 3, 2544: 446)	ผีเสื้อสมุทร หมายถึง น. ยักษ์พวกหนึ่ง เชื่อกันว่าสิงอยู่ในทะเล (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 782) จากคำเรียกแสดงให้เห็นว่า นางผีเสื้อสมุทรมีชาติกำเนิดเป็นยักษ์

จากตารางคำเรียกที่แสดงถึงชาติกำเนิดของตัวละครอัครลักษณ์ พบว่า ตัวละครอัครลักษณ์มีชาติกำเนิด 2 ลักษณะ ได้แก่ การถือกำเนิดในตระกูลพราหมณ์และการถือกำเนิดในเผ่าพันธุ์ยักษ์ ทำให้เห็นว่า ชาติกำเนิดก็เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างตัวละครอัครลักษณ์ ซึ่งตัวละครอัครลักษณ์จะถือกำเนิดเป็นอมมนุษย์ซึ่งเป็นเผ่าพันธุ์ที่มีความดุร้าย เช่น ยักษ์และถือกำเนิดในตระกูลที่ดีหรือวรรณะสูงสุด เช่น พราหมณ์ แต่ทว่าตัวละครอัครลักษณ์ที่ถือกำเนิดในชาติตระกูลพราหมณ์มักจะมีนิสัยและพฤติกรรมที่ผิดไปจากบทบาทของพราหมณ์ที่มีบัญญัติไว้ใน

คัมภีร์พระเวทว่า พราหมณ์จะต้องเป็นผู้บริสุทธิ์ในธรรม (มนตรี มีเนียม, 2531: 12) อีกทั้งยังต้องเป็นผู้ได้รับการศึกษาที่ดี และต้องทำหน้าที่สั่งสอนและประกอบศาสนพิธี พราหมณ์จึงเปรียบเสมือนศิระซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความคิดสติปัญญา (คนัย ไชยโยธา, 2553: 51) ดังนั้น เมื่อตัวละครอปลักษณ์ที่ถือกำเนิดในวาระสูงสุดแต่มีความประพฤติดีไปจากบทบัญญัติไว้ก็ส่งผลให้ตัวละครอปลักษณ์ปรากฏภาพในเชิงลบ

จากการศึกษาการใช้คำเรียกตัวละครอปลักษณ์พบว่า กวีมีการใช้คำเรียกที่แสดงถึงรูปลักษณ์ นิสัยไม่ดี และดี สถานภาพ และชาติกำเนิด เป็นการนำเสนอให้เห็นภาพของตัวละครอปลักษณ์ได้อย่างชัดเจน เช่น นางแก้วหน้าม้า การใช้คำเรียกนางแก้วแสดงให้เห็นว่านางแก้ว รูปลักษณ์ที่อปลักษณ์ เพราะใบหน้าเหมือนใบหน้าของม้า ดังคำเรียกว่า *อ้อปลักษณ์ พักตร์อาชา* มีนิสัยและพฤติกรรมที่ดีเพราะความเฉลียวฉลาดและกล้าหาญ ดังคำเรียกว่า *นวลนางหน้าม้าปริชาหาญ* และมีพฤติกรรมไม่ดี เพราะเป็นหญิงที่กล้าแสดงถึงความรักที่ตนมีต่อผู้ชายก่อน ดังคำเรียกว่า *อ้อเพศยากลี* ซึ่งทำให้ผู้อ่านเห็นภาพของนางแก้วได้ทันทีโดยไม่ต้องผ่านการอธิบายรายละเอียด นอกจากนี้ยังพบว่า กวีมีการใช้คำเรียกที่แสดงถึงนิสัยและพฤติกรรมด้านลบมากกว่าการใช้คำเรียกที่แสดงถึงรูปลักษณ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกวีต้องการย้ำภาพความชั่วของตัวละครอปลักษณ์ให้ชัดเจนขึ้นนอกเหนือจากการนำเสนอรูปลักษณ์ภายนอก

2.2 การใช้ภาพพจน์

ภาพพจน์ (Figures of Speech) คือ คำหรือกลุ่มคำที่เกิดจากกลวิธีการใช้คำอย่างมีศิลปะ โดยกลวิธีการเปรียบเทียบต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดภาพที่แจ่มชัดและลึกซึ้งขึ้นในใจผู้อ่าน (สุจิตรา จงสถิตวัฒนา, 2549: 37) ภาพพจน์จึงเป็นกลวิธีทางภาษาที่สำคัญประการหนึ่งในการถ่ายทอดให้ผู้อ่านรับรู้และเห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น การใช้ภาพพจน์ในการสร้างตัวละครอปลักษณ์ในวรรณคดีไทยพบว่า กวีมีการใช้ภาพพจน์ 2 ประเภท ได้แก่ อุปมา และอุปลักษณ์ มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 อุปมา

อุปมา (Simile) คือ ภาพพจน์เปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกัน โดยมีคำเชื่อมโยง เช่น คำว่า เหมือน คู่ย เช่น ปาน ราว ประหนึ่ง เพียง เทียม ฯลฯ

การใช้อุปมาในการสร้างตัวละครอปลักษณ์ในวรรณคดี กวีจะใช้สิ่งต่าง ๆ มาเปรียบเทียบกับรูปลักษณ์ของตัวละครอปลักษณ์เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงภาพความอปลักษณ์ของตัวละคร ดังตัวอย่าง

ชูชก ในมหาชาติคำหลวง กัณฑ์กุมาร ดั่งเนื้อความว่า

คู่กรักรับกรรยบ โสค อจินานิปี สนุนทุโร หนงงลายหมายเสื่อป่า อายพริ้อยล่าเลง
ไพร่ ทุกแห่งแล

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 174)

จากเนื้อความจะเห็นว่า กวีใช้อุปมาในการเปรียบเทียบผิวหนังของชูชกว่าเป็นผิวหนังที่มีริ้วรอย หรือผิวหนังลายเหมือนกับลักษณะภายนอกของเสื่อป่าที่มีลวดลายแตกต่างกันไปตามชนิดของเสื่อ

ชูชก ในมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก ดั่งเนื้อความว่า

มันไม่เหมือนอยู่กับอ้ายเผ้าทรพลทล้อยเขาซึ่งนี้ถ้วนหน้า นคติ จิตุหา นคติ รติ เออก็
ความยินดีนั้นจะมีมาแต่ไหน เพราะอ้ายผีผีเจ้าจัญไรรูปร่างดั่งเดนห้า

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 315)

จากเนื้อความจะเห็นว่า กวีเปรียบเทียบรูปลักษณ์ของชูชกกับเดนห้า ซึ่งคำว่า *เดนห้า* ในที่นี้น่าจะมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า *เดนคน* หรือ *เดนมนุษย์* ตามความหมายที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556: 443) ให้ไว้ว่า *เดนคน*, *เดนมนุษย์* หมายถึง (ปาก) น. คนที่เลวทรามจนไม่น่าจะถือว่าเป็นคน ดังนั้น *เดนห้า* อาจมีความหมายว่า คนที่เลวทรามมากหรือเลวทรามกว่าผีห้า เมื่อกวีนำลักษณะของเดนห้าที่เลวทรามมาเปรียบเทียบกับรูปลักษณ์ของชูชกมาจึงเป็นการนำเสนอให้เห็นว่า ชูชกเป็นตัวละครที่มีรูปลักษณ์เลวทราม หรือรูปลักษณ์ที่ไม่ดี *พรานบุญ* ในบทละครครั้งกรุงเก่าเรื่อง มโนห์รา เช่น ตอนพรานบุญจับนางมโนห์รา ดั่งเนื้อความว่า

เมื่อนั้น เอวารรณขวัญข้าวเจ้ามโนห์รา แลเห็นพรานบุญทูลสา รูปร่างกายฤว่าผี
หน้าตาห้าวกรกเป็นขน ดูสง่ากระหว่าคนหรืออนนทรี โครงห่างคางยาวฟันขาวดี

(มโนห์รา วรรณกรรมอยุธยา เล่ม3, 2529: 452)

จากเนื้อความจะเห็นว่า กวีเปรียบเทียบรูปลักษณ์ของพรานบุญกับผี ผีเป็นอมมนุษย์ประเภทหนึ่งที่มีรูปลักษณ์น่ากลัว การเปรียบเทียบดังกล่าวทำให้เห็นว่า พรานบุญมีรูปลักษณ์ที่น่ากลัว ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะหนึ่งของความอัปลักษณ์

เจ้าเงาะ ในบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง ตอนท้าวสามนต์เห็นเจ้าเงาะ
 ดั่งเนื้อความว่า

ผมหยิกยุ่งเหยิงเหมือนเชิงฝึก
 พระเมินเสียมได้คุ้มัน

หน้าตาตละยั๊กมีกกะสัน
 แล้วมีบัญชาประชรรจนา

(บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง, 2545: 94)

จากเนื้อความจะเห็นว่า กวีเปรียบเทียบหน้าตาของเจ้าเงาะกับหน้าตา
 ของยั๊กหน้าตาคร่ำย (สมบัติ พลายน้อย, 2520: 13) นอกจากนี้ยังมีการเปรียบเทียบลักษณะเส้นผมของ
 เจ้าเงาะกับเชิงฝึกที่มีลักษณะหยิกเป็นขด แสดงให้เห็นถึงลักษณะเส้นผมของเจ้าเงาะที่มีลักษณะ
 รุงรังและไม่เป็นทรงที่เรียบร้อย

ตอนเจ้าเงาะเข้าเมืองสามนต์ ดั่งเนื้อความว่า

लगคนบ่นว่าถ้าเช่นนี้
 นากลัวตัวดำเหมือนคูลา

ฟ้าผู้เกิดไม่นึกปรารถนา
 ต่างดิเงาะป่าว่าวุ่นไป

(บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง, 2545: 93)

จากเนื้อความจะเห็นว่า กวีมีการเปรียบเทียบสีผิวของเจ้าเงาะว่ามีผิว
 ดำคล้ำเหมือนชาวคูลา ซึ่งชาวคูลา คือ แยกอินเดียที่มีผิวดำ (พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้, 2514: 103)

ขุนช้าง ในเสภาขุนช้าง ขุนแผน เช่น ตอนนางเทพทองไม่ยอมขอนาง
 วันทอง (นางพิมพิลาไลย) ให้ขุนช้าง ดั่งเนื้อความว่า

ครานั้นเทพทองผู้มารดา

ฟังขุนช้างว่าหาเชื่อไม่

ตอบคำลูกพลันทันใด

ออพิมพิลาไลยเขารูปร่าง

ล้ำคนในสุพรรณพารา

รูปเอ็งเหมือนผ้าละว้าย่าม

จะเสียแรงไปว่าพยายาม

แม้จะเปรียบเนื้อความให้เข้าใจ

นางพิมพริ้มเพราดั่งจันทร์

เอ็งเหมือนเต้านาอยู่ดำได้

อยากได้ดวงจันทร์สวรรค์ไกล

เห็นจะได้แล้วฤาจะลูกอา

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555 : 81)

จากเนื้อความที่นางเทพทองกล่าวกับขุนช้าง จะเห็นว่า กวีมีการใช้
 อุปมาในการเปรียบเทียบรูปลักษณะของขุนช้างกับย่ามละว้า ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
 พ.ศ.2554 (2556: 1046) ให้ความหมายของละว้าไว้ว่า “ละว้า หมายถึง น.เรียกผ้าย่ามขนาดใหญ่ชนิด

หนึ่งที่มีครุฑที่มุมล่าง เรียกว่า ย่ามละว้า” ซึ่งการเปรียบเทียบรูปร่างของขุนช้างกับย่ามละว้า แสดงให้เห็นว่า ขุนช้างมีลักษณะรูปร่างที่ใหญ่เหมือนกับขนาดของย่ามละว้า นอกจากนี้ยังมีการเปรียบเทียบนางวันทองกับดวงจันทร์ที่มีความงดงามและอยู่บนท้องฟ้าอันแสนไกล ส่วนขุนช้างเปรียบได้กับเต้านาที่อาศัยบนพื้นดิน การเปรียบเทียบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ขุนช้างไม่คู่ควรกับนางวันทอง เนื่องจากนางวันทองเป็นผู้ที่มีความงดงาม ส่วนขุนช้างเป็นผู้ที่มีความอัปยศ

จรกา ในอิเหนา ตอนอิเหนาตัดดอกคำเจียกให้นางยุบลถวายนางบุษบา กวีมีการใช้ภาพพจน์อุปมา เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นรูปลักษณ์ของจรกา และความไม่เหมาะสมกันระหว่างนางบุษบาและจรกา ทั้งด้านรูปลักษณ์ และชาติตระกูล ดังเนื้อความว่า

ในลักษณะนั้นว่าจรกา
.....	รูปร่างข้างกระไรเหมือนยักษ์มาร
เมื่อยิ้มเหมือนหลอกหยอกเหมือนขู	ไม่ควรคู่เคียงพักตร์สมครสมาน
ดั่งกาจากชาติข้าสาธารณ์	มาประมาทหมายหงส์พงศ์พระยา
แม่นแผ่นดินสิ้นชายที่พึงเชย	อย่ามีคู่เลขจะคิดว่า
ที่พลอยร้อนใจแทนทุกเวลา	หรือวาสนาน้องจะต้องกัน

(อิเหนา, 2557 : 393)

จากเนื้อความจะเห็นว่า กวีใช้การอุปมาเปรียบเทียบรูปลักษณ์ของจรกากับลักษณะของยักษ์ที่มีรูปร่างน่าเกลียด ตัวใหญ่โต และเมื่อจรกายิ้ม รอยยิ้มของจรกายังมีลักษณะเหมือนกับกำลังขูหรือหลอกให้กลัว การใช้อุปมาดังกล่าวสามารถนำเสนอให้เห็นว่า จรกาเป็นตัวละครที่มีความอัปยศ นอกจากนี้ยังใช้อุปมาเพื่อเสริมความหมายให้เห็นว่า จรกาไม่เหมาะสมกับนางบุษบา ดังที่กวีเปรียบจรกากับกา และเปรียบเทียบนางบุษบากับหงส์ ซึ่งการเปรียบเทียบจรกากับกา ทำให้เห็นว่า จรกาเป็นผู้ที่ไม่สง่างาม และเปรียบเทียบนางบุษบากับหงส์ ทำให้เห็นว่า นางบุษบาเป็นผู้ที่มีความสง่า

นางวาตี ในพระอภัยมณี กวีมีการใช้อุปมาในการเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นถึงลักษณะนางวาตีได้ชัดเจนขึ้น ดังเนื้อความว่า

พระขี้มพลงทางดูผู้รับสั่ง	เห็นเนื้อหนังจ้ำมำดำมืดหมี
เหมือนทุเรียนเสียนนอกเนื้อในดี	ได้เป็นที่พระสนมก็สมยศ

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 282)

จากเนื้อความจะเห็นว่า มีการใช้อุปมาเปรียบเทียบนางวาลีว่า เหมือนกับ *ทุเรียน* ที่เปลือกมีหนามแหลมคม แต่เนื้อในมีรสชาติอร่อย การอุปมาในลักษณะดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงลักษณะของนางวาลีที่มีรูปลักษณ์ภายนอกไม่งดงาม แต่ภายในจิตใจและพฤติกรรมของนางแสดงออกถึงการมีวิชาและความสามารถอันเป็นคุณสมบัติที่ดี

นางประเดะ ในระเด่นลันได กวีใช้วิธีการผลัดพลิกแนวคาถาหมายตามสัญญาให้เบี่ยงเบอนไปทางตรงกันข้าม (โษษิตา มณีโช, 2544: 79) การชมโฉมนางประเดะจึงมีการใช้ภาพพจน์อุปมาในลักษณะที่ต่างไปจากขนบการชมโฉมนางในวรรณคดี ดังเนื้อความว่า

สูงระหงทรงเพริชเวริชวรด	งามละม้ายคล้ายอุฐกะหลาป่า
พิศแต่หัวตลอดเท้าขาวแต่ตา	ทั้งสองแก้มก็คล้ายดังลูกยอ
คิ้วก่งเหมือนงาช้างคิ้วฝ้าย	จุมุกละม้ายคล้ายพริ้วาขอ
หูกวางดวงพักตร์หักงอ	ลำคอโตตันสั้นกลม
สองเต้าห้อยตุงตั้งตุงตะเคียว	โคนเหนียวแห่งรวบเหมือนบวมต้ม
เสวยสลาขากุพระโอยรุ่ม	มันน่าเชยชมนางเทวี

(ระเด่นลันได, 2529: 2)

จากบทชมโฉมข้างต้นจะเห็นว่า กวีใช้อุปมาในการชมโฉมนางประเดะ โดยการเปรียบเทียบความงามของนางประเดะให้ต่างไปจากขนบของการชมโฉมนางในวรรณคดีไทย กล่าวคือ บทชมโฉมนางในวรรณคดีไทยมักจะเปรียบรูปลักษณ์ทั้งงดงามของตัวละครนางเอกกับสิ่งต่าง ๆ ที่มีความงดงาม เช่น ชมความงามว่า งามเสมอดวงจันทร์ ชมแก้มว่า นวลละอองสองแก้มดังลูกอิน ชมคิ้วว่า งามขนงวงวาดดั่งวงศิลป์ ชมจุมุกว่า ดั่งวงอังกูศแก้ววิเชียรฉาย และชมหน้าอกว่า พิศถันดั่งดวงปทุมมาศ (ชลดา เรื่องรักย์ลิขิต, 2540: 3-14) แต่ในระเด่นลันไดกวีเปรียบเทียบความงามของนางประเดะกับสิ่งที่ไม่งดงาม คือ เปรียบความงามของนางประเดะว่ามีลักษณะเหมือนอุฐ ผิวหน้ามีลักษณะตะปุ่มตะป่ำเหมือนผิวของลูกยอ คิ้วมีลักษณะโก่งหักเหมือนลักษณะของไม้ก่งคิ้วฝ้าย จุมุกหักเหมือนลักษณะของพริ้วาขอ อีกทั้งหน้าอกมีลักษณะเหนียวและหย่อนยานเหมือนตุงตะเคียวและบวมต้ม จะเห็นว่าการเปรียบเทียบลักษณะของนางประเดะกับสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่งดงาม และต่างไปจากขนบของการชมโฉมนางวรรณคดีสามารถนำเสนอให้เห็นว่านางประเดะเป็นตัวละครอปลักษณ์

จากการศึกษาการใช้อุปมาในการสร้างตัวละครอปลักษณ์ในวรรณคดีพบว่า กวีมีการเปรียบเทียบลักษณะของตัวละครอปลักษณ์กับสิ่งต่าง ๆ ปรากฏ 6 ลักษณะ ได้แก่ การเปรียบเทียบลักษณะของตัวละครอปลักษณ์กับสิ่งที่ต่ำทราม เช่น เคนห้า การเปรียบเทียบ

ลักษณะของตัวละครอุปโลกน์กับมนุษย์ เช่น ยักษ์ มาร และผี การเปรียบเทียบลักษณะของตัวละครอุปโลกน์กับสิ่งของ เช่น ผ้าละว้าย่าม ไม้ก่งติดฝ้าย พรำขอ และถุงตะเคียว การเปรียบเทียบลักษณะของตัวละครอุปโลกน์กับผักและผลไม้ เช่น ทูเรียน ลูกขอม และเซิงปัก และการเปรียบเทียบลักษณะของตัวละครอุปโลกน์กับสัตว์ เช่น อูฐ เสือ และม้า และการเปรียบเทียบลักษณะของตัวละครอุปโลกน์กับลักษณะของคนต่างชนชาติ เช่น คนชนชาติคุลา

2.2.2 อุปโลกน์

อุปโลกน์ (Metaphor) คือ ภาพพจน์เปรียบเทียบที่นำลักษณะเด่นของสิ่งที่ต้องการเปรียบเทียบมากกว่าทันที หรือเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีคุณสมบัติบางประการร่วมกัน มักใช้คำว่า เป็น หรือ คือ หรือบางครั้งไม่มีคำเชื่อม (ธนศ เวศร์ธาดา, 2549: 43) ตัวอย่าง

ชูชก ในมหาชาติคำหลวง ดั่งบทสนทนาของเหล่าพราหมณ์ที่กล่าวกับนางอมิตตดาถึงชูชก เนื้อความว่า

แม่ผู้มีผิววูปเกล้า คือเฝ้าอยู่ผีตาง ดั่งงงนี้

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 115)

เนื้อความว่า ในมหาชาติคำหลวง กัณท์กุมาร ตอนพระชาติเห็นชูชกครั้งแรก ดัง

เจ้าก็เห็นปรตยักษ์ อนนอุปโลกน์สืบแปดแห่ง ร้ายพันแห่งฝูงคนในโลกลยนี้

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 161)

ในมหาเวสสันดรชาดก ตอนพระชาติเห็นชูชกครั้งแรก ดังเนื้อความว่า

มิใช่พราหมณ์แล้วหนะพระพ่อเจ้า เฒ่านี้ทำไมตะแกจิงร้ายกาจ ยกใจ ชะรอยว่าผีปีศาจ มันแกล้งแปลงมาขอทาน

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 255)

จากตัวอย่างเนื้อความทั้ง 3 ข้างต้นจะเห็นว่า กวีใช้อุปโลกน์ในการเปรียบเทียบชูชกกับลักษณะของผี ปีศาจ และยักษ์ ซึ่งมนุษย์แต่ละประเภทมีลักษณะดังนี้

ผี คือ สิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณหรือโทษได้มีทั้งดีและร้าย; โดยปริยายหมายความว่า เลว (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554, 2556: 781)

สมบัติ พลายน้อย (2520: 471-472) ได้อธิบายลักษณะของอมมนุษย์ จำพวกปีศาจ เปรต และยักษ์ ไว้ว่า “ปีศาจ คือ พวกผีร้าย ในพระเวทกล่าวว่ามีตัวพวกกรากษส ปีศาจมักสิงอยู่ตามป่าช้า กินของสดและเนื้อมนุษย์ และยักษ์ มักมีรูปร่างน่าเกลียด ตัวใหญ่โต หน้าตาชั่วร้าย มีเขี้ยวโจ่ง กินสัตว์หรือคนเป็นอาหาร

เมื่อศึกษาลักษณะของผี ปีศาจ เปรต และยักษ์พบว่า อมนุษย์แต่ละประเภทมีลักษณะเด่นที่เหมือนกันคือ การเป็นอมมนุษย์ที่มีความชั่วร้าย หรือความไม่ดี ซึ่งเมื่อภควินามา เปรียบเทียบกับซุชกจึงเป็นการนำเสนอให้เห็นว่า ซุชกเป็นตัวละครอปลักษณ์ที่มีจิตใจ นิสัยและพฤติกรรมการแสดงออกที่ไม่ดีได้ทันที

ขุนช้าง ในเสภาขุนช้าง ขุนแผน ตอนกำเนิดขุนช้าง ดังเนื้อความว่า

ยังมีนกตะกรุมหัวเหม่

บินแต่รมาแต่ป่าใหญ่

อ้าปากคาบข้างแล้ววางไป

เข้าในหอกกลางที่นางนอน

ในฝันนางเรียกนก

เชิญเจ้าขรรค์หัวถกมานีก่อน

นางคว้าได้ตัวเจ้าหัวถก

กอดนกับข้างสบายใจ

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 2)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า กวีใช้อุปลักษณ์ในการสร้างตัวละคร ขุนช้าง โดยการเปรียบเทียบรูปลักษณ์ภายนอกของขุนช้างกับลักษณะเด่นของนกตะกรุม ซึ่งนกตะกรุมมีลักษณะเด่น คือ ส่วนหัวและลำคอเป็นหงส์เหลืองแกมแดง มีขนเป็นเส้น ๆ กระจายห่าง ๆ ดูคล้ายคนหัวล้าน (วัชร กาชัย และคณะ, ม.ป.ป.: 82) และลักษณะเด่นของช้าง ซึ่งช้างเป็นสัตว์สี่เท้าที่มีตัวโตกว่าสัตว์สี่เท้าทั้งปวง (เปลื้อง ณ นคร, 2544: 146) แสดงให้เห็นว่าขุนช้างมีหัวล้านและรูปร่างอ้วน ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของความอปลักษณ์

จากการศึกษาอุปลักษณ์ในการสร้างตัวละครอปลักษณ์ในวรรณคดีไทยพบว่า กวีมักใช้การเปรียบเทียบความอปลักษณ์ของตัวละครอปลักษณ์กับลักษณะอมมนุษย์ ได้แก่ ผี เปรต ยักษ์ และปีศาจ นอกจากนี้ยังมีการใช้อุปมาโดยเปรียบเทียบรูปลักษณ์ของตัวละครอปลักษณ์กับลักษณะของสัตว์ เช่น นกตะกรุมและช้าง เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะเด่นเฉพาะของตัวละครอปลักษณ์อีกด้วย

จากการศึกษาภาพพจน์ในการสร้างตัวละครอปลักษณ์ในวรรณคดีไทย ทั้งการใช้อุปมา และการใช้อุปลักษณ์พบว่า การใช้อุปมาภพวิมกจะใช้ในการเปรียบเทียบรูปลักษณ์ภายนอกของตัวละครอปลักษณ์กับสิ่งต่าง ๆ เช่น ผิวลายเหมือนเสือปลา ผมหยิกเหมือนเซงฟัก และรูปร่างเหมือนเคนห่า แสดงให้เห็นรายละเอียดรูปลักษณ์ของตัวละครอปลักษณ์ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพความอปลักษณ์ของตัวละครได้ชัดเจนขึ้น ในการใช้อุปมาภพวิมกจะมีการเปรียบเทียบตัวละครอปลักษณ์กับมนุษย์ที่มีความครุร้าย เช่น ยักษ์ ผี และปีศาจ แสดงให้เห็นถึงภาพรวมของตัวละครอปลักษณ์ว่ามีรูปลักษณ์และลักษณะนิสัยที่ไม่ดี

การศึกษาการสร้างตัวละครอปลักษณ์ตามแนวกลวิธีทางภาษาพบว่า กลวิธีการใช้คำที่เรียบง่าย แต่สามารถสื่อให้เห็นถึงสิ่งที่กวีต้องการนำเสนอเกี่ยวกับตัวละครอปลักษณ์ได้อย่างชัดเจน สามารถทำให้อ่านเห็นภาพความอปลักษณ์ของตัวละครอปลักษณ์ได้

กลวิธีการสร้างตัวละครอปลักษณ์ด้วยกลวิธีการเล่าเรื่อง และกลวิธีทางภาษาทำให้อ่านสามารถเห็นภาพความอปลักษณ์ของตัวละครได้ ส่วนของกลวิธีการเล่าเรื่องทำให้เห็นการสร้างตัวละครอปลักษณ์ที่มีความซับซ้อนในการนำเสนอภาพตัวละครอปลักษณ์ ส่งผลให้ตัวละครอปลักษณ์มีมิติที่หลากหลายและน่าสนใจมากขึ้น ตัวละครอปลักษณ์จึงสามารถสร้างสีสันให้กับวรรณคดีไทยได้เป็นอย่างดี และส่วนกลวิธีทางภาษาเป็นการใช้คำและภาพพจน์ที่สามารถสื่อสารให้เห็นภาพของความอปลักษณ์ได้อย่างชัดเจน จนอาจกล่าวได้ว่า กลวิธีทางภาษานำเสนอภาพความอปลักษณ์ของตัวละครอปลักษณ์ได้ง่าย โดยผ่านความมดงามทางภาษา

บทที่ 4

บทบาทของตัวละครอับลักษณ์ในวรรณคดีไทย

บทบาท หมายถึง การทำทำตามบท, การร่ำตามบท, โดยปริยายหมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556: 649) ในวรรณคดีไทยก็สร้างตัวละครอับลักษณ์ขึ้น เพื่อให้ตัวละครอับลักษณ์ทำหน้าที่ตามจุดมุ่งหมายที่กวีกำหนดไว้ ผู้ศึกษาพบว่า ตัวละครอับลักษณ์มีบทบาทต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีไทย 3 ลักษณะ ได้แก่

1. บทบาทของตัวละครอับลักษณ์ที่มีต่อโครงเรื่อง
2. บทบาทของตัวละครอับลักษณ์ที่มีต่อตัวละคร
3. บทบาทของตัวละครอับลักษณ์ในการถ่ายทอดทัศนคติต่อความอับลักษณ์

1. บทบาทของตัวละครอับลักษณ์ที่มีต่อโครงเรื่อง

โครงเรื่อง คือ กลวิธีการเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องให้ดำเนินต่อเนื่องเป็นเรื่องราวอย่างมีเหตุผลตั้งแต่ต้นไปจนถึงจุดจบของเรื่อง (สายทิพย์ นุกุลกิจ, 2543: 102)

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช (2558: 30-31) กล่าวถึงการแบ่งโครงเรื่อง และ โครงสร้างหลักของโครงเรื่องไว้ดังนี้

โครงเรื่อง สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ โครงเรื่องหลัก และ โครงเรื่องย่อย ดังนี้

1. โครงเรื่องใหญ่ (Main Plot) จะเป็นแนวเรื่องที่กวีต้องการให้เรื่องดำเนินไปทิศทางใดทิศทางหนึ่งอาจเป็นการผูกปมเรื่องที่ซับซ้อนมากขึ้น แล้วมีการคลี่คลายปมเหล่านี้ในตอนจบ
2. โครงเรื่องย่อย (Sub Plot) หรือ โครงเรื่องรอง เป็นเรื่องที่แทรกอยู่ในโครงเรื่องใหญ่ แม้ว่าโครงเรื่องย่อยจะมีความสำคัญน้อยกว่าโครงเรื่องใหญ่ แต่ก็เป็นส่วนที่ช่วยสร้างสีสันและเพิ่มความสนุกสนานในแก่นเนื้อเรื่องในวรรณคดีได้

ในส่วน โครงเรื่องจะประกอบด้วย 3 ส่วนหลักได้แก่ การเริ่มเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการปิดเรื่อง

1. การเริ่มเรื่อง (Exposition) จะต้องมีการเปิดเรื่องที่นำเสนอใจเพื่อดึงดูดให้ผู้อ่านติดตามเรื่องราว การเปิดเรื่องไม่จำเป็นต้องเริ่มที่จุดแรกของเหตุการณ์ในเรื่อง กวีบางคนอาจเลือกเปิดเรื่องในตอนกลางเรื่อง หรืออาจเปิดเรื่องในตอนท้ายของเรื่องก็ได้

2. ตอนดำเนินเรื่อง (Complication) เป็นช่วงของการสร้างปมและผูกปม ปมเหล่านี้จะประกอบด้วยอุปสรรคต่าง ๆ รวมถึงความขัดแย้ง (Conflict) การดิ้นรนต่อสู้ของตัวละคร เมื่อความยุ่งยากซับซ้อนทวีขึ้นมาจนถึงจุดสุดยอดของเรื่อง (Climax) ซึ่งเป็นจุดที่ตึงเครียดที่สุดของเรื่อง จากนั้นกวีจึงจะค่อย ๆ คลี่คลายปมปัญหาลง

3. การปิดเรื่อง คือการคลายปมปัญหาสิ้นสุดลง ซึ่งกวีจะเลือกปิดเรื่องแบบอย่างบริบูรณ์ โดยไม่ทิ้งการคาดเดาไว้อีกต่อไป หรือจะเลือกปิดเรื่องแบบให้ผู้อ่านคาดเดาต่อไป

เมื่อศึกษาบทบาทของตัวละครอับลักษณ์ที่มีต่อ โครงเรื่องพบว่า ตัวละครอับลักษณ์มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง กวีจะสร้างความอับลักษณ์ของตัวละครให้เป็นปมปัญหาของเรื่อง ตัวละครอับลักษณ์จึงเป็นตัวสร้างความขัดแย้งให้แก่เรื่องใน 2 ลักษณะ คือ การสร้างความขัดแย้งระหว่างตัวละครอับลักษณ์กับตัวละครอื่นในเรื่อง และการเป็นต้นเหตุให้ตัวละครอื่นในเรื่องขัดแย้งกัน อธิบายได้ดังนี้

1.1 การสร้างความขัดแย้งระหว่างตัวละครอับลักษณ์กับตัวละครอื่นในเรื่อง

ตัวละครอับลักษณ์สร้างความขัดแย้งระหว่างตัวละครอับลักษณ์กับตัวละครอื่นในเรื่อง คือ รูปลักษณ์อันอับลักษณ์ของตัวละครอับลักษณ์มีผลต่อการสร้างความขัดแย้งระหว่างตัวละครอับลักษณ์กับตัวละครอื่นในเรื่อง ความขัดแย้งดังกล่าวเกิดขึ้น 2 ลักษณะ ได้แก่ ตัวละครอับลักษณ์ที่เป็นตัวละครเอกขัดแย้งกับตัวละครอื่นในเรื่อง และตัวละครอับลักษณ์ที่เป็นตัวละครฝ่ายร้ายขัดแย้งกับตัวละครเอก ดังนี้

1.1.1 ตัวละครอับลักษณ์ที่เป็นตัวละครเอกขัดแย้งกับตัวละครอื่นในเรื่อง

ตัวละครพระเอกและตัวละครนางเอกมีรูปลักษณ์ภายนอกอันอับลักษณ์ขัดแย้งกับตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง ดังตัวอย่าง

เจ้าเงาะ ในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง พระสังข์สวมรูปเงาะอัน
 อปลักษณ์เพื่ออำพรางตัวคนที่แท้จริงในการหาคู่ครอง ซึ่งรูปเงาะอันอปลักษณ์ส่งผลให้เจ้าเงาะและ
 ท้าวสามนต์เกิดความขัดแย้งกัน กล่าวคือ เมื่อนางรณาลือกเจ้าเงาะมาเป็นคู่ครอง ทำให้ท้าวสามนต์
 เกิดความอับอายและไม่พอใจจึงเนรเทศนางรณาและเจ้าเงาะไปอยู่กระท่อมปลายนา ส่งผลให้เจ้า
 เงาะและนางรณาต้องเผชิญกับความลำบาก นอกจากนี้ท้าวสามนต์ยังพยายามใช้ชีวิตต่าง ๆ เพื่อกำจัด
 เจ้าเงาะ ได้แก่ การแข่งขันหาปลา หาเนื้อ หากใครหาได้น้อยจะถูกประหารชีวิต เช่น ตอนท้าว
 สามนต์ให้ลูกเขยหาเนื้อหาปลา ดังเนื้อความตอนหาปลาว่า

เมื่อนั้น	ท้าวสามนต์เป็นใหญ่
ตั้งแต่เงาะพาธิดาไป	ให้แล่นขัดลุตทุกเวลา
รณาเจ้ากรรมมันทำชั่ว	จะมีผิวเงาร้ายให้ขายหน้า
จ่าจะคิดอ่านด้วยมารยา	พาลฆ่าเสียให้ได้ไม่ไฉนเลย
คิดพลางทางสังเสนาใน	จงรีบไปบอกบรรดาลูกเขย
จะให้แต่งตั้งสังเวย	ตามเคยบวงสรวงเทวัญ
พรงนี้หาปลาคนละร้อย	ใครได้น้อยจะฆ่าให้อาสัญ
ทั้งอ้ายเงาะขี้ครอกจงบอกมัน	มิได้ปลามาทันจะบรรลัย

(สังข์ทอง, 2545: 112)

หรือเนื้อความตอนหาเนื้อ ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวสามนต์เคืองขัดอึดอัน
แกลึ่งให้หาปลาจะมาฟัน	อ้ายเงาะมันกลับได้มามากมาย
ยังคิดยิงแค้นแน่นใจ	แม้มีฆ่ามันได้ก็ไม่หาย
จึงตรัสสร้างเสเพนุบาย	จะต้องการเนื้อทรายมาเลี้ยงกัน
ทั้งหกหามาแก้ตัวใหม่	แม้มิได้ชีวาจะอาสัญ
เสนาในไปบอกอ้ายเงาะนั้น	หาเนื้อมาให้ทันวันพรงนี้

(สังข์ทอง, 2545: 129)

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างเจ้าเงาะกับท้าวสามนต์ ส่งผลให้ เจ้า
 เงาะต้องเผชิญอุปสรรคต่าง ๆ หากปมปัญหาและความขัดแย้งจะคลี่คลายลงได้ก็ต่อเมื่อเจ้าเงาะถอด
 รูปเงาะอันอปลักษณ์ออก และเจ้าเงาะกลับเป็นพระสังข์ผู้มีรูปลักษณ์อันงดงาม มีผลให้ความ
 ขัดแย้งระหว่างท้าวสามนต์และเจ้าเงาะนั้นสิ้นสุดลงด้วย เช่น เมื่อท้าวสามนต์พบว่าเจ้าเงาะ
 กลายเป็นพระสังข์ผู้มีรูปลักษณ์อันงดงาม ปฏิกิริยาของท้าวสามนต์ก็เปลี่ยนแปลง ไปจากที่รังเกียจ
 และพยายามใช้วิธีการต่าง ๆ กำจัดเจ้าเงาะก็แสดงออกถึงความรักที่มีต่อพระสังข์ ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวสามนต์ตบพระหัตถ์ลัดจาน
ลูกเขยผู้ดีสันดาน	เป็นเผ่าพงศ์วงศ์วานกษัตรา
สมยศสมศักดิ์น้ารักใคร่	ที่นี้ไม่อับอายขายหน้า
พระอุบหน้ำอุบหลังไปมา	จูบซ้ายจูบขวาจูบข้างาม
อ้ายหกเขยยุพื่อให้จับเจ้า	แค้นใจขายแต่ก็ไม่ห้าม
บิดาโจดเฉาเบาความ	ไม่รู้เลวว่างามถึงเพียงนี้
อย่าถือโทษ โกรธพ้อเลขหนอลูก	ว่าลบหลู่ดูถูกขับหนี
แม่เจ้ามีชัชชนะกลี	พ้อจะมอบบุรีให้ครอบครอง

(สังข์ทอง, 2545: 167)

นางแก้วหน้าม้า ในบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า ในเรื่องนางแก้ว เป็นหญิงที่มีรูปลักษณ์อันอัปลักษณ์ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัว คือ นางแก้วมีใบหน้าที่เหมือนกับ ใบหน้าของม้า ความอัปลักษณ์ของนางแก้วเป็นปมปัญหา ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างนางแก้ว กับพระพินทอง และความขัดแย้งระหว่างนางแก้วกับท้าวมงคลราช กล่าวคือ ความอัปลักษณ์ของ นางแก้ว ทำให้พระพินทองและท้าวมงคลราชเกิดความรังเกียจนางแก้ว เมื่อนางแก้วเข้าหา พระพินทองก็ทำให้พระพินทองเกิดความไม่คบแค้นใจจึงหาหนทางป้องกันตัวจากนางแก้ว โดยให้ เหล่าพระพี่เลี้ยงเข้าเฝ้าอยู่ตลอดเวลา ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	พระโอรสขยงทรงศร
เคืองแค้นแน่นใจตั้งไฟพอน	ภูธรตริกใครไปมา
อิแก้วสัปดนคนนี้	กาลิสร้างร้ายขายหน้า
เผ้ากวนใจไม่เว้นเวลา	จะเล่นฆ่าก็เกรงพระชนนี
จำจะลีลาคลาไคล	เนาในพระโรงรังสี
คิดพลางทางข้างเยื้องจรัล	ออกไปยังที่พระโรงพลัน
ครั้นถึงจึงสั่งพระพี่เลี้ยง	ให้รวบรวมพร้อมเพรียงที่นั่น
เล่าตามความหลังให้ฟังพลัน	จงมาอยู่ด้วยกันที่โรงชัย
.....
เมื่อนั้น	พระทรงโถมประโถมเส่นหา
เนาในพระโรงรัตน	ปรีดาภิรมย์สำราญ
เข้าเย็นเล่นด้วยพระพี่เลี้ยง	พร้อมเพรียงปรีดีเปรมเกษมสถานต์
คลีคลายสบายเบิกบาน	เนิ่นนานหลายเดือนไม่เคลื่อนคลา

(แก้วหน้าม้า, 2544: 35)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า เมื่อนางแก้วเข้าหาพระพิณทอง พระพิณทองก็พยายามตีตัวออกห่าง เพราะรังเกียจในรูปลักษณะอันอัปลักษณ์ของนางแก้ว โดยให้พระพี่เลี้ยงอยู่เข้าเฝ้า และเมื่อพระพิณทองอยู่กับเหล่าพระพี่เลี้ยงเกิดความสบายใจและมีความสุขมากกว่าตอนอยู่กับนางแก้ว แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างนางแก้วกับพระพิณทอง

นอกจากนี้เมื่อท้าวมงคลราชผู้ที่มีความรังเกียจความอัปลักษณ์ของนางแก้วเห็นว่าพระพิณทองเกิดความไม่สบายใจเพราะต้องอภิเษกสมรสกับนางแก้ว ท้าวมงคลราชก็หาวิธีช่วยให้พระพิณทองออกห่างจากนางแก้ว ด้วยการให้พระพิณทองเดินทางไปเมืองโรมวิถีเพื่ออภิเษกสมรสกับนางทศมาลี ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	องค์พระบิดเรศนาถา
เนาในปราสาทห้องไสยา	ในเวลาประภมราตรี
ตรองตริกนิกพะวงสงสาร	พระกุมารพิณทองฟ้องศรี
แต่ได้นางหน้าม้ากาลี	มาไว้ในที่ค้ำหนักจันท
พระโอรสศไกรฝ่ายหอม	ตรมตรอมรูปจรตผิดผัน
จำจะรีบส่งสารสำคัญ	ไปเขตซัดเมืองโรมบุรี
คิดพลางทางจับพระแสงศร	เสด็จลงจากแท่นมณีสรี
กรายกรข้างเชิงจรัล	ออกพระโรงรุจิทันใด
นั่งเหนือแท่นรัตนัชชาวล	สั่งเจ้าพนักงานผู้ใหญ่
เร่งเร็วแต่งสาส์นเป็นการไว	ว่าให้ต้องตามธรรมเนียมมา
ของคันทนงนุชบุตร	เมืองโรมวิถีนาถา
ให้พระลูกแก้วแหวตา	จงกำหนดวิวาห์เร็วพลัน

(แก้วหน้าม้า, 2544: 36)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างนางแก้วกับท้าวมงคลราช ความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลให้พระพิณทองและนางแก้วเกิดการพลัดพรากจากกัน อีกทั้งยังส่งให้นางแก้วต้องเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อพิสูจน์ให้พระพิณทองเห็นถึงความรักและความซื่อสัตย์ที่นางแก้วมีต่อพระพิณทอง เช่น การใช้ความสามารถและความกล้าหาญในการช่วยเหลือพระพิณทองให้พ้นจากอันตรายด้วยการแปลงเป็นมาณพไปฆ่าท้าวพาลราช ความขัดแย้งระหว่างนางแก้วกับพระพิณทอง และความขัดแย้งระหว่างนางแก้วกับท้าวมงคลราชสิ้นสุดลงเมื่อนางแก้วถอดรูปหน้าม้าอันอัปลักษณ์ออก และหน้าม้านั้นถูกเผาทำลาย สูดท้ายนางแก้วหน้าม้าผู้มีความอัปลักษณ์กลายเป็นนางมณีผู้มีความงดงาม

1.1.2 ตัวละครอุปลักษณ์ฝ่ายร้ายขัดแย้งกับตัวละครเอกของเรื่อง คือ ตัวละครอุปลักษณ์ฝ่ายร้ายที่เป็นปฏิปักษ์กับตัวละครเอกเป็นผู้ที่ทำให้การดำเนินเรื่องเกิดความขัดแย้งกับตัวละครเอก เนื่องจากอุปลักษณ์ภายนอกที่อุปลักษณ์ และนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดีของตัวละครอุปลักษณ์ที่ส่งผลให้ตัวละครเอกต้องพลัดพรากจากคนรักและครอบครัว ดังตัวอย่าง

ชูชก ในมหาเวสสันดรชาดก กวีสร้างให้ชูชกเป็นตัวละครอุปลักษณ์ฝ่ายร้ายที่สร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของตัวละครเอกของเรื่อง คือ พระเวสสันดร ในการดำเนินเรื่องชูชกจะเป็นผู้ไปของกุมารทั้งสองคนจากพระเวสสันดร ด้วยอุปลักษณ์ภายนอกและพฤติกรรมของชูชกที่ไม่ดีทำให้กุมารทั้งสองกลัวจึงไม่กล้าไปอยู่กับชูชก กุมารทั้งสองจึงพากันหลบหนีชูชกอยู่หลายครั้ง แต่ก็ไม่สามารถหนีชูชกได้ ซึ่งพระเวสสันดรเห็นการกระทำของชูชกและปฏิกิริยาของกุมารทั้งสองคนที่กลัวชูชกมาก ทำให้พระเวสสันดรต้องแฉงใจยอมยกกุมารทั้งสองคนให้กับชูชก ซึ่งพฤติกรรมของชูชกก็สร้างความขัดแย้งภายในจิตใจให้กับพระเวสสันดรได้เป็นอย่างมาก ดังเนื้อความว่า

โศ โภธิสตโต ปางนั้นสมเด็จพระบรมโภธิสัตว์ ตรัสได้ทรงฟังพระลูกน้อย ทรงกั้นแสงทูลระห้อยวันนั้น กัดันพระโศกมิได้ละอายพระทัยแก่เทพดา ปณณศาต ปวีติควา เสด็จเข้าสู่ภายในบรรณศาลา ชบพระพักตราทรงพระกั้นแสงสะอื่นให้ โอ้อ้าเจ้าเพื่อนเชษฐาใจของพ่อเอ๋ย เจ้าเคยกระทำความไว้เป็นโจน จึงมาคดเจื้อยใจ ไร้ยากอนาถาให้พราหมณ์ชราว่างร้ายกาจ ตะแถมทำสีหนาดโทยโทยตี โอเวลาปานฉะนี้ก็สายอันห้ คนทั้งหลายเขาเรียกกันกินอาหาร บ้างก็เส้าโลมลูกหลานให้อาบน้ำและหลับนอน แต่สองบ้งอรของพ่อนี้ ใครจะปราณีให้มนน้ำ ก็จะตราครดราลำบากใจที่ไหนจะเดิน ได้ด้วยพระบาทเปล่า ทั้ง โอแดดจะแผดเผาให้พุงอง จะชอกช้ำกล้าเป็นหนองลงลามไหล สองสุริยวงศ์ตั้งแต่ว่าจะทรงกันแสงให้ สุดอาลัยของพ่อแล้วที่จะติดตาม จะบายหน้าไปพราหมณ์เมื่อยามเย็น เแต่ัจญไรไหนเลยจะเห็นด้วยสองเจ้า มีแต่จะรุกเร้าคารามตี ชซีเยยกระไรเลยไม่เกรงขามเราบ้างเมื่อยามจน จะคิดคู้บ้างเป็นไรว่าลูกทั้งสองคนคู่ชีวิตม์ ยังตัดใจให้ขาดมิให้เสียประโยชน์ แต่ก่อน โสคค่าสิน ไล่สืบมาถึงสี่ชั่ว ผู้อื่นรู้ก็เกรงกลัวไม่ทำไ้ได้เหมือนพราหมณ์ผู้นี้ ... น้ำพระทัยท้าวเธอถอยคืนจากอุเบกษา บังเกิดอวิชชามาห่อหุ้ม พระปัญญานั้นกัลดกลุ้มไปด้วยโมโหให้ลุ่มหลง โทโสเข้าซ้ำส่งบังเกิดวิหิงสาขึ้นทันทีว่าอุเหม่ อุเหม่ พราหมณ์ผู้นี้อจองทะนงหนอ มาตีลูกต่อหน้าพ่อไม่เกรงใจ ชซีเยยกุมมาอยู่ป่าเปล่าเมื่อไร ทั้งพระขรรค์ลิลปชัยก็ถือมา ธนุจาปี คเหตุวา ก็ทรงพระแสงธนูศรกระสันมั่นกับมือ ฆ่าพราหมณ์ผู้นี้เสียเถิดหรือ เธอก็ถือที่อยู่อู่แต่ในพระทัย ภายหลังจึงตั้งจิตพิจารณาในพระอริยประเพณีหน่อพุทธางกูร ก็รู้ว่าอาตมะนี้เพิ่มพูนมหาปุตตบริจาคนเจียวสิหว่า เมื่อพระปัญญาบังเกิดมี พระบรมราชฤษีจึงตรัสสอนพระองค์เอง ว่า โภ เวสสันดร ดูกรมหาเวสสันดร อย่าวารณ์ไว้เว้ทำเนาเขา เข้ากับเจ้าเขาจะตีกันไม่ต้องการ ให้ลูกเป็นทานแล้ว ยังมาสอดคดแล้วเมื่อภายหลัง ท้าวเธอก็ตั้งสมาธิระจับดับพระวิโยค

กลิ่นพระโคสรงแล้ว พระพักตร์ก็ผ่องแผ้วแจ่มใส ดุจทองอุไรทั้งแท่ง อันบุคคลแก่งหล่อแล้วมา
วางไว้ในอาสนรม ตั้งแต่พระเชษฐมพระปิยนุตรทานบารมี แห่งหน่อพระชินศรีเจ้านั้นแล

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 251-252)

หรือเนื้อความได้ตอนที่พระเวสสันดรทรงได้ฟังเสียงของกัณหาที่
กำลังโศกเศร้า และร้องทูลเรื่องที่ตนและชาติถูกชุกทำร้ายก็แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งภายใน
จิตใจให้กับพระเวสสันดร ดังเนื้อความว่า

โศ โภชิตุโศ ส่วนสมเด็จพระบรมโพธิสัตว์ ครัสได้ทรงฟังพระสุรเสียงแก้วกัณหา
เสียวพระสกลกายเย็นระย่อ เศร้าสลดระทดท้อพระหฤทัยเชลยอยู่หลัง พระนาสิกอดตั้ง อัสสาส
บัสสาส น้ำพระเนตรชลไหลหยาดหยดเป็นสายเลือด ไม่เว้นวายหายเหือดซึ่งโศกา จึงเอาพระ
ปัญญาวิจิตรเข้าข่มโศก ว่าบุตรวิโยคทั้งนี้บังเกิดมีเพราะความรัก จำจะเอาอุเบกขามาประหลาด
หักให้เสื่อมหาย ท้าวเธอกลับสุขเกษมเปรมสบายพระกายก็ใสสด ดังพระจันทร์ทรงกลดนั้นแล

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 256)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า การตัดสินใจยอมยกกุมารทั้งสองคน
ในการสร้างทานบารมีของพระเวสสันดรไม่ใช่เรื่องที่สามารถกระทำได้อย่างง่ายดาย เพราะภายใน
จิตใจของพระเวสสันดรก็เจ็บปวดและโศกเศร้าเป็นอย่างมากที่ต้องเสียลูกกุมารทั้งสองคนอันเป็น
ที่รัก แต่ด้วยพระเวสสันดรเป็นผู้มีจิตใจที่บริสุทธิ์และมุ่งให้ทานบารมีอย่างแรงกล้าจึงสามารถสะ
ผู้ที่เป็นที่รักยิ่งของตนเองให้กับผู้อื่นได้

ขุนช้าง ในเสภาเรื่อง ขุนช้าง ขุนแผน กวีมีการวางโครงเรื่องให้
ขุนแผนรักและครองคู่กับนางวันทอง (นางพิมพิลาไลย) และให้ขุนช้างรักและปรารถนาจะครองคู่
กับนางวันทองเช่นกัน ขุนช้างจึงทูลความแก่พระพันวษาว่า ขุนแผนมีความสามารถในการรบน่าจะ
ทำให้ชนะศึกได้ เช่น ตอนขุนช้างทูลความแก่พระพันวษา ดังเนื้อความว่า

ครานั้นขุนช้างมหาดเล็ก	เฝ้าแหนมาแต่เด็กพิศทุกคล่อง
คิดไปสมใจที่นึกปอง	หมายจะครองเจ้าพิมพิลาไลย
จะทูลสอพลายแก้วให้ไปทัพ	แล้วจะกลับไปเกี่ยวเจ้าพิมใหม่
คิดแล้วทูลปล้นทันใด	ชีวิตอยู่ได้พระบาท
อันบุตรขุนไกรที่วอดวาย	ชื่อว่านายพรายแก้วแก้วกล้า
ได้เมื่อยอยู่สุพรรณพารา	แต่มารดาเพื่อนอยู่กาญจน์บุรี
อันฤทธากล้าหาญชาญชัย	เลี้ยงภูตพรายได้เป็นถ้วนถี่
อายุประมาณสิบเจ็ดปี	ของทราบบรูสิพระบาท

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 136)

การทูลความของขุนช้างส่งผลให้ขุนแผนต้องพลัดพรากจากนางวันทอง ขุนช้างจึงใช้โอกาสนี้วางแผนให้ได้นางวันทองมาเป็นคู่ครองเป็นผลสำเร็จ และเมื่อขุนแผนกลับมาจากศึกแล้วพบว่านางวันทองตกเป็นภรรยาของขุนช้าง ขุนแผนก็ลักพานางวันทองกลับมาเป็นของตนเอง ขุนช้างก็ออกตามหานางวันทอง จนเกิดการสู้รบกันระหว่างขุนช้างและขุนแผน เช่นตอนขุนช้างรบขุนแผน ดังเนื้อความว่า

ครั้นได้พิชัยฤกษ์ดี	ฆ้องตีต้อนเดือนละว่าไพร่
โบกธงตรงเข้าไปราวไพร่	ยิงปืนไฟงานโห่เป็นโกลา
กะเหรียงละว่าถือน้ำไม้	ลูกใส่ยาพิษฤทธิหนักหนา
ขุนช้างจับช้างอย่างเหย้ามา	ไม่รังไรพักพวกพลไกร
.....	ขุนแผนจับมาหน้าขุนช้าง
ตวาดด้วยพระเวทวิเศษมนต์	ผู้คนตื่นวิ่งทิ้งปืนผาง
ดาบถือหลุมมือตะลึงวาง	ขุนช้างแข็งง่าตั้งท่าทวน
.....
พวกขุนช้างแตกพ่ายกระจายยับ	ขุนช้างกลับช้างขึ้นหนีออกมา
ขุนแผนจับขี้สีหมอกไล่	จะไล่ช้างไปไหนไอ้ชาติข้า
ขุนช้างร้องไปทำไมวา	ไล่ช้างเข้าป่าสวสวไป
หนามหนึ่วเกี่ยวลึกลับขยวบ	หักกรวบตักช้างช้างไล่
ศรพระยาโคบฏวิ่งซุกไป	ราทยาอยู่ไม่ได้ก็โคดตาม
ขุนช้างตกช้างลงต่ำผล่ง	หลังกึ่งวิ่งตรงเข้าตงหนาม
เกี่ยวเนื้อปอกไปเลือดไหลซาม	อารามกลัวมุดไปไม่หยุดเลย

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 321-324)

ขุนช้างพ่ายแพ้ต่อขุนแผน และไม่ได้นางวันทองกลับคืนมา ขุนช้างจึงทูลความแก่พระพันวษาว่าขุนแผนเป็นกบฏ ทำให้ขุนแผนโดนจับ และเกิดการฟ้องร้องเป็นคดีความ แต่ขุนแผนชนะความขุนช้าง นางวันทองจึงยังคงอยู่กับขุนแผน ในขณะที่ขุนแผนห่วงนางลาวทอง จึงทูลขอนางลาวทองให้กลับมาอยู่กับตน แต่พระพันวษาไม่ทรงอนุญาตและรับสั่งให้นำขุนแผนไปจำคุก ซึ่งเมื่อขุนช้างทราบเรื่องขุนแผนติดคุกก็ลักพานางวันทองกลับคืนมาได้สำเร็จ

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า ขุนช้างเป็นตัวละครอับลักษณ์ที่มีความสำคัญต่อในการสร้างความขัดแย้งให้กับการดำเนินเรื่อง จะเห็นว่าการวางโครงเรื่องเกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาว เมื่อมีขุนช้างที่เป็นตัวละครอับลักษณ์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเรื่อง ก็ทำให้เรื่องราวเกิดความซับซ้อนมากขึ้น คือมีการแย่งชิงตัวละครนางเอกกันระหว่างตัวละครพระเอกและตัวละครอับลักษณ์ ทำให้ผู้อ่านมีการคาดเดาบทสรุปของความรักว่าตัวละครนางเอกก็ต้องคู่กับตัว

ละครพระเอก แต่ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผนนั้นต่างออกไป เพราะตัวละครนางเอกได้ครองคู่กับตัวละครอัครลักษณ์ คือ นางวันทอง ได้กลับมาอยู่กับขุนช้าง แต่ทว่าก็ยังไม่ได้เป็นบทสรุปเรื่องราวความรักอย่างแท้จริง เนื่องจากวิสัยให้ตัวละครอัครลักษณ์อย่างขุนช้างสร้างความขัดแย้งภายในจิตใจให้กับพระไวยเพิ่มขึ้นอีก กล่าวคือ เมื่อครั้งพระไวยเป็นเด็ก ขุนช้างคิดฆ่าพระไวยทำให้พระไวยคิดแค้นขุนช้าง และไม่พอใจจึงไปปรับนางวันทองผู้เป็นแม่ให้กลับมาอยู่กับตน ดังเนื้อความว่า

ไอ้แม่วันทองช่างหมองนวล	ไม่สมควรเคียงคู่กับขุนช้าง
เออเนื่อเคราะห์กรรมมานำคิด	น่ายามมิตรหมายหมองไม่หายหมอง
ฝ่ายพ่อมีบุญเป็นขุนนาง	แต่แม่ไปแนบข้างคนจัญไร
รูปร่างวิปริตผิดกว่าคน	ทรพลอัปรีชยี่ไม่ได้
วันนั้นแพ้ภูเมื่อค้ำน้ำ	จะกริ้วฆ่าจะฆ่าให้เป็นผี
แสนแค้นด้วยมารดาชังปราณี	ให้ไปขอชีวิตขุนช้างไว้
จำแค้นแม่จะแก้ให้หายแค้น	ไม่ทดแทนอายขุนช้างบ้างไม่ได้
หมายจิตคิดจะให้มันบรรลย์	ไม่สมใจเพราะเคราะห์กรรมมันดี
อย่าเลยจะรับแม่กลับมา	ให้อยู่ด้วยบิดาเกษมศรี
พรากรให้พ้นคนอุบาทว์ชาติอัปรีชยี่	ยิ่งคิดก็ยิ่งมีความโกรธา
.....
ชมพลางอย่างเชื่องช้าเลื่องมา	เปิดมุ้งเห็นหน้าแม่วันทอง
นอนนิ่งอยู่บนเตียงเคียงขุนช้าง	มันแนบข้างกอดกลมประสมสอง
จะใคร่ถีบขุนช้างที่กลางตัว	นึกกลัวลูกแม่วันทองนั้น
พลางนั่งลงนอนบอภีวันท	สะอื้นอื้นนอกค้ำน้ำตาคลอ
ไอ้แม่เจ้าประคุณของลูกเอ๋ย	ไม่ควรเลยจะพรากรจากลูกพ่อ
เวรกรรมนำไปไม่ร้องรอ	มิพอกที่จะต้องพรากรก็จากมา
มันไปลุดมารตามาเอาไว้	อ้ายหัวโสดข่มเหงไม่เกรงหน้า
ที่ทำแค้นกูจะแทนให้ทันตา	ขอขมาแม่แล้วก็ขับพราย
.....
ว่าแล้วปิดบานหน้าต่างผาง	ขุนช้างเดือดดาลทะยานไ้
ถอดตัวลงกับหมอนถอดอุทัย	ดูคูเป็นได้เจียววันทอง
เพราะกูแพ้ความจมีนไวย	มันจึงหึงใจทำองหอง
พ่อลูกแม่ลูกลูกทำนอง	ถึงสองครั้งแล้วเป็นแต่เช่นนี้
อ้ายพ่อไปเซียงใหม่มีชัยมา	ตั้งตัวตั้งพญาราชสีห์
อ้ายลูกเป็นหมื่นไวยทำไมมี	เห็นกูนี้คนผิตติดโทษทัณฑ์
มันจึงข่มเหงไม่เกรงใจ	จะพึงพาใครได้ที่ไหนนั้น
ขุนนางน้อยใหญ่เกรงใจกัน	ถึงจะฟ้องมันก็ปิดให้มืดไป

ตามบุญตามกรรมที่ทำมา	จะเขี่ยนฆ่าหากคิดชีวิตไม่
ยังคิดเดือดดาลทะยานใจ	ฉวยได้กระดานจนวนมา
ร่างฟ้องท่องเทียบให้เรียบร้อย	ถ้อยคำถ้อยสั้นเป็นหนักหนา
ลงกระดาษพับไว้มิได้ซ้ำ	อาบน้ำผลัดผ้าแล้วคลาไคล
วันนั้นพอพระปิ่นนรินทร์ราช	เสด็จประพาสบว้ยงหากลับไม่
ขุนช้างมาถึงซึ่งวังใน	ก็คอยจ้องที่ได้ตำหนักน้ำ

.....

ขุนช้างตั้งคือมือยึดเรือ

ผู้ตายขอถวายซึ่งฎีกา

.....

มิใช่เสียกระหม่อมฉานล้านเทศา

แค้นเหลือปัญญาจะทานทน

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 632-660)

ความขัดแย้งที่ขุนช้างสร้างไว้ในเกิดขึ้นภายในจิตใจของพระไวยมีผลทำให้การดำเนินเรื่องทวีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากหลังพระไวยไปรับนางวันทองกลับมาบ้าน ขุนช้างไม่เห็นนางวันทอง และทราบที่พระไวยเป็นคนมาพาตัวนางวันทองไป ขุนช้างจึงถวายฎีกาทูลความแก่พระพันวษา ซึ่งก็ได้มีการตัดสินให้นางวันทองเลือกอยู่กับขุนช้าง ขุนแผน และพระไวย แต่นางวันทองไม่สามารถเลือกได้ จึงถูกลงโทษด้วยการประหารชีวิต ซึ่งความตายของนางวันทอง ส่งผลให้ความขัดแย้งระหว่างขุนช้าง ขุนแผน และพระไวยนั้นสิ้นสุดลง

จากการศึกษาตัวละครอัปถักษณ์ฝ่ายร้ายสร้างความขัดแย้งกับตัวละครเอกของเรื่องพบว่า ตัวละครอัปถักษณ์มักจะสร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายในจิตใจของตัวละครเอก กล่าวคือ ตัวละครอัปถักษณ์จะเป็นผู้ทำให้ตัวละครเอกในเรื่องต้องพลัดพรากจากกัน เช่น ชูชกทำให้พระเวสสันดรต้องพลัดพรากจากกุมารทั้งสองคน และขุนช้างทำให้ขุนแผนต้องพลัดพรากจากนางวันทอง จนเกิดเป็นความขัดแย้งภายในจิตใจ เช่น ความ โศกเศร้า เสียใจ หรือความคับแค้นใจ ส่งผลให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทวีความรุนแรงมากขึ้น บางครั้งความขัดแย้งรุนแรงจนทำให้ตัวละครเอกของเรื่องต้องเสียชีวิต เช่น ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน การกระทำของขุนช้างสร้างความขัดแย้งให้กับพระไวยจนส่งผลให้นางวันทองต้องถูกประหารชีวิต ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นสิ้นสุดลงได้เมื่อนางวันทองเสียชีวิตลง ความขัดแย้งดังกล่าวที่เกิดขึ้นจะทำให้เรื่องเกิดความซับซ้อน และมีความน่าสนใจมากขึ้น จนผู้อ่านจะไม่สามารถคาดเดาบทสรุปของเรื่องได้ชัดเจนว่าจะจบอย่างไร ซึ่งบทสรุปเรื่องราวความรักอาจจบเรื่องแบบโศกนาฏกรรม เช่น ในเสนาเรื่อง ขุนช้าง ขุนแผน และมีบทสรุปของเรื่องแบบมีความสุขได้ เช่น ในมหาเวสสันดรชาดก ที่ความขัดแย้งระหว่างตัวละครอัปถักษณ์และตัวละครเอกสิ้นสุดลงเพราะชูชกเสียชีวิต ทำให้กุมารทั้งสองคนไม่ต้องประสบกับความลำบากทางกายและทางใจอีกต่อไป

จากการศึกษาตัวละครอปลักษณ์เกิดความขัดแย้งกับตัวละครอื่นในเรื่องพบว่า ความอปลักษณ์มีผลทำให้การดำเนินเรื่องเกิดความขัดแย้งระหว่างตัวละครอปลักษณ์และตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง ซึ่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจะสิ้นสุดลงเมื่อตัวละครอปลักษณ์ถอดความอปลักษณ์ออกเป็นตัวละครที่มีรูปลักษณ์อันงดงาม การวางโครงเรื่องในลักษณะดังกล่าวมักจะเกิดขึ้นกับตัวละครพระเอกและตัวละครนางเอก เช่น เจ้าเงาะ และนางแก้วหน้าม้า หากเป็นตัวละครอปลักษณ์ฝ่ายร้ายจะพบว่า เมื่อความขัดแย้งสิ้นสุดลงตัวละครอปลักษณ์มักจะเสียชีวิต เช่น ชูชก และสำนักในความชั่วร้ายของตนเอง เช่น ขุนช้าง ส่งผลให้บทบาทของตัวละครอปลักษณ์ในการดำเนินเรื่องสิ้นสุดลงด้วย

1.2 ตัวละครอปลักษณ์เป็นต้นเหตุให้ตัวละครในเรื่องขัดแย้งกัน

ตัวละครอปลักษณ์เป็นต้นเหตุให้ตัวละครในเรื่องขัดแย้งกัน คือ ตัวละครอปลักษณ์เป็นต้นเหตุหรือเป็นผู้นำพาความขัดแย้งให้กับตัวละครอื่นในเรื่องเกิดความขัดแย้งกัน ดังตัวอย่าง

นางสามนักษา ในรามเกียรติ์ นางสามนักษามีรูปลักษณ์อันอปลักษณ์ เนื่องจากนางเข้าทำร้ายนางสีดา นางจึงถูกพระลักษมณ์ตัดแขน เท้า จมูก ปาก และใบหู จนขาดและแหว่ง ซึ่งผิดไปจากรูปลักษณ์ปกติของนาง การสร้างความอปลักษณ์ให้กับนางสามนักษาเป็นเครื่องมือในการประจานความชั่วร้ายของนางสามนักษา ซึ่งสร้างความแค้นในใจนางอย่างมาก นางจึงทูลความเท็จแก่ทศกัณฐ์ว่า ตนเห็นนางสีดามีรูปลักษณ์งดงามจึงจะลักพานางสีดามาถวาย แต่พระลักษมณ์ตามทัน จึงทำโทษนางด้วยการตัดแขน ขา ปาก จมูก และหู ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	นางสามนักษาดวงสมร
ได้ฟังบัญชาพระภูธร	ประนมกรทูลเป็นมารยา
เดิมน้องนี้ไม่สบายใจ	จึงลาพระองค์ไปเล่นป่า
พบพระรามพระลักษมณ์นางสีดา	บวชอยู่โคทาวารี
ตัวข้าอุ้มองค์นางเทวี	จะพาหนีมาถวายภูวนาย
พระลักษมณ์ตามทันที่กลางทาง	ชิงนางสีดาไว้ได้
ทำโทษข้าปี่มจะบรรลัย	ตั้งไร้สุริยวงศ์พงศ์พันธุ์
ตัวน้องจึงไปแจ้งความ	สามพระเชษฐารังสรรค์
โกรธชกพลไปโรมรัน	มนุษย์นั้นกลับผลาญมรณา

ขอเชิญพระองค์ไปชิงชัย
แล้วจงพางค์นางสีดา

นำให้สิ้นชีพสังขาร
มาไว้เป็นศรีเมืองมาร

(รามเกียรติ์ เล่ม1, 2555: 550)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า นางสีดานักขามีการทูลความเท็จแก่ทศกัณฐ์ และยังพูดโน้มน้าวให้ทศกัณฐ์แก้แค้นพระรามและพระลักษมณ์ที่ทำร้ายตน โดยให้ทศกัณฐ์ทำศึกกับพระรามและพระลักษมณ์ และพานางสีดามาเป็นภรรยาอีกคน พฤติกรรมดังกล่าวของนางสีดานักขามีผลต่อการดำเนินเรื่องต่อไปของรามเกียรติ์ คือ การสร้างความขัดแย้งระหว่างทศกัณฐ์และพระราม เนื่องจากทศกัณฐ์เกิดความลุ่มหลงนางสีดา จนลักพาตัวนางสีดา จึงส่งผลให้ทศกัณฐ์และพระรามทำสงครามระหว่างกัน จะเห็นว่า นางสีดานักขามีผลต่อการดำเนินเรื่องในการสร้างปมปัญหา ทำให้พระรามและนางสีดาต้องพลัดพรากจากกัน และยังเป็นต้นเหตุของความขัดแย้งระหว่างทศกัณฐ์และพระรามด้วย

นางค่อมกุกจิ ในรามเกียรติ์ เป็นตัวละครมีรูปลักษณะน่าขบขันในมุมมองของพระรามเมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์ พระรามจึงแกล้งยิงกระสุนใส่ นางค่อมกุกจิ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลให้นางค่อมกุกจิมีความแค้นต่อพระราม เมื่อนางค่อมกุกจิทราบว่าทำวทศกัณฐ์ให้พระรามขึ้นครองราชย์ นางก็คิดจะขัดขวาง ด้วยการทูลความกับนาง ไกยเกษียให้พระพรตขึ้นครองราชย์แทนพระราม ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น
แต่ต้องกระสุนพระจักรี
แจ้งว่าสมเด็จพระปิตุรงค์
ทรงมหาเสวตฉัตรชวลิต
มีความพยายามทฆาตหมาย
จะแก้แค้นแทนโทษให้ถึงที่
.....
ลี้มไปแล้วหรือเขาวมาลย์
ข้านี้แจ้งว่าพระแม่เจ้า
ภูวไนยได้ให้สัตยา
อันพระพรตก็พงศ์จักรพรรดิ
ความสัตย์สัญญาซึ่งว่าไว้

ฝ่ายกุกจิค่อมทาสี
มีความเคียดแค้นอยู่เป็นนิจ
จะให้องค์พระรามจักรกฤษณ์
สถิตเป็นจรรโลงธาตรี
ในองค์พระนารายณ์เรื่องศรี
คิดแล้วกุกจิกก็เข้าไป
.....
เมื่อพระองค์รอนราญอุสุรา
เอากรสอดแทนเพลารัถา
นึ่งเสี่ยจะว่าต่อเมื่อไหร่
ควรจะขอสมบัตินั้นยกให้
ข้าเห็นก็ได้ทวงที

(รามเกียรติ์ เล่ม1, 2555: 377-378)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า นางค่อมกุจจุทูลให้นางไถยเกษิตวงสัจย์ สัญญาจากท้าวทศรถที่เคยได้ตรัสไว้ตั้งแต่ท้าวทศรถรบกับปทูตทันต นางค่อมกุจจุทูลกล่าวถึงความดี ของนางไถยเกษิตที่ได้ใช้เขนสอดแทนเพลารถ เพื่อทำให้นางไถยเกษิตเห็นว่าพระพรตสมควรได้ขึ้น ครองราชย์แทนพระราม ซึ่งนางไถยเกษิตเห็นสมควรจึงทูลความแก่ท้าวทศรถ ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	นางเขวามาลัยผู้มีอัมมาสัย
ได้ฟังบรรหารภูวไนย	บังคมไหว้สนองพระวาจ
ข้าจะขอสัตย์ที่ปฏิญาณ	ผ่านเกล้าจงโปรดเกศา
ซึ่งจะให้พระรามลูกยา	เป็นปิ่นโลกาประชากร
พระองค์จงได้เวียดงค	ขอให้โอรสของข้าก่อน
ให้พระรามไปจากพระนคร	สัตยจรเดินไพร่สิบสี่ปี
จึงกลับมาครองนคร	เป็นมณฑุเทศบุรีศรี
ความปรารถนาข้าเท่านี้	ภูมิจงให้สมคิด

(รามเกียรติ์ เล่ม 1, 2555: 381)

การทูลความทวงสัจย์สัญญาของนางไถยเกษิตทำให้ท้าวทศรถเกิดความไม่เห็น ด้วยคำคำทูลของนางไถยเกษิต จึงเกิดการโต้เถียงกัน ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวทศรถเรื่องศรี
ยังฟังยิ่งแค้นแสนทวี	ภูมิอัครอันฤทัย
อนิจจาควรหรือมาอาชรรม์	น้ำใจนครจัญหยาบใหญ่
รักแต่ลูกตัวไม่อายใจ	จะให้ผ่านโกโคศวรรยา
ก่อนองค์พระรามผู้พี่	เห็นดีก็ตามปรารถนา
ซึ่งจะให้พระรามจักรา	ออกไปอยู่ป่าพนาลัย
ข้อนี้ข้าเห็นผิดธรรมนัก	อันจักฟังเจ้านั้นไม่ได้
แม้พระรามจากเมืองวันใด	พี่จะม้วยบรรลัยด้วยอาวรณ์
เจ้าจงกลับหลังยังคิด	เหมือนบารุงชีวิตเราไว้ก่อน
อย่ากำจัดให้พลัดพระนคร	ดวงสมรจงได้เมตตา
เมื่อนั้น	นางไถยเกษิตเสนาหา
ขกกรสนองพระบัญชา	ผ่านฟ้าเลือกว่าแต่ความดี
อันตัวของข้านี้จงรัก	สามีกัดดีต่อเบื้องบพิตร
หวังบารุงสัตย์ภูมิ	ให้ตรีโลกปรากฏพระยศไป
เหมือนหนึ่งความสัตย์พระบิตูรงค์	มันคงหาขุนมัวไม่
เชือดเนื้อแลกชีวิตสัตย์ไว้	มิได้อาลัยแก่ชีวิต

นี่แต่พระรามจะทรงพรต	เป็นคาบสไปอยู่ไพรสณฑ์
แต่สลับปีไม่ซ้ำพลัน	พระลูกนั้นก็คืนเวียงชัย
พระองค์ผู้ทรงโลกา	จะด่วนดับชีวาหาควรไม่
จะเป็นที่พึ่งทั้งภพไตร	ภูวไนยดำริดูให้ดี
เมื่อนั้น	ทำวทศรเรื่องศรี
ได้ฟังกริ้วโกรธตั้งอัคคี	จับพระขรรค์โมลีศักดิ์
กระที่บบาทแล้วมีบรรหาร	เหวยอีคนพาลริษยา
กูไม่รู้เลยว่าเป็นกา	ใจบาปหยาบช้าอาชรรม์
ส่วนว่าลูกมึงลิ้มรัก	ลูกเขาก็กมาให้อาลัย
โลกสิ้นพันตัวทุกสิ่งอัน	ความเจ็บอายนั้นก็ไม่มี
ตัวกูซึ่งเลี้ยงมึงมา	ตั้งบิดาบังเกิดเกล้าเกี
จันทานจะผลาญชีวี	ให้สามมี้วยบรรลีย์
ไวยุหนักพันสุธาธาร	อโใจพาลนี้เลี้ยงไม่ได้
ว่าพลางกวัดแกว่งพระขรรค์ชัย	ภูวไนยเงือดเงือจะราญรอน

(รามเกียรติ์ เล่ม 1, 2555: 383-384)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า นางค่อมกุจจีเป็นตัวละครต้นเหตุที่ทำให้ทำวทศรและนางไวยุหนักเกิดความขัดแย้งกัน ทั้งนี้เป็นเพราะความแค้นที่นางค่อมกุจจีมีต่อพระราม

นางคันทมาลี ในบทละครนอกเรื่อง คาวี นางคันทมาลีตัวละครอุปถัมภ์ เพราะเป็นหญิงชรา รูปลักษณ์ภายนอกของนางจึงเป็นลักษณะของคนแก่ นับว่าเป็นลักษณะหนึ่ง ของความอุปถัมภ์ ความอุปถัมภ์ของนางคันทมาลีเป็นปมปัญหา ทำให้พระคาวีเกิดความขัดแย้ง ภายในจิตใจ เนื่องจากนางคันทมาลีคิดว่าพระคาวีเป็นท้าวสันนุราชจึงเกิดอาการหึงหวง จนเกิดการวิวาทระหว่างนางคันทมาลีกับนางจันทสุตา ส่งผลให้พระคาวีรำคาญใจจึงหาทางกำจัดนางคันทมาลี ด้วยการออกอุบายให้นางคันทมาลีหุบตัวเพื่อกำจัดนาง แต่อุบายไม่สำเร็จ เนื่องจากนางคันทมาลีกลัว ความตาย พระคาวีจึงต่อว่าและขับไล่ นางคันทมาลีทำให้นางเกิดเสียใจกลับไปยังตำหนัก ฝ่ายเต่า ทัตประสาทที่รู้ว่าพระคาวีปลอมเป็นท้าวสันนุราช ตนกลัวความผิดจึงเข้าไปทูลนางคันทมาลีเรื่อง พระคาวีปลอมเป็นท้าวสันนุราช เมื่อนางคันทมาลีทราบความจริงก็เกิดความคับแค้นใจ จึงส่งสารถึง ไวยุหนักให้มารบกับพระคาวี ตั้งเนื้อความว่า

ในสารสมเด็จพระเจ้าป้า	ตั้งแต่กินน้ำตาต่างข้าว
ด้วยฤทัยชีปมาลงเรา	เผาอุ้งของเจ้าให้ว้ายปราณ
เอาหัวอินทสุตามาไว้	อยู่ในปราสาทราชฐาน
อันพวกเรานี้ไม่เห็นเป็นการ	มันจะพาลเอาผิดคิดฆ่าฟัน

ขอเชิญหลานแก้วผู้แก้วกล้า	มาจับตัวมันมาให้อาลัย
เหมือนเห็นแก่พระองค์ทรงธรรม	ช่วยผ่อนผันแก้แค้นแทนทศ
แม้แสร้งการครั้งนี้มีความชอบ	บ้างจะมอบสมบัติให้ทั้งหมด
เจ้าจะได้ครองเมืองเรืองยศ	จงรีบหากำหนดอย่าอนใจ

(คาวี, 2545: 470-471)

การที่นางคันธมาลีส่งสารถึงไวยัตต์เพื่อให้มารบกับพระคาวีนั้นส่งผลต่อการดำเนินเรื่องในลำดับต่อไป คือ การสร้างความขัดแย้งระหว่างพระคาวีกับไวยัตต์ ทำให้พระคาวีและไวยัตต์ต้องทำสงครามระหว่างกัน

นางศรีสาห ในบทละครเรื่อง อภัยนุราช กวีสร้างนางศรีสาหให้เป็นตัวละครในการสร้างปมปัญหา ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างท้าวอภัยนุราชกับนางทิพมาลี กล่าวคือ ในเรื่องนางศรีสาหเป็นเครื่องมือของเทพารักษ์ในการทำลายครอบครัวของท้าวอภัยนุราช เทพารักษ์เข้าถึงนางศรีสาหเพื่อแก้แค้นท้าวอภัยนุราชที่ไม่ยอมบวงสรวงตามพิธีดั้งเดิม ดังเนื้อความว่า

มาจะกล่าวทไป	ถึงอารักษ์ที่เขาเผาสดใหม่
ขึ้นถึงสู้อยู่บนต้นไทร	แค้นท้าวอภัยนุราชบังอาจนัก
แต่ก่อนถ้อยมาพานี้	ชาวบุรีเกรงฤทธิ์สิทธิ์ศักดิ์
ถึงเดือนห้ามาเล่นเช่นวัก	ไม่ทำการหาญหักเหมือนดั่งนี้
จะแก้แค้นแทนทำให้ล่าเสีย	ให้เสียลูกเสียเมียเสียกรุงศรี
คิดพลางทางแผลงฤทธิ์	ไปเรือนอิศีสึงหญิงคนทรง

(อภัยนุราช, 2528: 4-5)

เมื่อเทพารักษ์เข้าถึงนางศรีสาหได้สำเร็จก็ให้นางศรีสาหใช้มารยาหญิงเพื่อลวงให้ท้าวอภัยนุราชเกิดความลุ่มหลงในตัวนาง จนท้าวอภัยนุราชไม่สนใจนางทิพมาลี ทำให้นางทิพมาลีเกิดความหึงหวง จึงเกิดการวิวาทระหว่างนางทิพมาลีกับนางศรีสาห เมื่อท้าวอภัยนุราชเห็นนางศรีสาหถูกทำร้ายก็ตำหนินางทิพมาลี ดังเนื้อความว่า

ฟังยุ	พระพลอยดูด้านอาตดู
ดูเห็นแน่แก่ตาต่อหน้าดู	แขนชูชูงนางทำอย่างนี้
คอยเขม่นเข่นเขี้ยวเจียวอุเหม่	เจ้าโมโหไว้เว้มเหลือ
ไม่ยำแยงเกรงกลัวถือตัวดี	ประเดี๋ยวนี้ก็จะได้ถูกไม้เรียว

(อภัยนุราช, 2528: 20)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ท้าวอภัยนุราชเข้าข้างนางศรีสาหน เพราะเกิดจากความ
 ลุ่มหลง นางทิพมาลีเห็นว่าท้าวอภัยนุราชหลงเชื่อนางศรีสาหนก็เข้าทำร้ายนาง จนทำให้ลูกตาของ
 นางศรีสาหนบอดทั้ง 2 ข้าง นางศรีสาหนจึงใช้มารยา เพื่อลวงให้ท้าวอภัยนุราชรับสั่งให้ควักลูกตา
 นางทิพมาลีเพื่อใส่คืนให้กับตน ท้าวอภัยนุราชหลงเชื่อจึงรับสั่งให้ควักลูกตานางทิพมาลี
 ดังเนื้อความว่า

ตรัสเรียกกรมวังมาสั่งว่า	โทษอีมาลีหนักถึงตักขัย
ตีเมียรักจกขุปะทุไป	จะควักตามาใส่ให้หนึ่งลักษณะ
ตัวมันนั้นส่งไปเป็นโขนจำ	ริบหมดยศถาวรราคาศักดิ์
จะคอยเอาเข้ายาอย่าช้านัก	ไปควักลูกตามาไวไว

(อภัยนุราช, 2528: 22)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า นางศรีสาหนเป็นปมปัญหาที่ทำให้ท้าวอภัยนุราช
 และนางทิพมาลีเกิดความขัดแย้งกัน โดยการใช้นิยามของนางศรีสาหน เพื่อทำให้ครอบครัวของท้าว
 อภัยนุราชเกิดความแตกแยก

ตัวละครอปลักษณ์เป็นต้นเหตุที่ทำให้ตัวละครในเรื่องขัดแย้งกันจะกำหนดให้
 ตัวละครอปลักษณ์เป็นปมปัญหาของโครงเรื่องหลัก และยังเป็นปมปัญหาของโครงเรื่องส่วนหลัง
 เพื่อนำพาความขัดแย้งให้เกิดขึ้นระหว่างตัวละครเอกและตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องกัน และนำพาความ
 ขัดแย้งให้เกิดขึ้นระหว่างตัวละครเอกกับตัวละครเอกด้วย

การใช้ตัวละครอปลักษณ์ให้เป็นผู้สร้างความขัดแย้งระหว่างตัวละครอปลักษณ์กับตัว
 ละครอื่นในเรื่อง และการเป็นต้นเหตุให้ตัวละครอื่น ในเรื่องขัดแย้งกัน ทำให้การดำเนินเรื่องมีมิติ
 มากขึ้น เนื่องจากตัวละครอปลักษณ์จะสร้างความขัดแย้งภายนอกกับตัวละครอื่นในเรื่อง คือ การทำ
 ให้ตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องต้องเกิดการพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก และยังทำให้เกิดความขัดแย้ง
 ภายในจิตใจของตัวละครอื่นด้วย อีกทั้งทำให้ความขัดแย้งของเรื่องทวีความรุนแรงมากขึ้น ส่งผลให้
 การดำเนินเรื่องเกิดความซับซ้อนและเร้าความรู้สึกของผู้อ่านให้ไปตามเรื่องได้ อาจกล่าวได้ว่าการ
 ใช้ตัวละครอปลักษณ์ในการสร้างความขัดแย้งมีส่วนช่วยทำให้การดำเนินเรื่องมีความน่าสนใจมาก
 ขึ้น

2. บทบาทของตัวละครอปลักษณ์ต่อตัวละคร

บทบาทของตัวละครอปลักษณ์ที่มีต่อตัวละครพบว่า กวีกำหนดบทบาทให้ตัวละคร
 อปลักษณ์ ทำหน้าที่สร้างปัญหาและอุปสรรค และให้ความช่วยเหลือตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง

สามารถแบ่งการศึกษาออกได้ 2 ประการ คือ ตัวละครอับลักษณ์เป็นตัวละครที่ให้โทษกับตัวละครอื่นในเรื่อง และตัวละครอับลักษณ์เป็นตัวละครที่ให้คุณกับตัวละครอื่นในเรื่อง ดังนี้

2.1 ตัวละครอับลักษณ์ที่ให้โทษกับตัวละครอื่นในเรื่อง

ในวรรณคดีไทยมักสร้างตัวละครอับลักษณ์ให้มีลักษณะนิสัยและการแสดงพฤติกรรมที่ไม่ดี ซึ่งส่งผลให้ตัวละครอับลักษณ์ทำหน้าที่ในการสร้างปัญหาและอุปสรรคให้กับตัวละครอื่นในเรื่อง ทำให้ตัวละครอื่นในเรื่องประสบปัญหาและความยากลำบาก ดังตัวอย่าง

นางค่อมกุกจี้ ในรามเกียรติ์ นางค่อมกุกจี้เป็นตัวละครอับลักษณ์ที่ให้โทษกับพระราม เพราะนางมีความแค้นฝังใจกับพระราม เนื่องจากเมื่อครั้งพระรามชันษาได้ 12 ปีพระรามทรงพระแสงกระสุนไปยิงนางค่อมกุกจี้ ทำให้นางเกิดความอายและแค้นใจ เมื่อท้าวทศรถรับสั่งให้พระรามขึ้นครองราชย์ นางค่อมกุกจี้จึงหาหนทางแก้แค้นพระราม โดยเข้าเฝ้านางไภยเกษิเพื่อโน้มน้าวให้นางไภยเกษิทูลความแก่ท้าวทศรถเรื่องให้พระพรตครองเมืองแทนพระราม ดั่งเนื้อความว่า

บัดนั้น	ฝ่ายกุกจี้ค่อมทาสี
แต่ต้องกระสุนพระจักรี	มีความเคียดแค้นอยู่เป็นนิจ
แจ้งว่าสมเด็จพระบิดรงค์	จะให้องค์พระรามจักรกฤษณ์
ทรงมหาเสวตฉัตรชาลิต	สติดเป็นจรร โลงชาตรี
มีความพยายามมาดหมาย	ในองค์พระนารายณ์เรื่องศรี
จะแก้แค้นแทนโทษให้ถึงที่	คิดแล้วกุกจี้ก็เข้าไป
ถึงนาง ไภยเกษิ โฉมขง	น้อมเกล้ากราบลงแล้วร้องให้
กอดข้อพระบาทเข้าไว้	พิโรธว่าพรรณनावาวอน
.....
อันพระพรตสุริยวงศ์	พระมารดาตำพงศ์เป็นโฉน
จึงไม่ได้ครองเวียงชัย	ความข้าน้อยใจพันทวี
.....
ลืมนไปแล้วหรือเขาวมาลย์	เมื่อพระองค์รอนราญอสุรา
ข้านี้แจ้งว่าพระแม่เจ้า	เอากรสอดแทนเพลารัถา
ภูวนายให้ได้สัตยา	นึ่งเสียดจะว่าต่อเมื่อไหร
อันพระพรตก็ทรงจักรพรรดิ	ควรจะขอสมบัตินั้นยกให้
ความสัตย์สัญญาซึ่งว่าไว้	ข้าเห็นก็ไต่ทวงที

(รามเกียรติ์ เล่ม 1, 2555: 377-378)

เมื่อนางไถยเกษิ ได้ฟังคำทูลของนางค่อมกัจจิกี้เห็นชอบด้วยทุกประการ นางจึงขึ้นเฝ้าท้าวทศรถเพื่อทูลทวงสัญญาที่ท้าวทศรถเคยให้ไว้กับนาง ซึ่งท้าวทศรถไม่สามารถเสียสัตย์สัญญาได้ พระรามจึงต้องออกบวชเป็นระยะเวลา 14 ปีเพื่อรักษาสัตย์สัญญาของพระบิดาที่ให้ไว้กับนางไถยเกษิ อีกทั้งยังทำให้พระรามยังต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เช่น พิราพลักนางสีดาทำให้พระรามต้องรบกับพิราพ

ท้าวสันนุราช ในบทละครนอกเรื่องคาวี กวีสร้างท้าวสันนุราชเพื่อสร้างปัญหาให้กับตัวละครพระเอกและนางเอก คือ พระคาวีและนางจันท์สุดา โดยการกำหนดให้ท้าวสันนุราชมีนิสัยและแสดงพฤติกรรมที่แสดงถึงความมัวเมาในกามตัณหา กล่าวคือ เมื่อท้าวสันนุราชพบอบใส่เส้นผมของนางจันท์สุดาที่มีกลิ่นหอมก็เกิดความลุ่มหลง จนประกาศให้คนตามหานางจันท์สุดา ซึ่งความลุ่มหลงมัวเมาของท้าวสันนุราช และความต้องการที่จะได้นางจันท์สุดามาครอบครองส่งผลให้พระเอกของเรื่อง คือ พระคาวีต้องเสียชีวิต ส่งผลให้นางจันท์สุดาก็ต้องพรากจากพระคาวีดังบทสนทนาที่นางจันท์สุดากล่าวกับท้าวสันนุราช เนื้อความว่า

นี่แน่เฒ่าเจ้ากรุงไกร	ช่างไม่คิดถึงตัวมัวเมา
จะตายวันตายพรุ่งก็ไม่รู้	ยังเที่ยวเกี่ยวชู้อยู่อีกเล่า
จนพินหักผมหงอกเหมือนดอกเดา	ลูกเขาเมียเขาก็ไม่คิด
คบกันกับอเฒ่าเจ้าเล่าห์	ทำการเกเรทุจริต
ลอบฆ่าสามีกูม้วยมิด	มีหน้าเข้าปลิดเอาเมียมา
อย่าพักว่าอ่อนให้อ่อนใจ	กูไม่มุ่งปรารถนา
ว่าพลางนางทรงโศกา	กัลยาโศกศัลย์รันท

(คาวี, 2545: 411)

ชีเปลือย ในพระอภัยมณี กวีสร้างชีเปลือยเพื่อทำหน้าที่สร้างอุปสรรคให้กับศุภสาคร ดังตอนชีเปลือยผลักศุภสาครตกเหว เพื่อชิงไม้เท้าวิเศษและม้ามังกร ส่งผลให้ศุภสาครต้องเผชิญกับความยากลำบาก คือ ความหิวโหย และความอ่อนล้าที่ไม่สามารถปีนเหวขึ้นได้ ดังเนื้อความว่า

ศุภสาครยังอ่อนสลัดดี	ชีเปลือยผลักตกอยู่ในภูเขา
เดชะมนต์ทนต์ทรวงวิชา	ไม่มรรณานิ่งซบสลับไป
ได้สามคืนขึ้นล้าด้วยน้ำหิน	ในดวงวิญญูณ์เข้มค้อยแจ่มใส
ระริกพลิกองค์ทรงฤทัย	ในดวงใจเจ็บซ้ำแทบทำลาย

นั่งรำลึกศรีภวานาเวท
แต่หัวโหยโดยอคระทกกาย

ศักดาเขร้าวรานบันดาลหาย
จะป็นปายไม่ได้ตั้งใจ

(พระอภัยมณีเล่ม 1, 2544: 308)

นางศรีสาหง ในบทละครเรื่อง อภัยนุราช กวีสร้างนางศรีสาหงเพื่อทำหน้าที่ในการสร้างปัญหาและอุปสรรคให้กับนางทิพมาลี กล่าวคือ นางศรีสาหงใช้มารยาเพื่อลวงทำวอภัยนุราชให้ลุ่มหลงในตัวนาง ส่งผลให้นางทิพมาลีผู้เป็นมเหสีไม่ได้รับความรักและความสนใจจากทำวอภัยนุราช เช่น เหตุการณ์ที่นางทิพมาลีและนางศรีสาหงเกิดการวิวาทกัน จนทำให้นางศรีสาหงถูกนางทิพมาลีทำร้ายจนตาบอด นางศรีสาหงจึงใช้มารยาลวงทำวอภัยนุราชให้ลุ่มหลง เพื่อสั่งให้ควักลูกตานางทิพมาลี ส่งผลให้นางทิพมาลีเกิดความลำบากใจ เพราะนางรับรู้โทษครั้งนี้ทำให้นางอาจเสียชีวิต และจะไม่ได้พบพระโอรสนันต์กับพระธิดาวรรณา ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	มเหสีซึ่งจะสั่งขา
สงสารพระอนันต์นางวรรณา	โศกาครวญคร่ำรำพัน
ไอ้ลูกแก้วเวตาของแม่เอ๋ย	แม่เคยเลี้ยงจนอมจอมขวัญ
อยู่กับเจ้าเข้าเย็นได้เห็นกัน	ครั้งนี้จึงวันจะบรรลัย
ทั้งสององค์จึงจำคำสั่ง	คอยระวังกายอำมหาลัย
แม่ขับหนีดีโบยต้อง โขยภัย	พากันไปพึ่งพระอัยกา
แม่นี่เลี้ยงคูอยู่ดีด้วยพี่น้อง	จงปกป้องครององค์ไว้วงศา
ฝ่ายน้องรักก็คิดฝ่ายพี่ยา	พออย่าคำเตือนจงครองกัน
แม่นี่ชีวิตไม่รอดแล้ว	จะคลาดแล้วแก้วตาม้วยอาลัย
จะเกิดไหนให้สองพี่น้องนั้น	ได้กำเนิดเกิดกรรมของมารดร
แล้วฝากฝังทั้งปวงข้าหลวงใหญ่	แม่นั่นหน่อ! ทศพิณหลังช่วงสังฆอน
สงสารลูกผูกใจอาลัยวอน	สะอื้นอ้อนโศกาอาลัย

(บทละครเรื่องอภัยนุราช, 2528: 23-24)

ตัวละครอุปสรรคที่ทำให้โทษกับตัวละครอื่นในเรื่องมักจะแสดงพฤติกรรมที่ไม่ดี เช่น การใช้ความเจ้าเล่ห์เพทุบาย และความลุ่มหลงในกิเลสตัณหา เพื่อทำหน้าที่ในการสร้างอุปสรรคและสร้างความลำบากภายในจิตใจให้กับตัวละครอื่นในเรื่อง กล่าวคือ ตัวละครอุปสรรคที่ให้โทษกับตัวละครอื่นในเรื่อง สามารถทำให้ตัวละครในเรื่องตกอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก และต้องพลัดพรากจากกัน ส่งผลให้ตัวละครอื่นในเรื่องเกิดความเสียใจและท้อแท้ในชะตากรรม

2.2 ตัวละครอุปถัมภ์ให้คุณกับตัวละครอื่นในเรื่อง

แม้ว่าตัวละครอุปถัมภ์จะมีรูปลักษณะภายนอกที่ไม่ดี แต่ตัวละครอุปถัมภ์สามารถสร้างสิ่งที่ดีหรือสิ่งที่เป็นคุณให้แก่ตัวละครอื่นในเรื่อง พบว่าตัวละครอุปถัมภ์ให้คุณกับตัวละครอื่นในเรื่อง 2 ลักษณะ คือ ตัวละครอุปถัมภ์ที่ช่วยเหลือตัวละครในเรื่อง และตัวละครอุปถัมภ์ที่ช่วยขบเน้นคุณสมบัติของตัวละครพระเอก ดังนี้

2.2.1 ตัวละครอุปถัมภ์ที่ช่วยเหลือตัวละครอื่นในเรื่อง คือ ตัวละครอุปถัมภ์ทำหน้าที่ช่วยเหลือตัวละครอื่นในเรื่องให้สามารถผ่านพ้นปัญหาหรืออุปสรรคได้โดยการใช้ปัญญา ความรู้ ความสามารถ และความกล้าหาญ ดังตัวอย่าง

พรานบุญ ในบทละครเรื่อง มโนห์รา กวีสร้างพรานบุญเพื่อให้เป็นผู้ช่วยเหลือพระสุธน โดยเป็นผู้พานางมโนห์ราไปพบกับพระสุธน ในเรื่องพรานบุญได้ใช้วิชาและตั้งนาคราให้ไปจับนางมโนห์ราเพื่อไปถวายพระสุธน ดังเนื้อความว่า

พืมาพบนางที่สระใหญ่ จะพาเจ้าไปยังไอศวรรย์ ถวายพระองค์ผู้ทรงฟ้า เป็นนาย
ของข้าออกนักรมย์อย่าได้ทรหวนมาบั่น จอมขวัญจะได้เป็นภรรยา เชิญน้องแต่ง
องค์ทรงภูษา ตะวันบ่ายเวลามาจะไป

(มโนห์รา วรรณกรรมอยุธยา, 2529: 453)

นางวาตี ในพระอภัยมณี กวีสร้างนางวาตีให้เป็นตัวละครที่มีรูปลักษณะอุปถัมภ์ และกำหนดคุณสมบัติพิเศษ คือ การมีปัญญา ความรู้ ความเฉลียวฉลาด และความสามารถให้กับนางวาตี ซึ่งคุณสมบัติของนางวาตีถูกสร้างขึ้นเพื่อช่วยพระอภัยมณีทำศึกสงคราม และช่วยให้พระอภัยมณีได้อภิเษกสมรสกับนางสุวรรณมาลี ในการช่วยพระอภัยมณีในการทำศึกสงครามกับอสูรตน ดังตอนอสูรตนตีเมืองผลึก ดังเนื้อความว่า

พระอภัยมณีได้รับความให้ขามศึก อุตส่าห์ตรีกตรองอุบายเป็นหลายเล่มี่

.....

ตรีกตรองนี่ไปไม่สบาย

ศึกมายั้งตั้งกระบวนจะจวนข้าม

จะจัดแจ้งแต่ทหารออกด้านตี

ส่วนวาตีปรึกษาปัญญาหญิง

จะพันแทงแย่งยิงออกชิงชัย

.....

จึงภิปรายปรึกษานางวาตี

มาสงครามพุ่งรบถึงกรุงศรี

หนี่จะหนีนางเห็นเป็นอย่างไร

เป็นยอดยิงยี่มย่องสนองใจ

สงสารไพร่ก็จะม้วยลงด้วยกัน

แม้หลวงล่อพื่อให้ได้ชัยชนะ	ก็จะเห็นทำได้ใจหม่อมฉัน
ขอพระองค์เป็นกองออกป้องกัน	กุมกำปั่นแปดร้อยคอยระวัง
แม้สงครามตามตีจงหนีหลบ	ไปวันหนึ่งจึงค่อยทบทลบหลัง
มาปากอ่าวแก้วสกัดตัดกำลัง	ให้พร้อมพร้อมทั้งทัพรบสมทบกัน
ข้าจะรับจับท้าวเจ้าสิงหล	ด้วยเล่ห์กลโอนอ่อนคิดผ่อนผัน
นางทูลความตามปัญญาสารพัน	ทั้งสุวรรณมาลีเห็นดีจริง

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 320-321)

จากเนื้อความจะเห็น นางวาไลใช้ปัญญาเพื่อวางแผนในการช่วยพระอภัยมณีทำศึกกับอูศเรน โดยวางแผนให้พระอภัยมณีเป็นทัพแรกในการทำศึก หากแพ้ก็ให้ถอยเพื่อรอทัพเสริมแล้วค่อยรบอีกครั้ง ส่วนนางวาไลจะเป็นผู้อาสาไปจับท้าวสิงหลด้วยตนเอง การวางแผนโดยใช้ปัญญาและความสามารถของนางวาไลสามารถทำให้พระอภัยมณีชนะศึกสงครามได้

การช่วยเหลือพระอภัยมณีให้ได้อภิเษกสมรสกับนางสุวรรณมาลี กล่าวคือ นางวาไลใช้ปัญญาวางแผนเพื่อลวงนางสุวรรณมาลีให้สีก และกลับมาอภิเษกสมรสกับพระอภัยมณี ดังเนื้อความว่า

พระอภัยได้ศดับที่จับกล่อม	นำถนอมเสนาะน้ำคำเฉลย
.....
จะผันแปรแก้ไขโฉนดี	พระบุตรจึงจะสีกช่วยตรีครอง
ฝ่ายวาไลปรีชาปัญญาฉลาด	อภิบาทบาทมุลทูลฉลอง
จะขอรับอาสาฝ่าละออง	มิต้องให้เหนื่อยยากลำบากกาย
ให้พระนุชบุตรมาอภิเษก	เป็นองค์อัครราชเหมือนมาดหมาย
จะสั่งพระอนุชาเสนานาย	ให้มาดหมายจัดงานการมงคล
ทั้งการเล่นเต็นรำเครื่องทำขวัญ	อีกเจ็ดวันจะวิวาห์สถาผล
จะเชิญองค์นางเยาว์เข้ามาชมนทล	ขึ้นนั่งบนแท่นรัตนัชชวาล

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 281)

จากเนื้อความจะเห็นว่า นางวาไลวางแผนให้จัดงานอภิเษกสมรสเพื่อลวงให้นางสุวรรณมาลีคิดว่า พระอภัยมณีจะอภิเษกสมรสกับนางวาไล ซึ่งแผนการของนางวาไลก็สำเร็จ เพราะนางสุวรรณมาลีหลงเชื่อ และสีกกลับมาเพื่ออภิเษกสมรสกับพระอภัยมณี

นางผีเสื้อสมุทร ในพระอภัยมณี กวีสร้างนางผีเสื้อสมุทรให้เป็นตัวละครที่ช่วยเหลือตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง ได้แก่ สินสมุทร และวาสุพัฒน์ นางผีเสื้อสมุทรทำหน้าที่

ช่วยเหลือสินสมุทรในการตัดหินใจทำศึกสงคราม ดังเหตุการณ์ในตอนทำศึกกับเมืองกำพลเพชร
สินสมุทรเชิญนางผีเสื้อสมุทรมาเข้าทรงเพื่อถามถึงเหตุการณ์ที่เมืองกำพลเพชร ดังเนื้อความว่า

ฝ่ายพระจอมธิดินทร์ปิ่นผลึก	เชอตรงตริกยังสงสัยเสร็จไปศาล
ให้หาพวกทรงศีมามินาน	จึงโองการให้คนทรงมาลงดู
แล้วเชิญท่านมารดาให้มาด้วย	จะได้ช่วยบอกกล่าวให้เข้าหู
จะเท็จจริงอย่างไรจะใครรู้	เรียกให้ผู้คนทางมาลงพลัน
จุดธูปเทียนบายศรีพลีศาล	เชิญนางมารมาตรงค้ำมาทรงจัน
ปีศาจแหว่แฉ้วดั่งกระทิงกรรณ	ลูกพลุนพลันเหลียวแลชะเง้อไป

นางปีศาจล่วงรู้เพราะหูผี	แจ้งคติเล่าแก่บุตรไม่มุสา
เมื่อเดือนก่อนภูที่เข้าไปในคงคา	มันรบราฆ่าฟันกันบรรลัย
เมืองหน้าด่านชานชลาธิมาหน้า	เสียระย้าปีปันทนไม่ไหว
ความที่บอกมาจริงอย่างกริ่งใจ	บาทหลวงได้ปากน้ำที่สำคัญ
เอ็งรีบยกไปกำราบช่วยปราบศึก	คงสำนึกดับร้อนด้วยผอนผัน
จะได้สืบสุริยวงศ์ตามพงศ์พันธุ์	พี่น้องกันก็จะได้เห็นใจเรา
พอบอกเสร็จคนทรงที่ลงผี	เอามือตีผางผางเข้ากลางเสา
ล้มนอนหงายกายสั่นอยู่เทาเทา	เหมือนกินเหล้าลูกดื่มไม่สมประดี

(พระอภัยมณี เล่ม 4, 2544: 138-139)

นางผีเสื้อสมุทรทำหน้าที่ช่วยเหลือวายุพัฒน์ ดังตอนวายุพัฒน์จับยักษ์
ได้ที่เมืองเซ็น นางผีเสื้อสมุทรได้ปรากฏตัวขึ้นเพื่อแนะนำให้วายุพัฒน์เลี้ยงยักษ์ไว้ และยังสอนวิชา
ให้วายุพัฒน์ด้วย ดังเนื้อความว่า

ฝ่ายนางผีเสื้อเนื้อเป็นหินสีนไฟธาตุ	เป็นปีศาจชาติยักษ์ยังรักหลาน
สำแดงกายกรายมาหน้ากุมาร	จึงแจ้งการก่อนเก่าเล่าให้ฟัง
อันตัวกูผู้เป็นย่าวายุพัฒน์	เอ็งอย่ามัดผูกยักษ์อย่ากักขัง
จงกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงไว้ใช้กำลัง	ให้ตามหลังตั้งหนึ่งว่าเป็นข้าคน
กูดอยู่ด้วยช่วยเอ็งอย่าเกรงยักษ์	เรียกหลานรักไปที่ข้างหว่างถนน
สอนประสิทธิ์ฤทธิ์เดชให้เวทมนต์	บอกแยบยลกลอุบายแล้วหายไไป

(พระอภัยมณี เล่ม 3, 2544: 45)

นอกจากนี้เหตุการณ์ตอนสินสมุทรและวายุพัฒน์ถูกยาเมาจนสลบไป
นางผีเสื้อสมุทรก็ปรากฏตัวเพื่อบอกวิธีแก้ยาเมา ดังเนื้อความว่า

นางปีศาจชาติเชื้อผีเสื้อสมุทร	จึงยังหยุดเล่าแจ้งแฉ่งไข
ออกจากคนทรงพลันด้วยทันใด	ลำแดงให้เห็นกายทั้งใหญ่โต
.....
แล้วนางปีศาจบอกชาติยา	เอาธารหวานแก้ที่แปรปรวน
คือตัวขมเทศกรันถอนพิษ	ให้ดวงจิตอ้อมแอมเกษมสรวล
รีบไปแก้กันอย่าช้าเวลาจวน	พอลมหนาวหายวับไปกับตา

(พระอภัยมณี เล่ม 3, 2544: 446)

นางแก้วหน้าม้า ในบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า กวีสร้างนางแก้วหน้าม้าให้มีคุณสมบัติพิเศษ คือ ความกล้าหาญ ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวใช้ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือพระพิณทองผู้เป็นสามี เช่น เหตุการณ์ตอนพระพิณทองเข้าเมืองยักษ์ของท้าวพาลราช ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	มาณพทูลไปตั้งใจหมาย
ข้าจะช่วยแก้ไขมิให้ตาย	อย่าเคืองขุนวุ่นวายวิญญา
ว่าพลางทางเชิญพระโคมยง	ไปยังจตุรงค์ซ้ายขวา
กลัวมันทำไม่เร่งไคลคลา	จูงหัตถ์ผ่านฟ้าคลาไคล
.....
เมื่อนั้น	มาณพเหน้อยพักหนักหนา
จึ่งก่งศรพาดสายหมายตา	มิช้าก็ผาดแผลงไป
ศรทรงต้ององค์สุรินทร์	ตกต้องบืดพินหันไหว
แล้วขว้างพร้าอาจารย์ชาญชัย	ตัดเศียรยักษ์ใหญ่ทันที

(แก้วหน้าม้า, 2544: 120-129)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า เมื่อนางแก้วหน้าม้าทราบเรื่องว่าพระพิณทองเข้าเมืองยักษ์ นางกลัวว่าพระพิณทองจะได้รับอันตราย จึงปลอมตัวเป็นมาณพไปฆ่าท้าวพาลราช เพื่อช่วยเหลือพระพิณทองให้ปลอดภัยจากท้าวพาลราช

ตัวละครอุปถัมภ์ที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือตัวละครอื่นในเรื่องมักจะเป็นตัวละครที่มีคุณสมบัติพิเศษ เช่น มีวิชาความรู้ ความเฉลียวฉลาด มีความกล้าหาญ มีมนต์และของวิเศษเพื่อช่วยเหลือให้ตัวละครในเรื่องสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคไปได้ ตัวละครอุปถัมภ์ที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือตัวละครอื่นในเรื่อง จะมีการช่วยเหลือ 2 ลักษณะ คือ ช่วยเหลือด้วยการกระทำ เช่น นางวาทีที่ช่วยในการทำศึกสงคราม และนางแก้วหน้าม้าช่วยให้พระพิณทองรอดจากอันตราย

ในเมืองยักษ์ด้วยการฆ่าท้าวพาลราช และช่วยเหลือด้วยการแนะนำ เช่น นางผีเสื้อสมุทรที่ปรากฏตัว เพื่อบอกเหตุการณ์ที่เมืองกำแพงเพชร และบอกวิธีแก้ยามา

2.2.2 ตัวละครอุปลักษณ์ที่ช่วยขบขันคุณสมบัติของตัวละครพระเอก

การสร้างตัวละครในวรรณคดีไทยมักจะสร้างตัวละครพระเอกให้มี รูปลักษณะที่งดงาม มีนิสัย จิตใจ และพฤติกรรมที่ดี และจะสร้างตัวละครที่มีคุณสมบัติด้อยกว่าตัว ละครพระเอก หรือตัวละครตรงข้ามกับตัวละครพระเอก เรียกว่า *ตัวละครคู่ตรงข้าม* เพื่อขบขัน คุณสมบัติของตัวละครพระเอกให้เด่นชัดขึ้น ดังตัวอย่าง

ชูชก ในมหาชาติคำหลวง และมหาเวสสันดรชาดก กวีสร้างพระ เวสสันดรให้เกิดในตระกูลกษัตริย์ เป็นผู้ที่มียุปลักษณ์งดงาม มีจิตใจดีเป็นผู้ให้ทานบารมี และมีวิชา ความรู้ยิ่งด้วย ดังตัวอย่าง ในมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์หิมพานต์ ดังเนื้อความว่า

โพธิศโต อันว่าพระบรมราชพุทธวงศ์ผู้ทรงญาณ ครั้นพระชนมมานจำเริญรุ่นสิบหก
ปี ทรงลักษณะราศีพร้อมมูล ทั้งพระบารมีก็เพิ่มพูนผดุง คัจฉนทรจารีตรุ่งในภา ทั้งพระปรีชา
เชี่ยวชาญ สิบปาน นีปศคดี ฐิติลปะศาสตร์สืบแปดประการก็เสร็จสิ้น

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 21-22)

ในส่วนของชูชก กวีสร้างชูชกให้เกิดในตระกูลพราหมณ์ยากจนและ หาเลี้ยงชีพด้วยการขอทาน ด้านรูปลักษณะสร้างให้ชูชกเป็นผู้ที่มีความอัปลักษณ์ คือ ลักษณะของ บุรุษโทษ 18 ประการ และในด้านนิสัยและพฤติกรรมก็มีสร้างให้มีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ ดี ดังเนื้อความว่า

ยังมีพฤตอาจารย์พราหมณ์ผู้เฒ่า บังเกิดแต่ตระกูลล้วนเหล่าโยนุหตุชงศ์
สืบสันดานสัมพันธ์วงศ์โกลาพิทชาติ เฒ่ามีสันนิวาสเคหฐานอยู่ในคามเขตละแวกบ้านทูนวิฐูตติ
เนื่องกับเมืองกลิงคราชภูริ ฐชีกเป็นคนจนอปริยไรรูชาติยิ่งสกุล ทุกตะแค้นเคืองชุ่นข้องเขี้ยวใจ
ภิกษาจาริชาย ตะแก็กเทียวภิกษาจารีไปปานด้วยเทศกปรก ... เฒ่าโลโลโลกถาภไม่หยุดหย่อน เฒ่า
ก็เทียวสัญจรกระเจอะกระเจิงไปจนครบคามเขตน้อยใหญ่ ด้วยว่ามักจะใคร่ได้ให้จ้งหนัก โดยโลก
เจตนา นั้นแล

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 126-127)

จากตัวอย่างเนื้อความที่กล่าวถึงพระเวสสันดรและชูชก จะเห็นว่า ชูชกเป็นตัวละครที่มีคุณสมบัติด้อยกว่าพระเวสสันดร ทั้งด้านชาติกำเนิด รูปลักษณะ นิสัยและ พฤติกรรม เพื่อเป็นการขบขันคุณสมบัติที่ดีของพระเวสสันดรให้เด่นชัดขึ้น

ขุนช้าง ในเสภาเรื่อง ขุนช้าง ขุนแผน กวีสร้างขุนช้างให้มีคุณสมบัติดีกว่าขุนแผนซึ่งเป็นตัวละครพระเอก ทั้งในด้านรูปลักษณ์ และลักษณะนิสัยและพฤติกรรม กล่าวคือ ขุนแผนเป็นผู้ที่มีรูปลักษณ์งดงาม และมีวิชา ความสามารถในการรบ แต่ขุนช้างมีรูปลักษณ์ และมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี เช่น เนื้อความตอนกำเนิดขุนช้าง และขุนแผน การเล่าถึงตัวละครขุนช้างกับขุนแผนสามารถแสดงให้เห็นความแตกต่างทางคุณสมบัติของขุนช้าง และขุนแผน เช่นตอนกำเนิดขุนช้าง ดังเนื้อความว่า

ขุนศรีวิไชยจึงทำนายฝัน	อ้อเจ้าจะมีครรรค์หาเป็นไรไม่
ลูกของเราเป็นชายทำนายไว้	เหมือนนกกตะกรมตัวใหญ่คาบช้างมา
จะบริบูรณ์พูนสวัสดิ์แล้วเจ้าพี่	แต่ลูกของเรานี้จะขายหน้า
หัวล้านแต่กำเนิดเกิดมา	จะมั่งมีเงินตรากว่าห้าเกวียน
ฝ่ายนางเทพทองไม่รับพร	กุมท้องจะซ่อนไม่หายเหียน
โคตรแม่มีงาช้างมาให้อาเจียน	อ้ายหัวเลี่ยน โล้นเกลี้ยงจะเลี้ยงโย

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 2)

ตอนกำเนิดขุนแผน ดังเนื้อความว่า

ขุนไกรลืมหัดว่าอะไรเจ้า	นางจึงเล่าเนื้อความนิมิตฝัน
ทั้งสองลูกมาดั่งหน้าพลัน	หาหมากพลูคู่กันแล้วทำนาย
ฝันว่าได้ธำมรงค์วิเศษ	ของโกสิยตรีเนตรอันเจิดฉาย
เพชรรัตน์อร่ามงามเพริศพราย	บรรยายว่าเป็นสิ่งมิ่งมงคล
จะมีครรรค์ลูกนั้นจะเป็นชาย	ดังทหารพระนารายณ์มาปฏิสนธิ์
กล้าหาญการณรงค์คงทน	ฤทธิรณปราบทั่วทั้งแดนไทร
ซึ่งว่าเพชรรัตน์มีสีกล้า	ภายหลังจะได้เป็นทหารใหญ่
มียศศักดิ์เป็นพระยาข้าใช้	ร่วมพระทัยทรงธรรมพระพันปี

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 2)

จากเนื้อความข้างต้นจะเห็นว่า ในตอนกำเนิดขุนช้างมีการเล่าถึงขุนช้างว่าจะเกิดมามีลักษณะหัวล้านซึ่งเป็นลักษณะที่จะทำให้ครอบครัวต้องขายหน้า แต่ในตอนกำเนิดขุนแผนมีการเล่าถึงขุนแผนว่าเปรียบเสมือนกับสิ่งที่ดีเป็นมงคล อีกทั้งขุนแผนยังเป็นผู้ที่มีความสามารถ และในอนาคตจะได้เป็นทหารที่มียศศักดิ์ แสดงให้เห็นว่า ขุนช้างมีคุณสมบัติดีกว่าขุนแผนทั้งด้านรูปลักษณ์ และลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

หมื่นหาญ ในเสภาขุนช้าง ขุนแผน กวีสร้างหมื่นหาญให้เป็นหัวหน้าโจรป่าที่มีความสามารถและมีฝีมือในการต่อสู้ แต่เมื่อหมื่นหาญต้องต่อสู้กับขุนแผน หมื่นหาญก็ไม่สามารถเอาชนะขุนแผนได้ เช่น ตอนหมื่นหาญรบขุนแผน ดังนี้เพื่อความว่า

หมื่นหาญอย่างทำเงี้ยวฟาดฟัน	แคล้วคลาดมิได้จะต้องปลายชน
เจ้าพลายแก้วฉายชกมิดหมอมนตร์	แทงบั้งหนังย่นไม่เข้ามัน
หมื่นหาญฟันผับแผนรับผัวะ	เอากริชแยงแทงฉะแล้วไหลหัน
ปิดป้องคลองแคล้วพัลวัน	สู้กันพักใหญ่ไม่เสียที
หมื่นหาญถือเงี้ยวยาวกว่ากริช	ขุนแผนชิดเข้ายับโยยกหนี
กริชแทงเงี้ยวฟาดฟาดทุกที	หมื่นหาญตีแผนดำด้วยกริชตั้ง
หมื่นหาญฟันผับแผนรับผัวะ	เอากริชแยงแทงฉะเข้าต้ำผิง
หมื่นหาญเซแผนซำล้มคว่ำตั้ง	แผนทะลึ่งเหยียบคออ้ายพ่อตา
.....
หมื่นหาญเดินกระเดือกเสือกยันยัน	อ้ายคนเหลานั้นไม่กล้าเข้าใกล้
ขุนแผนเงือกกริชง่าแล้วว่าไป	มึงเห็นฤทธิ์กูหรือไม้อ้ายทมิฬ
อย่าถือว่าจะอยู่ขงกริษพัน	หอกแทงดาบฟันไม่เข้าสิ้น
จะเอากริชกรอกปากลาถลัน	เฮ้ยถ้ามึงดีก็คืนให้รอดตัว
หมื่นหาญเสือกเดินสั้นกำลั้ง	เอาจนหลังไหลถลอกกลองกลอกหัว
ให้ครันคร้ามความตายเสียดายตัว	ร้องว่ากลัวแล้วพ่อขอชีวิต
เป็นความจริงเพราะชิงพ่อไม่ถูก	จึงได้ผูกใจโกรธเป็นโทษผิด
จึงตรงการผลาญล้างวงยาพิษ	ข้อนี้ผิดแล้วพ่อขอโทษที

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 276-277)

จากเนื้อความที่แสดงจากการต่อสู้ระหว่างหมื่นหาญกับขุนแผน จะเห็นว่า หมื่นหาญ ไม่สามารถตั้งรับและต่อสู้กลับขุนแผน อีกทั้งหมื่นหาญยังมีความเกรงกลัว ขุนแผนจนยอมรับความพ่ายแพ้ แสดงให้เห็นว่า หมื่นหาญด้อยความสามารถในการต่อสู้ ซึ่งเป็น การข่มเน้นคุณสมบัติของขุนแผน คือ ความสามารถและมีฝีมือในการต่อสู้ให้เด่นชัดขึ้น

จรกา ในอิเหนา กวีกำหนดให้จรกามีคุณสมบัติที่ด้อยกว่าอิเหนา ทั้งในด้านรูปลักษณ์และคุณสมบัติ กล่าวคือ กวีกำหนดให้อิเหนามีรูปลักษณ์ที่ *งามรับสรรพสิ้นสรรพวงศ์ ยิ่งอย่างเทวาในราศี* (อิเหนา, 2555: 65) ส่วนจรกามีรูปลักษณ์อันอัปลักษณ์ คือ *ผมหยิก หักสก ใบหน้าขรุขระและลายเพราะออกผี จมูกใหญ่ รูปร่างอ้วน และผิวดำคล้ำ* และในด้านคุณสมบัติ กวีกำหนดให้จรกาเป็นผู้ไร้ความสามารถในการรบ เช่น ตอนศึกกระหมังกุหนิง กวีกำหนดเหตุการณ์การต่อสู้ในศึกกระหมังกุหนิง โดยให้ท้าวดาหาส่งจดหมายหาจรกา และอิเหนา

เพื่อให้ช่วยทำศึกกระหมังกุหนิง ซึ่งในเหตุการณ์ดังกล่าวกวีให้อิเหนาเป็นผู้ทำศึกจนสามารถเอาชนะฝ่ายกระหมังกุหนิง ส่วนจรกาไม่มีบทบาทในการต่อสู้ ดังเนื้อความที่กล่าวถึงอิเหนาว่า

เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรีชาญสนาม
พระกรกราชฉายกริชติดตาม	ไม่เข็ดขามคร้ามถอยคอยรับ
หลบหลีกไวว่องป้องกัน	ผัดผันหันออกกถอกกลับ
ปะทะแทงแสวงทำสำทับ	ช่างกระหับรุกไล่มิได้ยั้ง
เห็นระตูดอยเท่าก้าวผิด	พระฉายกริชแทงอกตลอดหลัง
ล้มลงด้าวคั่นลิ้นกำลัง	มอดม้วยชีวังปลดปลง

(อิเหนา, 2557 : 328)

เนื้อความที่กล่าวถึงจรกา ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	จรกากราบทูลแดลงใจ
เดชาพระเดชปกเกล้าไป	สำราญใจเป็นสุขทุกนิรันดร์
ครั้นรู้ข่าวข่าวกระหมังกุหนิง	ยกมาชวงชิงตุนาหงัน
ก็กะเกณฑ์กองทัพจับพลัน	รีบมาลิบหัววันถึงพารา
พระเขมรจจะตามมาจากหลัง	ข้าสั่งเสนาให้คอยท่า
อันพวกไพร่ที่ยกมา	ม้วยชีวาแล้วหรือพระภูมิ
เมื่อนั้น	องค์ศรีบิตตาทหาราเรื่องศรี
จึงตรัสบอกจรกาธิบดี	อันไพร่พ่อดูกนั้นม้วยมิด
ยังแต่ระตูดผู้น้อง	ทั้งสองไม่รอดต่อคิด
ขอออกแก้ไเหนาเรื่องฤทธิ์	ปัจจามิตรเลิกทัพกลับไป

(อิเหนา, 2557 : 352)

จากเนื้อความดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า ในเหตุการณ์เดียวกันกวีสร้างจรกาให้ไม่มีโอกาสได้แสดงความสามารถในการรบ แต่ให้อิเหนาเป็นผู้แสดงความสามารถแทน ซึ่งทำให้เห็นว่าอิเหนาเป็นผู้ที่มีความสามารถในการรบ แต่จรกาเป็นผู้ด้อยความสามารถในการรบ

นอกจากนี้กวียังกำหนดให้จรกาเป็นผู้ที่ไร้ความเฉลียวฉลาด ดังเหตุการณ์ตอนอิเหนาปลอมเป็นจรกาเชิญรับสั่งไปปรับนางบุษบา เพื่อพานางไปซ่อนไว้ในถ้ำ เมื่อจรกาทราบเรื่องว่านางบุษบาหายไ้ก็ออกตามหา จนไปพบกับอิเหนาก็ได้เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และเมื่ออิเหนาได้ฟังเหตุการณ์ก็เสแสร้งตกใจ จรกา ก็หลงเชื่อว่าอิเหนาไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่า จรกาไม่มีความเฉลียวฉลาดและรู้เท่าทันอิเหนา จะเห็นว่า จรกามีลักษณะที่

ด้อยกว่าอิเหนา ทั้งด้านรูปลักษณ์และคุณสมบัติ ซึ่งลักษณะด้อยของจระกาเป็นตัวช่วยในการขับเน้นคุณสมบัติของอิเหนาให้เด่นชัดขึ้น

ตัวละครอปลักษณ์ที่ช่วยในการขับเน้นคุณสมบัติของตัวละครพระเอกเกิดจากการถูกสร้างให้เป็นตัวละครคู่ตรงข้าม กล่าวคือ เมื่อตัวละครพระเอกมีคุณสมบัติที่ดีในด้านชาติกำเนิด รูปลักษณ์ และนิสัยและพฤติกรรม ตัวละครอปลักษณ์ก็มักมีลักษณะด้อยในด้านนั้น ๆ เช่นเดียวกัน ตัวละครอปลักษณ์จึงตัวละครคู่ตรงข้ามกับตัวละครพระเอก สามารถทำให้ผู้อ่านเห็นถึงคุณสมบัติที่ดีของตัวละครพระเอกได้ชัดเจนขึ้นกว่าการกล่าวถึงคุณสมบัติของตัวละครพระเอกเพียงอย่างเดียว

ตัวละครอปลักษณ์มีบทบาทสำคัญต่อตัวละครในเรื่อง โดยการให้โทษและคุณกับตัวละครอื่นในเรื่อง ตัวละครอปลักษณ์ที่ให้โทษกับตัวละครอื่นมักจะสร้างปัญหาและอุปสรรคให้ตัวละครอื่นในเรื่องเกิดความลำบากทั้งทางกายและจิตใจ ส่วนตัวละครอปลักษณ์ที่ให้คุณกับตัวละครอื่นในเรื่องจะทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือตัวละครอื่นในเรื่องให้สามารถแก้ไขปัญหา และฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ อีกทั้งยังทำหน้าที่ในขับเน้นคุณสมบัติของตัวละครพระเอกเรื่องให้เด่นชัดขึ้น

3. บทบาทในการถ่ายทอดทัศนคติที่มีต่อความอปลักษณ์

ตัวละครเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งในวรรณคดี กวีสร้างตัวละครขึ้นเพื่อใช้ในการถ่ายทอดสาระสำคัญ หรือแนวคิดต่าง ๆ ผู้ศึกษาพบว่าในวรรณคดีไทยกวีมีการสร้างตัวละครอปลักษณ์ขึ้นเพื่อใช้ในการถ่ายทอดทัศนคติที่มีต่อความอปลักษณ์ ซึ่งสามารถนำเสนอให้เห็นทัศนคติหรือมุมมองเกี่ยวกับความอปลักษณ์ใน 3 ลักษณะ คือ ความอปลักษณ์เป็นสิ่งที่แสดงถึงความไม่ดี ความอปลักษณ์แต่มีคุณสมบัติพิเศษแสดงถึงความดีงามที่แฝงอยู่ อีกทั้งความอปลักษณ์ยังเป็นขั้นตอนทดสอบคนด้วย

3.1 ความอปลักษณ์เป็นสิ่งที่แสดงถึงความไม่ดี

ตัวละครอปลักษณ์ในวรรณคดีมักจะมีรูปลักษณ์ที่อปลักษณ์ มีนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี จะเห็นว่าตัวละครอปลักษณ์มีความอปลักษณ์ทั้งภายนอกและภายในจิตใจ ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นทัศนคติที่มีต่อความอปลักษณ์ได้ว่า ความอปลักษณ์เป็นสิ่งที่แสดงถึงความไม่ได้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่าง

ชูชก ในมหาชาติคำหลวง และในมหาเวสสันดรชาดก ชูชกเป็นผู้มีลักษณะของบุรุษโทษ 18 ประการซึ่งเป็นลักษณะของคนที่ย่ำแย่ผู้คนในโลกนี้ (มหาชาติคำหลวง, 2529: 161) นอกจากนี้ลักษณะนิสัย พฤติกรรม และจิตใจของชูชกก็หยาบช้ำด้วย เช่น เนื้อความในมหาชาติคำหลวง กัณฑ์กุมาร ตอนที่ชูชกขอสองกุมารมาจากพระเวสสันดร ดังนี้เนื้อความว่า

ส่วนชูชกพราหมณ์เถา ครั้นหนีเห็นสองเจ้าราชกุมาร ในสถานที่นั้นน โพรศุด์ อดปลา เทลิ มนนั้นก็ถั่วบมียอด ตัดพ้อคยดคำแถลง ด้วยชิงแวงแก่พระราชฤๅษี คีนคิตี ดั่งงนี้ โกวเวสสันดร ตรี อิทาเนว มยุหิ ทารเก ทควา ดูกรเจ้าแพศยันดร ผู้จอมอนแก่กุล ท้าวรให้ลูกตน แก่กูบัดนี้แลแล้ว มขานาหน้เขตตุครนคร คมิศสามิ ในเมื่อถูกถั่ว คำบมิท้าวใจตาม ว่ากูชีพราหมณ์บมิได้เอาไปยง พายเขตครน้น ทารเก มม พารหมณียา ปริจาริก เนศศีติ วุคเต ครั้นนูกถั่วว่าจะเอาทั้งสองนี้ไปให้ เปนช่วงใช้เมียกู นีว่าไส อิงมิตตณณ ทควา ปุคเต ก็ทำอิงมิตการคือการให้หน้าให้ตา แก่ลูกพงาอนนรัก ให้ลอบลักหนีไป เพราะว่าจะหวง ให้เป็นไทคีนเถาฤ อชานนโด วิย นิสินโน แล้วคีนงเยียมง ช่งอยู่จกรถ้าย ว่าเถารัยฤจะรู้กล ดั่งงนี้ นตถิ มลยเชว โลกสมิ ตยา สทิสอ มุสาวาโท ดั่งกรูราพิง อันว่าคนจรจาลินถ้าย ถั่ว สองฝ่ายให้ดูดี แลจะปานพญาชี ในโลกบมิโสดเลย

(มหาชาติคำหลวง, 2529: 167)

จากเนื้อความจะเห็นว่า เมื่อชูชกไม่เห็นกุมารทั้งสองก็กล่าวหาพระเวสสันดรว่า พระเวสสันดรสร้างทำเป็นว่ามีจิตใจกุศล โดยกล่าวว่าจะยกให้กุมารทั้งสองแต่ก็ไม่ยอมยกให้จริงตั้งคำพูด แต่กลับส่งสัญญาณให้กุมารทั้งสองหนีไปซ่อน เพราะจะได้ไม่ต้องมาเป็นข้าใช้คน แสดงให้เห็นกิริยาอันหยาบช้ำของชูชก

ตัวอย่างในมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์กุมาร ตอนพระเวสสันดรยกสองกุมารให้ชูชก ดังนี้เนื้อความว่า

อันว่าเฒ่าชราทมิชาติ เมื่อได้รับพระราชทานสองกุมารได้แล้ว เฒ่าใจแกล้วก็จูดครจากสองกุมาร เอกโต พนุธิควา ผูกพันพระพี่น้องสองกระสันเข้าให้มั่นกับมือ ปลายเชือกข้างหนึ่งนั้นถือตามตีต้อนสองบังอรมาต่อหน้าสมเด็จพระบิดาไม่ปราณี ฝ่ายพระชาติจึงกราบบังคมทูล ... ลูกนี้ยกมือขึ้นไหว้ตะแกยงโกรธ ลูกร้อง ๆ ขอโทษตะแกยงตี แดกทุกทีทุกทีทุกฝี่ไม้ เลือดนี้ไหลลงหยดย้อย พระบิดาเจ้าเอ๋ยโปรดพระเนตรหลังลูกน้อย ๆ นี้บ้าง

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513: 246-247)

จากเนื้อความจะเห็นว่า เมื่อชูชกได้กุมารทั้งสองมาก็ทำร้ายกุมารทั้งสองโดยไม่เกรงพระทัยของพระเวสสันดร อีกทั้งเมื่อพระชาติยกมือไหว้ขอร้องไม่ให้ตี ชูชกก็ยังตีไม่ยั้งมือจนทั้งสองกุมารเลือดไหล แสดงให้เห็นกิริยาอันหยาบช้ำและชั่วร้ายของชูชก

นางสาวนักศึกษา ในรามเกียรติ์ มีรูปลักษณะที่อัปลักษณ์ เนื่องจากนางสาวนักศึกษา เป็นผู้หญิงที่มีความประพฤติกิเลสไปจากขนบของความเป็นหญิง คือ นางเป็นหญิงที่มีจิตใจที่ลุ่มหลงและมัวเมาในกามตัณหา นางสาวนักขาอยากได้พระรามและพระลักษมณ์มาเป็นสามีจนเข้าทำร้ายนางสีดา เช่น ตอนนางสาวนักขาลาถาศกัณฐ์ไปเที่ยวป่า และพบพระรามกับพระลักษมณ์ ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	นางสาวนักขายักษ์
เหลือบไปเห็นองค์พระจักรี	มีโฉมเลิศลักษณะอัป
นวลละอองดั่งทองนพมาศ	เสี้ยวสวาทพูนเพิ่มพิสมัย
วงยงหลงและตะลึงไป	อรไทลีมององค์พระราม
พิศพระหริวงศ์ทรงจักร	ก็ลืมนพระลักษมณ์กนิษฐา
ทั้งสองแม่นได้ภิรมยา	จะบำรุงเสนาหาให้เหมือนกัน
ครั้นเห็นสีดางามกว่าตัว	ก็เกาหัวกริ้วโกรธมือสั่น
โหนทะยานโล่รุกบุกบัน	จะฆ่าชีวิตนางเทวี

(รามเกียรติ์ เล่ม 1, 2555: 526)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า นางสาวนักขามีพฤติกรรมที่ไม่ดี เพราะมีความลุ่มหลงในรูปลักษณะอันงดงาม และมีความปรารถนาที่จะได้รับความรักจากเพศชายอื่นที่ไม่ใช่สามีตน อีกทั้งยังทำร้ายร่างกายผู้อื่นเพราะความอิจฉาในรูปลักษณะที่งดงาม ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวส่งผลให้นางสาวนักขาถูกตัดจมูก ปาก ไบหู แขน และเท้า จนทำให้นางมีรูปลักษณะที่อัปลักษณ์ อาจกล่าวได้ว่า ความอัปลักษณ์เป็นการประจานให้เห็นถึงความชั่วร้าย สามารถแสดงให้เห็นถึงการมองความอัปลักษณ์เป็นสิ่งที่แสดงถึงความไม่ได้อย่างชัดเจน

ขุนช้าง ในเสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ขุนช้างมีความอัปลักษณ์ คือ มีหัวล้านมาแต่กำเนิด และยังมีนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดีด้วย กล่าวคือ ขุนช้างลุ่มหลงมัวเมาอยู่ในกามตัณหา และปรารถนาที่จะได้นางวันทอง (พิมพิลาไลย) มาเป็นคู่ครอง ขุนช้างจึงใช้เล่ห์เหลี่ยมต่าง ๆ เพื่อได้นางวันทองมาครอบครอง เช่น ตอนพระพันวษามีรับสั่งให้หาผู้อาสาทำศึกกับเมืองเชียงใหม่ ขุนช้างจึงทูลพระพันวษาว่าขุนแผนเป็นผู้มีความสามารถในการทำศึกสงคราม ซึ่งเป็นอุบายของขุนช้างที่ต้องการให้ขุนแผนห่างจากนางวันทอง ดังเนื้อความว่า

ครานั้นขุนช้างมหาดเล็ก	เฝ้าแทนมาแต่เด็กพิศพิศคล่อง
คิดไปสมใจที่นี้ปกป้อง	หมายจะครองเจ้าพิมพิลาไลย

จะทูลต่อพलयแก้วให้ไปทัพ

แล้วจะกลับไปเยี่ยมเจ้าพิมใหม่

คิดแล้วทูลพลันทันใด

ชีวิตอยู่ได้พระบาท

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555:136)

อีกทั้งขุนช้างยังใช้อุบายเอากระดูกมาใส่หม้อ และลอบทำลายต้นโพธิ์เพื่อลวงนางวันทองและนางศรีประจันให้หลงเชื่อว่าขุนแผนเสียชีวิตในสนามรบ นอกจากนี้ขุนช้างยังร่วมมือกับนางศรีประจันในการออกอุบายปลุกเรือนหอใหม่ และรื้อเรือนหอของนางวันทองกับขุนแผนออก เพราะความปรารถนาของขุนช้างที่ต้องการครอบครองนางวันทอง

นอกจากนี้ขุนช้างยังแสดงพฤติกรรมที่น่ารังเกียจในงานแต่งงานของพระไวยด้วย ดังเนื้อความว่า

ขุนช้างวางขึ้นบนหอกกลาง

พร้อมหน้าขุนนางอยู่ที่นั่น

ขุนนางที่รู้จักทักทายกัน

พระไวยผันหน้าค้อนด้วยคิดอาย

ตั้งสำรับเรียบรอบบนหอกกลาง

เลี้ยงขุนนางมหาดเล็กสิ้นทั้งหลาย

ทั้งของเคียงเรียงรินสุราราย

ขุนช้างขัดด่านกรายนั่งสุดคน

วางใหญ่ใส่ข้าทั้งสามทับ

จับตาซ่า่านทุกสิ้นชน

ปะหมู่ไก่ได้สิ้นกินออกชน

กระดูกกระเดี้ยวเคี้ยวไปเป็นแบ่งไป

พวกขุนนางเขายู่ว่าจู้จ้าน

ยิ่งทะยานงโยยกโถใส่

ลวยกระโถนปากแตรแระออกไป

ครอบหัวเข้าไว้เดินเก้กั๊ง

มือปิดกันป้องหน้าทำตาปรือ

เฮ้ยใครดูก็ถือท้าวกุดตั้ง

พระนางอายหน้าว่าไม่ฟัง

ลุกขึ้นขัดเซซังสิ้นสมประดี

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 223-224)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า ขุนช้างมีพฤติกรรมการกินที่ตะกละตะกลาม เมื่อเหล่านางต่างดำเนินพฤติกรรมการกินของขุนช้าง ขุนช้างก็ไม่สนใจทั้งยังกินอย่างต่อเนื่อง และเมื่อขุนช้างเมาเหล้าก็หิยิบกระโถนมาครอบหัว แสดงท่าทางตลกอย่างไร้ความเจียมอาย

นาง/ประเดะ ในระเด่นลันได นางประเดะให้เป็นตัวละครนางเอกที่มีความแตกต่างกับวรรณกรรมเรื่องอื่นในแง่รูปสมบัติ เนื่องจากวีไใช้วิธีการผลักพลิกแนวคาถาหมายตามสัญญาให้เบี่ยงเบนไปทางตรงกันข้าม (โชษิตา มณีใส, 2544: 79) ทำให้นางประเดะมีรูปลักษณะที่อัปลักษณ์แตกต่างไปจากชนบการชม โจมตัวละครนางเอกในวรรณคดีไทย และยังกำหนดนิสัยของนางประเดะให้มีพฤติกรรมไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี เช่น ตอนนางประเดะได้ยินเสียงสี

ขอของระเด่นลันไดก็หลงไหลจนลืมทำวประคู้ผู้เป็นสามี และคิดจะครองรักกับระเด่นลันได เช่นตอนนางประคองจัดสำรับข้าวให้ระเด่นลันได ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	นางประคองตานีศรีใส
สดับเสียงขอพอรุทัย	ให้วับวับจับใจผูกพัน
ยิ่งคิดพิศวงพระทรงศักดิ์	ลืมรักทำวประคู้ผู้ผัวขวย
ทำไฉนจะได้พระทรงธรรม	มาเคียงพักรตร์สักวันด้วยรักแรง

(ระเด่นลันได, 2529: 3)

ในตอนนางประคองเสพสังวาสกับระเด่นลันได นางก็พึงพอใจในการกระทำดังกล่าว ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	นางประคองหูกวางดวงสมร
ได้ร่วมรักชักรเขยก็ขึ้นบาน	เยวามาลัยหมอบเมียงเคียงกาย

(ระเด่นลันได, 2529: 16)

จากตัวอย่างเนื้อความทั้ง 2 ข้างต้น แสดงให้เห็นว่านางประคองไม่ซื่อสัตย์ต่อสามีทั้งทางกายและทางใจ ซึ่งเป็นลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมตามขนบของความเป็นหญิงที่ต้องมีความซื่อสัตย์กับสามี

จากการศึกษาตัวละครอับลักษณ์เหล่านี้พบว่า นอกจากจะมีรูปลักษณ์ที่ไม่ดี ก็ยังมีจิตใจ นิสัย และพฤติกรรมที่ไม่ดีเช่นเดียวกัน สามารถสะท้อนให้เห็นทัศนคติที่มีต่อความอับลักษณ์ได้ โดยมองว่าความอับลักษณ์เป็นสิ่งที่แสดงถึงความไม่ได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นความไม่ดีภายนอกและความไม่ดีภายในจิตใจ

3.2 ความอับลักษณ์แต่มีคุณสมบัติพิเศษแสดงถึงความดีงามที่แฝงอยู่

ในวรรณคดียังคงเน้นการสร้างตัวละครอับลักษณ์ให้มีรูปลักษณ์ นิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี แต่มีการเพิ่มเติมคุณสมบัติพิเศษบางประการที่แสดงถึงความดีงามเข้ามา ได้แก่ การมีวิชาความรู้ ความเฉลียวฉลาด ความกล้าหาญ และความสามารถ การสร้างตัวละครอับลักษณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นทัศนคติที่มีต่อความอับลักษณ์ว่า ความอับลักษณ์ยังคงเป็นสิ่งที่แสดงถึงความไม่ดี แต่มีคุณสมบัติพิเศษที่แสดงถึงความดีงามที่แฝงอยู่ภายใต้ความอับลักษณ์นั้น ดังตัวอย่าง

เจ้าเงาะ ในบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง เป็นตัวละครอัปลักษณ์ที่มีนิสัยและพฤติกรรมที่แสดงออกเหมือนคนบ้าไป เช่น ตอนเหล่าเสนาไปรับเจ้าเงาะเข้าเมืองตามรับสั่งของท้าวสามนต์ ดังเนื้อความว่า

ครั้นถึงจึงบอกแก่เจ้าเงาะ	รับสั่งจำเพาะให้หา
เร็วเร็วมาไปอย่าได้ช้า	ต่างคนนุดคร่าวุ่นวาย
เปลื้องผ้าคาดพุงผูกมัด	เจ้าเงาะวัดถูกอกหกล้มหงาย
लगคนวิ่งออกมาบอกนาย	แรงมันมากมายเหมือนควายวัว
บ้างพยักคิ้วเรียกเจ้าเงาะขา	ไม่พูดจากันด้วยเฝ้าสิ้นหัว
ที่ใจคอซี้ลาดหวาดกลัว	ระวังตัวยืนดูอยู่แต่ไกล
.....
บัดนั้น	อำมาตย์ตบมือหัวเราะว่า
ต่างวิ่งชิงเก็บดอกชบา	ผูกปลายไม้มาล่อเงาะ
พวกหลังไสส่งให้ตรงไป	ถือดอกไม้หน้าพาวังเหยาะ
लगคนบ้างกลัวบ้างหัวเราะ	ล่อเงาะเข้ามาถึงในวัง

(สังข์ทอง, 2545: 92-93)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า เมื่อเสนาบอกเจ้าเงาะว่าท้าวสามนต์มีรับสั่งให้เข้าเมืองเพื่อเป็นไปตัวเล็อกของนางรจนาในการเลือกคู่ครอง เจ้าเงาะก็แสดงออกเหมือนคนที่ไม่รู้จักความ อีกทั้งยังมีความซี้ลาดและระวังตัวจึงไม่ยอมตามเหล่าเสนาไป จนต้องเอาดอกชบามาล่อลวงให้เจ้าเงาะเดินตามเหล่าเสนาเข้าเมืองไป แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมของเจ้าเงาะที่บ้าไปและไม่รู้ความนั้นเป็นพฤติกรรมในทางไม่ดี

ในขณะที่เดียวกันเจ้าเงาะก็เป็นผู้ที่มีวิชาความรู้ในการหาปลาและเนื้อทราย และความสามารถในการตีกลี ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ซ่อนอยู่ภายใต้ความอัปลักษณ์ เช่น เนื้อความตอนเจ้าเงาะออกไปหาปลา ดังเนื้อความว่า

ครั้นถึงริมไร่ไกล่เรือ	ก็คล้อยเคลื่อนเลื่อนลงจากเวหา
เดินดวนขึ้นกระโดมิได้ช้า	เอาหาบปลาเหวี่ยงวางกลางนอกชาน
ภรรยาพาไปให้ลูบตัว	แล้วเชิญศักรูปทองกินของหวาน
เจ้าเงาะแถลงเล่าเยวมาลัย	วันนี้ขันจ้านไปหาปลา
ที่ล่อครูปเงาะออกซ่อนไว้	ทำเป็นพระไพรพฤคษา
รำยมนต์มหาจินดา	เรียกมัจฉาลิ้นทุกตำบล
อ้ายหกเขยชะอะกระเจอะกระเจิง	เที้ยวชะอะเชิงหาปลาก็ขัดสน
ไปประสบพบพี่ที่ฝั่งชล	ทั้งหกคนกราบกรานขอทานปลา

ที่แลกเปลี่ยนเงินปลายจุมกมัน แห่งสิ้นทั้งนั้นขันนัทหนา
ว่าปลางเสสรลชวรจนา ไปคูน้ำมันเล่นก็เป็นไร

(สังข์ทอง, 2545: 120-121)

จากบทสนทนาของเจ้าเงาะที่กล่าวกับนางรจนาแสดงให้เห็นว่าเจ้าเงาะเป็นผู้มี
วิชาความรู้ในการหาปลาซ่อนอยู่ภายใต้ความอปลักษณ์ ซึ่งการมีวิชาความรู้เป็นคุณสมบัติที่ดี
ประการหนึ่งที่เปรียบได้กับความดีที่อยู่ภายใต้ความอปลักษณ์

นางแก้วหน้าม้า ในบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า นางแก้วมีรูปลักษณะที่
อปลักษณ์ มีนิสัยและพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความกล้าในการเสนอตัวเป็นภรรยา ก่อน เช่น
พฤติกรรมของนางแก้วที่เข้าลวนลามพระพิณทองโดยไม่มีความละอายใจ แสดงให้เห็นว่านางแก้ว
เป็นผู้หญิงที่ผิดไปจากขนบของความเป็นหญิง ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น นางแก้วหน้าม้าสัปดนคนขยัน
แฝงอยู่คูองค์พระทรงธรรม เห็นเสด็จจรจรเข้ามา
วังวางทางตรงเข้ากอดรัด โลมจูบจูบหัดช้ายขวา
พ่อเจ้าประคุณของเมียอา พระมิ่งสาหอมระรื่นชื่นใจ

(แก้วหน้าม้า, 2544: 34)

ในขณะเดียวกันนางแก้วมีความกล้าหาญเป็นคุณสมบัติพิเศษ เช่น ตอนนาง
แก้วทราบเรื่องราวพระพิณทองเข้าไปในเมืองยักษ์ก็กล้าว่า พระพิณทองจะได้รับอันตรายจึงปลอมตัว
เป็นมาณพเข้าช่วยเหลือพระพิณทองโดยไม่กลัวอันตรายใด ๆ ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น นางแก้วหน้าม้าออกฉันทวีญหา
กราบพลางทูลความตามอุบาย ข้าจะลัดฝั้นผายตามไป
พระองค์ได้ทรงพระเมตตา เปลี่ยนแปลงกายอย่าช้าได้
กรุงยักษ์ศักดิ์สิทธิ์อยู่ที่ใด จะลาไปตามองค์พระทรงธรรม

(แก้วหน้าม้า, 2544: 114)

จะเห็นว่า แม้นางแก้วจะมีรูปลักษณะที่ไม่ดี มีนิสัยและพฤติกรรมบางประการที่
ผิดไปจากกรอบของความเป็นหญิง แต่ก็มีคุณสมบัติพิเศษ คือ ความกล้าหาญเพิ่มเติมเข้ามาอันเป็น
เสมือนกับความดีงามแฝงอยู่ภายใต้ความอปลักษณ์

นางวาตี ในพระอภัยมณี มีการสร้างตัวละครนางวาตีให้เป็นผู้หญิงที่มี
รูปลักษณ์ที่อัปลักษณ์ มีนิสัยและพฤติกรรมที่ลุ่มหลงรูปลักษณ์ที่งดงามของพระอภัยมณี อีกทั้งยังม
ความกล้าในการเสนอตัวเป็นภรรยาก่อนที่ผู้ชายจะเอ่ยปากขอตนให้เป็นภรรยา ดังเนื้อความว่า

พอรู้ข่าวเจ้าเมืองผลึกใหม่	พระอภัยพูนสวัสดิ์ศรีศรี
งามประโลมโฉมเจดิลศโลภีย์	นางวาตีลุ่มหลงปลงอุทัย
ครั้นรู้ว่าหาทหารชำนาญศึก	ก็สมนึกยินดีจะมีไหน
อันสงครามความรู้เราเรียนไว้	จะเข้าไปเป็นห้ามพระทรมชย

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 272)

หรือเนื้อความที่นางวาตีทูลความแก่พระอภัยมณี แสดงให้เห็นว่านางวาตีมี
ความกล้าในการเสนอตัวเป็นภรรยาของพระอภัยมณีก่อนที่พระอภัยมณีร้องขอ ดังเนื้อความว่า

นางนบมอบตบรสพจนา	คุณพระบาทกรณาจะหาไหน
แต่ยศศักดิ์จะประทานประการใด	ไม่ขบใจเจตนามาครั้งนี้
โดยเปลี่ยวใจไม่มีที่จะเห็น	จะขอเป็นองค์พระมเหสี
แม่นโปรดตามความรักจะกักดี	ถ้าแม่นมิเมตตาจะลาไป

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 275)

ในขณะเดียวกันนางวาตีก็เป็นผู้มีวิชาความรู้ในด้านโหราศาสตร์ และการทำ
สงคราม อีกทั้งยังมีความสามารถด้านการยิงธนูที่เป็นคุณสมบัติพิเศษที่เพิ่มเติมขึ้นมา ดังเนื้อความ
ว่า

เป็นเชื้อพราหมณ์ความรู้ของผู้เฒ่า	แต่ก่อนเก่าบุราณนานหนักหนา
เป็นมรดกตกต่อกันมา	นางอุตสาห์เล่าเรียนจนเข้าใจ
รู้ฤกษ์พาฟ้าดินลำแดงเหตุ	ทั้งไตรเทพพิธีคัมภีร์ไสย
ครั้นจนแจ้งแกลั้งเอาเข้าเผาไฟ	มิให้ใครพบปะพระคัมภีร์

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 271)

จะเห็นว่า นางวาตีแม้จะมีรูปลักษณ์ที่อัปลักษณ์ มีนิสัยและแสดงพฤติกรรม
บางประการที่ไม่ดี แต่ก็มีคุณสมบัติพิเศษ คือ ปัญญา ความรู้ และความสามารถที่เปรียบเสมือนกับ
เป็นความดีที่แฝงอยู่ภายใต้ความอัปลักษณ์

ย่องตลอด ในพระอภัยมณี เป็นตัวละครอัปลักษณ์ที่มีลักษณะของผู้ชายที่เกี่ยวข้อง
พาราสิสตรียไม่ชำนาญนัก ซึ่งในวรรณคดีไทยมักจะสร้างตัวละครชายให้มีลักษณะของผู้ที่เป็นนักรัก

คือ เจ้าเสน่ห์ เจ้าชู้ และมีชั้นเชิงในการเกี่ยวพาราสิสตร์ (ศศิรัศมี ถินธวัณิก, 2559: 142) ดังเนื้อความว่า

จะกลับกล่าวชาวบ้านด้านสิงหล	มันเป็นคนขี้แยผู้ชายเขลา
ชื่อย่องตอคอดเบอะชมเชอะเขา	แต่เป็นเหล่าลูกเศรษฐีมีเงินตรา
ครั้นพ่อแม่ขอเมียมากให้	มันก็ไม่เคียงคู่เข้าสู่หา
ยามกลางวันนั้นจะชมภริมยา	ก็อายหน้านางผู้หญิงจริงจังจริงเจียว
.....
แล้วนี่ก็อายชายหญิงวิ่งเข้าป่า	ไม่รู้ว่าจะไปหนตำบลใด
ไปถึงถ้ำกำพันมันเข้าไป	ปีศาจให้ความรู้ด้วยกัน

(พระอภัยมณี เล่ม 1, 2544: 445)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า ย่องตอคอดเป็นผู้ชายที่ขี้แยและไม่ชำนาญในการเกี่ยวพาราสิสตร์ ทำให้ย่องตอคอดมีลักษณะแตกต่างไปจากผู้ชายในวรรณคดีไทยที่เป็นนักรัก แม้ว่าย่องตอคอดจะมีลักษณะผิดไปจากผู้ชายส่วนใหญ่ในวรรณคดีไทย แต่ย่องตอคอดก็มีความสามารถพิเศษแทน คือ วิชาล่องหนหายตัว และคงกระพัน ย่องตอคอดใช้วิชาความรู้และความสามารถของตน เพื่อช่วยเหลือนางละเวงในการทำศึกกับสินสมุทร การมีวิชาความรู้และความสามารถเพิ่มเติมเข้ามา อันเป็นเสมือนกับความดีที่แฝงอยู่ภายใต้ความอัปลักษณ์

จากการศึกษาตัวละครอัปลักษณ์เหล่านี้สามารถสะท้อนให้เห็นทัศนคติที่มีต่อความอัปลักษณ์ได้ โดยมองว่าความอัปลักษณ์ยังคงเป็นสิ่งที่แสดงถึงความไม่ดี แต่อาจมีคุณสมบัติพิเศษที่แสดงถึงความดีแฝงอยู่ ทัศนคติดังกล่าวเป็นมิติที่น่าสนใจ เนื่องจากการเพิ่มเติมมุมมองขึ้นมา มากกว่าการผูกขาดความคิดเพียงว่าความอัปลักษณ์เป็นสิ่งไม่ดีหรือชั่วร้าย และยังเป็นการยอมรับเรื่องคุณความดีที่อยู่ภายในจิตใจมากกว่าการมองเพียงรูปลักษณ์ภายนอกเท่านั้น

3.3 ความอัปลักษณ์เป็นขั้นตอนทดสอบคน

ตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทยถูกกำหนดให้เป็นตัวละครในฝ่ายไม่ดีเป็นส่วนใหญ่ และตัวละครในเรื่องก็มักจะมองตัวละครอัปลักษณ์ว่าเป็นคนไม่ดีเช่นเดียวกับรูปลักษณ์ การกำหนดให้มีตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทยเป็นการสร้างขั้นตอนทดสอบคน ซึ่งก็คือตัวละครในเรื่อง ความอัปลักษณ์ของตัวละครในวรรณคดีไทยเป็นขั้นตอนทดสอบคนใน 2 ลักษณะ ได้แก่ การเป็นบททดสอบการยอมรับของคน และการเป็นบทพิสูจน์ความรักของคน

3.3.1 การเป็นบททดสอบการยอมรับของคน

ตัวละครอัปลัก্ষณ์จะใช้ความอัปลัก্ষณ์ภายนอกเป็นบททดสอบความคิดและความรักของตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง ทั้งนี้เนื่องจากตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องมักจะไม่นยอมรับต่อตัวละครอัปลัก্ষณ์ ดังนั้นตัวละครเอกในเรื่องจึงใช้ความอัปลัก্ষณ์นี้เป็นเครื่องมือทดสอบการยอมรับของคน ดังตัวอย่าง

ในบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง เจ้าเงาะรู้ว่าตัวคนที่แท้จริงของตนเองนั้นเป็นผู้ที่มีความมั่งคั่ง แต่ตั้งใจใช้ความอัปลัก্ষณ์เพื่อทดสอบความคิดของท้าวสามนต์ว่าจะยอมรับคนที่มีความอัปลัก্ষณ์ให้มาเป็นคู่ครองของนางรจนาหรือไม่ พระสังข์จึงสวมรูปเงาะไว้อำพรางรูปงามของตนเพื่อทดสอบการยอมรับของท้าวสามนต์ การใช้ความอัปลัก্ষณ์ทดสอบความคิดของท้าวสามนต์ทำให้เห็นว่า ท้าวสามนต์ไม่ยอมรับคนที่มีความอัปลัก্ষณ์ได้ สังเกตจากพฤติกรรมของท้าวสามนต์ที่ตำหนินางรจนาเมื่อเลือกเจ้าเงาะมาเป็นคู่ครอง ดังนี้ข้อความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวสามนต์เสียใจจนลมจับ
นางมณฑาเข้าประคองรองรับ	ขยำขยับไปสักหน่อยก็ค่อยคลาย
ลุกขึ้นกระที่บบาทควาตอึง	อิรจนาดูผู้มิ่งช่างมักง่าย
ทรลักษณ์อัปรียไม่มีอาย	หน่อกษัตริย์ทั้งหลายไม่เอื้อเพื่อ
มารักเงาะทรพลคนอุบาทว์	ทุกช่างชั่วชาติประหลาดเหลือ
แค้นนักจักใครให้แค้น	แล้วเอาเกลือทาซ้ำให้หน้าใจ
ว่าพลางทางฉวยได้ไม่เรียว	โกรธเกรี้ยวตัวลั่นหมั่นได้
อีลูกชั่วช้าน่าชิงจิงไร	เอาไว้โยตีเสียให้แทบตาย

(สังข์ทอง, 2545: 95)

จากตัวอย่างข้อความจะเห็นว่า ท้าวสามนต์โกรธนางรจนาที่เลือกเจ้าเงาะมาเป็นคู่ครองจึงตำหนิและลงโทษนาง ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวทำให้เห็นถึงความคิดของท้าวสามนต์ที่ไม่สามารถยอมรับเจ้าเงาะได้ เพราะมองว่าเจ้าเงาะอัปลัก্ষณ์ไม่คู่ควรกับนางรจนา นอกจากนี้ท้าวสามนต์ยังพยายามจะกลั่นแกล้งเจ้าเงาะอีกหลายครั้ง แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่ไม่ยอมรับความอัปลัก্ষณ์ของเจ้าเงาะ

ในตอนท้ายเรื่องท้าวสามนต์ยอมรับเจ้าเงาะก็เพราะเจ้าเงาะถอดรูปเงาะอัปลัก্ষณ์ออกกลับเป็นพระสังข์ที่มีรูปลักษณ์งดงาม เห็นได้จากพฤติกรรมของท้าวสามนต์ที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ตอนพระสังข์ตัดลิเพื่อรักษาบ้านเมืองไว้ได้สำเร็จ ดังนี้ข้อความว่า

เมื่อนั้น	ท้าวสามนต์สรวลสันต์ไม่ผันผาย
เห็นนางมณฑาว่าวุ่นวาย	จึงซ้งตายดำเนินเดินมา
เข้าไปในทับเห็นลูกเขย	พ่อเจ้าเอ๋ยลูกงามนักหนา
น้อยหรือรูปร่างเหมือนเทวดา	หน้าตาจิ้มลิ้มพริ้มเพรา
ผิวเนื้อเรื่อเรืองเหลืองประหลาด	ดังทองธรรมชาติหล่อเหล่า
ฟ้าผีเกิดเอ๋ยลูกเขยเรา	งามจริงแล้วเจ้านางมณฑา
ถึงตัวพี่เมื่อครั้งยังหนุ่มแน่น	รูปร่างก็อ่อนแอ้นไอ้อ่า
ไม่แก้งอวดทรวดทรงหน้าตา	ใส่ชฎาเครื่องประดับก็รับรอง
แต่ไม่เหมาะเหมือนลูกเขยคนนี้	เป็นต่อพื่ออยู่ราวสักสามสอง
แพ้เขาที่เนื้อไม่เป็นทอง	กระนั้นน้องยังว่ารูปร่าง
ตรัสพลางแย้มยิ้มพริ้มพราย	แล้วภิปรายปราศรัยไต่ถาม
ลูกรักจงแจ้งแสดงความ	เจ้านี้มีนามกรใด
วงศ์วานว่านเครือเนื้อหน่อ	พงศ์เผ่าเหล่ากอเป็นไฉน
อยู่ประเทศธานีบุรีไร	ทำไมจึงแก้งแปลงปลอมมา

(สังข์ทอง, 2545: 166-167)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า ท้าวสามนต์จะใช้คำกล่าวชื่นชมความงดงามของพระสังข์ อีกทั้งยังเรียกพระสังข์ว่าเป็นลูกรัก ซึ่งแตกต่างไปจากการกล่าวถึงเจ้าเงาะที่มักจะกล่าวในแง่ลบว่าเป็นคนอูบาทว์ หรือเป็นคนที่ไม่ดี ซึ่งพฤติกรรมที่แตกต่างไปสามารถแสดงให้เห็นถึงความรักและการยอมรับที่ท้าวสามนต์มีต่อพระสังข์ได้

3.3.2 ความอับลักษณ์เป็นบททดสอบความรักของคน

นอกจากนี้ความอับลักษณ์ยังเป็นบททดสอบการยอมรับในความดีของตัวละครอับลักษณ์ ทั้งนี้ตัวละครอับลักษณ์บางตัวไม่มีอิทธิฤทธิ์ในการถอดรูปหรือแปลงกายเป็นผู้ที่มีรูปลักษณ์ที่งดงามได้ ตัวละครเหล่านี้จึงพยายามใช้ความสามารถหรือความดี เพื่อทำให้ตัวละครอื่นในเรื่องยอมรับในความดีของตัวละครอับลักษณ์ได้ ดังตัวอย่าง

ในบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า ความอับลักษณ์ของนางแก้วเป็นอุปสรรคที่ทำให้พระพิณทองไม่ปรารถนาจะได้นางมาเป็นมเหสี นางแก้วจึงใช้พยายามพิสูจน์ความรักของพระพิณทอง โดยการความรักที่ตนมีต่อพระพิณทองก่อน แต่พระพิณทองก็ไม่ยอมรับรัก อีกทั้งยังรังเกียจนางแก้วเพิ่มขึ้น ดังเช่นพฤติกรรมของพระพิณทองที่มีการตำหนิและลงโทษนางแก้ว ดังเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	หน่อกษัตริย์หุนหันหมั่นไฉ่
อายเหล่าสาวสรรก้านัลใน	พระคิคลักผลักไล่ไปทันที
คูคู้อด้านหน้าอื่บ้ำกาม	ลวนลามกอดรัดข่างมัดดี
ใครฤาดี้อว่าเป็นสามี	ข่างพาทีโกหกพกลม
พูดเล่นง่ายง่ายไม่ยอจิต	กูจะคิดเช่นฆ่าให้สาสม
หยิ่งยศโยโสโง่งม	หัวมิ่งจะจมแผ่นดินดอน

.....
อีกาลี	ข่างพาทีสบประมาทอาจหาญ
จงหองพองขนพันประมาณ	ปากตลาดจัดจ้านด้านอิ่ง
หน้าเหมือนม้าตาจระเข้	เสเพลลันทีไม่มีลิ่ง
กুমิไซหัวซู้กุกับมิ่ง	พระโกรธาดีอิ่งตบตี

(แก้วหน้าม้า, 2544: 34)

เมื่อนางแก้วแปลงเป็นนางมณีผู้ที่มีความงดงาม พระพินทองกลับพึงพอใจและปรารถนาที่ได้นางมณีมาเป็นภรรยา ดังเช่นพฤติกรรมของพระพินทอง ในตอนพระพินทองคู่ขอนางมณีจากตายาย คั้งเนื้อความว่า

เมื่อนั้น	พระพินทองมองดูอยู่ไกลไกล
พิศโฉมนางงามทรมวย	นางในแผ่นดินทมิไม่เทียมทัน
ผิวผ่องดังทองธรรมชาติ	เอี่ยมสะอาดคั้งหนึ่งควงบุหลัน
พัศตร์ผ่องสงปรางอย่างลูกจัน	ขบงเนตรเกศกรรมพรณราช
พิศสอดคั้งศอเหมมราช	งามวิลาศพริ้งเพริศเลิศฉาย
อรชรอ่อนแอ้นกริคราย	เหมือนละม้ายนางฟ้านารี
สองกรอ่อนชดแซมซ้อ	แน่งน้อยน่ารักสมประดี
แจ้งซึงตะลิ่งอินทรีย์	ฤดีแค้นในวิญญา
ดูพลางทางแสนพิศวาส	พระหน่ออนาถนิกพะวังกังขา
ใครหนอนวลละอองดังทองทา	งามกว่านี้มนุชพระบุตรี
แต่ได้ยลพัศตร์น่ารักแสน	ไม่เหมือนแมนโฉมน้องของพี่
จะสืบดูให้รู้รายดี	ว่าสามีมีแล้วฤาเปล้าตาย
คิดพลางทางมีวาจา	ตรัสตั้งเสนาทั้งหลาย
ตามดูให้รู้แบบคาย	ว่าโฉมฉายอยู่สถานใด

.....
เมื่อนั้น	พระพินทองว่องไวใจกล้า
ได้ฟังคั้งทิพธารา	มาสร้งซึ้งวิญญาเปรมปรีดี

ยืมพลางทางกล่าวสุนทร	ดูก่อนท่านผู้จำเริญศรี
นางไว้ภักดาสามี	จงยกให้เรานี้เกิดเป็นไร
จะเลี้ยงเป็นมเหสีที่รัก	ยศศักดิ์สองเท่าเราจะให้
ทั้งทรัพย์สินจินดาข้าไท	จะให้ทุกสิ่งสารพัน

(แก้วหน้าม้า, 2544: 63-67)

จากตัวอย่างเนื้อความ จะเห็นว่า เมื่อพระพินทองพบนางมณีผู้มีความงดงามก็ตะลึงและหลงใหลในความงดงามจนปรารถนาที่จะได้นางมาเป็นมเหสี พฤติกรรมของพระพินทอง แสดงให้เห็นว่า ความรักของคนนั้นยังยึดติดอยู่กับเรื่องรูปลักษณ์ที่ต้องงดงาม

ในเรื่องพระอภัยมณี ความอัปลักษณ์ของนางวาทีเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้พระอภัยมณีไม่ปรารถนาที่จะได้นางมาเป็นภรรยา แต่นางวาทีก็ใช้ปัญญาและความสามารถของตนเอง ทำให้พระอภัยมณีมองข้ามความอัปลักษณ์ของนางวาที และยอมรับนางไปเป็นสนมเอกได้ เช่น ตอนนางวาทีใช้ปัญญาวางแผนให้พระอภัยมณี ได้อภิเษกสมรสกับนางสุวรรณมาลี ดังเนื้อความว่า

พระฟังคำข้าตริ๊กเห็นลึกลง	คิดไม่ถึงความคิดที่บิดผัน
จึงตรัสว่าถ้าเหมือนคำที่รำพัน	จะรางวัลวาทีให้มียศ
จึงสั่งพระอนุชาว่าไปจน	ตามแต่ใจเจ้าจะสั่งเกิดทั้งหมด
ให้แต่องค์พระธิดานั้นลาพรต	ให้กำหนดเจ็ดวันเหมือนสัญญา
พระตรัสพลางทางเรียกขึ้นร่วมอาสน์	ทรงสมพาสเพิ่มรักขึ้นหนักหนา
ดูผิวพรรณสรรพางค์อย่างकुลา	แต่วิชาพางามขึ้นครามครัน
.....
ถึงรูปชั่วตัวดำดั่งนารีรัก	แต่รู้หลักล้ำสร้างค่านางสนม
พระโปรดปรานพานสนิทได้ชิดชม	ร่วมบรรทมแทนทองที่รองทรง
.....
พระยืมพลางทางดูผู้รับสั่ง	เห็นเนื้อหนังจ้ำมดำมืดหมม
เหมือนทูลเรียนเสียนนอกเนื้อในดี	ได้เป็นที่พระสนมก็สมยศ

(พระอภัยมณี เล่ม1, 2544: 282)

จากตัวอย่างเนื้อความจะเห็นว่า พระอภัยมณีแสดงความรักต่อนางวาที อีกทั้งยังยกย่องนางวาทีให้เป็นสนมเอก เพราะด้วยปัญญาและความเฉลียวฉลาดของนางสามารถแสดงให้เห็นถึงการยอมรับในความสามารถอันเปรียบเสมือนความดีของนางวาที

ในเสภาเรื่อง ขุนช้าง ขุนแผน ขุนช้าง ให้ความรักและการดูแลเอาใจใส่นางวันทองเป็นอย่างดี จนนางวันทองมองข้ามความอัปยศและยอมรับในความดีของขุนช้างได้ เช่น ตอนนางวันทองครวญถึงขุนช้างเมื่อเห็นว่าขุนช้างนอนนิ่งหลังจากโดนรุมทำร้ายร่างกาย ดังนี้เพื่อความว่า

จะนวดพื้นเท้าไร ไม่ลืมตา	วันทองทอดกายกับสามี
ไอ้พ่อร่วมโพธิ์เตี้ยของเมียแก้ว	พ่อตายแล้วเมียเห็นจะเป็นผี
อันจะหาหน้าใจในบุรี	เห็นสิ้นดีอยู่เพียงพ่อโพธิ์ทอง
แต่อยู่มาเป็นสิบห้าสิบหกปี	คำน้อยหนึ่งไม่มีให้เมียหมอง
เมื่อคลอกลูกหนุนหลังนั่งประคอง	เห็นเมียร้องพ่อก็รำพึงไรวอน
เมื่อคราวเมียจับไข้ไม่กินข้าว	พอนั่งเฝ้าเคียงคอยตะบอยป้อน
เห็นเมียไม่หลับไหลก็ไม่นอน	ครั้นหน้าร้อนพ่อก็พัดกระพือลม
หน้าหนาวหนาวแฉ่นตลอดดอก	พื่อให้นอนกอดกข้อนผ้าห่ม
ครั้นหน้าฝนฝนฝอยลงพรอยพรอม	ให้อยู่ร่มปีตรอบหน้าต่างเรือน
อันชายใดในพื้นป่าทิ	การรักเมียแล้วไม่มีเสมอเหมือน
ถึงรูปชั่วใจช่วงดังดวงเดือน	นี้กรรมเตือนให้ตามเมียมาตาย

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555: 626)

จากตัวอย่างคำกล่าวของนางวันทองที่กล่าวถึงขุนช้างจะเห็นว่า นางวันทองกล่าวถึงความรักและการดูแลเอาใจใส่ของขุนช้างในการทำหน้าที่สามีที่ดีมาตลอดระยะเวลาเกือบ 16 ปีที่อยู่เป็นสามีภรรยาด้วยกัน ทำให้เห็นว่า ขุนช้างสามารถทำให้นางวันทองมองข้ามความอัปยศและยอมรับขุนช้างได้ เพราะความดีของขุนช้างที่ปฏิบัติต่อนางวันทอง

จะเห็นได้ว่า ความอัปยศเป็นบททดสอบสำคัญที่เรื่องการยอมรับคนอัปยศให้ร่วมเป็นสมาชิกของสังคม ตัวละครอัปยศเช่นเจ้าเงาะแดงให้เห็นว่าคนไม่ยอมรับความอัปยศ และจะยอมรับเข้าร่วมสังคมก็เมื่อ ได้ถอดรูปอัปยศออกเป็นรูปงามแล้ว อย่างไรก็ตามก็ยังมีบททดสอบการยอมรับอีกลักษณะหนึ่ง คือการยอมรับในความดีของคนอัปยศ แล้วรับเข้าสู่สังคมคนเพราะความดีและความสามารถ ดังเช่นตัวละครนางวาทีและขุนช้าง

ความอัปยศเป็นขั้นตอนทดสอบคน ทำให้เห็นว่าผู้ที่มีความอัปยศมักจะไม่ได้รับการยอมรับจากผู้คนในสังคม เนื่องจากคนมองว่าผู้ที่มีรูปอัปศภายนอกอัปยศก็มักจะมีจิตใจ นิสัยและพฤติกรรมในทางอัปยศเช่นเดียวกัน หากผู้ที่มีความอัปยศต้องการได้รับการยอมรับจากผู้คนในสังคมก็ต้องปรับปรุงตนเองให้มีรูปอัปยศทั้งดงาม เช่น เจ้าเงาะถอดรูป

เป็นพระสังข์ที่มีความงดงามจึงทำให้ท้าวสามนต์เกิดความรักใคร่ และนางแก้วแปลงกายเป็นนางมณีที่มีความงดงามก็ทำให้พระพินทองรักใคร่เช่นเดียวกัน หรือใช้คุณความดีของตนเพื่อทำให้ผู้อื่นมองข้ามความอัปลักขณ์และยอมรับคนได้ เช่น ขุนช้างที่เป็นสามีที่ดีจนนางวันทองยอมรับในความดีของขุนช้าง และนางวาลีที่ใช้ปัญญาและความสามารถเพื่อให้พระอภัยมณียอมรับนางมาเป็นสนมเอกได้

จากการศึกษาบทบาทในการถ่ายทอดทัศนคติที่มีต่อความอัปลักขณ์ จะเห็นถึงการเพิ่มเติมมุมมองที่มีต่อความอัปลักขณ์ กล่าวคือ การถ่ายทอดทัศนคติที่มีต่อความอัปลักขณ์ผ่านตัวละครอัปลักขณ์ในวรรณคดีสมัยอยุธยาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) จะปรากฏมุมมองที่ว่า ความอัปลักขณ์เป็นสิ่งที่แสดงถึงความไม่ได้อย่างชัดเจน แต่ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) จะเห็นว่ามี การเพิ่มเติมมุมมองต่อความอัปลักขณ์ที่มองว่า แม้ความอัปลักขณ์เป็นสิ่งที่แสดงถึงความไม่ดี แต่ก็ยังมีคุณสมบัติพิเศษที่แสดงถึงความดีที่แฝงอยู่ภายใต้ความอัปลักขณ์ ดังที่ปรากฏจากตัวละครนางวาลี ในพระอภัยมณี และตัวละครนางแก้ว ในบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า การเพิ่มเติมมุมมองที่เกิดขึ้นอาจเกิดจากสภาพสังคมที่ผู้หญิงเริ่มมีบทบาทในสังคมมากขึ้น เช่น ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีกวีที่เป็นสตรี แม้ไม่ได้เขียนวรรณคดีสำคัญ แต่สามารถแสดงให้เห็นความสามารถและสถานภาพของสตรีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้จากงานวรรณคดี (กุหลาบ มลลิกะมาส, 2537: 141)

จากการศึกษาบทบาทของตัวละครอัปลักขณ์ในวรรณคดีไทยพบว่า ตัวละครอัปลักขณ์มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีไทย ทั้งบทบาทต่อโครงเรื่อง ตัวละครอัปลักขณ์เป็นปมปัญหา และสร้างความขัดแย้งในการดำเนินเรื่อง บทบาทต่อตัวละคร ตัวละครอัปลักขณ์เป็นตัวละครที่ให้โทษและคุณกับตัวละครอื่นในเรื่อง เพื่อทำหน้าที่ในการสร้างปัญหาและอุปสรรคกับตัวละคร และทำหน้าที่ช่วยเหลือตัวละครอื่นในเรื่อง อีกทั้งยังขบขันคุณสมบัติพิเศษของตัวละคร พระเอกให้เด่นชัดขึ้น และบทบาทต่อการถ่ายทอดทัศนคติที่มีต่อความอัปลักขณ์ เนื่องจากตัวละครอัปลักขณ์ถูกสร้างให้ทำหน้าที่ในการเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดทัศนคติที่มีต่อความอัปลักขณ์ เพื่อนำเสนอมุมมองว่า ความอัปลักขณ์เป็นสิ่งที่แสดงถึงความไม่ได้อย่างชัดเจน และความอัปลักขณ์ยังคงเป็นสิ่งที่ไม่ดี แต่มีคุณสมบัติเสมือนความดีที่แฝงอยู่ อีกทั้งความอัปลักขณ์ยังเป็นบทพิสูจน์ให้เห็นถึงคุณงามความดีด้วย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าตัวละครอัปลักขณ์เป็นตัวละครประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีไทยเป็นอย่างมาก

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลและอภิปรายผล

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวละครอปลักษณ์ในวรรณคดีไทย ในด้านรูปลักษณ์ ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม กลวิธีการสร้างตัวละครอปลักษณ์ และบทบาทของตัวละครอปลักษณ์ โดยศึกษาจากตัวละครอปลักษณ์ในวรรณคดีไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จำนวน 18 ตัว ได้แก่ ชุชก พรานบุญ เจ้าเงาะ นางสาวนักษา นางค่อมกุจจิ ขุนช้าง หมื่นหาญ จรกา ท้าวสันนุราช นางคันธมาลี นางผีเสื้อสมุทร ซิเปลือย นางวาลี เจ้าละมาน ย่องตอด นางแก้วหน้าม้า นางประแค และนางศรีสาห์ ผลการศึกษารูปได้ดังนี้

ด้านรูปลักษณ์ ตัวละครอปลักษณ์ปรากฏลักษณะทางกายภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงความอปลักษณ์ จำนวน 12 ลักษณะ ได้แก่ อวัยวะผิดรูป อวัยวะพิการ อวัยวะไม่สะอาด อวัยวะมีขนาดใหญ่ ร่างกายมีขนาดใหญ่ เส้นผมและขนไม่เป็นระเบียบ เส้นผมและขนยาวกว่าปกติ ผมน้อย ผิวดำคล้ำ ผิวหนังไม่เกลี้ยงเกลา หน้าอกหย่อนยาน และเล็บกัด ลักษณะเหล่านี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของร่างกายที่ผิดปกติ และไม่สมบูรณ์ อีกทั้งสภาพของร่างกายที่ไม่น่าดู

ในด้านนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครอปลักษณ์พบว่า ตัวละครอปลักษณ์จะปรากฏนิสัยและพฤติกรรม 2 ลักษณะ คือ นิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี และนิสัยและคุณสมบัติที่ดี ตัวละครอปลักษณ์มีลักษณะนิสัยที่ไม่ดีเป็นส่วนใหญ่พบ 14 ลักษณะ ได้แก่ หมกมุ่นกามตัณหา เจ้าเล่ห์ เพทุบาย กล่าวเท็จ ขี้ขลาด ไม่มีความเฉลียวฉลาด ด้อยความสามารถในการรบ ไม่ชำนาญในการเกี่ยวพาราสิสตรี้ โลก กล่าวแสดงความรักต่อผู้ชายก่อน ขี้หึง เจ้ามรยา ไม่ซื่อสัตย์กับสามี พฤติกรรมหยาบคาย และพฤติกรรมบ้าไป่ ลักษณะนิสัยและคุณสมบัติที่ดีพบ 6 ลักษณะ ได้แก่ มีวิชาความรู้ มีปัญญาและความเฉลียวฉลาด มีความซื่อสัตย์ มีความกล้าหาญ มีความสามารถ และมีอำนาจ แม้ว่าตัวละครอปลักษณ์บางตัวจะปรากฏนิสัยและพฤติกรรมที่ดี แต่ก็ยังคงลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดีอยู่ เช่น นางแก้วหน้าม้า เป็นตัวละครอปลักษณ์ที่มีความเฉลียวฉลาด และความกล้าหาญ

เป็นคุณสมบัติเด่น แต่นางก็มีนิสัยและแสดงพฤติกรรมของผู้หญิงที่กล้าแสดงความรักต่อผู้ชายก่อนอย่างชัดเจน

จากการศึกษารูปลักษณะ ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม จะเห็นว่า รูปลักษณะมีความสัมพันธ์ต่อการกำหนดพฤติกรรมของตัวละครอปลักษณ์เป็นอย่างมาก การกำหนดรูปลักษณะของตัวละครให้มีความอปลักษณ์ ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครมีความอปลักษณ์เช่นเดียวกัน กล่าวคือ รูปลักษณะภายนอกไม่ตีส่งผลให้ภายในจิตใจไม่ดีด้วย ดังนั้นการแสดงออกทางพฤติกรรมจึงไม่ดีตามไปด้วย แต่หากตัวละครมีรูปลักษณะที่งดงาม ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมก็จะงดงามเช่นเดียวกัน เช่น นางแก้วหน้าม้า เมื่อเป็นนางแก้วที่มีรูปลักษณะอปลักษณ์ ก็เป็นผู้หญิงที่กล้าแสดงออกถึงความรักที่คนมีต่อผู้ชายก่อน แต่เมื่อเป็นนางมณีผู้มีความงดงามก็จะเป็นผู้หญิงที่แสดงออกถึงความเขินอายเมื่ออยู่กับผู้ชาย จะเห็นว่า นางแก้วหน้าม้าและนางมณีเป็นตัวละครเดียวกัน แต่มีพฤติกรรมการแสดงออกที่ต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปลักษณะภายนอกเป็นตัวกำหนดนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครอปลักษณ์

จากการศึกษาพฤติกรรมการสร้างตัวละครอปลักษณ์ในวรรณคดีไทย 2 กลวิธีหลัก ได้แก่ กลวิธีการเล่าเรื่อง และกลวิธีทางภาษา พบว่า กลวิธีการเล่าเรื่องจะใช้กลวิธีการเล่าเรื่องในการนำเสนอภาพตัวละครอปลักษณ์ 3 ลักษณะ ได้แก่ กลวิธีการสร้างจากการบรรยายของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ กลวิธีการสร้างจากการบรรยายของตัวละครอื่น และกลวิธีสร้างจากถ้อยคำของตัวละครอปลักษณ์

กลวิธีสร้างจากการบรรยายของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ เป็นกลวิธีที่จะใช้ในการเกริ่นนำถึงตัวละครอปลักษณ์ เมื่อกล่าวถึงตัวละครอปลักษณ์นั้น ๆ ก็จะสามารถให้เห็นภาพของตัวละครอปลักษณ์ได้ทันที ในการสร้างตัวละครอปลักษณ์ผ่านผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้มักจะแสดงให้เห็นถึงภาพเชิงลบแก่ตัวละครอปลักษณ์ ผู้เล่าเรื่องจะเน้นไปที่ความอปลักษณ์ของตัวละครทั้งด้านรูปลักษณะ ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมเป็นสำคัญ และไม่มีความคิดหรือเจตนาอันแฝงเร้น เพราะจะมุ่งแสดงลักษณะของตัวละครอปลักษณ์ให้ชัดเจน

กลวิธีสร้างจากการบรรยายของตัวละครอื่น จะเป็นมีการสร้างของตัวละครอปลักษณ์ผ่านสายตา การคิดคำนึง คำพูด และพฤติกรรมของตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องที่มีต่อตัวละครอปลักษณ์ ในการสร้างตัวละครอปลักษณ์ผ่านมุมมองของตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องมักจะแสดงให้เห็นภาพในเชิงลบของตัวละครอปลักษณ์ โดยมองผ่านรูปลักษณะที่อปลักษณ์ และเกิดการตีความตัวละครอปลักษณ์ว่าจะต้องมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมในด้านลบ หากตัวละครอื่นในเรื่องจะ

กล่าวถึงความดีงามของตัวละครอัปลักษณ์ ตัวละครอัปลักษณ์ก็จะต้องพิสูจน์ตนเอง โดยการแสดงคุณสมบัติพิเศษออกมา หรือการถอดรูปลักษณ์ที่อัปลักษณ์ออกไป

กลวิธีการสร้างจากถ้อยคำของตัวละครอัปลักษณ์ ทำให้เห็นว่า ตัวละครอัปลักษณ์มีการแสดงภาพของตนเองด้วยมุมมองในเชิงบวก โดยมองว่ารูปลักษณ์อันอัปลักษณ์ไม่เป็นปัญหา เนื่องจากตัวละครอัปลักษณ์มองผ่านความอัปลักษณ์จึงเห็นความดีของตนเอง และการมองว่าตนมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ดี ซึ่งตัวละครอัปลักษณ์มีความคิดและเจตนาร้ายแฝงเร้นอยู่ คือ การหลอกลวงให้ผู้อื่นหลงเชื่อตน เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ปรารถนา นอกจากนี้ตัวละครอัปลักษณ์ยังแสดงภาพของตนเองด้วยมุมมองในเชิงลบ โดยมองว่ารูปลักษณ์ของตนน่าเกลียด และมีคุณสมบัติด้อย ซึ่งเป็นการกล่าวถึงเพื่อยอมรับในสิ่งที่ไม่ดีของตนเอง

การสร้างตัวละครอัปลักษณ์ผ่านกลวิธีการเล่าเรื่อง ทั้ง 3 ลักษณะข้างต้นพบว่า การสร้างตัวละครอัปลักษณ์ผ่านผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ การสร้างผ่านตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง และการสร้างผ่านตัวละครอัปลักษณ์เองมักจะแสดงให้เห็นภาพของตัวละครอัปลักษณ์ในเชิงลบเป็นสำคัญ แต่ก็มี การแสดงให้เห็นภาพในเชิงบวกบ้าง โดยการสร้างผ่านมุมมองของตัวละครอัปลักษณ์เอง ซึ่งเป็นมุมมองที่มีเจตนาแฝงเร้น แต่การสร้างผ่านมุมมองของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ และการสร้างผ่านมุมมองตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องจะเป็นการมองโดยปราศจากเจตนาแฝงเร้น ทำให้เห็นภาพเชิงบวกของตัวละครอัปลักษณ์ได้อย่างตรงไปตรงมา จะเห็นว่า การแสดงให้เห็นภาพเชิงบวกของตัวละครอัปลักษณ์ผ่านกลวิธีการเล่าเรื่องทั้ง 3 ลักษณะมีความแตกต่างกัน เพราะเกิดจากเจตนาแฝงเร้นของตัวละครอัปลักษณ์ จึงส่งผลให้การสร้างตัวละครอัปลักษณ์มีความซับซ้อนมากขึ้น

ในส่วนกลวิธีทางภาษา กวีใช้คำและภาพพจน์ในการสร้างตัวละครอัปลักษณ์ ในด้านการใช้คำ กวีสรรคำที่สามารถสื่อความหมายให้เห็นถึงความอัปลักษณ์ของตัวละครได้อย่างชัดเจน และใช้คำเรียกตัวละครอัปลักษณ์ที่ทำให้เห็นลักษณะต่าง ๆ ของตัวละครอัปลักษณ์ได้ทันทีว่า ตัวละครอัปลักษณ์มีลักษณะภายนอกและลักษณะนิสัยในเชิงลบเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการใช้ภาพพจน์ กวีจะใช้การอุปมาและอุปลักษณ์เพื่อเปรียบเทียบรูปลักษณ์ นิสัยและพฤติกรรมของตัวละครกับสิ่งต่าง ๆ เช่น ฝี ปีสาง เปรต และเสือ ซึ่งเป็นการย้ำให้เห็นภาพในเชิงลบของตัวละครอัปลักษณ์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทยมีบทบาทสำคัญ 3 ลักษณะ ได้แก่ บทบาทของตัวละครอัปลักษณ์ที่มีต่อโครงเรื่อง บทบาทของตัวละครอัปลักษณ์ที่มีต่อตัวละคร และบทบาทของตัวละครอัปลักษณ์ที่มีต่อการถ่ายทอดทัศนคติต่อความอัปลักษณ์

บทบาทของตัวละครอับลักษณ์ที่มีต่อโครงเรื่องพบว่า ตัวละครอับลักษณ์จะเป็นปมปัญหาของเรื่อง คือ ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างตัวละครอับลักษณ์กับตัวละครอื่นในเรื่อง และยัง เป็นต้นเหตุให้ตัวละครอื่นในเรื่องขัดแย้งกัน กวีกำหนดให้ตัวละครเอกของเรื่องเป็นตัวละครอับลักษณ์ ซึ่งความอับลักษณ์นั้นเป็นปมปัญหาสำคัญ ที่ทำให้ตัวละครเอกมีความอับลักษณ์ขัดแย้งกับตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง ความขัดแย้งระหว่างตัวละครเอกที่มีความอับลักษณ์กับตัวละครอื่นในเรื่องคลี่คลายลงเมื่อตัวละครเอกเปิดเผยตัวตนที่แท้จริง ด้วยการถอดรูปอับลักษณ์ออกไป

บทบาทของตัวละครอับลักษณ์ที่มีต่อตัวละครพบว่า ตัวละครอับลักษณ์มีบทบาทให้คุณและให้โทษกับตัวละครอื่นในเรื่อง ตัวละครอับลักษณ์ที่ให้คุณจะทำหน้าที่ในการช่วยเหลือตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องในการแก้ไขปัญหาให้สามารถผ่านพ้นอุปสรรคไปได้ และยังทำหน้าที่ในการจับเน้นคุณสมบัติของตัวละครพระเอกด้วย ตัวละครอับลักษณ์ที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือตัวละครอื่นในเรื่องมักจะปรากฏเป็นตัวละครที่มีคุณสมบัติพิเศษ เช่น มีวิชาความรู้ เฉลียวฉลาด มีความกล้าหาญ และมีความสามารถ แต่ตัวละครอับลักษณ์ที่ทำหน้าที่จับเน้นคุณสมบัติของตัวละครพระเอกจะปรากฏเป็นตัวละครที่มีคุณสมบัติด้อยกว่าทั้งสิ้น แม้ว่าตัวละครอับลักษณ์จะมีคุณสมบัติที่ดี แต่เมื่อเป็นคู่แข่งเทียบกับตัวละครพระเอกคุณสมบัติที่ดีก็จะกลายเป็นคุณสมบัติด้อย เพื่อจับเน้นให้ตัวละครเพิ่มคุณสมบัติที่ดีให้เด่นชัดเพิ่มขึ้นอีก ส่วนตัวละครอับลักษณ์ที่ให้โทษจะเป็นตัวละครที่มีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี ซึ่งจะทำหน้าที่สร้างปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ให้แก่ตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง เช่น ซิเปเลียที่ลวงสุดสาครเพื่อชิงไม้เท้าและม้ามังกร ส่งผลให้สุดสาครต้องตกอยู่ในอันตราย แต่สุดสาครก็ได้เรียนรู้คนมากขึ้น

บทบาทสุดท้ายของตัวละครอับลักษณ์ คือ บทบาทต่อการถ่ายทอดทัศนคติต่อความอับลักษณ์ ตัวละครอับลักษณ์ทำให้เห็นมุมมองที่มีต่อความอับลักษณ์ว่า ความอับลักษณ์เป็นสิ่งที่ไม่ดีอย่างชัดเจน เมื่อรู้อับลักษณ์ไม่งดงามก็จะส่งผลต่อนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครให้ไม่ดีไปด้วย ตัวละครอับลักษณ์จึงเป็นเสมือนภาพแทนความชั่วร้ายที่ทำให้ผู้อ่านเห็นเป็นรูปธรรม ได้ชัดเจนขึ้น สอดคล้องกับคำกล่าวของ Anthony Synnot (อ้างถึงใน ไปรยา พลสารทูล, 2549: 21) ที่ว่า

ความงามและความดีเป็นสิ่งคู่กัน ดังเช่นในเทพนิยายกรีก-โรมัน มักนำเสนอผู้ที่
มีคุณธรรม มีความดีในรูปกายทั้งงดงาม และพยายามสื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ของความดี ในทาง
ตรงกันข้ามความชั่วมักปรากฏมักปรากฏกับอสูรในสภาพที่น่าเกลียดน่ากลัว ซึ่งรูปกายน่า
เกลียดน่ากลัว คือ ความชั่วร้าย เลวทราม เช่น รูปร่างอาจจะดูใหญ่โตมาก รูปร่างมองแล้ว
ไม่ได้สัดส่วน อวัยวะต่างๆ ผิดปกติ ผิดรูปร่าง

อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีการเพิ่มทัศนคติต่อความอัปยศให้ไม่ไปในทิศทางเลวร้ายเท่านั้น แต่ปรากฏทัศนคติเพิ่มเติมว่าแม้รูปลักษณ์จะอัปยศ แต่ก็มีความสมบัติที่ดีอันเปรียบเสมือนกับคุณความดีที่แฝงอยู่ในจิตใจ ซึ่งคุณสมบัติที่ดีก็จะทำให้เกิดการยอมรับความอัปยศนั้นได้มากขึ้น ดังเช่น พระอภัยมณีที่ยอมรับนางวาฬเป็นสนม เพราะนางวาฬมีความรู้และความสามารถในการทำสงคราม

ในการเพิ่มเติมทัศนคติที่มีต่อความอัปยศ จะเห็นว่า ในสมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) จะมองว่าความอัปยศเป็นสิ่งที่ไม่ใช่อะไรที่ชัดเจน ตัวละครอัปยศในวรรณคดีในสมัยดังกล่าวจึงมีรูปลักษณ์ภายนอก นิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี เช่น เรื่อง มหาชาติคำหลวง หรือเสภาขุนช้าง ขุนแผน ยกเว้นเรื่องสังข์ทองที่เริ่มมีเค้าความคิดเรื่องความอัปยศในแง่บวก ซึ่งความคิดนี้มีความชัดเจนมากขึ้นในสมัยต่อมา คือ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) การถ่ายทอดทัศนคติที่มีต่อความอัปยศมีมุมมองที่เพิ่มเติมเข้ามาชัดเจนมากขึ้น โดยมองว่าความอัปยศยังคงเป็นสิ่งที่ไม่ดี แต่ถ้าหากมองข้ามความอัปยศภายนอกก็จะสามารถเห็นความดีหรือความงามที่อยู่ภายใต้ความอัปยศ เช่น บทละครนอกเรื่อง นางแก้วหน้าม้า กวีสร้างนางแก้วหน้าม้าให้มีความอัปยศแต่มีความกล้าหาญ หรือในพระอภัยมณี กวีสร้างนางวาฬให้มีความอัปยศ แต่มีความเฉลียวฉลาด ความสามารถ และความกล้าหาญ การเพิ่มเติมทัศนคติที่มีต่อความอัปยศอาจเกิดจากความหลากหลายของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทางฝั่งตะวันตกที่เข้ามาติดต่อกับประเทศไทย จึงเกิดความเคลื่อนไหวทางความคิดส่งผลให้ความคิดหรือมุมมองที่มีต่อความอัปยศมีการมองเพิ่มเติมขึ้นมาจากเดิม สอดคล้องกับคำกล่าวในเอกสารการสอนชุดประวัติศาสตร์ไทย (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2549: 392) ที่กล่าวว่า

การขยายตัวทางการค้าในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของคนในสมัยนั้น ค่านิยมบางประการในสมัยอยุธยายังคงปรากฏอยู่ เช่น ความเชื่อในเรื่องความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ แต่การขยายตัวทางการค้าทำให้ความคิดเป็นเหตุเป็นผลเชิงประจักษ์มากขึ้น โดยเน้นความสำคัญของมนุษย์ให้รู้จักใช้ปัญญา และพิจารณาความจริงมากขึ้น วัฒนธรรมของชาวตะวันตกที่เข้ามาทำให้เกิดความสำนึกในความคิดที่มีเหตุผล โลกทัศน์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจึงเปิดกว้าง อีกทั้งวรรณกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นวรรณกรรมของชนชั้นนำ การสร้างสรรค์วรรณกรรมในสมัยนั้นจึงพยายามสอดแทรกค่านิยม คุณธรรม และธรรมเนียมปฏิบัติที่พึงประสงค์สำหรับชนชั้นที่ปรารถนาจะเข้ารับราชการแทรกลงไปด้วย

การเพิ่มเติมทัศนคติที่มีต่อความอัปยศทำให้เราตระหนักถึงความดิงามที่อยู่ภายในจิตใจมากกว่ารูปลักษณ์ภายนอก แต่อย่างไรก็ตามความอัปยศก็ยังไม่เป็นที่ปรารถนาและไม่เป็นที่ยอมรับของผู้คน เช่น เจ้าเงาะที่เป็นพระเอก แต่ไม่ได้รับการยอมรับจากท้าวสามนต์ เพราะความอัปยศ และนางแก้วหน้าม้าที่เป็นตัวละครนางเอกไม่ได้รับการยอมรับจากพระพิณทอง แต่เมื่อตัวละครดังกล่าวถอดความอัปยศออกเป็นผู้ที่มีความงดงามก็จะได้รับการยอมรับอย่างแท้จริง แต่หากตัวละครอัปยศแต่มีคุณสมบัติที่ดี ไม่สามารถถอดรูปอันอัปยศออกได้ เพราะเป็นรูปลักษณ์ที่แท้จริง เช่น นางวาลี ก็ถูกกำหนดให้ไม่สามารถแสดงพฤติกรรมได้จนจบเรื่อง และต้องเสียชีวิตลง สามารถสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติที่มีต่อความอัปยศว่า ความอัปยศยังเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาและไม่อาจเป็นที่ยอมรับได้อยู่นั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

ตัวละครอัปยศมีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีไทย แต่ทว่าในวรรณกรรมปัจจุบันก็มีการสร้างตัวละครให้มีรูปลักษณ์ที่ไม่งดงามอยู่เช่นกัน เช่น นวนิยายชุด Ugly Ducking เรื่อง secret รักลับ...ลับ ตัวละครเอกของเรื่อง คือ บุญสุวรรณที่มีรูปลักษณ์ที่ไม่งดงาม ซึ่งน่าสนใจในการศึกษาตัวละครอัปยศในวรรณกรรมปัจจุบันด้วย เพื่อให้เห็นความคิดที่มีต่อความอัปยศในสังคมปัจจุบันมากขึ้น

รายการอ้างอิง

หนังสือ

- กาญจนา นาคสกุล. (2552). **ภาษาไทย ชุดคำไทย**. กรุงเทพฯ: สมาคมครูภาษาไทยแห่งประเทศไทย.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2537). **ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เกศริน มณีนน, พวงเพ็ญ ศิริรักษ์. (2546). **ชาไทย : ชนกลุ่มน้อยภาคใต้ของไทย**. สงขลา: คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- จอร์จ วอง. (ม.ป.ป.). **สวยกับศัลยกรรมพลาสติก : การเผชิญหน้ากับความเป็จริง**. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- ฉลาด บุญลอย ; เสฐียร พันธรั้งยี และพระมหาประยุทธ์ ปยุตโต. (ม.ป.ป.). **พจนานุกรมบาลีสันสกฤต-ไทย-อังกฤษ**. พระนคร: เพ็รพิทยา.
- คนัย ไชยโยธา. (2553). **วัฒนธรรมและอารยธรรมสัมพันธ์ของอนุทวีปอินเดียและนานาประเทศ**. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์
- ต่อพงษ์ บุญมาประเสริฐ. (2550). **โรคกระดูกสันหลังเสื่อม (Degenerative diseases)**. เชียงใหม่ : คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เถลิง พันธุ์เถลิงอมร. (2528). **หลักการวิจารณ์วรรณคดี**. นครศรีธรรมราช: วิทยาลัยครู นครศรีธรรมราช.
- ชเนศ เวศร์ภาดา. (2549). **หอมโลกวรรณศิลป์**. กรุงเทพฯ: ปาเจรา.
- นววรรณ พันธุเมธา. (2544). **คลังคำ**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.
- บุญเกิด รัตนแสง. (2550). **เกร็ดวรรณคดี**. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- ปรมาณูชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. (2513). **มหาเวสสันดรชาดก 13 กัณฑ์**. พระนคร: คุรุสภา
- เปรมจิต เสาธานนท์, บรรณาธิการ. (2557). **จักษุจูปา**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาจักษุวิทยา คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- เปลื้อง ณ นคร. (2544). **พจนานุกรมภาษา**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ. (2537). **ตำนานหัวล้านไทย / พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ**. นครปฐม: พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ.
- พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพระ. (2557). **บทละครเรื่องรามเกียรติ์ เล่ม 1-4**. พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. (2545). **บทละครนอก 6 เรื่อง**. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- _____ . (2555). **เสภาเรื่อง ขุนช้าง ขุนแผน**. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- _____ . (2555). **บทละครเรื่อง อิเหนา**. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- ภูวนेत्रนรินทรฤทธิ, กรมหลวง. (2544). **บทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า**. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- มหามนตรี (ทรัพย์), พระ. (2529). **บทละครเรื่อง ระเด่นลันได**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะมนุษยศาสตร์. (2525). **พจนานุกรมภาษาไทยเปรียบเทียบ : กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ไทยลื้อ ไทยดำ**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มิ่งขวัญ ทองพรมราช. (2546). **สังข์ทอง พระเอกสองบุคลิก**. กรุงเทพฯ: ชารอักษร.
- ขงยุทธ วัชรคุลย์. (2526). **โรคกระดูกและข้อที่พบบ่อยในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2549). **พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วัชร กาชัย และคณะ. (ม.ป.ป.). **นักในวรรณคดีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วัลยา วิวัฒน์ศร. (2541). **การอ่านนวนิยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิญญู บุญยงค์. (2539). **ตามรอยขุนช้างขุนแผน**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ดันอ้อ แกรมมี่.
- _____ . (2542). **ยักษ์ในรามเกียรติ์**. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
- วิทยาลัยนครปฐม. (2533). **วรรณคดีสมุดไทย**. นครปฐม: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม.
- วิทยาลัยครูสงขลา. (2514). **พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้**. สงขลา : โรงพิมพ์เมืองสงขลา.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2549). **ศิลปะน่ารู้สองศตวรรษ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์.
- วิสาม. (2557). **secret รักลับ...ลับ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แจ่มใส.

- สมเกียรติ รัชภมณี. (2558). การแตงนวนิยาย. นนทบุรี: สัมปชัญญะ.
- สมบัติ พลายน้อย. (2555). อมนุษย์นิยาย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ยิปซี.
- สายทิพย์ นุกุณกิจ. (2525). วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สายวรุณ น้อยนิมิตร. (2549). นวัตกรรมแห่งวรรณกรรมไทย. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. (2541). เอกสารการสอนชุดภาษาไทย 4 หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- _____. (2541). เอกสารการสอนชุดภาษาไทย 4 หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- _____. (2549). เอกสารการสอนชุดประวัติศาสตร์ไทย หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุจิตรา จงสถิตวัฒนา. (2549). เจมจันท์กึ่งศาล : ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนทรภู่. (2544). พระอภัยมณี เล่ม 1-4. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- สุนันท์ จันทร์วิมลิ่งและมิ่งขวัญ ทองพรมราช. (2543). ขุนช้าง: ชายรูปชั่วผู้มั่งรัก. กรุงเทพฯ: ช้างทอง.
- สุนันทา โสรจัจ. (2520). บทวิเคราะห์ – วิจารณ์ พระเอกหรือผู้ร้ายในวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์นิยมวิทยา.
- ศิลปากร, กรม. (2528). บทละครเรื่อง อภัยนุราช ของสุนทรภู่. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์.
- _____. (2529). วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์.
- _____. (2529). วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์.
- อิวาดี ไตลังคะ. (2546). ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อุระคินท์ วิริยะบุรณะ และคนอื่น ๆ. (2533). พรหมชาติฉบับหลวง ประจำบ้าน ดูด้วยตัวเอง. กรุงเทพฯ : ลูก ศ.ธรรมภักดี.
- เอกรัตน์ อุคมพร. (2548). สุภาษิตสอนหญิง สุนทรภู่ ประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ พ.ศ. พัฒนา.

วิทยานิพนธ์

กชกรณั เสรีฉันทฤกษ์. (2551). “วาทกรรมความงามของผู้หญิงในสังคมไทย : มุมมองพหุมิติ”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

คณิดา หอมทรัพย์. (2556). “กลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีทางวรรณศิลป์เพื่อนำเสนอภาพพระ

โพธิสัตว์ในมหาชาติคำหลวง กัณฑ์ที่ 8-13”. ปรินญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา

ภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เครือวัลย์ ปัญญาณี. (2533). “ตัวละครเอกแหวกขนบในวรรณกรรมอีสาน: การศึกษาเชิงวิเคราะห์

วิจารณ์.” ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาสารคาม.

น้ำมนต์ อยู่อินทร์. (2545). “วิเคราะห์ตัวละครเอกฝ่ายหญิงในวรรณกรรมชาวบ้านจากวัดเกาะ.”

ปรินญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปรีชา เสือพิทักษ์. (2554). “การศึกษาบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายในบทละครนอก สมัย

รัตนโกสินทร์ตอนต้น (2325-2394)”. ปรินญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา

ภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ไพรยา พลสารทูล. (2549). “มายาคติความงามของสตรีไทย พ.ศ.2481-2516”. วิทยานิพนธ์

มานุษยวิทยามหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มนตรี มีเนียม. (2531). “บทบาทของพราหมณ์ในวรรณคดีไทย”. ปรินญาอักษรศาสตรคุณ

บัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

รินฤทัย สัจจพันธ์. (2534). “ตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาและสมัยรัตน โกสินทร์

ตอนต้น.” ปรินญาอักษรศาสตรคุณบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วังนา พละหงส์. (2535). “วิเคราะห์ตัวละครเชิงปักษีในวรรณคดีทศชาติชาดก.” ปรินญา

การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สมพร ร่วมสุข. (2521). “วิเคราะห์บทบาทตัวละครมนุษย์ในบทละครนอกและบทละครใน.”

ปรินญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สิริวรรณ วงษ์ทัต. (2535). “บทบาทของตัวละครปักษีในวรรณคดีไทย.” วิทยานิพนธ์อักษร

ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

_____. (2555). “การศึกษการสร้างตัวละครปักษีในวรรณคดีไทย.” รายงานการวิจัย

สาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุนิดดา กล่อมแสง. (2548). “การศึกษาตัวละครที่มีกำเนิดผิพรรณชาติในวรรณคดีไทย.” ปรินญา

การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อัศวินท์ เรืองรอง. (2539). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องแก้วหน้าม้า.” ปรินญาอักษร
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทความ

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. (2548). “ความหมายและบทบาทของหน้าม้าของนางแก้วหน้าม้า”. วารสาร
ราชบัณฑิตยสถาน ปีที่30, ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน): 470-497.

_____. (2539). “รูปนัยสำคัญไฉน: ศึกษาจากตัวละครเอกฝ่ายชายในวรรณคดีไทย”. ภาษา
และวรรณคดีไทย. : 41-57.

_____. (2540). งามละม่อมพร้อมล้นทั้งอินทรีย์. เอกสารในการสัมมนาเชิงวิชาการเรื่อง
นางงามในวรรณกรรมไทย : จากลายลักษณ์สู่สายเส้น เสนอที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 28
กุมภาพันธ์

ศศิรัศมี สันธูฉนิก. (2559). “อิเหนา: จีรบุรุษนักรักและนักรบ”. วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม ปี
ที่ 6, ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน): 134-142.

เว็บไซต์

สุวิชัย โกศัลยะวัฒน์. (2538). “การศึกษาคำนิยามในสังคมไทย สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ.
2325-2394) ภาพสะท้อนจากวรรณคดีร่วมสมัย”. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ ปีที่ 10,
ฉบับที่ 1: 91-121. เข้าถึงเมื่อ 5 พฤษภาคม 2560. เข้าถึงได้จาก

http://digital_collect.lib.buu.ac.th/journal/Education/v10n1/p91-121.pdf

Watakan [นามแฝง]. (2555). ผมผีผูก. เข้าถึงเมื่อ 1 พฤษภาคม, เข้าถึงได้จาก

http://ghostwiki.blogspot.com/2012/05/blog-post_28.html

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นางสาว อภากร หนักไหล่
ที่อยู่	75 หมู่ 4 ตำบล บ้านเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร 74000
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2554	สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
พ.ศ. 2555	ศึกษาต่อระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

